EDITURA INSTITUTULUI BIBLIC ŞI DE MISIUNE AL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE

CUPRINSUL

† Justinian

SCRISOAREA IRENICĂ
A
ÎNALT PREA SFINȚITULUI PATRIARH IUSTINIAN

După alegerea și instalarea in scaunul de Patriarh al Bisericii ortodoxe române, Înalt Prea Sfințitul Iustinian a trimis tuturor Bisericilor ortodoxe surori, următoarea scrisoare irenică:

Iustinian

Cu mila lui Dumnezeu Arhiepiscop al eparhiei Bucureștilor, Mitropolit al Ungro-Vlahiei, Exarh al Plaiurilor, Patriarh al Bisericii Ortodoxe Române, Locțiitor al scaunului din Cezareia Capadochiei și Președintele Sfântului Sinod.

Vă este cunoscut că în ziua de 27 ale lunii Fevruarie anul curgător, Prea fericitul întru pomenire Patriarhul nostru Nicodim și-a dat, prin vrerea lui Dumnezeu, obștescul sfârșit, după o suferință vremelnică, dar împovărat de vârsta sa înaintată, la capătul unei vieți, închinate fără preget Bisericii și poporului dreptcredincios, din sânul căruia s'a ridicat. Pentru munca sa neobosită și rodnică, desfășurată timp de peste o jumătate de veac, atât pe tărâmul bisericesc cât și cărturăresc, pentru jertfirile sale cele multe, dăruite cu râvnă pilduitoare spre binele și călăuzirea fiilor săi duhovnicești, și-a dobândit mari și negrăite merite. Iar în zilele de sbucium cumplit, pricinuite de un războiu necruțător, în vremuri de adânci prefaceri sociale, pe care le-a înțeles și în care a recunoscut voia nepătrunsă a Proniei cerești, a știut să găsească cumpăna dreptății și calea păcii, înfrângând ambițiile și stând alături de poporul muncitor și credincios.

Infruntând vremuri aspre și nestatornice, dar mulțumit că și-a dăruit Țării și Bisericii Sale, până la adânci bătrânețe și până în cele din urmă clipe ale vieții, toate puterile de muncă și de jertfă

cu care îl înzestrase Dumnezeu, patriarhul Nicodim s'a mutat din această viaţă cu sufletul împăcat, ştiind că „lupta cea bună s'a luptat" (II Timotei IV, 7), şi că în vremuri grele „şi-a pus sufletul pentru oile sale" (Ioan X, 11). Deaceea Biserica şi poporul nostru dreptcredincios i-au adus smerit prinos de recunoştinţă, cinstindu-l cu panegirice de laudă şi înălţând rugăciuni de pomenire. Statul i-a rânduit ceremonie oficială de îngropare şi norodul credincios, în frunte cu Inaltul Prezidium şi Onoratul Guvern, l-a petrecut cu durere până la lăcaşul odihnei de veci. Cu toţii ne-am rugat şi ne rugăm Milostivului Dumnezeu ca să-i odihnească sufletul în pace şi să-l aşeze în ceata celor sfinţi şi drepţi, bineplăcuţi Lui.

Rămânând, aşa dar, vacant scaunul de Patriarh al Bisericii ortodoxe române, s'a făcut alegere în ziua de 24 Maiu 1948, de către Marele Colegiu Electoral, alcătuit din toţi Membrii Sfântului Sinod, din deputaţii Marei Adunări Naţionale şi din reprezentanţii clerului şi poporului dreptcredincios, cari, cu harul şi mila Domnului şi Mântuitorului nostru Iisus Hristos şi prin povăţuirea prea sfântului şi de viaţă făcătorului Duh, au găsit cu cale să ne cheme pe Noi de la Sfânta Mitropolie a Moldovei la înalta treaptă şi vrednicie de Arhiepiscop al Bucureştilor, Mitropolit al Ungro-Vlahiei, Exarh al Plaiurilor, Patriarh al Bisericii ortodoxe române şi Preşedinte al Sfântului Sinod.

Iară Domnul Preşedinte al Prezidiului Marei Adunări Naţionale a Republicii Populare Române, Profesor Dr. Constantin Parhon, întărind această alegere canonică a Smereniei Noastre, a binevoit să ne dea în ziua de 6 Iunie 1948, potrivit legiuirilor şi datinelor Ţării Noastre, înalta confirmare şi să ne încredinţeze, după pravilă şi rânduială, toiagul de Arhipăstor şi Patriarh al Bisericii ortodoxe române.

Urmând, aşa dar, vechiul şi creştinescul obiceiu, care se păstrează nestrămutat în Sfânta şi dreptmăritoarea Biserică de Răsărit, cu închinăciune întru Domnul şi cu cea întru Hristos dragoste, trimitem Prea Fericirii Voastre această scrisoare irenică, prin care vă vestim cele ce prin voia lui Dumnezeu s'au săvârşit cu noi şi vă adresăm salutarea frăţească cerută de predaniile noastre străbune. Dară înfricoşat oarecum de povara sarcinei luate pe umeri şi de răspunderea grea ce ne aşteaptă, nu ne rămâne decât să cerem ajutorul lui Dumnezeu, rugându-l fierbinte, după cuvântul psalmistului care zice: „Arată-mi, Doamne, calea pe care voiu

merge, că la tine am ridicat sufletul meu" (Psalm 142, 8), nădăjduind temeinic că în îndurarea Sa va uşura sarcina Noastră, căci „puterea lui Dumnezeu întru neputinţi se săvârşeşte, ca nimenea să nu se laude, ci toată lauda să fie a lui Dumnezeu" şi astfel va întări slabele Noastre puteri, căci El „pre cele neputincioase le întăreşte şi pre cele cu lipsă le împlineşte".

Simţim o nespusă bucurie şi o mare încurajare că avem prilejul să facem cunoscut tuturor Bisericilor surori, că împreună cu mărturisirea de a păzi neclintite învăţăturile şi tradiţiile sfintei Biserici ortodoxe de Răsărit, putem da chezăşie, că totdeauna, potrivit cu datoria ce avem şi pe cât împrejurările ne vor îngădui, grija cea mai sfântă şi cea mai arzătoare pentru noi va fi de a păstra şi întări legăturile de dragoste şi conlucrare între Bisericile surori, după pilda sfinţilor ierarhi şi a fericiţilor noştri înaintaşi, urmându-le faptele şi desăvârşindu-le jertfele pentru răspândirea dreptei credinţe şi propoveduirea cuvântului Adevărului. Căci, după îndemnul dumnezeescului apostol şi învăţător al neamurilor, Pavel, datori suntem „să păzim unitatea duhului întru legătura păcii", „păstrând ceea ce ni s'a încredinţat" (I Timotei VI, 20) şi „propoveduind cuvântul" (II Tim. IV, 2).

In ce ne priveşte, socotim că nu este mai mare binecuvântare dela Domnul pentru umilele noastre puteri întru această slujbă atât de înaltă, — cu care ne-am însărcinat, supuindu-ne votului obştesc şi având nădejdea în ajutorul ceresc—, decât ca prin râvna Noastră smerită să putem împlini aceste sfinte îndemnuri şi să ne sârguim cu tot zelul la chivernisirea scaunului arhipăstoresc ce ni s'a încredinţat, stăruind necontenit ca cele privitoare la el să se iconomisească şi să se ocârmuiască fără împiedecare şi întru desăvârşită pace spre folosul turmei celei cuvântătoare.

Spre a putea răspunde cu folos acestor gânduri şi năzuinţe, pentru sporirea învăţăturilor sfinte, socotim că nu trebue tăinuită înţelepciunea prin care să se întemeieze pacea şi buna înţelegere între oameni, dar mai ales dărnicia cu care trebuesc ajutate sufletele însetate după idealurile cele veşnice. Ca smerit slujitor al lui Hristos, avem deci datoria să adăpăm sufletele fiilor noştri duhovniceşti nu numai din înţelepciunea lumei acesteia, ci mai vârtos din „înţelepciunea cea de sus", care după cuvântul apostolului Iacov (III, 17), „întâiu este curată, apoi făcătoare de pace, blândă, plecată, plină de milă şi de roduri bune, neosânditoare şi nefăţarnică".

Aşijderea râvnim ca sfânta noastră Biserică să ajute şi să vegheze mai departe, după datoria ce are, la buna întocmire, la apărarea şi păstrarea neştirbită a ecumenicităţii, care trăeşte vie în sânul Ortodoxiei şi n'a lipsit nici în cele mai grele vremuri. Noi, Bisericile ortodoxe surori, înfăţişăm o mare familie, care am păstrat cu credincioşie învăţătura curată a Mântuitorului Iisus Hristos, fără să ne plecăm schimbărilor trecătoare şi fără să lepădăm nimic din tezaurul sfânt al dogmelor şi canoanelor. Prin această unitate a Ortodoxiei se dovedeşte puterea dumnezeiască ce o susţine, şi vom fi laolaltă fericiţi dacă Cel Atotputernic ne va hărăzi mereu bucuria de a vedea biruind necontenit duhul dragostei şi al înţelegerii frăţeşti, care trebuie să stea la temelia tuturor lucrărilor cu caracter obştesc ortodox.

In aceste vremuri de adânci prefaceri sociale şi de frământări între popoare, când se folosesc toate mijloacele pentru înlăturarea urii şi împământenirea dreptăţii, omenirea aşteaptă mai dornică decât oricând să audă răsunând cuvintele de pace şi iubire. Trăim la răscrucea unui veac când se găsesc destui aţâţători care se ostenesc să semene ura şi să provoace duşmănia, săpând prăpăstii de neînţelegeri şi ridicând ziduri despărţitoare între neamuri şi popoare. Impotriva acestora Biserica trebue să lupte cu neînfricare, propovăduind neîncetat că toţi oamenii suntem fii ai aceluiaşi Părinte ceresc şi că avem poruncă sfântă să ne iubim unii pe alţii, dărâmând zidurile ridicate din duşmănie şi astupând prăpăstiile adâncite de ură, fiindcă „nu duhul temerii ni l-a dat nouă Domnul, ci al puterii, al dragostei şi al întregei înţelepciunii" (II Tim., I, 7).

Misiunea Bisericii este, nu ca să împartă viaţa şi pe oameni în ei însăşi, ci să dea un înţeles dumnezeesc rosturilor pământeşti, împăcând pe om cu el însuşi şi cu semenii săi, prin aducerea tuturor la acelaşi leagăn sfânt, care este Hristos.

Oricât de vremelnice şi de fireşti ar părea lucrurile după care năzuesc astăzi popoarele, Biserica este însă datoare să ia parte la deslegarea lor, în virtutea rostului ce are de a se sili să facă mai uşoară şi mai bună viaţa fiilor ei, care sunt şi fiii lui Dumnezeu. O lucrare a Bisericii în această privinţă, îndrumată pe plan ecumenic, ar fi idealul către întregirea acţiunii factorilor politici, sociali şi economici, care ar netezi drumul şi ar uşura munca pentru înfrăţirea popoarelor, ducând la mântuirea sufletelor printr'o convieţuire în pace şi bunăînţelegere.

Nu este oare păcat ca atâta sânge curs și întregul noian de suferințe care au umplut pământul în anii din urmă, să rămână doar ispășirea unor greșeli din trecut, fără să poată însemna și o jertfă pentru un mai bine al îndureratei omeniri? Deaceea, față de străduințele și încercările pe care le fac astăzi toți conducătorii popoarelor, pentru alinarea durerilor și vindecarea rănilor pricinuite de războiu. Biserica lui Hristos are marea datorie de a fi necontenit prezentă la munca uriașă pentru refacerea omenirii.

In lumina acestor porunci ale ceasului de față, când noi cei cu Domnul în suflet, după pilda apostolului Pavel „nu mai suntem ai îndoielii spre pieire, ci suntem ai credinței spre câștigare de suflet" (Evrei X, 39), și refacerea lumii, înțelegem să întindem punți de prietenie și pace trainică între toate neamurile și popoarele Bisericilor surori întru Ortodoxie.

Pe lângă aceasta, ținem să vă arătăm, că făgăduiala Noastră dintr'un început este de a stărui necontenit să readucem în staulul dreptei credințe pe fii Neamului nostru răpiți cu amăgiri deșarte și îndemnuri înșelătoare, acum 250 de ani, de „furul care nu vine, decât numai să fure și să junghe și să piarză" (Ioan X, 10). Cătră acești fii și frații ne-am îndreptat chemarea Noastră de părinte sufletesc; către aceste oi părăsite și prigonite în trecut, care nu mai sunt în staulul ortodox, ne-am întins mâna ocrotitoare, cu nădejdea „că vor auzi glasul meu" de părinte și de frate iubitor.

Spre a putea răspunde cu folos acestor idealuri ale poporului dreptcredincios, socotim că Biserica noastră are datoria să îndrumeze pe cărări noi, — păstrând însă neștirbite râudnelile canonice și predaniile sfinte—, clerul de mir și monahal în care trebue trezită osârdia pentru răspândirea învățăturilor ziditoare de suflet, fiind pus în slujba apostolatului social. Călăuzit de duhul evanghelic al jertfelniciei pentru ajutorarea aproapelui, credem că acest cler va izbuti să facă din biserici și mânăstiri izvoare curate cu apa răcoritoare a învățăturii lui Hristos pentru sufletele creștinești atât de însetate după lumină și adevăr. Luând toate armele duhului celui nou, „încinși cu adevărul și îmbrăcați cu platoșa dreptății" (Efes. VI, 14), ei vor ajuta în năzuințele lui pe omul cel nou, pe omul păcii, pe omul unei obști pașnice și pline de iubire. Pe temelia acestor gânduri urmează să fie îndrumată toată predicarea Evangheliei, ca să poată răspunde nevoilor poporului drepcredincios și să fie folosită cu zel pentru câștigarea sufletelor, pentru întărirea credinței și

propășirea ei în chip desăvârșit „ca să nu fie nici o desbinare în trup" (I Cor., XII, 25).

Biserica luptă necontenit să îndrepte cugetul și inima către bunătatea cea negrăită a Evangheliei și să cucerească împărăția inimilor tuturor, căci „Împărăția lui Dumnezeu este înlăuntrul vostru" (Luca, XVII, 21). Această slăvită împărăție din inimile oamenilor este semnul vădit al iubirii de Dumnezeu și de aproapele, de trăire în duhul păcii și al bunei înțelegeri pe acest pământ. Din clocotul unei inimi mistuite de dorurile sfinte ale virtuților creștinești, se făurește dragostea și pacea dintre oameni, precum și acea înfrățire socială într'o obște de viețuire sfântă.

Aceste lucruri ne îndeamnă ca încrezându-ne în puterea lui Dumnezeu, să fim sufletește cât mai aproape unii de alții, spre a ne sfătui și a ne ajuta duhovnicește cât mai des, atunci când grijile și necazurile încearcă să ne învălue. Se ivesc apoi la tot pasul probleme și chestiuni noi, cu cuprins duhovnicesc și social, izvorîte din asprimea zilelor, pentru deslegarea căroia se cere nu numai o adâncire a Scripturilor ci și o conlucrare și o împreună sfătuire a Intâistătătorilor Bisericilor ortodoxe, căci „Dumnezeu nu este Dumnezeul neorânduelii ci al păcii" (I Cor., XIV, 33). Fiecare Biserică în parte intâmpină astăzi mari greutăți de pe urma unor atari împrejurări și de aceea se cere ca aceste griji și frământări să fie cercetate laolaltă, sfărâmându-se peretele care ar încerca să zăgăzuiască unirea noastră duhovnicească, împăcându-se cugetele printr'o legătură cât mai strânsă, întinzând punți de prietenie și de pace trainică între neamurile și popoarele Bisericilor surori întru Ortodoxie. Pentru aceasta credem că avem nu datoria, ci însăși porunca de la Mântuitorul nostru Iisus Hristos, ca să ne iubim unii pe alții ca într'un gând să mărturisim, peste neamuri și peste veacuri, și să ne ajutăm în tot ceasul ca să fim o Biserică sobornicească și apostolească, o Biserică a bunătății, a milei și a păcii. Ca păstrători ai învățăturilor evanghelice și ca propoveduitori ai dragostei nemărginite socotim că legăturile de apropiere și de conlucrare între Bisericile noastre surori în dreapta credință, sunt astăzi mai de trebuință decât oricând.

Rugăm așa dar, pe prea sfintele Biserici surori și pe prea iubiții lor Intâistătători și Ocârmuitori, ai noștri frați întru Domnul și conliturghisitori, ca să facă rugăciuni către Milostivul Dumnezeu pentru noi și lucrul nostru, ca la timp și în faptă să vină harul

Său spre ajutorul Nostru, întru propăşirea acestei dorinţe de apropiere şi de conlucrare pe calea dreptei credinţe, a adevărului şi a dragostei creştineşti, precum şi noi nu vom întrelăsa în rugăciunile şi slujbele Noastre de a pomeni deapururi pe Prea Fericirea Voastră, cum şi pe toţi prea iubiţii noştri fraţi şi ierarhi ai Bisericilor ortodoxe surori de pretutindenea.

Darul Domnului şi Mântuitorului nostru Iisus Hristos şi dragostea lui Dumnezeu Tatăl şi împărtăşirea Sfântului Duh să fie cu noi cu toţi.

PREŞEDINTE PATRIARH

† Justinian

Această scrisoare irenică a fost adresată după cum urmează: Prea Fericitului Patriarh ecumenic al Constantinopolului, DD. MAXIMOS; Prea Fericitului Patriarh al Alexandriei, DD. CRISTOFOR; Prea Fericitului Patriarh al Antiohiei, DD. ALEXANDRU III; Prea Fericitului Patriarh al Ierusalimului, DD. TIMOTEI; Înalt Prea Sfinţitului Patriarh al Moscovei şi al întregei Rusii, DD. ALEXEI; Înalt Prea Sfinţitului Catolicos al Georgiei, DD. CALISTRAT; Prea Fericitului Patriarh al Serbiei, DD. GAVRIL; Înalt Prea Sfinţitului Arhiepiscop al Chiprului, DD. MACARIE; Înalt Prea Sfinţitului Arhiepiscop al Atenei, DD. DAMASCHIN; Înalt Prea Sfinţitului Mitropolit al Varşoviei, DD. DIONISIE; Înalt Prea Sfinţitului Arhiepiscop al Muntelui Sinai, DD. PORFIRIE III; Înalt Prea Sfinţitului Mitropolit primat al Albaniei, DD. CRISTOFOR; Prea Sfinţitului Episcop al Cehoslovaciei, DD ELEFTERIE; Înalt Prea Sfinţitului Exarh al Bisericii bulgare, DD. ŞTEFAN.

Deasemenea s'a trimis o scrisoare de vestire a alegerii şi către Arhiepiscopul de Canterbury şi Primatul Bisericii anglicane DD. GEOFROY.

La scrisorile trimise, Înalt Prea Sfinţitul Patriarh Iustinian a primit următoarele răspunsuri:

ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΝ ΠΑΤΡΙΑΡΧΕΙΟΝ
'Αριθ. Πρωτ. 407.

Μακαριώτατε καὶ Ἁγιώτατε Ἀρχιεπίσκοπε Βουκουρεστίου, Μητροπολῖτα Οὐγγροβλαχίας καὶ Πατριάρχα τῆς Ὀρθοδόξου Αὐτοκεφάλου Ἐκκλησίας τῆς Ρουμανίας, ἐν Χριστῷ τῷ Θεῷ λίαν ἀγαπητὲ καὶ περιπόθητε ἀδελφὲ καὶ συλλειτουργὲ τῆς ἡμῶν Μετριότητος κύριε Ἰουστινιανέ, τὴν Ὑμετέραν σεβασμίαν Μακαριότητα ἀδελφικῶς ἐν Κυρίῳ κατασπαζόμενοι, ὑπερήδιστα προσαγορεύομεν.

Τὴν ἣν πρότερον διὰ σχετικοῦ πρὸς ἡμᾶς τηλεγραφήματος ἔσχομεν ἀναγγελίαν περὶ ἐκλογῆς τῆς Ὑμετέρας σεβασμίας Μακαριότητος εἰς Ἀρχιεπίσκοπον Βουκουρεστίου, Μητροπολίτην Οὐγγροβλαχίας καὶ Πατριάρχην τῆς ἀδελφῆς Ὀρθοδόξου Αὐτοκεφάλου Ἐκκλησίας τῆς Ρουμανίας μετὰ πολλῆς τῆς χαρᾶς ἀκριβουμένην κατιδόντες καὶ διὰ τῶν ἄρτι ληφθέντων, ἐν συνεδρίᾳ δὲ τῆς περὶ ἡμᾶς, Ἁγίας καὶ Ἱερᾶς Συνόδου ἀναγνωσθέντων, ἀπὸ γ'. τοῦ λήξαντος μηνός, ἀρ. 914, Γραμμάτων Αὐτῆς, αἶνον καὶ εὐχαριστίαν ἀνεπέμψαμεν τῷ Αἰωνίῳ τῆς Ἁγίας ἡμῶν Ἐκκλησίας Δομήτορι ὅτι οὐκ εἴασεν ἐπὶ πολὺ ταλαιπωρεῖσθαι τὴν ἀδελφὴν Ἐκκλησίαν, ἐν στερήσει Προκαθημένου, ἀλλ' ἐπιδειξάμενος ταχεῖαν τὴν ἐπισκοπὴν τῆς ἀγαθότητος Αὐτοῦ ἐχαρίσατο αὐτῇ ἄξιον διάδοχον τοῦ ἀγαθὴν τὴν μνήμην παρά τε τῷ ἰδίῳ ποιμνίῳ καὶ παρὰ πᾶσιν ἡμῖν καταλιπόντος μακαριστοῦ Πατριάρχου κυροῦ Νικοδήμου.

Συγχαίροντες τοίνυν τῇ Ὑμετέρᾳ σεβασμίᾳ Μακαριότητι ἐπὶ τοῖς περὶ Αὐτὴν γενομένοις καὶ τὸν ἀφ' ἡμῶν ἀπὸ καρδίας ἀνταποδιδόντες Αὐτῇ ἀδελφικὸν ἐν Κυρίῳ ἀσπασμόν, εὐχόμεθα ὁλοψύχως ὅπως ἡ ἐξ ὕψους ἀρωγὴ γένηται Αὐτῇ διαρκὴς ὁδηγὸς καὶ συνεργὸς ἐν πάσῃ Αὐτῆς τῇ πορείᾳ ἐπὶ τῷ θεοφιλῶς μὲν Αὐτὴν πηδαλιουχῆσαι τὸν ἐφ' ὃν ἐκλήθη Θρόνον, εἰς νομὰς δὲ σωτηρίους τῆς εὐαγγελικῆς χάριτος καθοδηγεῖν τὸ πεπιστευμένον Αὐτῇ ὀρθόδοξον πλήρωμα.

Ἐπιδηλοῦντες δ' ὅτι ὁ καθ' ἡμᾶς Ἁγιώτατος καὶ Πατριαρχικὸς Οἰκουμενικὸς Θρόνος οὐ λείψει πρόθυμον πάντοτε Αὐτῇ παρέχων ἑαυτὸν ἀρωγὸν ἐν περιστάσεσι χρῃζούσαις τῆς συμπράξεως αὐτου, περιπτυσσόμεθα Αὐτὴν καὶ αὖθις ἐν φιλήματι ἁγίῳ καὶ διατελοῦμεν μετ' ἀγάπης ἀδελφικῆς ͵αϡμη'. Αὐγούστου ε'.

Τῆς Ὑμετέρας σεβασμίας Μακαριότητος ἀγαπητὸς ἐν Χριστῷ ἀδελφός.

† ὁ Κωνσταντινουπόλεως ΜΑΞΙΜΟΣ

PATRIARHIA ECUMENICĂ
Nr. 407.

Preafericite şi Preasfinţite Arhiepiscop al Bucureştilor, Mitropolit al Ungro Vlahiei şi Patriarh al Bisericii Ortodoxe Autocefale a României, în Hristos Dumnezeu, prea iubite şi mult dorite frate conliturghisitor al smereniei Noastre, Domnule Iustinian, pe respectata Preafericirea Voastră, frăţeşte in Domnul îmbrăţişându-vă, cu mare plăcere vă salutăm.

Înştiinţarea pe care am avut-o mai înainte prin telegramă despre alegerea respectatei Voastre Preafericiri ca Arhiepiscop al Bucureştilor, Mitropolit al Ungro-Vlahiei şi Patriarh al Bisericii Autocefale surori a României, văzându-o cu multă bucurie, confirmată şi prin scrisoarea Voastră din 3 ale lunii trecute, Nr. 914, primită de curând şi cetită în şedinţa Sfântului nostru Sinod, laudă şi mulţumire înălţăm veşnicului Întemeietor al Sfintei noastre Biserici, că n'a lăsat să sufere multă vreme Biserica soră de lipsa Întâistătătorului, ci arătând grabnică cercetare a bunătăţii sale, i-a dăruit ei un vrednic urmaş al celui ce a lăsat bună amintire atât turmei sale cât şi nouă tuturor, cel întru fericire răposat, Patriarhul Nicodim.

Felicitând deci, venerabila persoană a Preafericirii Voastre pentru cele ce s'au săvârşit cu voi şi trimiţându vă din toată inima sărutare frăţească în Domnul, urăm din tot sufletul, ca ajutorul de sus să vă fie neîntrerupt conducător şi conlucrător in tot mersul Vostru spre a cârmui cu iubire de Dumnezeu pe tronul pe care aţi fost chemat şi spre a conduce la păşunile cele mântuitoare ale harului Evangheliei obştea ortodoxă, care vi s'a încredinţat.

Asigurându-vă că Prea Sfinţitul nostru Tron ecumenic, apostolic şi patriarhal nu va înceta de a vă oferi Vouă totdeauna ajutor binevoitor în împrejurările care au nevoe de colaborarea lui, vă îmbrăţişăm iarăşi cu sărutare sfântă şi rămânem cu frăţească dragoste,

Al respectatei Voastre Preafericiri, frate iubit întru Hristos

5 August 1948. † MAXIMOS AL CONSTANTINOPOLEI

ΠΑΤΡΙΑΡΧΕΙΟΝ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ
'Αριθμ. 1949

ΧΡΙΣΤΟΦΟΡΟΣ

Πάπας καὶ Πατριάρχης 'Αλεξανδρείας καὶ Πάσης 'Αφρικῆς

ΙΟΥΣΤΙΝΙΑΝΩι

Τῷ Μακαριωτάτῳ 'Αρχιεπισκόπῳ Βουκουρεστίου Μητροπολίτῃ Οὐγγρο-Βλαχίας καὶ Πατριάρχῃ Ρουμανίας.

'Ασπασμὸν ἅγιον ἐν Κυρίῳ

Μεγάλης χαρᾶς καὶ ἀγαλλιάσεως ἐπληρώθη ἡ ψυχὴ 'Ημῶν ἅμα τῇ λήψει καὶ ἀναγνώσει τῆς ὑπ' ἀριθμ. 917 καὶ χρονολογίαν 3-ης παρελθόντος μηνὸς ἀδελφικῆς 'Υμετέρας Θεοφρουρήτου Μακαριότητος

ἐπιστολῆς, ὡς εἰρηνικῆς, κατὰ τὴν ἔκπαλαι κρατήσαν κανονικὴν τάξιν, Ἡμῖν τε καὶ τοῖς Ἁγιωτάτοις Προέδροις τῶν Ὀρθοδόξων Ἐκκλησιῶν τὴν εἰς Ἀρχιεπίσκοπον Βουκουρεστίου, Μητροπολίτην Οὐγγροβλαχίας καὶ Πατριάρχην Ρουμανίας διὰ τῆς Χάριτος τοῦ Παναγίου καὶ τελεταρχικοῦ Πνεύματος φωτείσαντος τὸ παρ' Ὑμῖν ἐκλογικὸν Συνέδριον, πανηγυρικὴν ἀνάδειξιν καὶ ἐνθρόνισιν Αὐτῆς, συμμετέχοντος εἰς τοῦτο, ὡς εἴθισται, καὶ αὐτοῦ τοῦ Κράτους.

Διὰ τῆς εἰρηνικῆς ταύτης ἐπιστολῆς παρὰ τῆς Ὑμετέρας Θεοφρουρήτου Μακαριότητος συμφώνως τῷ ἀνέκαθεν κρατοῦντι κανονικῷ ἔθει, ἀπεστάλη ὡσαύτως Ἡμῖν καὶ ὁ μετὰ τὴν ἀνάδειξιν Αὐτῆς ἀδελφικὸς ἀσπασμός, ἔτι πλέον δὲ ἐδέχθημεν καὶ τὴν διαβεβαίωσιν Αὐτῆς, ὅτι κρίνει καὶ αὐτὴ Αὕτη ἀπαραίτητον, ἵνα ὡς ἄχρι τοῦδε ὡς Μητροπολίτης Μολδαυΐας ἔπραξε, οὕτω καὶ ἐν τῇ ἄνωθεν δοθείσῃ Αὐτῇ νέᾳ ἐντολῇ ὡς Πρῶτος τῆς Ἁγιωτάτης Ἐκκλησίας τῆς Ρουμανίας διαφυλάξῃ καὶ τηρήσῃ ἀκλονήτως καὶ διδάξῃ τὰς δογματικὰς διδασκαλίας τῆς χριστιανικῆς ἡμῶν πίστεως, ἃς παρ' Αὐτοῦ μὲν τοῦ Θεμελιωτοῦ τῆς ἁγίας ἡμῶν πίστεως Κυρίου καὶ Θεοῦ ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ παρελάβομεν, διὰ δὲ τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων ὡς καὶ τῶν θεοπνεύστων Ἱερῶν Συνόδων καὶ ὑπὸ τῆς Θείας παρεμβολῆς τῶν Θεοφόρων Πατέρων καὶ Διδασκάλων τῆς Ἐκκλησίας ἔχομεν σαφῶς ἑρμηνευθείσας.

Ἔσχομεν ἔτι πλέον παρὰ τῆς Ὑμετέρας Μακαριότητος διὰ τῆς αὐτῆς εἰρηνικῆς ἐπιστολῆς καὶ τὴν διαβεβαίωσιν, ὅτι εὐθὺς ἅμα τῇ ὑπ' Αὐτῆς ἀναλήψει τῆς προεδρίας ἐν τῇ Ἁγιωτάτῃ Ἐκκλησίᾳ τῆς Ρουμανίας, πόθον ἔχει διακαῆ τὴν διατήρησιν καὶ ἐνίσχυσιν τῶν δεσμῶν ἀγάπης καὶ συνεργασίας μεταξὺ πασῶν τῶν ἀδελφῶν Ἐκκλησιῶν κατὰ τὴν διδασκαλίαν τοῦ Ἀποστόλου τῶν Ἐθνῶν Παύλου, «ἵνα τηρήσωμεν τὴν ἑνότητα τοῦ πνεύματος ἐν τῷ συνδέσμῳ τῆς εἰρήνης, φυλάττοντες τὴν παρακαταθήκην». Ὡσαύτως, ἡ Ὑμετέρα Μακαριότης, ἐν τῇ αὐτῇ εἰρηνικῇ ἐκφράζει τὴν πεποίθησιν, ὅτι οἱ Ἱεροὶ τῆς ὅλης Ἐκκλησίας Κανόνες, δέον ἵνα τηρῶνται πάντες ἀπαρεγκλίτως παρὰ πασῶν τῶν κατὰ τόπους Ὀρθοδόξων Ἐκκλησιῶν, ἵνα οὕτω κοινὴν ἅπασαι ἔχωσι τὴν ζωὴν καὶ μηδέποτε διαφωνῶσιν.

Διὰ ταῦτα ἡ Ὑμετέρα Μακαριότης ὀρθῶς λίαν, ἐξ ἄλλου, ἀντιλαμβανομένη καὶ πιστεύουσα ὁπόσον διὰ τὴν ἐν ἡμῖν ἀνθρωπίνην ἀδυναμίαν προσκόπτομεν καὶ ἔχομεν λοιπὸν πολλὴν καὶ ἀπαραίτητον τὴν ἀνάγκην τῆς ἄνωθεν ἐνισχύσεως ἡμῶν καὶ βοηθείας, ἐπικαλεῖται μὲν τὴν χάριν καὶ βοήθειαν ταύτην τοῦ Κυρίου τὴν ἀείποτε ἐν τῇ πιστευούσῃ ἀνθρωπίνῃ ἀσθενείᾳ κατὰ τὴν θείαν ὑπόσχεσιν καὶ βεβαίωσιν

τελειουμένην, ἐπιζητεῖ δὲ μετὰ τοῦτο καὶ τὰς προσευχὰς τῶν τε Προέδρων καὶ ἁπάσης τῆς Ἱεραρχίας τῶν ἀδελφῶν Ἐκκλησιῶν εἰς ἐνίσχυσιν πρὸς ὅ, τι πληρεστέραν ἐκτέλεσιν τῆς λόγῳ τῶν νῦν δυσχεροῦς λίαν ἀνατεθείσης Αὐτῇ νέας ἐκκλησιαστικῆς ἐντολῆς.

Πρὸς τοῖς ἄνωθι, διὰ τῆς εἰρηνικῆς ταύτης ἡ Ὑμετέρα Μακαριότης, αἱ ἀπὸ κοινοῦ ὑπὲρ τῆς ὅλης Ἁγίας τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίας, ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ τῶν κατὰ τόπους Ἐκκλησιῶν προσευχαί αὐτῶν τούτων τῶν Προέδρων μετὰ τῶν περὶ Αὐτοὺς Συλλόγων τῶν Ἱεραρχῶν πιστέυει ὅτι καὶ αὗται ἀποτελοῦσιν ἀπαραίτητον ὅρον, ἀλλὰ καὶ ἀπόδειξιν καὶ ἐγγύησιν τῆς ἐν τῇ Ἁγίᾳ ἡμῶν Ἐκκλησίᾳ ὀφειλομένης ἵνα ὑφίσταται ἀγάπης καὶ ἑνότητος. Καὶ διὰ τὴν πεποίθησιν Αὐτῆς ταύτην, Ἡμεῖς ἀντίρρησιν μὲν οὐδεμίαν ἔχομεν, εὐχόμεθα δ' ἐκ μέσης ψυχῆς καὶ καρδίας, ἵνα αἱ ἐσχάτως διαφοροτρόπως ἐκδηλούμεναι σατανικαὶ προσπάθειαι τοῦ ἄρχοντος τοῦ σκότους, ὅπως τὴν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ἄχρι τοῦδε συνεχῶς ἀσκομένην πολύτιμον καὶ σωτήριον ταύτην ἑνότητα τῶν κατὰ τόπους Ἐκκλησιῶν διασπάσῃ, μηδαμῶς εὐοδωθῶσιν.

Οὕτω συμφωνοῦμεν, λοιπόν, πλήρως μετὰ τῆς Ὑμετέρας Μακαριότητος καὶ ἐπὶ τοῦ γεγονότος, ὅπως πᾶσα παρ' Αὐτῆς προσπάθεια καταβληθῇ, ἵνα οἱ ὑπὸ τῆς Καθολικῆς προπαγάνδας προσηλυτισθέντες ὀρθόδοξοι τῆς Τρανσυλβανίας, ἐπανέλθωσι διὰ πάσης δυνατῆς ὀρθοδόξου ἐνεργείας εἰς τοὺς κόλπους τῆς Μιᾶς, Ἁγίας, Καθολικῆς καὶ Ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας. Τὴν τακτικὴν ταύτην τῆς ἐπιστροφῆς τῶν Οὐνιτῶν εἰς τὴν ἡμετέραν Ἐκκλησίαν ἀκολουθοῦμεν καὶ Ἡμεῖς ἐνταῦθα, τοῦτο μὲν ἀμειλίκτως καὶ διαφοροτρόπως πατάσσοντες τὰς τελευταίως ἐν τῇ Μέσῃ Ἀνατολῇ καὶ ἰδίως τὰς ἐν τῇ Ἁγίᾳ Γῇ προσπαθείας πρὸς μείζονα καὶ ὁλοκληρωτικήν, εἰ δυνατόν, ἐπικράτησιν τῆς Καθολικῆς προπαγάνδας, τοῦτο δὲ ἀποκαλύπτοντες εἰς τὸ Ἡμέτερον ποίμνιον ὁπόσον μακρὰν ἵσταται ἀπὸ τῆς καθαρῶς χριστιανικῆς καὶ ἁγίας ἀντιλήψεως ὁ ἀπαίσιος οὗτος Καθολικισμός.

Περαίνοντες τὴν ἀδελφικὴν Ἡμῶν ταύτην πᾶσαν μὲν τῇ Ὑμετέρᾳ Θεοτιμήτῳ Μακαριότητι ἐκ τοῦ Κυρίου καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Χριστοῦ ἐπικαλούμεθα τὴν στερέωσιν καὶ ἐνίσχυσιν ἐν τῇ ἄρτι ὑπ' Αὐτῆς ἀναληφθείσῃ νέᾳ διακονίᾳ, εὐχόμενοι δὲ τῷ ποιμνίῳ Αὐτῆς πολλὴν τὴν ἄνωθεν εὐλογίαν, κατασπαζόμεθα εἶτα Αὐτήν τε καὶ τὸν περὶ Αὐτὴν Σύλλογον τῶν ἱερωτίμων Ἀρχιερέων φιλήματι ἀγάπης, καὶ διατελοῦμεν,

† ὁ Ἀλεξανδρείας ΧΡΙΣΤΟΦΟΡΟΣ
ἀγαπητὸς ἐν Χριστῷ ἀδελφὸς καὶ ὅλως πρόθυμος

Ἐν Ἀλεξανδρείᾳ τῇ 10-η Αὐγούστου 1948

PATRIARHIA ALEXANDRIEI
Nr. 1949

HRISTOFOR
Papă şi Patriarh al Alexandriei şi a toată Africa

Preafericitului Arhiepiscop al Bucureştilor, Mitropolit al Ungro-Vlahiei şi Patriarh al României
IUSTINIAN

Sărutare sfântă în Domnul,

De mare bucurie şi veselie s'a umplut sufletul nostru la primirea şi cetirea scrisorii frăţeşti, irenică, a Prea Fericirii Voastre celei de Dumnezeu păzite, cu data de 3 a lunii trecute şi cu Nr. 917, prin care, după rânduiala canonică ţinută de demult, aţi vestit amănunţit atât Nouă, cât şi Preasfinţiţilor Intâistătători ai Bisericilor Ortodoxe, alegerea şi înscăunarea sărbătorească a Voastră ca Arhiepiscop al Bucureştilor, Mitropolit al Ungro-Vlahiei şi Patriarh al României, prin harul Preasfântului şi săvârşitorului Duh, care a luminat Congresul Electoral, la care a participat, după datină, şi Statul.

Prin această scrisoare irenică, potrivit obiceiului canonic, ţinut dela început, s'a trimis deasemenea nouă din partea Preafericirii Voastre, celei de Dumnezeu păzite, şi sărutărea frăţească, după alegerea Voastră, mai mult încă am primit şi asigurarea Voastră că socotiţi neapărat însăşi şi Preafericirea Voastră ca ceeace şi ca Mitropolit al Moldovei aţi săvârşit asemenea şi în noua misiune, care de sus vi s'a dat, ca Intâistătător al Preasfintei Biserici a României, să păzească şi să păstreze neclintit şi să propoveduiască învăţăturile dogmatice ale credinţei noastre creştineşti, pe care le-am primit dela Intemeietorul Sfintei noastre credinţe, Domnul şi Dumnezeul nostru Iisus Hristos, şi care le avem deslușit tâlcuite prin sfinţii Apostoli, ca şi prin cele de Dumnezeu insuflate Sfinte Sinoade şi de dumnezeeştile rânduieli ale de Dumnezeu purtătorilor Părinţi şi dascăli ai Bisericii.

Am primit mai mult încă din partea Preafericirii Voastre, prin scrisoarea irenică, şi asigurarea că odată cu preluarea conducerii Preasfintei Biserici a României, dorinţa arzătoare ce o aveţi e păstrarea şi întărirea legăturilor de dragoste şi conlucrare cu toate Bisericile surori, după învăţătura Apostolului neamurilor, Pavel, ca „să păzim unitatea Duhului întru legătura păcii, păstrând ceeace ni s'a încredinţat". Aşijderea, Preafericirea Voastră exprimă în aceeaşi scrisoare irenică încredinţarea că sfintele canoane ale întregei Biserici trebuesc toate păstrate neclintit de către toate Bisericile ortodoxe locale, ca astfel toate să aibă viaţă comună şi niciodată să nu fie în neînţelegere.

Pentru toate acestea, Preafericirea Voastră înţelegând de altfel foarte drept şi cunoscând câte piedici întâmpinăm din pricina slăbiciunilor noastre omeneşti, şi deci cât de multă şi neapărată nevoie avem de ajutorul şi întărirea noastră de sus, cere harul şi ajutorul acesta al Domnului, care se desăvârşeşte pururea în slăbiciunea omenească, care

crede, potrivit cu încredinţarea şi făgăduinţa dumnezeiască, şi după aceasta, Preafericirea Voastră cere şi rugăciunile Intâistătătorilor şi întregei ierarhii a Bisericilor surori, spre întărirea întru cât mai deplină săvârşire a noii misiuni bisericeşti, încredinţată nouă, atât de grea din pricina împrejurărilor de acum.

Pe lângă cele de mai sus, prin această scrisoare irenică, Prea Fericirea Voastră crede că rugăciunile obşteşti pentru întreaga Sfântă Biserică a lui Dumnezeu, dar şi rugăciunile pentru Bisericile locale ale însăşi Inainte Stătătorilor, împreună cu adunările Ierarhilor din jurul lor, că şi ele alcătuesc o condiţiune de neapărată trebuinţă precum, şi o dovadă şi o chezăşie a iubirii şi a unităţii care trebue să existe şi în Sfânta noastră Biserică. Şi pentru încredinţarea aceasta a Voastră, noi nu avem nici o împotrivire, şi urăm din adâncul sufletului şi al inimii ca încercările diavoleşti ale stăpânului întunerecului, prin diferite chipuri arătate în vremea din urmă, ca să sfărâme această preţioasă şi mântuitoare unitate a Bisericilor locale, care a fiinţat până acum necontenit în Biserică, nicidecum să nu izbândească.

Aşa dar, suntem întru totul de aceeaşi părere cu Preafericirea Voastră şi asupra faptului ca toată strădania să fie depusă din partea Voastră, ca ortodocşii din Transilvania, cari au fost atraşi la prozelitism de către propaganda catolică să revină prin toată lumea ortodoxă cu putinţă în sânurile celei Una, Sfântă, Sobornicească şi Apostolească Biserică. Lucrarea aceasta de reîntoarcere a uniaţilor o urmăm şi noi aci, în Biserica noastră pe deoparte combătând fără cruţare şi în felurile chipuri încercările din ultima vreme în Orientul Mijlociu şi mai cu seamă în Ţara Sfântă pentru o stăpânire mai mare şi totală şi dacă e cu putinţă a propagandei catolice, iar pe dealtă parte, descoperind turmei noastre cât de departe se află acest nefast catolicism de curata şi sfânta învăţătură creştină.

Incheind această întreagă scrisoare frăţească, cerem dela Domnul şi Mântuitorul nostru Hristos, pentru Preafericirea Voastră de Dumnezeu cinstită, întărirea şi împuternicirea în cea de acum primită de voi slujire, urând turmei Voastre multă binecuvântare de sus, apoi Vă îmbrăţişăm atât pe Voi cât şi adunarea preacinstiţilor Arhierei de pe lângă Voi, cu sărutarea dragostei şi rămânem,

Frate in Hristos iubitor şi de tot binele voitor,

Alexandria, 10 August 1948. † HRISTOFOR AL ALEXANDRIEI

ΠΑΤΡΙΑΡΧΕΙΟΝ ΑΝΤΙΟΧΕΙΑΣ

'Αριθμ. 750/18 'Εν Δαμασκῷ τῇ 27 Σεπτεμβρίου 1948

Εἰς Βουκουρέστιον

Πρὸς τὴν Αὐτοῦ Μακαριότητα τὸν 'Αρχιεπίσκοπον Βουκουρεστίου, Μητροπολίτην Οὐγγρο-Βλαχίας καὶ Πατριάρχην Ῥωμανίας, ἐν Χριστῷ τῷ Θεῷ λίαν ἀγαπητὸν ἡμῖν καὶ περισπούδαστον ἀδελφὸν καὶ συλλειτουργὸν κύριον 'Ιουστινιανόν.

Μακαριώτατε,

Μετὰ περισσῆς χαρᾶς καὶ ἐνδομύχου ἀγγαλλιάσεως ἐκομισάμεθα πρό τινων ἡμερῶν τὰ ἀπὸ 3-ης Ἰουλίου μηνός καὶ ὑπ᾽ ἀριθ. 916 τίμια Εἰρηνικὰ Γράμματα τῆς Ὑμετέρας γερασμιωτάτης Μακαριότητος, δι᾽ ὧν Αὕτη ἐξαγγέλλει ἡμῖν, συνωδᾷ παλαιῷ ἔθει ἐν τῇ Ἁγιωτάτῃ ἡμῶν Ἐκκλησίᾳ τὴν ἤδη τηλεγραφικῶς ἀγγελθεῖσαν ἐκλογὴν καὶ ἀνάρρησιν Αὐτῆς ἐπὶ τὸν Πατριαρχικὸν Θρόνον τῆς ἀδελφῆς Ρωμανικῆς Ἐκκλησίας εἰς διαδοχὴν τοῦ εἰς τὰς αἰωνίους μονὰς μεταστάντος ἀοιδίμου κυροῦ Νικοδήμου, οὗ ἡ μνήμη ἔσται ζῶσα ἐν ταῖς καρδίαις τῶν πιστῶν διὰ τὴν ἀκάματον αὐτοῦ δρᾶσιν καὶ τὰς πολλαπλᾶς αὐτοθυσίας, τὰς ὁποίας ὁ ἀείμνηστος προσήνεγκεν ἐπὶ τοῦ βωμοῦ τῆς ἀγάπης αὐτοῦ καὶ ἀφοσιώσεως πρὸς τὴν Ὀρθόδοξον Ἐκκλησίαν καὶ πρὸ πάντων τὸ ἴδιον αὐτοῦ ποίμνιον.

Ἀλλὰ τὴν ἀθυμίαν ἡμῶν ἐπὶ τῇ ἐκλείψει τοῦ μακαρίας μνήμης Πατριάρχου Νικοδήμου διεδέχθη ἡ παρήγορος ἀγγελία τῆς ἐκλογῆς τῆς Ὑμετέρας Θεοφρουρήτου Μακαριότητος εἰς τὸν κενωθέντα θρόνον, ὅτε καὶ ᾐσθάνθημεν ὅ,τι αἰσθάνεται ὁ προσβλέπων πρὸς τὴν ἱλαρὰν πρωϊνὴν αὐγὴν κατόπιν σκοτεινῆς νυκτός. Διὸ καὶ ἐν εὐχαριστίᾳ πολλῇ ἀνεπέμψαμεν τῷ Παναγάθῳ θεῷ δοξολογίαν καὶ αἶνον ὅτι τῇ Θείᾳ οἰκονομίᾳ Αὐτοῦ ἐπεταχύνθη ἡ πλήρωσις τοῦ Πατριαρχικοῦ Θρόνου δι᾽ ἀξίου διαδόχου καὶ πηδαλιούχου.

Ἐπίσης ἀνέγνωμεν τὴν καλὴν ὁμολογίαν τῆς πίστεως τὴν ὑπὸ τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων κηρυχθεῖσαν καὶ ὑπὸ τῶν θεοφόρων Πατέρων καὶ Διδασκάλων τῆς Ἁγίας ἡμῶν Ἐκκλησίας διαφυλαχθεῖσαν καὶ κατωχυρωθεῖσαν ἐξαγγελομένην ἐν τοῖς Εἰρηνικοῖς Αὐτῆς Γράμμασι, ὡς καὶ τὴν πρόθυμον ἐκκλησιαστικὴν ἐπικοινωνίαν πρὸς σκόπιμον συνεργασίαν καὶ εὔστοχον ἐπίλυσιν τῶν ἀπασχολούντων τὰς ἀδελφὰς αὐτοκεφάλους Ἐκληοίας, ἰδίως κατὰ τὰς τελευταίας κρισίμους περιστάσεις.

Καὶ τῷ ὄντι, ἡ Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ καθὼς εἶναι ἡ θεματοφύλαξ τῶν οὐρανίων ἀληθειῶν, τῶν διὰ τοῦ Εὐαγγελίου καὶ τῆς πράξεως τῆς Ἐκκλησίας ἐξαγγελλομένων καὶ διατρανουμένων εἶναι συγχρόνως καὶ ὀφείλει νὰ εἶναι ἡ ἠθικὴ ἐκείνη δύναμις, ἥτις ἔχει προορισμὸν νὰ δημιουργῇ μεταξὺ τῶν διαφόρων λαῶν καὶ ἐθνοτήτων ἥσυχον ἀτμοσφαῖραν καὶ νὰ καταστήσῃ τὴν ζωὴν τῶν τέκνων αὐτῆς ἀνετωτέραν καὶ εὐδαιμονεστέραν. Καὶ πρὸς ἐπίτευξιν τοῦ σκοποῦ τούτου, ἀνάγκη νὰ ἑνωθῶσι πᾶσαι αἱ ἐκκλησιαστικαὶ δυνάμεις αἱ ἔχουσαι τὸν αὐτὸν εὐγενῆ στόχον καὶ τὴν αὐτὴν οὐράνιον κλῆσιν.

Καὶ ἐπὶ τῇ ἐλπίδι ταύτῃ καὶ τῷ διακαεῖ πόθῳ τῆς κοινῆς καρποφόρου συνεργασίας πρὸς συναδέλφωσιν τῶν διαφόρων λαῶν καὶ τὴν

εἰρήνην καὶ σωτηρίαν τῶν διὰ τοῦ αἵματος τοῦ Χριστοῦ ἐλευθερωμένων ψυχῶν, προθύμως τείνομεν χεῖρα κοινωνίας πρὸς τὴν Ὑμετέραν Θεοστήρικτον Μακαριότητα, ἀσπαζόμενοι Αὐτὴν τὸν ἀδελφικὸν ἀσπασμὸν καὶ ὁλοψύχως συγχαίροντες αὐτῇ ἐπὶ τῇ ἀναρρήσει ἐπὶ τὸν Πατριαρχικὸν Θρόνον, καὶ εὐχόμεθα Αὐτῇ ὑγίειαν καὶ ἐπιτυχίαν ἐν τῇ ποιμαντορικῇ σταδιοδρομίᾳ πρὸς καταρτισμὸν τοῦ ἐμπεπιστευμένου τῇ πατρικῇ Αὐτῆς προνοίᾳ χριστεπωνύμου πληρώματος καὶ διατελοῦμεν μετ᾽ ἀγάπης ἀδελφικῆς,

Τῆς Ὑμετέρας σεβασμίας Μακαριότητος ἀγαπητὸς ἐν Χριστῷ ἀδελφὸς

† ὁ Ἀντιοχείας ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ

PATRIARHIA ANTIOHIEI

Nr. 750/18. *Damasc, 27 Septemvrie 1948.*

Prea Fericirii Sale Arhiepiscopului Bucureştilor, Mitropolit al Ungro-Vlahiei şi Patriarh al României, in Hristos Dumnezeu frate al nostru prea iubit şi mult dorit şi conliturghisitor Domn Iustinian

Bucureşti

Preafericite,

Cu prisositoare bucurie şi veselie lăuntrică am primit cu câteva zile inainte cinstita scrisoare irenică a respectatei Voastre Preafericiri cu data de 3 ale lunii Iulie şi cu nr. 916, prin care, potrivit datinei vechi in Preasfânta noastră Biserică, ne vestiţi acum alegerea anunţată şi telegrafic, precum şi urcarea Voastră in scaunul patriarhicesc al Bisericii Române surori, ca urmaş al celui ce s'a mutat in locaşurile veşnice deapururea pomenitul Domn Nicodim, a cărui memorie va fi vie in inimile credincioşilor pentru neobosita lui activitate şi pentru nenumăratele jertfiri pe care neuitatul le-a adus pe altarul dragostei lui şi pentru devotamentul lui faţă de Biserica ortodoxă şi mai ales faţă de propria lui turmă.

Dar intristarea noastră pentru pierderea celui de fericită pomenire Patriarhul Nicodim a fost urmată de vestea mângâietoare a alegerii Preafericirii Voastre celei de Dumnezeu păzite in scaunul vacant, când am simţit ceea ce simte cel ce priveşte spre aurora senină de dimineaţă, după o noapte intunecoasă.

Pentru aceasta cu multă mulţumire am înălţat doxologie şi laudă Preabunului Dumnezeu că prin dumnezeiasca Sa economie a grăbit plinirea scaunului patriarhal cu un vrednic urmaş şi cârmuitor.

La fel am cetit şi mărturisirea cea bună a credinţei, propoveduită de Sfinţii Apostoli şi păzită şi întărită de Dumnezeu purtătorii Părinţi şi Învăţători ai Sfintei noastre Biserici pe care o vestiţi in scrisoarea Voastră irenică, ca şi comuniunea bisericească pe care o doriţi spre colaborare trebuincioasă şi rezolvare fericită a problemelor ce preocupă Bisericile autocefale surori, mai cu seamă in imprejurările critice din urmă.

Într'adevăr, Biserica lui Hristos, precum este păzitoarea adevărurilor cereşti, vestite şi lămurite prin Evanghelia şi prin lucrarea Bisericii, este şi trebue să fie în acelaşi timp acea putere morală, care are scopul de a înfăptui o atmosferă paşnică între diferitele popoare şi neamuri şi să facă viaţa fiilor ei mai plăcută şi mai fericită. Şi spre izbânda acestui scop e nevoe să se unească toate puterile bisericeşti, care au aceeaşi ţintă nobilă şi aceeaşi chemare cerească.

Şi cu această nădejde şi cu dorinta arzătoare pentru o rodnică conlucrare spre înfrăţirea diferitelor popoare şi pentru pacea şi mântuirea sufletelor răscumpărate cu sângele lui Hristos, cu toată bunăvoinţa întindem mână de comuniune către Preafericirea Voastră, de Dumnezeu păzită, sărutându-vă cu sărutare frăţească şi din tot sufletul felicitându-Vă cu prilejul urcării pe scaunul patriarhal şi vă dorim sănătate şi izbândă în misiunea pastorală spre desăvârşirea întregei Biserici creştine încredinţate părinteştei Voastre purtări de grijă, şi rămânem cu dragoste frăţească.

Al respectatei voastre Preafericiri, frate iubit într'un Hristos
† ALEXANDRU AL ANTIOHIEI

PATRIARHIA SFINTEI BISERICI SÂRBE
Nr. 79 *Belgrad*

Inalt Prea Sfinţite Arhiepiscop al Bucureştilor şi Patriarh a toată România, Prea iubite întru Hristos frate şi conliturghisitor al smereniei Noastre, D. D. Justinian, îmbrăţişându-vă frăţeşte întru Hristos cu cea mai mare căldură vă salutăm.

Din scrisoarea irenică a Sanctităţii Voastre dela 3 Iulie a. c., cu adâncă durere sufletească am luat cunoştinţă că prin voia sa nemărginită Domnul a chemat din această viaţă pământească în veşnicie pe Ierarhul mult apreciat, pe Intâistătătorul Sfintei Biserici ortodoxe române surori, întru fericită pomenire Patriarhul Nicodim. Noi rugăm din inimă pe prea Bunul Dumnezeu Creatorul ca sufletul prea fericitului întru pomenire să-l aşeze în loc luminat în împărăţia cerurilor.

Din aceeaşi scrisoare preţioasă a Sanctităţii Voastre cu bucurie şi sinceră dragoste frăţească aflăm că în nemărginita Sa voie, Domnul a ridicat persoana Voastră, ca urmaş al fericitului întru pomenire Patriarh Nicodim, în demnitatea de Intâistătător şi nou Patriarh al Sfintei Biserici ortodoxe române şi că, potrivit sfintelor canoane şi rânduelilor bisericeşti, aţi şi luat pe umeri sarcina conducerii Scaunului patriarhal.

Cu simţăminte de frăţească dragoste şi sinceră mulţumire felicităm pe Sanctitatea Voastră pentru noua şi înalta dregătorie şi urăm din toată inima ca întăriţi şi călăuziţi de harul Sfântului Duh, să îngrijiţi cu deplină izbândă via Domnului şi să „vă nevoiţi pentru credinţa Evangheliei lui Hristos (Filip. I, 27).

Din motive istorice, a deosebirii de limbă şi a graniţelor între state, Sfânta noastră Biserică sobornicească şi apostolească ortodoxă

1. Intâmpinarea preoţilor greco-catolici la Bucureşti, în gara de Nord.

2. Preoţii greco-catolici în drum spre Sfânta Patriarhie.

3. Primirea preoţilor greco-catolici în sala sinodală din Palatul patriarhal.

4. I. P. S. Patriarh Justinian şi PP. SS. Membrii ai Sf. Sinod ascultând cetirea Proclamaţiei dela Cluj.

de Răsărit este împărțită în diferite biserici locale autocefale, care țin între ele legătura dogmatică și canonică și din iubire frățească, din conlucrare și ajutor reciproc își trage puterea sa pentru propășirea în credință și cunoașterea de Dumnezeu, iar împreună să aducă rod abundent pe ogorul binecuvântat al unității universale. Sub ocrotirea Întâiului Păstor și Domnului nostru Iisus Hristos, „înrădăcinați și întăriți fiind în dragoste", iar după cuvintele Sfântului Pavel, apostolul neamurilor, „silindu-vă să păstrați unirea Duhului prin legătura păcii" (Efes. III, 18; IV, 3).

Cu această credință și nădejde și cu astfel de gânduri și urări, înălțăm rugăciuni fierbinți înaintea Scaunului Atotputernicului Dumnezeu Creatorul, să ocrotească și să păzească Sfânta noastră Biserică ortodoxă de Răsărit, ca prin ea să cimenteze colaborarea și dragostea frățească și să dăruiască Sanctității Voastre și Sfintei și de Dumnezeu păzitei Biserici ortodoxe române, viață bună, pace și izbândă.

Cu această salutare caldă și frățească, adaug și rugămintea noastră ca Sanctitatea Voastră să pomenească în rugile sale fierbinți și pe Smerenia noastră și Sfânta noastră Biserică ortodoxă sârbă.

Al Sanctității Voastre întru Hristos frate și fierbinte rugător către Dumnezeu.

† GAVRILO
Patriarhul Sârbilor

ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΗ ΚΥΠΡΟΥ
'Αριθμ. Πρωτ. 653

Μακαριώτατε Μητροπολῖτα Βουκουρεστίου καὶ Πατριάρχα Ρουμανίας, λίαν ἡμῖν ἀγαπητὲ καὶ περισπούδαστε ἀδελφὲ καὶ συλλειτουργέ, Κύριε 'Ιουστινιανέ, τὴν 'Υμετέραν Μακαριότητα ἀδελφικῶς ἐν Κυρίῳ κατασπαζόμενοι ὑπερήδιστα προσαγορεύομεν.

'Αγάπῃ ἀδελφικῇ ἐδεξάμεθα καὶ μετὰ πολλῆς χαρᾶς διεξήλθομεν τὰ 'Ενθρονιστήρια Γράμματα τῆς 'Υμετέρας Γερασμίας Μακαριότητος.

'Επὶ τὴν ὀφειλομένην δ' ἀπάντησιν ἥκοντες, πρωτίστως μὲν θερμὰς ἀναπέμπομεν δεήσεις πρὸς τὸν Οὐράνιον Πατέρα ὑπὲρ ἀναπαύσεως ἐν σκηναῖς δικαίων τῆς μακαρίας ψυχῆς τοῦ γεραροῦ καὶ ἀειμνήστου Αὐτῆς προκατόχου Μακαριωτάτου Πατριάρχου Νικοδήμου, οὗ πολὺς ἐν τῇ 'Εκκλησίᾳ ὁ ἔπαινος, πρόφρονι δ' ἔπειτα τῇ καρδίᾳ τὸν ἀδελφικὸν Αὐτῇ ἀποδιδόαμεν ἀσπασμόν, ὅλῃ ἅμα ψυχῇ συγχαίροντες Αὐτῇ ἐπὶ τῇ ἐπαξίᾳ ἀναρρήσει εἰς τὸν 'Αγιώτατον Πατριαρχικὸν Θρόνον τῆς ἀδελφῆς Ρωμουνικῆς 'Εκκλησίας καὶ εὐχόμενοι ὑπὲρ δαψιλοῦς Αὐτῆς ἐνισχύσεως καὶ κραταιώσεως ἄνωθεν ἐν τῇ ἐπιτελέσει τοῦ ὑψηλοῦ καθήκοντος.

'Ο Κύριος ἡμῶν καὶ Σωτήρ, ἡ ἀόρατος τῆς 'Εκκλησίας Κεφαλή, πολλὴν ἐνεδείξατο τὴν εὐμένειαν πρὸς τὴν 'Αγίαν Ρωμουνικὴν 'Εκκλησίαν, ἀξιωθεῖσαν ἐν τῷ τιμίῳ προσώπῳ τῆς 'Υμετέρας Μακαριότητος Πρωθιεράρχου, θείᾳ χάριτι, πολλοῖς πνευματικοῖς χαρίσμασι πεπροικισμένου, δεδοκιμασμένου ἐν τῇ διακονίᾳ τῆς 'Εκκλησίας καὶ ἱκανοῦ βαστάσαι

τὸ βάρος τῶν εὐθυνῶν τῆς Πατριαρχείας καὶ λυσιτελῶς διακονῆσαι τῷ Κυρίῳ, ἐπ' ἀγαθῷ τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ εὐσεβοῦς Ρωμουνικοῦ λαοῦ.

Ἰδιαιτέρως δὲ χαίροντες, ὅτι ἡ Ὑμετέρα περισπούδαστος Μακαριότης ζωηρῶς ποθεῖ καὶ περὶ πλείστου ποιεῖται τὴν παρὰ πάντων ἐπιζητουμένην, ὡς ἀναγκαιοτάτην ἐν τοῖς νῦν χαλεποῖς καὶ κρισίμοις διὰ τὴν ἀνθρωπότητα καιροῖς, στενὴν συνεργασίαν τῶν Ἁγιωτάτων Ὀρθοδόξων Ἐκκλησιῶν πρὸς ἑδραίωσιν ἐν τῷ κόσμῳ τῆς «πάντα νοῦν ὑπαρχούσης» εἰρήνης τοῦ Χριστοῦ, ἐνθέρμως δεόμεθα τοῦ Οὐρανίου τῆς Ἐκκλησίας Δομήτορος, Τελειωτοῦ καὶ Κυβερνήτου, ἵνα εὐοδοῖ καὶ εἰς αἴσιον ἄγῃ πέρας πᾶσαν εἰς τοῦτο τείνουσαν καὶ τοῦ σκοποῦ τούτου στοχαζομένην βουλὴν καὶ μέριμναν τῶν Ἁγίων αὐτοῦ Ἐκκλησιῶν.

Διαβεβαιούμενοι δὲ τὴν Ὑμετέραν ἀγαπητὴν Μακαριότητα, ὅτι καὶ ἡμεῖς μέλλομεν ἀδιαλείπτως μνημονεύειν Αὐτῆς ἐν ταῖς πρὸς Κύριον προσευχαῖς ἡμῶν καὶ ἐντεύξεσιν, ἐξαιτούμεθα θεόθεν τὰ ἔτη Αὐτῆς ὡς πλεῖστα, γηθόσυνα καὶ σωτήρια καὶ περιπτυσσόμενοι Αὐτὴν καὶ αὖθις ἐν φιλήματι ἁγίῳ, διατελοῦμεν.

Τῆς Ὑμετέρας περισπουδάστου Μακαριότητος ὅλος πρόθυμος ἐν Χριστῷ ἀδελφός. † ὁ Κύπρου ΜΑΚΑΡΙΟΣ

Ἐν τῇ Ἱ. Ἀρχιεπισκοπῇ Κύπρου τῇ 12-ῃ Αὐγούστου 1948.

ARHIEPISCOPIA CIPRULUI
Nr. 653

Prealericite Mitropolit al Bucureştilor şi Patriarh al României, prea mult iubite şi mult dorite al nostru frate şi conliturghisitor, Domnule J u s t i n i a n, pe Preafericirea Voastră, frăţeşte în Domnul sărutându-o, cu mare plăcere Vă salutăm.

Cu iubire frăţească am primit şi cu multă bucurie am citit scrisorile cele de inscăunare ale cinstitei Voastre Preafericiri.

Venind asupra datoritului răspans, mai întâiu înălţăm Tatălui Ceresc călduroase rugăciuni pentru odihna în corturile drepţilor a fericitului suflet al cinstitului Vostru înaintaş, al Preafericitului Patriarh Nicodim, a cărui laudă multă este în Biserică. Apoi cu inima binevoitoare dăm Preafericirii Voastre sărutarea frăţească, felicitându-vă din tot sufletul pentru urcarea cea vrednică în Preasfântul scaun patriarhicesc al Bisericii surori Române, făcându-vă urări pentru întărire îmbelşugată şi împuternicirea de sus întru săvârşirea înaltei datorii.

Domnul şi Mântuitorul nostru, capul nevăzut al Bisericii, a arătat multa sa bunăvoinţă către Sfânta Biserică Română, care s'a învrednicit în cinstita persoană a Preafericirii Voastre de un întâistătător Ierarh, prin harul dumnezeesc înzestrat cu multe daruri duhovniceşti, încercat în slujba bisericii şi vrednic de a purta sarcina răspunderilor

Patriarhatului și de a sluji cu desăvârșire Domnului, pentru binele Bisericii și al credinciosului popor român.

Bucurându-ne deosebit că Preafericirea Voastră plină de râvnă dorește fierbinte, și cu mare grijă urmărește strânsa colaborare, dorită de toți, a prea sfintelor Biserici ortodoxe, ca fiind foarte necesară în vremurile de acum atât de grele și critice pentru omenire, pentru instaurarea în lume a păcii lui Hristos „chivernisitoarea o toată mintea", ne rugăm călduros Cerescului întemeietor al Bisericii, Desăvârșitorului și Chivernisitorului ca să îndrumeze bine și să ducă la sfârșit fericit toată grija și voința care tinde la aceasta și țintește spre acest scop, a Sfintelor lui Biserici,

Asigurându-vă, Preafericirea Voastre iubită, că și Noi vă vom pomeni neîncetat în toate slujbele și în toate rugăciunile noastre către Domnul, cerând dela Dumnezeu a fi anii voștri mulți, fericiți și mântuitori, vă îmbrățișăm iarăși cu sărutare sfântă și rămânem,

al Preafericirii Voastre prea dorite întru totul binevoitor și în Hristos frate

† MACARIE AL CIPRULUI

In Sfânta Arhiepiscopia Ciprului
12 August 1948

Η ΙΕΡΑ ΣΥΝΟΔΟΣ
ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Ἀθήνησι 10 Σεπτεμβρίου 1948.

Τῷ Μακαριωτάτῳ Ἀρχιεπισκόπῳ Βουκουρεστίου, Μητροπολίτῃ Οὐγγροβλαχίας καὶ Πατριάρχῃ τῆς Ρουμανίας Κυρίῳ Κυρίῳ ΙΟΥΣΤΙΝΙΑΝΩι ἀδελφῷ ἐν Χριστῷ ἀγαπητῷ καὶ συλλειτουργῷ

Εἰς Βουκουρέστιον.

Μακαριώτατε ἐν Χριστῷ ἀδελφέ,

Ἀπὸ τῶν ὑπ᾽ ἀριθ. 320 καὶ ἀπὸ 3-ης παρελθόντος μηνὸς Ὑμετέρων Γραμμάτων πληροφορηθέντες τοῦτο μὲν τὰς λεπτομερείας τῆς δράσεως τοῦ μακαριστοῦ Προκατόχου τῆς Ὑμετέρας Μακαριότητος κυροῦ Νικοδήμου, τοῦτο δὲ τὴν ἐπὶ τὸν Πατριαρχικὸν Θρόνον τῆς ἀδελφῆς Ρουμανικῆς Ἐκκλησίας ἐκλογὴν καὶ κατάστασιν Ὑμῶν, δοξολογίαν θερμὴν καὶ εὐχαριστίαν ἐγκάρδιον ἀναπέμπομεν τῷ Ἀρχιποιμένι Χριστῷ, Τῷ οὕτως οἰκονομήσαντι τὰ τοῦ καθ' Ὑμᾶς ποιμνίου ἐπὶ τερματισμῷ τῆς ὀρφανίας αὐτοῦ.

Συγχαίροντες οὖν ἐκ βαθέων τῇ Ὑμετέρᾳ Μακαριότητι καὶ πολλὴν τὴν κατὰ Θεὸν προθυμίαν Αὐτῆς ἀπό γε τῶν ἐν τοῖς ἀνωτέρω γράμμασιν ἐπαγγελιῶν Αὐτῆς εἰς καταρτισμὸν τῶν πιστῶν καὶ κοινωνίαν ἀγάπης μετὰ τῶν λοιπῶν Ἁγίων τοῦ Θεοῦ Ὀρθοδόξων Ἐκκλησιῶν εὐαγγελιζόμενοι, δεόμεθα τοῦ Κυρίου, ὅπως ἐνισχύσῃ Αὐτὴν ἐν τῷ ἀναληφθέντι ἔργῳ τοῦ Εὐαγγελίου Αὐτοῦ, περιέπων Αὐτὴν ἐν ὑγιείᾳ ἀδιαπτώτῳ εἰς μῆκος ὀλβίων ἐνιαυτῶν.

Ἐπευχόμενοι δ᾽ ὅπως ἡ εἰρήνη τοῦ Θεοῦ, ἡ πάντα νοῦν ὑπερέχουσα καὶ ἡ ἀγάπη Αὐτοῦ βασιλεύσῃ εἰς τὰς καρδίας τῶν ἀνθρώπων ἀπὸ καρδίας ἀποδίδομε τῇ Ὑμετέρᾳ Μακαριότητι τὸν ἀδελφικὸν ἀσπασμὸν καὶ διατελοῦμεν ἀγαπητὸς Αὐτῆς ἀδελφὸς καὶ Συλλειτουργός.

† ὁ Ἀθηνῶν ΔΑΜΑΣΚΗΝΟΣ, Πρόεδρος

SFÂNTUL SINOD AL BISERICII GRECIEI *Atena 10 Septemvrie 1948*

Prea Fericitului Arhiepiscop al Bucureştiului, Mitropolit al Ungro-Vlahiei şi Patriarh al României, Domnului Domn Iustinian, frate întru Hristos iubit şi conliturghisitor,

Bucureşti

Prea Fericite întru Hristos frate,

Prin scrisoarea Voastră cu Nr. 320 din 3 ale lunii trecute fiind încunoştiinţaţi pe de o parte de amănuntele activităţii prea fericitului înaintaş al Prea Fericirii Voastre Domnul Nicodim, iar pe de alta de alegerea şi înscăunarea pe tronul patriarhal al Bisericii române surori, înălţăm arhipăstorului Hristos doxologie ferbinte şi mulţumire din inimă celui care a rânduit aşa cele privitoare la turma Voastră pentru încetarea lipsei de păstor.

Felicitând deci din adânc pe Prea Fericirea Voastră şi vestind dragostea Voastră mare întru Dumnezeu din înştiinţarea Voastră prin scrisoarea de mai sus spre desăvârşirea credincioşilor şi comuniunea de dragoste cu celelalte sfinte Biserici ortodoxe ale lui Dumnezeu, ne rugăm Domnului ca să vă întărească în lucrarea Evanghelici Lui, pe care aţi luat-o asupra Voastră, păstrându-vă în sănătate neclintită întru lungime de fericiţi ani.

Făcând urarea ca pacea lui Dumnezeu, care depăşeşte toată mintea şi dragostea lui să domnească în inimile oamenilor, dăm din inimă Prea Fericirii Voastre sărutare frăţească şi rămânem

frate al Vostru iubit şi conliturghisitor
Preşedinte † DAMASCHIN al Atenei

ΙΕΡΑ ΜΟΝΗ ΣΙΝΑ
ΜΕΤΟΧΙΟΝ ΚΑΙΡΟΥ

Τῷ Μακαριωτάτῳ Ἀρχιεπισκόπῳ Βουκουρεστίου, Μητροπολίτῃ Οὐγγρο-Βλαχίας καὶ Πατριάρχῃ Ῥωμανίας Κυρίῳ Κυρίῳ ἸΟΥΣΤΙΝΙΑΝΩι ἀδελφῷ ἐν Χριστῷ ἀγαπητῷ καὶ περισπουδάστῳ· ΠΟΡΦΥΡΙΟΣ III ἐλέῳ Θεοῦ Ἀρχιεπίσκοπος Σινᾶ Φαρὰν καὶ Ῥαϊθώ, χαίρειν ἐν Κυρίῳ Ἰησοῦ τῷ Θεῷ.

Μακαριώτατε,

Πρότριτα μόλις ἔχομεν λαβόντες τὰ ἀπὸ 3 παρελθόντος μηνὸς Ἰουλίου γραφέντα εἰρηνικὰ Γράμματα τῆς Ὑμετέρας σεβασμίας Μακαριότητος δι᾽ ὧν τῇ ἔκπαλαι καὶ καλῶς κεκρατηκυίᾳ ἐν τῇ καθόλου ἁγιωτάτῃ Ὀρθοδόξῳ Ἀνατολικῇ Ἐκκλησίᾳ τάξει ἑπομένη ἡ σεπτὴ

Αὐτῆς Κορυφή, τὸ μὲν ἐξαγγέλλει ἡμῖν τὰ κατὰ τὴν πρὸς Κύριον ἐκδημίαν ἐν γήρᾳ καλῷ τοῦ ἀοιδίμου προκατόχου Αὐτῆς Πατριάρχου κυροῦ Νικοδήμου μετὰ βραχεῖαν μὲν νόσον, μακρὰν δὲ καὶ καρποφόρον πολυσχεδῆ δρᾶσιν, ἣν ὥς τε ποιμὴν ἀληθινὸς καὶ τοῦ ἀρχιποίμενος Χριστοῦ μαθητὴς καὶ ὡς ἐπιστήμων σοβαρὸς ἀνέπτυξε, τοῖς πᾶσι τὰ πάντα γενόμενος, ἰδίᾳ κατὰ τὴν περίοδον τῶν σκληρῶν δοκιμασιῶν, ἵνα πάντως τινὰς σώσῃ, τὸ δὲ γνωρίζει ἡμῖν τὰ κατὰ τὴν γενομένην κανονικὴν ἐκλογὴν καὶ ἀνάρρησιν Αὐτῆς ἀπὸ τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Μολδαβίας εἰς τὴν ὑψηλὴν βαθμίδα καὶ τὸ ἀξίωμα τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Βουκουρεστίου, Μητροπολίτου Οὐγγρο-Βλαχίας, Ἐξάρχου Πλαγηνῶν, Πατριάρχου τῆς Ὀρθοδόξου Ῥουμανικῆς Ἐκκλησίας καὶ Προέδρου τῆς Ἱερᾶς Συνόδου, συνῳδὰ τοῖς ἱεροῖς Κανόσι, τοῖς ἐθίμοις τῆς ἁγιωτάτης ἐν Ῥουμανίᾳ Αὐτοκεφάλου Ἐκκλησίας καὶ τοῖς νόμοις τῆς θεοφρουρήτου ἐν αὐτῇ πολιτείας. Οὐδὲ παρέλιπεν ἡ Ἱερὰ Αὐτῆς Κορυφὴ ἐν τοῖς αὐτοῖς εἰρηνικοῖς Αὐτῆς γράμμασι διαβεβαιώσασθαι τὰς ἀδελφὰς Ἐκκλησίας ὅτι ἔσται φρουρὸς ἄγρυπνος τῆς ὀρθοδόξου ἡμῶν πίστεως καὶ ἀκριβὴς τηρητὴς τῶν ἱερῶν παραδόσεων τῆς ἁγιωτάτης ἡμῶν ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας «προσέχουσα Ἑαυτῇ καὶ παντὶ τῷ ποιμνίῳ ἐν ᾧ ἔθετο Αὐτὴν τὸ πνεῦμα τὸ Ἅγιον Ἐπίσκοπον, ποιμαίνειν τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Κυρίου καὶ Θεοῦ, ἣν περιεποιήσατο διὰ τοῦ ἰδίου αἵματος» (Πράξ. κ. 28-29).

Ἄσμενοι τοίνυν ἐπὶ τὴν ὀφειλομένην ἀπάντησιν ἀγόμενοι εὐλογοῦμεν πρωτίστως τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου καὶ Ἐπισκόπου τῶν ψυχῶν ἡμῶν ὅτι προεβίβασεν ἐπὶ τὸν προεδρικὸν Θρόνον τῆς ἐν Ῥουμανίᾳ ἀδελφῆς ἁγιωτάτης ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας τὸν ἐν ἀρίστοις ἄριστον, ἱκανὸν βαστάσαι τὸν καύσωνα τῆς ἡμέρας καὶ τὸν παγετὸν τῆς νυκτός, εἶτα δὲ ἀνταποδιδόντες τῇ Ὑμετέρᾳ γερασμίᾳ Μακαριότητι τὸν ἐν Χριστῷ ἀδελφικὸν ἀσπασμὸν συγχαίρομεν Αὐτῇ ἅμα εἰλικρινῶς ἐπὶ τῇ δικαίᾳ τιμῇ ἧς ἠξιώθη ἐκ μέρους τῆς Ὀρθοδόξου ἁγίας Ἐκκλησίας καὶ τῆς εὐσεβοῦς πολιτείας καὶ δεόμεθα μετ' Αὐτῆς τοῦ Ἀρχιποίμενος Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν ὅπως ἐνισχύῃ Αὐτὴν διὰ πανσθενουργοῦ αὐτοῦ δυνάμεως καὶ ἐν τῇ ἐκπληρώσει τῶν νέων Αὐτῆς ὑψηλῶν καὶ σοβαρῶν καθηκόντων ἐν οἷς καὶ ἡ ἐπιστροφὴ εἰς τὴν ὀρθὴν πίστιν τῶν πρὸ 250 ἐτῶν ἀποπλανηθέντων τέκνων τῆς Ῥουμανικῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας ὑπὸ τῶν λύκων τῶν ἐνδεδυμένων τοῦ προβάτου δοράν.

Μηδ' ἀμφιβαλλέτω ἡ Ὑμετέρα Μακαριότης ὅτι εὑρήσει προθύμους τὰς ἀδελφὰς Ἐκκλησίας εἰς τὴν ἐκδηλουμένην καλὴν Αὐτῆς ἐπιθυμίαν ὅπως ἡνωμέναι αὗται τῷ συνδέσμῳ τῆς ἀγάπης ἐπιλαμβάνωνται ἀπὸ κοινοῦ τῶν ἀναφυομένων διαφόρων ζητημάτων πνευματικῶν ἢ

κοινωνικῶν καὶ ἐπιλύωσι ταῦτα κατὰ τὸ πνεῦμα τοῦ Χριστοῦ πρὸς εἰρήνευσιν, εἰ δυνατὸν πάντων τῶν ἀνθρώπων. Αὕτη ἄλλως τε ἦν καὶ ἡ δέησις τοῦ Κυρίου ἡμῶν πρὸς τὸν οὐράνιον αὐτοῦ Πατέρα ὅτε ἤρχετο ἐπὶ τὸ ἑκούσιον πάθος «Πάτερ ἅγιε, ηὔχετο, τήρησον αὐτοὺς ἐν τῷ ὀνόματί σου, οὓς δέδωκάς μοι, ἵνα ὦσιν ἓν καθὼς ἡμεῖς» (Ἰωάν. ΙΖ, 11).

Ἀλλὰ καὶ ἡ ἐντολὴ αὐτοῦ πρὸς τοὺς ἁγίους αὐτοῦ μαθητὰς καὶ ἀποστόλους, ὧν διάδοχοι τυγχάνουσιν οἱ κατὰ τόπους Ἐπίσκοποι: «Μείνατε ἐν τῇ ἀγάπῃ τῇ ἐμῇ» (Ἰωάν. ΙΕ, 10). *Οὐδὲ χωρεῖ ἀμφιβολία ὅτι ἐν τῇ τοιαύτῃ ἀδελφικῇ ἑνώσει καὶ τῇ εἰλικρινεῖ συνεργασίᾳ οἱ ἁγιώτατοι ποιμένες ἕξουσι βοηθὸν καὶ συμπαραστάτην αὐτὸν τὸν θεμελιωτὴν τῆς ἁγίας ἡμῶν Ἐκκλησίας· αὐτὸς γὰρ εἶπεν «οὗ γάρ εἰσι δύο ἢ τρεῖς συνηγμένοι εἰς τὸ ἐμὸν ὄνομα, ἐκεῖ εἰμὶ ἐν μέσῳ αὐτῶν»* (Ματθ. ΙΗ, 20). *Μηδέποτε τοίνυν ἐπιλανθανόμενοι, ἀλλ' ἀείποτε προσέχοντες τῇ καινῇ ταύτῃ τοῦ Κυρίου ἐντολῇ, ὡς λύχνῳ φαίνοντι ἐν αὐχμηρῷ τόπῳ, οἷς μάλιστα ὁ παρὼν καιρός, οὐ παυσόμεθα δεήσεις ἐκτενεῖς ποιούμενοι ὑπὲρ τῆς Ὑμετέρας Μακαριότητος καὶ τοῦ αναληφθέντος ὑπ' Αὐτῆς σωτηριώδους ἔργου ὅπως ἀγάγῃ αὐτὸ εἰς αἴσιον πέρας ἐπ' ἀγαθῷ μὲν τοῦ εὐσεβοῦς Αὐτῆς ποιμνίου, πρὸς δόξαν δὲ τοῦ καλέσαντος Αὐτὴν ἐπὶ τὴν ἱερὰν ταύτην καὶ ὑψηλὴν διακονίαν Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ.*

Κατασπαζόμενοι δ' ἐπὶ τούτοις τὴν πανίερον Αὐτῆς Κορυφὴν φιλήματι ἁγίῳ διατελοῦμεν

Τῆς Ὑμετέρας σεβασμίας Μακαριότητος ταπεινὸς ἐν Χριστῷ ἀδελφὸς καὶ ὅλως πρόθυμος

† ὁ Σινᾶ ΠΟΡΦΥΡΙΟΣ

Ἐν Καΐρῳ 25 Σεπτεμβρίου 1948.

SFÂNTA MÂNĂSTIRE SINAI

METOHUL DIN CAIR

Preafericitului Arhiepiscop al Bucureştilor, Mitropolit al Ungro-Vlahiei şi Patriarh al României, Domnului Domn Justinian, frate iubit şi dorit în Hristos.

Porfirie III cu mila lui Dumnezeu Arhiepiscop al Sinaiului, Farenului şi Raithului, salutare în Domnul Iisus Dumnezeu

Prea Fericite,

Sunt doar trei zile de când am primit scrisoarea irenică a Prea Fericirii Voastre respectate, scrisă în 3 ale lunei Iulie trecute, prin care Inalt Prea Sfinţia Voastră venerată, urmând rânduelii ţinute d n vechime şi în chip bun în prea sfânta Biserică ortodoxă răsăriteană de pretutindeni, pe de o parte ni se vesteşte cele privitoare la mutarea către Domnul, la adânci bătrâneţe, a fericitului Vostru înaintaş Patriarhul Ni-

codim, după o scurtă boală în adevăr, dar după o activitate fericită, îndelungată și rodnică, pe care a desfășurat-o atât ca adevărat păstor și ucenic al arhipăstorului Hristos, precum și ca serios om de știință, făcându-se tuturor toate, în deosebi în răstimpul cumplitelor încercări, ca ori și cum să mântuiască pe unii, iar pe de altă parte ne face cunoscut cele privitoare la alegerea canonică și urcarea Voastră dela Sfânta Mitropolie a Moldovei la înalta treaptă și vrednicie de Arhiepiscop al Bucureștiului, Mitropolit al Ungro-Vlahiei, exarh al Plaiurilor, Patriarh al Bisericii Ortodoxe Române și Președinte al Sfântului Sinod, potrivit sfintelor canoane, obiceiurilor prea sfintei de Dumnezeu păzitei Biserici autocefale din România și legilor Statului Român. Inalt Prea Sfinția Voastră sfințită n'a trecut cu vederea în scrisoarea Voastră vrednică de a asigura Bisericile surori că va fi păzitor treaz al credinței noastre ortodoxe și păstrător întocmai al sfintelor tradiții ale prea sfintei noastre Biserici ortodoxe: „luând aminte de voi înșivă și de toată turma în care v'a pus episcop Duhul Sfânt să păstoriți Biserica Domnului și Dumnezeu, pe care a câștigat-o cu propriul său sânge" *(F. Ap. XX, 28—29).*

Arătându-ne bucuroși de răspunsul pe care Vi-l datorăm, binecuvântăm înainte de toate numele Domnului și episcopului sufletelor noastre, că a urcat pe tronul întâistătător al prea sfintei Biserici ortodoxe surori din România pe cel mai bun dintre cei mai buni, vrednic să îndure arșița zilei și înghețul nopții, iar apoi dând la rândul nostru Prea Fericirii Voastre respectate sărutarea frățească în Hristos, Vă felicităm totodată în chip sincer pentru dreapta cinstire de care ați fost învrednicit din partea Sfintei Biserici Ortodoxe și a îndreptătorului Stat și împreună cu Voi ne rugăm arhipăstorului Hristos, Dumnezeul nostru, ca să Vă întărească prin puterea lui atotîntăritoare și în împlinirea noilor Voastre îndatoriri înalte și importante, între care și întoarcerea la dreapta credință a fiilor Bisericii Ortodoxe Române abătuți din calea cea adevărată, acum 250 de ani, de lupii îmbrăcați în piele de oaie.

Nicidecum să nu se îndoiască Prea Fericirea Voastră că Bisericile surori vor pregeta față de dorința bună exprimată de voi ca ele unite prin legătura dragostei să se ocupe în comun de diferitele probleme duhovnicești sau sociale ce se ivesc și să le rezolve în duhul lui Hristos spre împăciuire și dacă este cu putință a tuturor oamenilor. Dealtfel aceasta era și rugăciunea Domnului nostru către dumnezeescul lui Părinte, când a venit la patima cea de bună voie : „Părinte Sfinte, se ruga, păzește-i pe ei întru numele tău, pe cei care mi i-ai dat mie, ca să fie una ca și noi" *(Ioan, XVII, 11).*

Dar și porunca lui către sfinții lui ucenici și apostoli, ai căror urmași sânt episcopii din diferite locuri : „Rămâneți întru dragostea mea" *(Ioan, XV, 10). Nici nu încape îndoială că în asemenea unire frățească și colaborare sinceră, Preasfinții păstori vor avea ajutor și sprijinitor pe însuși întemeietorul Sfintei noastre Biserici ; căci el a zis :* „Unde sânt doi sau trei adunați în numele meu, acolo sânt și eu în mijlocul lor *(Matei, XVIII, 20). Deci fără să uităm vreodată și puru-*

rea luând aminte la porunca aceasta nouă a Domnului, ca la o făclie ce luminează într'un loc întunecat, cum este mai cu seamă timpul acesta, nu vom înceta de a face rugăciuni stăruitoare pentru Prea Fericirea Voastră şi pentru opera mântuitoare pe care aţi luat-o asupra Voastră ca să o duceţi la bun sfârşit, atât pentru binele credincioasei Voastre turme, cât şi spre slava celui care v'a chemat la slujirea aceasta sfântă şi înaltă a Domnului Nostru Iisus Hristos

Sărutând în sfârşit Inălţimea Voastră prea sfinţită cu sărutare sfântă rămânem,

al Preafericirii Voastre respectate, smerit în Hristos frate şi cu totul binevoitor,

† PORFIRIE III al Sinaiului

Cairo 1948 Septembrie 25.

BISERICA ARDELEANĂ ŞI „UNIREA" IN ANII 1697—1701 *.

V. MITROPOLITUL ATANASIE ŞI UNIREA IN 1698.

Atanasie, din botez Anghel, era fiul popii Ioan din Bobâlna (jud. Hunedorii), al cărui bunic, sârb de neam, preotul Moise, emigrase din Banat împreună cu un frate, tot preot, şi fu paroh în Ciuci (Vârfuri), apoi în Abrud, în Renghet lângă Orăştie şi 'n sfârşit în Poiana, jud. Hunedorii, unde-i urmase în parohie fiul său Luca, iar acestuia fiul său Ştefan, fratele popii Ioan şi unchiul lui Atanasie [1].

Pe vremea vlădichii Teofil bogata şi arivista familie preoţească îşi făcu planul de a cuceri scaunul mitropolitan. In acest scop Anghel fu călugărit în vârstă fragedă sub numele de Atanasie, în mânăstirea-reşedinţă din Alba-Iulia, şi dat la învăţătură la şcoala calvină din oraş. Teofil îl şi diaconi [2]. Era elev în clasa de gramatică în toamna anului 1697, când tatăl său, dăruind 300 de galbeni guvernatorului, 200 secretarului guvernului, Naláczi, iar alte sume cancelarului Bethlen şi prefectului de Alba, S. Keresztesi, exoperă trimiterea lui la Bucureşti şi intervenţia acestor domni prin Dindar la Brâncoveanu şi la mitropolitul Teodosie, ca să fie hirotonit mitropolit al Ardealului. Ducea cu sine şi pentru Teodosie 80 de lei imperiali [3]. Pleca la Bucureşti în Sept. 1697, când pleca şi Baranyi la Viena cu cererea statului catolic pentru unire [4]. Superiorul iezuit din Sibiu, Gebhard, afla dela Dindar, agentul din Braşov al lui Brâncoveanu, că nici voevodul, nici Teodosie nu voiau să fie hirotonit arhiereu *„un om*

---

*. Vezi *B.O.R.* nr 9-10 (Septemvrie-Octomvrie 1948), pp. 465—500.

1. Revista *Cultura Creştină*. Blaj 1914. p. 517.

2. Nilles, *Symbolae ad illustrandam historiam ecclesiae orientalis*, I, pp. 181 n. 3, 192 n. 1, 268—9.

3. Bethlen. *Önéletirása*, ed. Szalay, II, Budapesta 1860, p. 201; Nilles, *o. c.*, p. 194.

4. Nilles, *o. c.*, p. 193.

atât de tânăr, prost şi nu destul de exemplar" [1]. Infăţişarea candidatului contribuia şi ea la această neincredere: negru, păros, cu faţa lată, ochi rombici, privire placidă de om fără voinţă şi iubitor de plăceri, ingust in umeri. Il ţinură patru luni intregi spre a-l mai educa, instrui şi intări in ortodoxie. Inainte de hirotonirea intru arhiereu, la 22 Ian. 1698, precedată de cea intru preot, i se luă in mijlocul bisericii şi în scris jurământul solemn de ortodoxie [2] cuprinzând promisiunea: „*să păzesc şi pacea Besericii şi intru toată vremia vieţii mele să nu gândesc asupra ei niscare lucruri înpotrivă nici intr'un chip. Ce cu totul să urmez şi să mă plec învăţăturilor celor bune ale preasfinţitului mieu stăpân şi biruitor a toată ţara Ungrovlahii Kir Teodosie şi mă făgăduesc cu mintea, cu dragostea dumnezeească şi cu frica lui Dumnezeu... câte tocmele ce are scaunul Ungrovlahii să le păzesc neschimbate intru toată Eparhia mea*". Acest jurământ, luat şi antecesorilor săi [3] nu fu considerat suficient la noul candidat, periculos prin defectele sale şi prin imprejurările grave cărora trebuia să le facă faţă, de aceea fu pus să mai iscălească şi un îndreptar dogmatic, liturgic şi pastoral în 22 de puncte, compus de patriarhul Ierusalimului, Dosoftei, împreună cu Teodosie şi cu alţi arhierei prezenţi şi îndreptat şi contra calvinismului, şi contra catolicismului.

Prin el se obliga la paza poruncilor lui Dumnezeu, prin care se opresc vrăjbile şi răpirile celor răi şi sporeşte pacea şi unirea fără price: 1. La păzirea Sfintei Scripturi şi a canoanelor şi hotărîrilor sfintelor soboare şi ale sfinţilor părinţi, ca a unor table scrise de Dumnezeu, după ele având a se supune el şi turma sa şi stăpânirii in lucrurile cele politiceşti. 2. Să le predice credincioşilor in limba lor. 3-4. Să afle oameni de cinste preoţi, cari să predice şi ei din cazanie, tălmăcind Sf. Scriptură aşa cum au tălmăcit-o Sfinţii Părinţi, nu într'alt chip. 5. Slujba să se cânte slavoneşte sau greceşte, nu româneşte sau în alt chip,

---

1. Gebhard, dela sine, nu dela Dindar, cum vrea să prezinte Nilles *o. c.*, la p. 193, afirmă că l-ar fi hirotonit preot antecesorul său imediat, Varlaam, urmaşul lui Teofil (?!). Dar martorii cei mai bine informaţi, Freyberger şi alt iezuit, spun că a plecat spre Bucureşti ca diacon.

2. Al. G. Lesviodax, *Istoria bisericească*, p. 327; *Prinos lui Sturdza*. Bucureşti 1903, p. 307. *Cronica din Şchei* (Stinghe, 1899, p. 44), scrie că 7 luni l-a zăbovit Teodosie pe Atanasie până l-a vlădicit. Se inţelege despre vacanţa scaunului dela moartea lui Teofil.

3. Lesviodax, *o. c.*, pp. 315—24.

6. Evanghelia să se cetească au slavonește, au rumânește după ediția brâncoyenească. 7. Sf. botez la nevoie să se facă și în casă, și de mirean, cu apă curată, de regulă însă în biserică și cu apă cu untdelemn. Formula să i se pronunțe întreagă. 8. Indată dupa botez se dă sf. mir și 9. sf. cuminecătură. 10. Liturghia să se facă cu pâne dospită și cu vin amestecat cu apă. Să li-se explice credincioșilor că prefacerea se face prin rugăciunea și binecuvântarea preotului. Să fie cuminecați cu amândouă feliurile, pâne și vin. 11. Să nu admită decât preoți și diaconi neînsurați, sau însurați o singură dată, cu fată curată. 12. La taina cununiei să păzească gradele oprite și vestirea ei cu 3 zile înainte. 13. Pentru spovedanie să rânduiască duhovnici dintre ieromonahi și preoți de mir vrednici. 14. Credincioșii să se spovedească și împărtășească de 4 ori sau cel puțin odată în an. 15. Sf. maslu să-l facă cel puțin 2 preoți. 16. Slujbele ingropăciunii să se facă deplin, și pomenile și liturgiile pentru morți. 17. Toate bisericile să aibă odoarele și odăjdiile necesare, cruci, icoane și alte podoabe, care să fie cinstite conform hotăririi sinodului VII ec., și tămâiare și lumânări. 18. Să fie slăviți sfinții ca mijlocitori la Dumnezeu. 19. Să învețe că prin credință ortodoxă și prin fapte bune ne mântuim. 20. De vreme ce sunt și creștini mincinoși cari fac vrăjbi și îndoiri, să adune conform canoanelor apostolice și ecumenice, de două ori sau cel puțin odată in an, sobor de preoți aleși, cu care să taie zăticnirile ivite. Iară de se va tâmpla vreo îndoire cu nevoie, care i va fi cu neputință a o deslega cu soborul, s'o scrie mitropolitului Ungrovlahiei, conform canoanelor 9 și 17 din H alk don. iar de n'ar putea o deslega nici acesta cu soborul său, să-i ceară, prin mijlocirea acestuia, dela Patriarhia Constantinopolei deslegarea. 21. Pe scurt: Să păzească dogmele, tainele și năravurile Bisericii Răsăritului neclătite, care se văd in PRAVOSLAVNICA MĂRTURISIRE, tipărită românește (Buzău, 1691). 22. Să nu ia taxe pentru hirotonii, să dea pildă bună și bune orânduieli, să-și pună sufletul pentru oi, ca după îndelungate bătrâneți să aibă dela Hristos plata păstorilor buni [1].

Numai punctele 10 și 20 sunt îndreptate contra catolicismului și a eventualei uniri, celelalte contra calvinismului, acesta fiind considerat la București încă și în 22 Ian. 1698 dușmanul Nr. 1

1. Al. G. Lesviodax, o. c., pp. 328—40.

al ortodoxiei ardelene. Condiţia din punctul final s'a transformat in blăstem de moarte prematură pentru Atanasie, cum i-o va prooroci şi I. Pater in 13 Mart. 1701, pentru călcarea acestui jurământ.

Pe lângă învăţături, primi şi daruri şi ajutoare dela protectorul ortodoxiei, Constantin Vodă Brâncoveanu, care în acel timp, 17 Iunie 1697—30 Sept. 1698, zidea biserica din Făgăraş, răpită apoi de urmaşul lui Atanasie. Cu ocazia hirotonirii sale primi Atanasie un sacos arhiepiscopal cu fir de aur şi o pereche de mânecări cu mărgăritare [1].

Cronica reşedinţii iezuite din Alba-Iulia povesteşte că îndată după hirotonie s'a întors acasă, călătorind grăbit, şi că încă pe drum ar fi meditat despre unire, ca să-şi poată obţine confirmarea imperială ca mitropolit. Că şi-ar fi pus pe hârtie această dorinţă a sa de unire şi întărind-o cu sigil, cu iscălitura sa, cu ale protopopilor neiscăliţi în 1697 şi cu ale laicilor Şt. Raţ şi N. Arbonaş, i-ar fi trimis-o lui Baranyi la Viena, ca s'o predea cardinalului [2]. Neexistenţa acelei scrisori [3] şi evenimentele ulterioare dovedesc că şi aci, istoria iezuită a unirii se ţese alături de adevăr [4].

Atanasie păstră supunere superintendentului calvin şi conducea biserica ajutat de un secretar calvin şi de tatăl şi fraţii săi, făcând abuzuri şi excese [5]. La unire nu se gândea decât când îi vorbeau Baranyi şi Apor sau Raţ de ea [6].

In 22 Mart. şi in 20 Apr. 1698 ruga pe primarul din Sibiu să intervină ca preoţii români din Cacova şi cel din Proştea Mică să nu fie siliţi a plăti şi darea preoţească şi dări iobăgeşti [7].

---

1. *Mag. ist.*, p. 307. Hintz, *Gesch. des Bithums der gr. n. ü. Gl. in Sieb.*, Sibiu 1850, p. 38, în loc de „sacos" pune „einen verschnurten Bischofsbeutel".

2. Nilles, *o. c.*, p. 193.

3. Idem, *Ibid.*, p. 214, prezintă drept dovadă, că ea ar fi existat cândva, un falsificat iezuit (S. Dragomir, *Istoria desrobirii*, I, Sibiu 1920, p. 11) din 27 Nov. 1698 iscălit „*Athanasius Episcopus professionis Valachicae una cum archipresbyteris eiusdem in Transilvania*" în care se spune că în iarna trecută s'au declarat la curte, prin Baranyi, uniţi cei subşcrisi şi se cere diplomă imperială pentru apărarea uniţilor, ca cea dată cu câţiva ani înainte uniţilor de la Muncaciu.

4. Dacă scrisoarea ar fi exprimat *suum Unionis desiderium*, cum afirmă cronica, ar fi păstrat-o iezuiţii.

5. Nilles, *o. c.*, pp. 259—62 şi 266. Bethlen, *o. c.*, II, XXIII, p. 204.

6. Fessler, Ac R. *Mem. S. Ist.*, Buc. 1942, p 648 şi Rosenfeld († 1869).

7. I. Lupaş, *Documente*, I, Nr. 195 şi 196. Cacovanii având 4 preoţi voiau ca 3 să plătească şi'n dările sătenilor, după moşiile lor. Atanasie hotărî,

Dovadă că nu părăsise ortodoxia, dar se plângea de asaltarea ei de catolici și de calvini, e hrisovul lui Constantin Vodă Brâncoveanul din 25 Mai 1698 prin care-l înnoiește ajutorul anual de 6000 de bani, pe care-l primea mitropolia Ardealului și dela Matei Basarab, Constantin Șerban și Antonie Vodă, *„...știindu-o pre această sfântă Mitropolie că se învăluiește ca o corabie în mijlocul valurilor mării, fiind intră multe feliuri de eretici necredincioși și se năpăstuieste dela dânsii în multe chipuri". „Și iată că punem și vremea viitorilor de acolo pentru luarea aceștii mile insă la Septemvrie zi întâi"* [1].

Astfel Atanasie își menținea cum putea și sprijinul ortodocșilor, și toleranța calvinilor și catolicilor.

Iezuiții însă atacară direct preoțimea, mai accesibilă propagandei din cauza dărilor insuportabile, de care promitea apelul din 14 Apr. 1698 să o scape.

Calvinii în lunga asuprire a bisericii române ardelene făcuseră posibilă această tratare directă, peste capul vlădichii, ei crescând puterea protopopilor și a soborului lor în dauna celei vlădicești într'atâta, încât in 1643, 1680 și 1683 prin ei destituiseră trei vlădici. O mai pregătiseră și prin asuprirea însăși și prin suirea în scaunul vlădicesc a unui om fără autoritate și fără voință ca Atanasie [2].

Manifestul protopopilor, din 7 Oct. 1698, e redactat și in numele vlădichii și al popilor și are clauzule și pentru garantarea inamovibilității mitropolitului [3], n'are însă iscălitura acestuia, numai sigilul mitropoliei. S'a spus, că postscriptul final, neiscălit decât cu un sigil protopopesc, ar fi scris de mâna lui Atanasie, fiind numele lui scris în el cu acelaș α grecesc ca în unele iscălituri ale lui. Dar acelaș α il folosește Baranyi în cuvântul Alba in traducerea latină a manifestului, și unghiurile formate din liniile literelor în scrisul lui Atanasie sunt altele decât în postscript. Post-

---

să plătească dacă le va da satul sâmbria preoțească, fiecăruia câte 2 zile de lucru, 1 clae de grâu, 1 de ovăs și 1 vadră de vin pe an, altfel să nu-i facă nici o slujbă preoțească, nici alți preoți, sub pedeapsa tunderii. Pe pr. Dan din Proștea-Mică încă-l sileau sătenii la dări iobăgești pe lângă darea preoțească, deși venind acolo in 1692 primise de la primăria Sibiului loc de biserică și de casă parohială și zidise pe cheltuiala sa biserica și casa parohială.

1. I. Lupaș, *Documente ist. Trans.*, I, Cluj 1940, Nr. 197.

2. *in nomine nescio cuius, Dei vel Diaboli*; Bethlen, o. c., II, p. 203.

3. v. în Cap. III textul și iscăliturile manifestului. *B.O.R.*, 1948, p. 481.

scriptul vorbeşte de *„vlădica nostru At."* semn că e scris de un protopop, *„de acelaş condeiu al unui bun caligraf*, care a subscris şi pe vlădica Teofil în 1697" [1]. Chiar dacă am admite că l-a scris Atanasie, de aici ar rezulta doar intenţia lui de a l atribui unui protopop, de a îndepărta bănuiala că ar fi şi el părtaş la acea întreprindere riscată. Unul din punctele de acuzare în procesul său din 1701 era că le spunea mai târziu protopopilor: „Voi sunteţi uniţi, eu nu." Sigilul mitropoliei l-a putut pune protopopul Gheorghe din Daia, notarul soborului, care va fi şi scris manifestul [2].

Chiar şi numai prin neîmpiedecarea urzirii şi semnării de protopopi a manifestului, Atanasie e şi el vinovat, având în vedere ce putere şi răspundere acordă Biserica ortodoxă vlădicilor ei, dar aceasta, ca şi mărirea abuzivă a puterii protopopilor de calvini, nu supleneşte marele defect juridic al actului din 1698 al unirii, de a se fi făcut fără adeziunea formală a şefului bisericii ardelene. Nici biserica ortodoxă, nici cea catolică nu acordă preoţilor, fie ei şi protopopi, dreptul a le reprezenta în mod legal, ambele biserici fiind episcopale în constituţia lor. Nici sinodul protopopilor n'ar fi avut acest drept, decât într'o biserică presbiteriană de a calvinilor. Manifestul n'a fost însă redactat şi votat în sinod. In acest caz el ar fi cuprins în text şi restricţiile, nu i s'ar fi adaus în postscripte ulterioare. Circulara pentru semnare o sugerează mărturia protopopului Mihai din Călata [3], dar dificultăţi tehnice prezentate de ordinea geografică a iscăliturilor [4] şi

1. S. Dragomir, *o. c.*, I, p. 11 n. 3, cu obiecţia justă, că Atanasie dacă iscălea, iscălea în fruntea, nu în coada protopopilor.

2. Nilles i-a omis titlul de notar şi nu i-a facsimilat iscălitura, ca să putem compara scrisul cu al manifestului.

3 S. Dragomir, *o. c.*, I, p. 16 n. 2; mai bogat: Meteş în *Renaşterea*-Cluj. 29/1948. Protopopii luau întâi scrisori de adeziune dela preoţii lor. Iezuiţii scriu în analele misiunii lor în Dacia că astfel, *orchipresbyterorum nominibus singillatim subscripto*, au aderat la unire *per vices* 2270 de preoţi. Nilles, *o. c.*, p. 212. Acest *singillatim*, unul câte unul, încă arată că manifestul nu s'a votat de sinod. Numărul de 2270 de preoţi aderenţi prin mijlocire este exagerat. Conscripţia din 1701 a aflat sub 1700 de preoţi în Ardealul întreg, cu Maramureş cu tot (vezi Cap. X). În scrisoarea fără dată de la Nilles, o c., p. 200 „Atanasie şi protopopii" îi scriu împăratului (?), că primind de la Baranyi copia apelului din 14 Aprilie, convocară sinod pe 24 Oct. 1698 şi'n el primiră unirea. Data aceasta ar putea fi acceptată, cum am spus, ca a subscrierii manifestului din 7 Oct. şi a completării lui cu postscriptele.

4. v. în Cap. III textul şi iscăliturile manifestului. *B.O.R.*, 1948, p. 481

transcrierea lor după fiecare în latineşte sunt temeiuri pentru a admite că iscăliturile le-au fost culese protopopilor în Alba-Iulia, ori cu ocazia unui sinod, ori cu ocazia trecerii lor pe acolo. Ei au trebuit să fi fost înştiinţaţi în prealabil că au să iscălească, dacă au venit înarmaţi cu scrisori cu peceţi dela preoţii lor, că-i autorizau să semneze [1]. Nu e inadmisil deci, ca manifestul să fi fost redactat până la dată, cu ocazia unui sinod în Alba Iulia, 7 Oct. 1698, şi iscălit şi completat cu postscriptele cu ocazia altui sinod, în 24 Oct., fără însă ca de aici să urmeze că acele sinoade ar fi fost anume de unire şi că ele ar fi votat unirea. Mai verosimil e, că redactarea şi semnarea s'a făcut pe ascuns, la spatele superintendentului şi fără Atanasie, în afara şedinţelor unor sinoade convocate pentru alte chestii bisericeşti. Dacă manifestul ar fi fost decret sinodal, nici Baranyi, nici iscălitorii n'ar fi avut vreun interes să retacă 'n el aceasta, ci dimpotrivă. Am arătat în cap. III că nici iscăliturile nu sunt autentice, protopopii au fost iscăliţi de cei 2—3 complici ai lui Baranyi fără ştirea lor [2].

Atanasie, care la 1. Sept. 1698 încasase ajutorul de 6000 de bani dela Brâncoveanu şi continua corespondenţa cu el, căuta să se angajeze cât mai puţin în acţiunea protopopilor, ca, dacă ar fi tras la răspundere, să-şi poată nega amestecul în ea. Aderarea majorităţii preoţimii sale, fie şi cu restricţii desfigurante, la ea, şi insistenţele lui Baranyi, Raţ şi Apor, îl făceau să se arate în faţa acestora aderent al ei, încât nimeni nu-i putea şti adevărata atitudine. Probabil ca nici nu avea vreuna, ci în fiecare moment pe a acelora, cu care sta de vorbă, numai afacerile să-i meargă.

In 28. Oct. 1698 împrumuta 105 zloţi tăbăcarului Ilie din Maierii Albei-Iulii primind camătă $^{1}/_{2}$ roada viei lui din Maieri şi condiţia că de n'ar restitui împrumutul, via să fie a mitropoliei. Iscălea Vlădica Atanasie [3].

Dieta din Alba-Iulia, 20 Oct.-12 Dec. 1698, având să ia atitudine şi în privinţa apelului unionist din 14 Apr. 1698, Rabutin concentră în cursul ei armată în oraş şi jur [4]. Dieta luă în discuţie unirea în 23 Nov. 1698. Primi cererea preoţilor români de a li se vota

1. S. Dragomir, *o. c.*, I, p. 16 nota 2; mai bogat Meteş în *Renaşterea*, Cluj, 29/1948.

2. Idem, *ibidem*.

3. N. Iorga, *Studii şi documente*, IV, 1902, p. 66.

4. Trausch, *Chronicon*, Braşov 1898, II, p. 280.

scutirea de dări promisă în apelul imperial, cu textul baranyian tipărit [1] în forma cea mai amplificată, ceeace arată că intervenţia aceasta era pusă la cale de Baranyi. Dieta nu aminteşte decât cererea, textul latin al manifestului considerându-l fals cum şi era, ordonă anchetă pentru a constata, vreau ori nu preoţii unirea [2]. Chiar şi membrii catolici ai dietei îi făcură lui Apor mustrări pentru iniţierea unirii [3], toţi proprietarii pierzând prin ea dările preoţilor români din satele lor, unul din cele 2-3 foloase prea scump plătite, aduse Românilor de unire. Din şedinţa din 23 Noemb. trimise dieta pe calvinul Vaş la Viena cu memoriu, ca împăratul să renunţe la planul unirii Românilor, împărtăşirea lor de libertăţi fiind în paguba celor 3 naţiuni şi contra legilor din trecut ale Transilvaniei. Decise totodată, ca până la răspunsul împăratului să oblige preoţii români, chiar dacă s'ar fi unit, la dările şi onorariile obişnuite până atunci, iar publicarea apelului din 14 Apr. s'o însoţească organele administrative de anchetă imparţială, cu participarea asesorilor juraţi, luând răspunsul preoţilor şi al satelor româneşti la acel apel spre a-l prezenta dietei următoare, din 20 Ian. 1699 [4].

A doua zi, în 24 Noemb. 1698 îl trase la răspundere pe Atanasie superintendentul calvin Veszprémi pentru cele auzite despre unirea protopopilor. Atanasie îl linişti jurându-i din nou, între martori, supunere şi adaugând şi aceea, că e gata mai de grabă a ieşi din ţară pe jos şi numai cu bâta in mână, decât să-şi calce jurământul depus odată al credinţei către superintendent [5].

A treia zi însă, în 26 Noemb. 1698, îi făcu vizită lungă Baranyi şi se sfătui cu el şi cu câţiva protopopi. Că Atanasie n'a reuşit să-i inspire părere bună despre purtarea sa viitoare în cauza unirii, rezultă din faptul, că în ziua următoare îl ruga Baranyi printr'o scrisoare pe cardinal, să exopereze chemarea de către împărat la curte a lui Atanasie în tovărăşia protopopului Gheorghe din Daia, a parohului Albei-Iulii, Ioan, (câştigaţi cu totul de Baranyi),

1. Fiedler, *Die Union der Valachen in Sieb.* în *Sitzungsb. der Ak.* Wien 1858, anexa VIII, pp. 372—3; Gh. Popoviciu, *Uniunea Românilor din Transilvania cu Biserica romano-catolică*, Lugoj 1901, p. 86, nota.

2. Vezi Cap. II.

3. Benkö, *Transilvania*, II, p. 233; Cserei, ed. Pesta 1807, p. 287.

4. Szilágyi, *Erd. orszgy. eml.*, 21, Budapesta 1898, pp. 59 şi 407.

5. Gh. Popoviciu, o. c., pp. 64 şi 82 n., după P. Bod, *Brevis Val. Trans. hist.*, litogr., Cluj 1890, p. 195; Şincai, *Cronica* la 1698, Iaşi 1853, p. 184.

5. Preoțimea Capitalei în drum spre biserica Sf. Spiridon-Nou.

6. Fruntași preoților greco-catolici, îmbrăcați în odăjdii, merg spre biserica Sf. Spiridon Nou.

și a administratorului domeniului fiscal din Alba, Șt. Raț, „qui multum in hoc negotio collaboravit" [1]. Măsura aceasta, executată abia la începutul anului 1701, după ce s'a pregătit ca un laț binețesut, din care să n'aibă Atanasie altă scăpare, decât unirea sau temnița, s'a dovedit bine aleasă pentru doborîrea lui Atanasie. Scrisorii sale îi anexa Baranyi și una a lui Atanasie însuși, cerându-i, latinește, cardinalului chemarea aceea la Viena. O întărea nu numai cu sigilul mitropoliei, încadrat între o enormă iscălitură în cirilice egale, îndesate, cu viguroase linii paralele: Vlădica Atanasie, precedată de: Athanasius Episcopus Professionis valachicae in Transylvania m. p. (de fapt același scris al lui Barany, ca în traducerea manifestului), ci și cu sigilul răposatului Teofil (cu inițialele T(heophilus) M(etrop). B(elgradi) într'o stemă cu soarele și luna între doi îngeri, sub insigniile: mitră, cruce și cârjă).

Nu e exclus ca Atanasie să fi semnat el însuși acea scrisoare [2], cu aceeași lipsă de atitudine, cu care prestase și jurământul de credință către superintendent cu două zile înainte. Ne-am putea pronunța mai precis numai dacă Iorga [3] ne-ar fi lăsat vreun cuvânt și despre asemănarea sau deosebirea dintre această iscălitură și cea din 28 Oct. 1698 [4], sau dacă ne-ar fi transmis-o în facsimil și aceasta din urmă. Le văzuse la interval de 30 de ani, așa că nu le putea remarca eventuala deosebire. Dacă a iscălit-o Atanasie, prin ea da și el o frânghie pentru lațul ce-l împleteau iezuiții spre a-l prinde în 1701. Ea e una din multele scrisori fabricate în acele zile de Baranyi și respinse de Dragomir ca ticluiri iezuite [5], publicate însă de Nilles [6] (afară de aceasta) ca semnate de Atanasie și prevăzute cu sigiliul mitropoliei. Problema autenticității iscălirii lor n'are decât importanță pur arhivistică, odată ce e clar că autorul lor e Baranyi și că Atanasie în orice moment își schimba atitudinea după voința celor ce i o pretindeau, cum dovedește alternarea din 24 și 26 Noembrie 1698, urmată și de a treia atitudine, cea din scrisoarea

1. Nilles, o. c., pp. 219—20.
2. Publicată cu facsimil de N. Iorga în *Mem. S. Ist*, Ac. R, S. III, T. XIII, M. 5, București 1932.
3. Idem, *Ibidem*.
4. N. Iorga, *Studii și documente*, IV, 1902, p. 66
5. S. Dragomir, o. c., p. 11.
6. Nilles, o c, pp. 200, 213—15.

sa către Brâncoveanu, că unirea au făcut-o preoții numai pentru ochii stăpânirii, ca să obțină scutirea de dări, și dacă n'ar susține-o autorii ei, s'ar fi disolvat [1]. Această scrisoare prin trădarea protopopului Avram și a tipografului Nicolae, care o cetiseră, a ajuns punct de acuzare în procesul său din 1701.

Tot în 27 Noemb. 1698 trimise Baranyi doi preoți români (probabil pe cei recomandați a-l însoți pe Atanasie la Viena) la președintele dietei cu textul său din manifest [2], să-l roage să-l cetească în dietă și să-i declare că nu vreau să renunțe la ce au scris în el [3]. Îi raporta cardinalului, că președintele a promis cetirea, „*dar vom vedea ce va face*". Art. X, votat de dietă pomenește însă numai de cererea preoților români pentru scutirile promise în apelul din 14 Aprilie, nicăiri în actele ei și în alte isvoare nu e vreun semn că dieta ar fi luat în seamă textul baranyian din manifest. Rezultatul negativ pentru unire al anchetei dietale l-am expus în cap. III [4].

VI. UNIREA ARDELEANĂ IN 1699

In cursul dietei din Sighișoara, 20 Ian.—20 Feb. 1699, veni la Apor misionarul iezuit din Brașov, Bzenski cu exemplarele tipărite în Sibiu ale apelurilor din 14 Aprilie și 2 Iunie 1698 și primi dela el pentru cheltuială și osteneală 20 de galbeni [5]. Apelurile s'au tipărit pentru a le răspândi iezuiții printre preoții români în misiunile lor de propagandă. Același misionar scrie în cronica acestor misiuni, redactată de el până în 1709, că ele însoțeau prin sate armata: unde se așezau trupe, ieșeau și iezuiți pentru propagandă [6], exploatând autoritatea și sprijinul armatei imperiale pentru prozelitismul lor. E semnificativ, că și în deceniile următoare, unirea n'a putut prospera decât cu ajutorul forței militare, care a salvat-o de peire totală în 1761.

Pe vremea când făurea Colonici diploma I leopoldină, se zice că lăcrămă icoana Maicii Domnului dela Nicula (j. Someș),

1. N i l l e s, *op. cit.*, p. 261.
2. F i e d l e r, *o. c.*, pp 372—3; G h. P o p o v i c i u, *o. c*, p. 86 n.
3. N i l l e s, *o. c.*, pp. 219—20.
4. in revista *Biserica Ortodoxă Română*, an LXVI (1948), pp. 484—7.
5. *Quellen zur Geschichte*, Brasso, VI, 1915, p. 326.
6. Idem, p. 334.

între 15 Feb. și 12 Mart. 1699. Fu purtată pe la Viena și după constatarea minunii prin ascultări de martori, fu dusă în biserica iezuiților (mai târziu piariștilor, universității) din Cluj [1].

La 1 Mart. începu Atanasie tipărirea Cazaniei, cu ajutor și tipograf dela Brâncoveanu [2].

La 21 Mart. vizită biserica și parohia română cea mai de frunte a Ardealului: cea din Șcheii Brașovului. Il duse în trăsura sa comandantul din Brașov, Leiningen, cu suită militară, dar cu misionarul iezuit alături, și cu apelurile proaspăt tipărite. Șcheienii l-au primit foarte rău, văzându-l în așa tovărășie și cu așa marfă. Atanasie le-a închis biserica, dar după trei zile, de frică să nu-l omoare, le-a dat pace, a plecat în 25 Mart. și n'a mai dat pe la Brașov cât a trăit. Incidentul acesta îl cunoaștem numai din cronicile Bzenski. Ziegler și Cserei [3], din cauza că 9 file (13-21) din cronica bis. Șcheilor, tocmai cele în care îl povestea, au fost rupte de cineva [4], de unul interesat a nu se cunoaște el decât în versiunea iezuită. Unde apare interesul iezuiților, apare și dispariția sau alterarea documentelor!

Din cele trei cronici aflăm că Atanasie le îmbiase Ș heienilor marfa lui Bzenski, unirea. Cronica lui Tempea la p. 22 își reia firul cu povestirea afurisirii de mitropolitul Teodosie a protopopului Siicu și a preoților Vasii și Florea, cruțând numai pe pr. Cristea, singurul nepârît, „de care lucru ei neștiindu-se vinovați și amestecați la unirea acelui nevlădică, cu dragoste o au primit" (cartea de afurisire). Făcând sobor, se constată că „nu sunt vinovați în dogmele acelui nevlădică". Trimiseră cu doi boieri carte la București „și văzând părintele Teodosie și măria sa vodă și alalți cinstiți boiari... cum n'au fost preoții mestecați la unire... i-au iertat".

In Brașov deci în primăvara 1699 Atanasie era considerat promotorul unirii. In tovărășia în care se aflase, având-i în vedere caracterul, nici nu ni-l putem închipui altfel. Răspunsul amenințător ce l-a primit il va fi făcut însă mai prudent în acest domeniu. S'au aflat pe urmă și între Șcheieni unii cari spuneau

1. Șt. Meteș, *Istoria bisericii*, 1935, p. 426; Gh. Sincai la 1700; Petran, *L'art roumain de Transylvanie*. București 1938, p. 40, n. 1.

2. N. Iorga, *Studii și documente*. IV, 1902, p. 66.

3. *Quellen z. Gesch.*, VI, pp. 241, 266, 326.

4. C. Mușlea, *Biserica Sf. Nicolae*, I, Brașov 1943, pp. 120, 127.

că el nu e unionist. In Iunie 1701 David Corbea le scria Scheienilor săi: „Ce să auzia pân'acum pentru schimbarea legei... au nu mi-am batut destul capul în tot chipul, scriind şi descoperind lucrul cum iaste, iar d(u)m(ea)voastră râdeaţ(i) şi vă bateaţ(i) joc de cuvintele mele şi mă chemaţ tâlpiz şi cum vreţi şi tot pluhupi aţ şi aparaţ zicand că toate minciunile eu le scornesc, iar svinţia sa părintele vlădica nu iaste cum zic pişmaşii iproci, iproci"[1].

Ingradirile scutirii obţinute prin diploma I leopoldină, pe care era rugat Atanasie in 29 Martie 1699 să le comunice prin circulară preoţilor spre respectare[2] erau: 1. Scutirea nu se aplică rudelor şi străinilor din casa parohului. 2. Numai un preot o poate avea într'un sat, numai în sat mare doi. 3. Ea nu se aplică intravilanului locuit de paroh, decât dacă e al bisericii sau dacă o acorda proprietarul lui. 4. La pământul lucrat de paroh se aplică numai dacă e al lui sau al bisericii[3].

Nu se aminteşte ca Atanasie, secretarul său calvin şi superintendentul să fi avut vreun rol la publicarea scutirii preoţilor uniţi în soborul din 24 Mai 1699. N'avem actele acestuia, dar el de bună seamă n'a fost sinod cu ordine de zi importantă, ca cel din 14 Septemvrie 1700, ale cărui acte tocmai fiindcă cuprindeau canoane importante, ca şi cele din 1627, s'au păstrat. Va fi fost un sinod extraordinar, anume pentru publicarea scutirii, care era cea mai eficace propagandă pentru unirea preoţilor.

In 14 Iulie 1699 guvernul ardelean, răspunzând ordinului imperial din 7 Mai de a împiedeca emigrarea poporului în Principatele Române, motiva acea emigrare şi cu îngrijorarea poporului de religia sa, primejduită prin faptele, vorbele, ameninţările, prezicerile şi alte acţiuni mai multe şi mai mari ale catolicilor. Adăuga că schimbarea începută a religiei Românilor, cari sunt mai mult superstiţioşi, barbari şi delicvenţi decât religioşi, nu-i aduce catolicismului niciun spor, ci numai răstoarnă legile ardelene, încarcă dările preoţilor români pe ceilalţi contribuabili şi irită principii ortodocşi vecini[4].

Impăratul răspunse in 26 Aug. 1699: „Cu mare neplăcere am înţeles, că în Transilvania se lucrează împotriva rezoluţiei

1. Stinghe, *Documente*, I, p. 18.
2. Vezi Cap. III (in *B.O.R.*, 1948, p. 489).
3. Nilles, *o. c.*, p. 2 8.
4. Hurmuzaki, *Documente*, V—1, Bucureşti 1885, p. 527.

Noastre din 14 Aprilie 1698 (o reproduce), întru cât nu numai că acei Români, cari doresc a se uni cu religia catolică, sunt abătuţi prin toate mijloacele, artele, pretextele, molestările, şi chiar prin ameninţări, dela intenţia lor, ci şi cei cari s'au unit deja, sunt siliţi a se lepăda şi a se uni cu alte religii, acatolice; drept aceea vă poruncim serios, ca nu numai voi (guvernul şi dieta) să observaţi exact acea rezoluţie, ca să nu fim siliţi a recurge la porunci mai aspre, ci să faceţi ca ea să fie respectată şi de alţii, de toţi, şi să publicaţi fără întârziere, că Românii au libertate deplină a se uni cu una din cele 4 religii recepte. Cel, sau cei ce vor face altfel, vor simţi neapărat cea mai grea mânie a noastră. Veţi şti deci să i daţi preaînţeleptei noastre rezoluţii curs aşa, cum li-se cuvine unor consilieri credincioşi şi zeloşi ai noştri a o face, ca astfel să ne evitaţi mânia" [1].

Cu toate că acest ordin arăta îndeajuns cum înţelege împăratul „libertatea" îmbiată Românilor şi ce aşteaptă dela autorităţi în privinţa ei, generalului comandant Rabutin (iezuit şi el, din provincia Vienei) [2] i l a trimis însoţit de alt ordin, secret, în care-i poruncea să sprijinească din răsputeri unirea Românilor cu catolicii [3].

Guvernul ca să se acopere, convocă dieta extraordinară pe 8 Sept., şi-i comunică ordinul în 11 Sept. 1699 [4]. Reacţia dietei a fost aceeaşi, ca şi înainte cu un an: ordonă iar anchetă spre a dovedi că Românii nu vreau unirea cu catolicii.

Fiedler (p. 375) a publicat diploma I leopoldină din 28 Feb. 1699 după o copie ajunsă în arhiva statului în Viena, care avea la sfârşit notiţa copistului (iezuit?) că diploma a fost publicată în 8 Sept. 1699 în dietă şi n'a contrazis-o nimeni. Nilles n'are nici el altă dovată despre pretinsa publicare, decât acea notiţă, cunoscută şi lui Micu (Ist. Rom. IV, 9, 9. § 2). In actele dietei nu e nici o urmă de acea publicare. In 8 Sept. s'au publicat propunerile guvernului, în 11 Sept. ordinul din 26 Aug. 1699 şi în el apelul din 14 Apr. 1698, care acorda scutirile în cazul viitoarei uniri. Ancheta ordonată era compatibilă cu apelul, nu însă cu diploma care sancţionase unirea. Când s'a încercat

1. H u r m u z a k i, *Documente*, V—1 Bucureşti 1885, p. 541.
3 Revista *Cultura Creştină*, Blaj 1913, p. 464.
2. H u r m u z a k i, o. c., V—1, p. 540; C s e r e i, la 1699
4. S z i l á g y i, *Erd. orszgy. eml.*, 21, pp. 63 şi 420; P. B o d, o. c., p. 205.

în 1703 publicarea diplomei a II-a leopoldine, întreaga dietă se opuse solemn [1]. Cum să fi fost mai docilă în 1699, când stăpânirea austriacă era mai puţin consolidată?

In 23 Sept., prin art. 4, dieta votă unanim contra preoţilor cari se vor uni şi vor avea să primească scutirea prescrisă de apel, 7 restricţii, desvoltând cele ale statului catolic din 29 Mart. prin următoarele: Preoţii uniţi supranumerari să fie internaţi în mănăstiri dacă n'au moşie din care să poată trăi plătind dări. Noi să nu se hirotonească decât după absolvirea şcolii confesiunii cu care se unesc şi după examen în faţa preoţilor acelei confesiuni delegaţi de episcopul ei. Forul lor de judecată e cel al bisericii cu care se unesc, el le aplică pedepsele obişnuite la clerul său; numai el să pronunţe şi excomunicări [2].

Ele îi fură comunicate de guvern şi lui Colonici. Acesta le aprobă în 7 Febr. 1700, afară de internarea preoţilor nescutiţi în mânăstiri, imposibilă din cauza familiilor. „Impăratul vrea ca prin unire ei să afle uşurare, nu îngreunare" [3].

In 26 Sept. le fură comunicate preoţilor români adunaţi în Alba-Iulia, prin 4 deputaţi dietali din cele 4 religii recepte, împreună cu instrucţiunile despre ancheta ordonată.

Baranyi compuse atunci în numele lui Atanasie şi al protopopilor prezenţi în sinod (în text adause că şi în numele fraţilor absenţi) protest solemn contra acuzaţiei că ar fi amăgit prin fraudă şi înşelăciune pe împărat şi pe cardinal şi contra executării anchetei. Protestul s'a păstrat în acelaşi dosar cu manifestul din 7 Oct. 1698, într'un concept datat 26 Sept. 1699 şi subscris: Athanasius episcopus unitus (fără ss) [4]. E redactat în termeni juridici şi în introducere suţine teza iezuită despre geneza unirii: „noi în acest an şi'n cel trecut ne-am unit pe lângă cele 4 puncte cuprinse 'n diploma preaînţeleaptă a M. Sale, nu din alte consideraţii, cum

1. S. Dragomir, o. c., I, p. 73. În arhiva Statului din Sibiu, dosarul 18 *Irregistrata* e o copie a copiei cu nota despre publicarea prin Sarosi a diplomei I leopoldine, făcută în Sibiu la 21 Martie 1733 de Paulus Pater, *alter conventualis Kolosmonostoriensis m. p.* L. S. Iosephus Poer, *Tabulae Regiae in Trnia Iudiciariae Scriba et jur. Notarius m. p* L. S. Copia văzută de Fiedler de ce n'are iscălitura copistului, ca aceasta?

2 P. Bod, o. c., p. 209; Szilágyi, *Erd. orszgy. eml.*, 21. pp. 64 şi 427—428.

3. Nilles, o. c., p. 239.

4. Id., *Ib.*, pp. 240—1; P. Bod, o. c., pp. 203—4 fără vreo subscriere.

răstălmăcesc mulţi..." E probabil, că şi cele 3 cuvinte în loc de semnătură tot Baranyi le-a pus, ca şi pe pretinsul decret din 21 Martie 1697. Ca şi cum ar face exerciţii, cu data de 30 Sept., ne-a mai lăsat un concept al acestui protest, care în loc de semnătură are un sigil şi cuvintele: Nos cum tota Synodo Valachorum in Transilvania. Cuprinsul e mai precis: „...Am primit de bună voie, liber şi sincer, decretul din 14 Apr. 1698, diploma din 16 Febr. 1699 şi decretul imperial către guvern din 28 Febr. 1699 [1], dieta însă calcă decretul, deci noi protestăm contra articolelor ei şi nu mai primim anchetatori decât dela împărat şi cardinal..." Aceste exerciţii ale lui Baranyi au rămas să servească ticluirii iezuite a istoriei unirii, „n'au fost prezentate niciunui for public încredinţat cu astfel de afaceri" [2].

Cele 7 restricţii le-a notat cineva (poate notarul soborului, Gh. din Daia), româneşte în 27 Sept., 1699. Manuscrisul s'a păstrat la muzeul Brukental în Sibiu şi l-a publicat Lupaş in Doc. 1940 Nr. 204, cu facsimil. Are o introducere în care reproduce apelul din 14 Apr. 1698 şi cele 4 puncte din diploma leopoldină, apoi dă cele 7 restricţii „cum s'a isprăvit în ţară şi în gubernium despre rândul popilor rumâneşti, fiind a[e]ve (= de acord) şi domni[i] sfetnicilor catoliceşti şi dându-se prilej spre răspunsul pofteniei cea nemului săsesc". (Deci saşii cer acele restricţii). Incheie cu „s'au dat în ghilişul ţărăi din Belgrad în 27 de zile ale sep. în anul 1699".

In 30 Septemvrie îi raporta guvernul împăratului instituirea anchetei [3].

Prin art. 6 din 6 Oct. 1699 dieta ordonă ieşirea în 12 Oct. a comisiilor de anchetă în tot Ardealul. In cele 2 zile următoare le dă comisarilor instrucţiile:

Să cheme preoţii şi cel puţin jumătate din credincioşii lor în centre alese de comisari. Introducând în casă separat pe preoţi şi apoi pe săteni, să le cetească apelul din 14 Apr. 1698, să li-l traducă româneşte, să le atragă atenţia că nu e vorba de lucru netrebnic lumesc, ci de gloria marelui Dumnezeu şi de mântuire, dar să evite orice propagandă pentru unirea cu vreuna

1. Nilles, *o. c.*, p. 227. În *Mag. Ist.*, III, p. 229 e 30 Febr.: evident însă de diploma I leopoldină e vorba. Vezi rev. *B.O.R.*, 1948, p. 490, nota 1.

2. S. Dragomir, *o. c.*, I, p. 23.

3 Hintz, *op. cit.*, p. 95.

anume dintre religii, ci să le noteze răspunsurile, să-i pună pe cei ce știu scrie să și-le iscălească, apoi să iscălească și comisarii și să le trimită guvernului. Comisiile, în număr de 10, se compun din câte un cleric și un laic din fiecare religie receptă și pot lucra și fără membrii cari refuză participarea. Autoritățile și poporul au să le asculte.

Preoții catolici din Ciuc în 20 Oct. refuzară participarea în comisii din motivul, că nu știu românește și că nu se pot reține dela propaganda unionistă [1].

Zece preoți din Țara Hațegului, innobilați pentru unirea cu calvinii, se declară pentru unirea cu calvinii și la această anchetă, ca și la cea din 21 Ianuarie 1699, scriindu-i în 8 Noemvrie 1699 guvernatorului: „Auzind dela Onoratul nostru Domn episcop (Veszprémi) grația Măriei Tale față de noi, ne rugăm umilit Măriei Tale, ca această grație să continue. Să nu-i cadă greu aceasta, fiindcă noi conform permisiunii vechilor Mari Principi nu ne-am rupt de tot de d-l nostru episcop, ci voim să depindem de administrația sa. Nu putem contesta că n'avem mari poveri, pentrucă, deși nobili, ne-au împovărat cu dări grele moșia preoțească; împovărarea aceasta a făcut-o Gh. Cioca, protopopul ținutului Hațeg, care până acum ne-a păstorit cu asprime, îndeosebi de când a înțeles, că noi, după vechea rânduială bună, nu voim să depindem de vlădica, ci de d-l episcop, a trimis nu de mult asupra caselor noastre aspră execuție nemțească. Luând Măria Ta în considerare necazurile noastre să le vindece, ca Dumnezeu să iubească cu multe bunătăți viața Măriei Tale.—ss. L. S.: 1. Popa Iosif din *Băiești*. 2. Popa Ianăș din *Barul mare* cu fiul, popa Iancul. 3. Popa Ianăș din *Riul Bărbat*. 4. Popa Iancu din *Livadia*. 5. Popa Nicola din *Sălaș* (de sus). 6. Popa Andraș din *Sălaș* (de sus). 7. Popa Ștefan din *Paroș*. 8. Popa Petru din *Mătești*. 9. P. Petru din *Riul alb*. 10. Popa Ianăș din *Băiești*".

Guvernatorul răspunse: „Deoarece rezoluția M. Sale susține că preoții români se pot uni liber cu religia cu care voiesc și se bucură de privilegiile preoților acelei religii, fiindcă D-voastră v'ați unit cu religia reformată, episcopul român care s'a unit deja cu religia catolică n'are nicio jurisdicție asupra voastră, ci trebue să depindeți de episcopul reformat, care din grația M. Sale vă

1. Szilágyi, *Erd. orsgy eml.*, 21, pp. 430—36.

apără şi dacă vi s'a impus ceva dare, o va strânge d-l episcop reformat şi o va trimite la mâna vlădichii. Bonţida, 22 Nov 1699"[1].

Raportul comisiei de anchetă din jud. Năsăud şi Someş (fostul comitat Dobâca), semnat de Daniil Vas, Gh. Napolyi şi de 4 preoţi ai celor 4 religii recepte, anexa şi declaraţiile preoţilor cu iscăliturile lor. Preoţii şi sătenii au fost adunaţi împreună, în 7 centre, de pretori. Preoţi au venit puţini, având ordin dela vlădica, să nu se prezinte.

I. Declaraţia preoţilor şi sătenilor adunaţi în Năsăud, că vreau să rămână în religia lor veche şi în dependenţă de biserica românească din Alba Iulia o semnează prot. Grigoraş, paroh în *Mititei* şi preoţii: Larion-*Mocod*, Matei-*Zagra*, Lupul-*Poieni*, Roman şi Gavril-*Salva*, Toader-*Telciu*, Ignat-*Bichigiu*, Ionaş-*Suplai*, Toma-*Năsăud*, Nicolae-*Rebrişoara*, Constantin-*Rebra*, indesc.-*Vărarea*, *Feldru*, *Ilva mică*, Dragota-*Leşu*, Mihai-*Sân Gheorghie român*, Tănase-*Maier*, Indrei—? şi Simion din *Rodna*.

II. Preoţii adunaţi la Blaşfalău, din *Blaşfalău*, *Şieu-Cristur*, *Feleacul-săsesc*, *Chintelnic*, *Săntul*, *Şărioara*, *Chirales*, *Căila* şi *Şieu-Măgheruş*, declară că cred şi mărturisesc ca vlădica şi protopopii şi vreau să atârne de ei. Refuză a iscăli spunând că au ordin dela vlădica să nu iscălească şi nici să nu se prezinte, cum nu s'au prezentat ceilalţi. Sătenii plăşii: Fiindcă n'au văzut aşa scrisoare dela Vlădica lor, că ar trebui să-şi schimbe religia, şi-o ţin ca până acum, cum le-a rămas dela părinţi.

III. La Şomfalău din cauza interdicţiei vlădiceşti n'au urmat chemării pretorului decât 2 preoţi: din *Buduş* şi *Frişu*. Iscălesc indescifrabil declaraţia că vreau să-şi ţină religia ca până acum. La fel declară sătenii plăşii.

IV. Preoţii adunaţi de pretor la Mateiu: Daniil din *Copru*, Ursul-*Chiochiş*, indescifr.-*Feldioara*, Simion-*Ţentea*, Spiridon-*Manic* şi Vasile din *Iuş*, iscălesc că ţin religia vlădichii şi a protopopilor. Sătenii: In religia de până acum vom fi până la moarte.

V. Preoţii adunaţi în Săntioana: Ion-*Mohal*, Gheorghe-*Săntioana*, indesc.-*Săcălaia*, *Sucutard*, *Lam*, *Giulatelec* şi Gavril din *Nasal*: Ţin religia în care s'au născut, cred că şi vlădica o ţine, de el vreau să atârne. Sătenii: Rămân în legea, în care s'au născut, pentrucă cred că şi preoţii şi episcopul lor sunt în aceeaşi religie.

1. Şt. Meteş, în *Renaşterea*, Cluj, nr. 21/1947 după copia L. Iacob din *Arh. Guv. Trans.*, Budapesta nr. 301/1699.

VI. In Vaidahaza preoţii: Ion *Adalıu*. Vasile-*Drag*. Mihai-*Poptelec*, Ion-*Vaidahaza*, Ion-*Sotelec*, Matia-*Cristur* şi Petre şi indesc. din *Hoblat* iscălesc că vreau să atârne de vlădica din Alba Iulia şi să ţină religia ce o ţine el. Satele afară d *Teoltiur* (care a declarat: „rămânem în legea în care ne-am născut, dar dacă vom fi siliţi, nu ne vom omorî pentru ea") declară că rămân în legea în care s'au născut şi botezat.

VII. In Iclod preoţii Nicolae-*Lojard*, Gavrilă-*Lona*, indesc. *Borşa* şi 3 din *Doboca* iscălesc că ţin religia în care s'au născut, dar nu se despart de vlădica şi vreau să atârne de el. „Au venit şi mai mulţi preoţi români, dar înţelegând lucrul, au fugit şi n'au subscris declaraţii. Credincioşii însă au declarat, că ei rămân în acea religie, care le-a rămas dela înaintaşii lor" [1].

Restul actelor anchetei nu le mai avem, poate din vina curţii vieneze. Bod le văzuse încă şi ne spune (p. 214) pe baza lor şi a cronicii Haner ad 1699 că preoţii şi sătenii români au răspuns aproape unanim că vreau să rămână în vechea lor religie, numai puţini au spus să decidă vlădica chestia unirii.

Vlădica în acest timp tipări 2 cărţi strict ortodoxe, cu ajutorul lui Brâncoveanu, „luminător credinţii pravoslavnice" şi „patronoş adevărat al sfintei Mitropolii de aici din Ardeal", care la cererea lui Atanasie şi a soborului le-a dat pe tipograful Mihai Iştvanovici. La cheltuială a mai contribuit şi „prot. Gh. notareşul Dăianul" şi „odorbirăul Belgradului Raţ Iştfan". Cărţile sunt: Bucoavna (abecedar cu lecturi religioase: rugăciuni, Crezul, tainele, etc.) şi Kiriacodromion (cazanie, predici la duminecile şi sărbătorile anului). Tipărirea a durat din 1 Mart. până'n 20 Dec. 1699. In epilogul ultimei asigură tipograful, că ea s'a tipărit *„nu cu socoteală ca aceea, să facem strămutare în potriva sfintei Scripturi au în rânduiala Dogmelor ce ţine şi porunceşte Pravoslavnica Beserică a Răsăritului"* [2]. Pentru Cazanie a fost pârît Atanasie peste un an, că a tipărit în ea Crezul fără Filioque şi nu l-a corectat nici la ordinul cardinalului [3].

1. Şt. Meteş in *Revista Arhivelor*, III-2, Bucureşti 1939, pp. 362—3 după copia L. Iacob din *Arh. Guv. Trans.*, Budapesta nr. 603/1699.

2. I. Bianu-A. Hodoş, *Bibliografia românească veche*, I, Bucureşti 1903, pp. 369—76; St. Meteş, *Istoria bisericii Trans.*, pp. 403—5.

3. Nilles, o. c., p. 261.

Măsurile dietei din 8 Sept.—6 Oct. 1699 contra unirii i-au atras guvernului ardelean un nou ordin imperial de felul celui din 26 Aug., în 12 Decem.: „Vă aduceţi aminte fără îndoială de Rezoluţia Noastră Preaînţeleaptă, dată în 14 Apr. 1698 şi repetată'n 26 Aug. 1699, prin care am hotărît serios, ca Românii de Rit Grec să aibă libertate deplină a se uni cu una din cele 4 Religii recepte'n Transilvania şi şi de a rămâne în starea actuală a religiei lor, aşa anume, ca să se bucure de privilegiile Religiei cu care se vor fi unit; acum însă cu neplăcere înţelegem, că nu numai se lucrează împotriva induselor Noastre Rezoluţii Preaînţelepte, ci încă amatorii de răsvrătire şi de turburarea liniştii publice îndrăznesc a răspândi svonul, că intenţia Noastră ar fi silirea Românilor la unirea cu Religia Catolică. Drept aceea vrem să vă declarăm preaînţelept, prin prezenta, voinţa, gândul şi intenţia Noastră Cesaro-Crăiască constantă, ca numiţii Români să aibă deplină libertate a se uni cu una din cele 4 Religii recepte'n Transilvania sau a rămâne in starea lor actuală şi să se bucure de privilegiile Religiei cu care se vor fi unit sau cu ale stării lor actuale, cei ce rămân în ea; aşa anume, ca nimeni, sub pedeapsa gravei Noastre mânii, să nu îndrăznească a-i îngreuia nici câtuşi de puţin pe des numiţii Români în această libertate. Ci mai vârtos contravenienţii să fie pedepsiţi după merit la plângerea făcută'n bună ordine a celor îngreunaţi şi acestora să li se dea cuvenita satisfacţie şi dreptate. Fiindcă vrem ca fiecare, conform Diplomei Noastre Regale, să-şi poată duce liniştit viaţa în Religia sa, vă poruncim din nou preaînţelept şi serios, ca mai sus amintita Noastră declaraţie Regală nu numai s'o publicaţi fără cea mai mică întârziere în toată Ţara, ci să şi depuneţi toată sârguinţa şi strădania spre observarea ei, cum li-se cade unor consilieri zeloşi şi credincioşi, ceeace veţi şi ştī face după datorie. Viena, 12 Dec. anul 1699, al Domniei Noastre Romane 42, Ungare 44, Boeme 43. Leopold Iul. Frid. C. Bucellini, I. Th. Veisenberg" [1].

Acest decret s'a mai dat odată întocmai, numai cu data modificată: 12 Dec. 1701, al domniilor: rom. 45, ung. 47, bo. 46. Împotriva mişcării antiunioniste de după instalarea lui Atanasie

1. *Mag. Ist.*, III, pp. 301—4.

ca episcop unit [1]. El e caracteristic pentru prozelitismul mascat, dar neînduplecat al curţii: numeşte libertate silirea la sarcini a a celor ce nu se vor uni şi face apel la zelul şi credincioşia de consilieri imperiali a şefilor autorităţilor ardelene de a înţelege acea libertate aşa cum i s'a explicat pe neocolite lui Rabutin.

Unii preoţi fug de groaza unirii în alte eparhii. Aşa făcu în 1699 preotul Luca din Mărgău, care primi dela consistorul ort. român din Oradea ca răsplata dragostei sale de ortodoxie dusă până la jertfă parohia Bunteşti-Bihor cu drept de moştenire în urmaşii săi, „nehărbătăluiţi", dispoziţie respectată cu sfinţenie până 'n 1923 când îi muri ultimul descendent [2].

VII. BISERICA ROMÂNĂ ARDELEANĂ ŞI UNIREA IN 1700

Se vorbeşte şi se scrie de unirea *„dela 1700"*, dar tocmai acest an e cel mai sărac în fapte unioniste între anii înfăptuirii unirii: 1698--1701.

In 15 Mart. 1700 în protocolul Zaconicului, păstrat în Blaj [3], scrie At. că a cumpărat pentru mitropolie, cu 72 de zloţi, 2 răzoare de vie, lângă a Măierenilor, dela Ilie Tabacul [4], alte 2 cu 60 de zloţi dela Aselie Miclăuş şi că i-a dăruit mitropoliei „5 mineie care-s pe 12 luni, o Evanghelie rumânească şi grecească [5], o psaltire rusească, un Molitvenic cu liturgie rumânească şi o păucenie de aceste de ale noastre" [6].

Din scrisoarea sa, în care-l asigura pe Brâncoveanu că preoţii

---

1. Nilles, *o. c.*, p. 342 şi Fiedler, *o. c*, p. 381 cu notiţa: Sosit în Sibiu la 29 Ian. 1702; Hintz, *o. c.*, p. 107 cu indicaţia greşită a izvorului. Micu (în *Foaia*, Braşov 1862, p. 169) şi Şincai îl dau la 1700, dar anii domniilor nu corespund, deci greşit în loc de 1701. În arhiva Statului din Sibiu, *Irregistrata* dos. 18, e o copie din 12 Dec. 1700, cu anii domniilor corect: 44, 46, 45 şi cu nota că a sosit în 29 Ian. 1701, deci e probabil că ordinul s'a repetat, prin grija lui Colonici şi Fiat şi'n 1700 şi'n 1701, de câte ori îl credeau ei necesar pentru netezirea căii unirii. P. Bod, *o. c.*, p. 263 îl dă din 1701 cu notiţa: S'a cetit în şedinţa guvernului în 5 Ian. 1702 şi s'a publicat în toată ţara.

2. *Biserica şi Şcoala*, Arad 1904, p. 243 cu observaţia că singhelia i-a adus-o Miron Roman la Sibiu. *Legea Românească*, Oradea 1923 nr. 35.

3. T. Cipariu, *Acte*, pp. 266—7.

4. În 1698 îi împrumutase bani pe camătă, cu clauza, că dacă nu-i poate restitui, via va fi a mitropoliei.

5. Bucureşti 1693. Mineiele din Buzău, 1698, erau un volum pe o lună.

6. Kiriacodromul din 1699.

s'au unit numai la aparenţă, ca să li se şteargă dările [1], va fi înţeles voievodul, că un ajutor material mai substanţial ar feri personalul mitropoliei ardelene de ispita unirii. De aceea, poate şi la cererea expresă a lui Atanasie, îi dărui în 15 Iunie 1700 mitropoliei Ardealului o moşie în satul argeşean Merişani, pe veci, spre a-i servi, ca şi dania anuală de 6000 de bani, ca ajutor împotriva învăluirii de străini: „...dat-am Domnia mea... Sfintei şi Dumnezeeştii mitropolii a Beligradului şi Arhiepiscopii ţării Ardealului unde să cinsteşte hramul sfinții şi de viață făcătoarii troiţii. Care denlru a sa temelie iaste făcută şi înălţată de răposatul Io Mihaiu vov. şi Sfinţiei sale părintelui Atanasie mitropolitul şi a tot soborul sfintii mitropolii. Ca să fie sfintii mitropolii moşie în câmpul Merişanilor ot sud Argeşu de peste tot hotarul stânjini 700 de câmpu de pădure de apă cu vaduri de moară şi din siliştea satului cu tot venitul ce ar fi... Afară dentr'o fune de moşie dentr'acest hotar ce ş'au lăsat megiaşii nevândută pre densus pre lângă hotarul mănăstirii Tutanii... Şi după ce am cumperat domniea mea această moşie, *fiind această sfântă mitropolie de să învăluiaşte ca o corabie în mijlocul valurilor mării aflându-se între multe feluri de limbi streine* fiind şi lipsită de cele ce sânt de ajutoriul sfintei mitropolii. Domnia mea am socotit de am dat şi am miluit Această sfântă mitropolie cu această moşie ca să aibă a ţinea pre dânsa oameni şi alte bucate dobitoace orice le-ar fi voia. Ca să fie sfintii mitropolii de întărire şi de ajutoriu. Iar domnii mele şi reposaţilor părinţilor domnii mele vecinică pomenire. Drept aceea domnia mea am dat şi această carte a domnii mele împreună şi cu toate zapisele de cumperătoare aceştii moşii, sfinţiei sale părintelui Aftanasie mitropolitul şi a tot săborul sfintii mitropolii. Ca să aibă a ţinerea şi a stăpâni această moşie den Merişani cu tot venitul ce ar fi den hotar până în hotar... în veci" [2].

Probabil în legătură cu această danie (cu cererea sau primirea ei) a ţinut Atanasie sobor mare în Alba-Iulia în Iunie 1700.

Soborul acesta îi va fi încuviinţat luarea de măsuri împotriva rivalului său la alegerea de mitropolit din 1697, Ion Ţirca, ceeace însă întări svonul că el e pentru unirea cu catolicii, Ţirca

1. Nilles, *o. c.*, p. 261.

2. Publicat de Cipariu în *Archivu*, pp. 455—6. Până atunci se cunoştea numai într'un extras latin, la Micu, *Istoria Românilor*, IV, VIII, § 3; Maior, *o. c.*, p. 149; *Mag. Ist.*, III, p. 305 etc.

fiind partizanul unirii cu calvinii. Aşa s'ar explica scrisoarea Şcheienilor, din Iunie 1700, către „Svănt săbor mare carele iaste'n Ardeal şi cinstiţi domni care vă aflaţi îndireptători ţărăi aceşti a şi noao: Noi oraşul Şcheii care ne aflăm lăcuitori lângă cetatea Braşovului, după porunca părintelui vlădicăi, am ascultat şi am trimis din preoţi noştri acolo la săbor şi cu gocimanii noştri şi cu alţi bătrâni, ca să nu călcăm porăncile părintelui, iar pentru oare care cuvinte, ce să aud prin oămeni pentru părintele vlădica, cum că s'au plecat spre partea bisericei apusului şi au lăsat a răsăritului, să fie sfinţiia sa sănătos, slobod iaste tot omul a să face ce va vrea, iar noi numai aceasta, care am avut, aceea vom ţinea, de besereca răsăritului noi nu ne vom despărţi..." [1].

Primirea daniei muntene adică nu-l împiedecă pe Atanasie, să folosească ajutorul catolicilor împotriva lui Ţırca în vara şi'n toamna anului 1700.

Intr'o epistolă scrisă'n numele său de Baranyi in 26 Oct. 1700 şi trimisă prin sol cardinalului cetim că Ţırca înainte cu câţiva ani furase cărţi din catedrală şi cu recomandaţia câtorva protopopi mersese'n Ţara Românească (in Aug. 1697) să se sfinţească vlădică. Pentru acestea, Atanasie l-a citat la sobor şi neprezentându-se, decise cu soborul aducerea lui cu forţa. Trimise deci servitorii săi, cari i-l aduseră legat. Din temniţa mitropoliei evadă însă şi se refugiă în colegiul calvin. Atanasie trimise de multeori după el, calvinii însă-i refuzară extrădarea, motivând că e unit cu ei [2].

Data arestării ne-o dă Bethlen (vezi mai jos) [3] şi scrisoarea guvernului ardelean din Turda, 6 Iulie 1700 către Atanasie: „Inţelegem din plângerea d-lui episcop reformat Şt. Veszprémi, că preotul român din Gâmbuţ, Sirca, s'a unit cu religia reformată conform libertăţii lăsate preoţilor români de rezoluţia M. Sale. Ceeace aflând D ta îndată trimiţând asupra lui preoţi nemţi şi români, l-ai prins şi l-ai pus în fiare şi cu grumazul în lanţ îl ţii în prinsoare foarte aspră. Fiindcă aceasta, dacă e aşa, prejudiciează şi milostiva rezoluţie a M. Sale şi e spre marea înjurie a religiei reformate, iţi poruncim cu autoritatea funcţiunii date de M. Sa guvernului, să ne înştiinţezi clar, din ce cauză ai făcut o... şi până atunci, dacă numai

1. Stinghe, o. c., I, p. 5
2. Nilles, o. c., pp. 220—3.
3. *Autobiografie*, ed. Salay, II, p. 216.

nu e asasin sau hoț, să nu-l ții în prinsoare atât de fără noimă, ci ori să-l slobozi la lege pe cauțiune, ori să-l ții în arest cinstit, fără obezi și lanț și ferit de orice primejdie și necinste. Răspunsul întreg să ni-l trimiți îndată aici prin acest om al nostru" [1].

Atanasie răspunzând că cu asistență militară aresteează preoții uniți cu calvinii, guvernul îi scrie în 8 Iulie generalului comandant: „...Inainte cu câteva zile a venit la sinodul calvin din Szokolovár preotul român Ioan Țirca, paroh în Batiza, și în virtutea libertății date de M. Sa preoților sectei grecești de a se uni cu care vreau din cele 4 religii recepte, bucurându-se de libertățile preoților acelei religii, el pe baza acestei preamilostive rezoluții cezaro-crăiești s'a unit cu religia noastră și a cerut protecția cuvenită a sinodului și consistorului nostru, pe care și suntem siliți de drept a i-o da. Dar ce să întâmplă? Indată ce înțelese aceasta D-l Vlădică Atanasie, imediat îl arestă și-l aruncă'n temnița cea mai aspră și cu totul neumană și incompatibilă cu cinul preoțesc, anume cu picioarele'n obezi de fier și cu grumazul în lanț de fier, care injurie e tot atât de mare pentru religia noastră, ca și cum ar fi arestat vreun predicator calvin. Aceleași le amenință, sau le-a și făcut și altor preoți români uniți cu noi în județul Hunedorii și zice că le face cu asistență militară. Vă rugăm deci cu toată increderea, Excelență, să binevoiți a-l opri dela astfel de excese prin porunci eficace și a îngriji cât mai curând să-i dea drumul acestui preot arestat. ..Ne temem să nu se nască de aci confuziile cele mai mari și chiar oarecari tragedii fără voia și intenția noastră..."

Rabutin răspunse în 14 Iulie din Sibiu: „...Cu uimire înțelesei cuprinsul puțin chibzuit al scrisorii, dar cum în același timp cu noi a fost înștiințată și înalta curte de această afacere, nici nu trebue nici nu se cade să răspund eu ceva, ci superiorii; dacă aceștia mi ar retrimite o mie, cu acela aș face prologul tragediei de care vă plăcu a pomeni, cu cine a conceput și exprimat cugetări atât de periculoase (mă mir că le-ați iscălit, oameni de așa prudență, poate fără a le cântări în de ajuns). N'am deci ce răspunde, ci aștept cu poftă, cum va primi înalta curte astfel de remonstrații prea dure, amenințătoare și cu totul vițioase" [2].

Din epistola din 26 Oct. 1700 mai aflăm că Țirca a fost

1. Hintz, *o. c.*, p. 98.
2. Nilles, *o. c.*, pp. 220—3.

inaintat la colegiul din Aiud şi că domnii calvini voiau să-i câştige vlădicie. Ea-l ruga pe cardinal să le impiedece acea întreprindere, ajunsă după svon şi la curte, pentrucă dacă reuşesc, îi trec pe toţi preoţii din moşiile lor de partea lui Ţirca, promiţându-le toate libertăţile şi copiilor lor. Zece preoţi din jud. Hunedorii s'au declarat uniţi cu calvinii. Să scoată cardinalul diplomă imperială, care să-i oblige pe cei uniţi cu calvinii a ţine toată legea calvină, lepădând liturghia, posturile, etc. şi să scrie guvernatorului şi cancelarului Ardealului, să nu-i mai susţină, căci altfel vor simţi mânia impăratului[3].

Cancelarul Bethlen povesteşte că Ţırca, om inteligent şi invăţat, ştiind carte ungurească şi latină, i-a fost competitor lui Atanasie la vlădicie, plătind şi el guvernatorului 50 de galbeni spre a fi ales. In 1700 Atanasie l-a prins şi l-a ţinut in fiare in mânăstire, el insă a fugit cu fiare cu tot în colegiul calvin din Alba Iulia. „Eu l-am trimis pe ascuns la Aiud şi l-am ţinut acolo ascuns aproape 7 săptămâni, apoi cu guvervnatorul şi cu mai mulţi domni reformaţi i-am luat pe faţă apărarea, l-am aşezat într'o biserică română reformată în jud. Hunedorii, rânduindu-i şi leafă, dar i-a fost imposibil din cauza curselor oculte şi a violenţii ce văzu că a păţit Nagszegi să mai aibă curajul a rămâne acolo, ci a pribegit [1].

In 1700 luă fiscul casa de lângă reşedinţa Iezuiţilor, din afara zidurilor cetăţii Albei Iulii, a mitropoliei române, ca să facă'n ea monetărie. (Nr. tezaur. 71—1702, la Rosenfeld).

La 1 Sept. 1700 incasa Atanasie prin trimişii săi ajutorul tradiţional de 6000 de bani dela Bucureşti.

Recunoscător pentru ajutoarele primite, poate îndemnat şi de vreo epistolă din Bucureşti, întreprinse executarea instrucţiunilor primite la hirotonire, cum dovedeşte următorul act ce ni l-a transmis din arhiva blăjeană Maior: [2]

„Anii Domnului 1700, Sept. 14.

Intr'această vreme fiind Sàbor mare în mitropolia Belgradului de toţi protopopii ţărei Ardealului care sânt Români,

---

1. *Autobiografie*, ed. Szalay. II, p. 216. Nagyszegi în 5 Nov. 1701 scria că nu ştie unde e Ţirca, dar că dacă iese din ţară, va căuta ajutor in paguba impăratului la patronii legii sale strămoşeşti, pentru a o restabili. Dragomir, o. c., I, anexa 2, p. 8.

2. *Istoria Besericii*, pp. 355—73.

Noi Vlădica Atanasie am arătat pohta noastră către svântul Sobor cu aceste Poncturi. Și poruncim foarte tare în tot locul, în Varmedgii, în scaune, în partium; Protopopilor, Preoților, mirenilor, carii sânt Români, Greci, Sârbi, ce sânt aici în țara ce să chiamă Transilvanie: Pohta Vlădicăi.

1. Când va rândui Vlădica și cu titorii, cari vor fi jurați lângă Vlădica, zi de săbor de toți Protopopii țărei, atunci tot Protopopul cu 2 preoți bătrâni să se afle la zioa cea numită a soborului, și să-i dea tot popa de chieltuială 2 duce protopopului, iar care n'ar da, Protopopul înpreună cu acei doi bătrâni să-l tragă, iar Protopopul să nu s'ar găsi la zi, să fie lipsit de deregătorie, și globit cu 66 de florinți.

2. Diacii carii vor vrea să se preoțească, înainte să meargă la Protopopu să-și ceae carte, și cu carte dela adevărat duhovnic; și să știe Psaltirea de înțeles, și glasurile, și toate tainele bësericii; și până nu va fi la mitropolie 40 de zile, până atunci Vlădica să nu-l preoțească; și popor să-i caute Protopopul, și să aibă a da Protopopului o piele de vulpe. (Acest punct l-a modificat soborul, cum spune nota finală).

3. Popii care vin dintr'alte țări să nu se primească, până nu vor aduce carte dela vlădica. Așișderea Popii carii merg într'alte Eparfii, să nu să priimească, până nu vor avea carte dela Protopopul lui cum că-i om bun, și ș-au plătit darea, iar care Protopop nu va face așa, să aibă Vlădica a-l birșugui cu 24 de florinți.

4. Protopopii să nu facă despărțenii afară în țară, sau în Eparfii făr numai când va fi săbor mare în Belgrad. Iar care are face, să fie scăzut din toată cinstea lui. Și să dea și acela birșag. (Acest punct încă l-a modificat soborul, conform notei finale).

5. Care popi vor cununa pre carii fug printr'alte sate, sau poporanul altui popă, sau frățiî, unora ca acelora să li să ia preoția.

6. Care diaci vor fi fost curvari, sau furi, să nu să poată preoți. (Modificat conform notei finale).

7. Care mireni se vor duce cu putere pre casa popei, sau pre fămeile lui sau pre marha lui, făr de știrea Vlădicăi sau a Protopopului, unii ca aceia să fie fără de lege, până a-și da seama; și a cui va fi vina birșagul săborului mare 66 de florinți.

8. Preoții care n'au pleașă sau potcápoc, sau vor umbla la cârcimă, sau beți prin târg, și nu vor înbla cu haine lungi, unora ca acelora să li-să ia preoția.

9. Când va avea lege sau pâră popa cu un mirean, de va căuta popa pre mirean, să-l caute în f[or]umul lui înaintea birăului sau a şpanilor; iară când va căuta mireanul pre popa, să-l caute înaintea Protopopului în f[or]um, sau la Vlădica.

10. Care popă va merge pre poporul altui preot, sau îi va scădea simbria, sau îl va pâri la scaunul de afară, acela să se tunză.

11. Satul ce nu va îngădui pre ţârcovnic de slujbele satului, sau nu va avea ţârcovnic, acela sat să fie oprit de lege, până nu vor pune crâsnic, şi să-l îngăduiască din toate chieltuialele şi slujbele satului.

12. Care sat nu va da popei de o casă o clae de grău şi o fiardilă de ovăs şi 2 zile de lucru, acela sat să fie fără popă, iară popa de-i va ţinea liage să se tunză.

13. Care popă nu va face duminecile, sau sărbătorile de 3 ori slujbe, şi vinerile şi miercurile de 2 ori, şi de post în toate zile, unu ca acela să fie lipsit de preoţie.

14. Popii să facă slujbă cât vor putea rumăneşte, Evanghelia şi poviastia să înţeleagă creştinii, iar care nu va povesti din poucenie în toate dumineci şi în toate sărbători acela popă să se globească cu 12 florinţi, iar de nu va gândi de birşag să fie lepădat de preoţie.

15. Care oameni nu vor merge duminecile şi în sărbători la bisiarică şi la liturgie şi vor fi sănătoşi sau acasă, pre unii ca aceia popa cu birăul şi cu juraţii, întâi să-l birşluguiască 1 florint, de nu va veni şi a 2 oară, să-l birşluguiască 3 florinţi. Să nu va veni şi a 3-a oară, atunci să fie lepădat dela bisiarică ca un păgân, cât nici la moarte nici la îngropăciunea lor popa să nu miargă; aşijderea şi carii nu iau naforă şi cari nu să ispoveduesc şi cariĭ nu vor şti Tatăl nostru, Credeul, poruncile, fie bătrân, fie tânăr, aşa să paţă şi aceia.

16. Cari popi sânt cu a II-a căsătorie nici într'un chip să nu slujască liturghie; iar să s'are găsi, să se tunză de tot să fie mirean.

17. Care popă va boteza făr de mir, să să lipsască de preoţie.

18. Sărbătorile să se ţie care sânt însămnate la Ciaslov cu slove roşii şi au polileu şi evanghelii, acelia să să ţie, iar care vor ţinea într'alt chip, să să birşluguiască cu 12 florinţi.

19. Care Protopopi vor face Sobor de eparhie, și care popă nu va veni la Sobor, Protopopul cu cei doi popi bătrâni și cu soborul să i birșuguiască 6 florinți făr numai când s'are întâmpla să fie betegi.

20. Care logodnă să va face fără de popă, aceia să nu să cunune până nu vor da în știre Protopopului sau Vlădicăi.

21. Care oameni nu vor ținea cele 4 posturi, să nu vor posti cum să cade, vinerile și miercurile, în post de pește, aceia să fie lipsiți dela Bisiarică, până nu-și vor cere ertăciune dela Popa și dela Popor.

22. Carii Preoți sânt adevărați și vor trage tăbac, măcar în ce feliu de chip, să să birșluguiască cu 12 florinți.

23 Care popă sau mirian va sudui de suflet sau de lege, acela să să lipsască de Preoție, și mirianul lăpădat ca un păgân.

24. In care Bisiareci nu va fi icoana lui Hs. și a Precistei și a lui sfeti Nicolae, să să globască Popa cu 12 florinți și satul cu 24 de florinți.

25. La care Popi să vor găsi odăjdiile Bisiaricii nespălate, sau mai scurte de glezne, sau potirile și alte grozave, să să birșluguiască cu 24 de florinți.

26. Care popi nu vor pomeni pre înălțatul înpărat Ignațiuș și pre Coronatul Craiul nostru Iosif Leopold, și pre Vlădica Ardealului, acelora li să va luoa darul Preoției.

27. In care Eparfie sau sat să vor afla oameni răi, hoți, curvari, sau alte lucruri făcând, pre unii ca aceia să-i dea în mânile tisturilor să-i birșluguiască, și până nu să vor împăca cu bisiarica, până atunci să nu-i priimească, ci să fie lăpădați.

28. In care sat să va face Duminecile și în Sărbători jocuri, cum să trag pre uliță, sau intr'alt chip, acela sat să să birșluguiască cu 12 florinți.

Iară acestea am îngăduit: Protopopii să facă despărțeni cu știrea Vlădicăi. Diiacii să să preoțească cari vor fi vrădnici și învățați".

Nici iscălitură, nici sigil n'a găsit Maior pe unicul exemplar, original, al acestui act, totuși el nu numai că e autentic peste orice îndoială, ci ne ajută să recunoaștem prin deosebirea de stil falsurile ticluite de iezuiți ca acte sinodale unioniste din acest timp.

Prin „poncturile" cele mai multe ale acestui sobor mare Atanasie executa instrucţiunile ce le-a primit in 22 Ian. 1698 în Bucureşti. Punctele soborului corespund instrucţiunilor astfel: P. 1 – i. 20; P. 14. – i. 2, 6, 8, 13, 16; P. 22 – i. 3; P. 21 – i. 14; P. 24, 25 – i. 17; P. 16 – i. 11; P. 5 – i. 12. Câteva puncte aplică instrucţiunile corespunzătoare cu modificări progresiste: p. 14 aplică i. 5 cu românizare, p. 18 restrânge i. 18. Altele dau prescripţii disciplinare calvine: 15, 27, 28. Altele completează şi înnoiesc legile şi obiceiurile bisericeşti ardelene pe măsura împrejurărilor noi: 1—4, 7—13, 19, 26. De remarcat sunt: instituţia calvină a ctitorilor juraţi ai mitropoliei, introdusă sub Sava Brancovici (p. 1), obligaţia preoţilor, la dare (3), semn că unirea încă nu era recunoscută, obligarea lor de a umbla'n haine lungi şi cu potcap (8)[1] şi de a nu fuma (22), îngrijirea de scutirea ţârcovnicilor de prestaţiile comunale (11), fixarea retribuirii de către credincioşi a preoţilor parohi (12)[2], românizarea cultului (14), controlarea şi sancţionarea din oficiu, ca la calvini, a abaterilor dela evlavie şi moralitate (15, 23, 27, 28), oprirea numai dela liturghisire a preoţilor căsătoriţi a doua oară (16)[3], împuţinarea sărbătorilor, menţinerea soboarelor preoţeşti pe protopopiate (numite eparhii) şi pe arhidieceză, ordinul de a păstra complet posturile, icoanele, tainele, obiectele de cult, de a pomeni pe împărat, etc.

Soborul acesta mare a constituit eveniment destul de senzaţional, ca Baranyi să se simtă îndemnat a ticlui în legătură cu

---

1. Maior interpretează pleşa ca pleşuvie prin raderea rotundă a creştetului, tonzură, cum le cerea şi episcopul Aradului Vichentie Ioanovici in 1727 preoţilor săi, iar după ce a ajuns el mitropolit şi sufraganul său Inochentie al Râmnicului in 1731, şi cum văzu Maior în 1774 în Timişoara: preoţi ortodocşi cu potcăpoc, adică tonzură, şi cu cizme'n picioare, ca preoţii sârbi din Ungaria. Umblarea în haine lungi le-o ceruse preoţilor şi mitropolitul Dosoftei in 1627, totuşi Maior scria că şi'n 1813 numai barba o aveau lungă, hainele scurte, ca mirenii „cei proşti".

2. Sava Brancovici rânduise 10 bani, o mierţă de grâu şi clacă dela toată casa pe an. Varlaam în soborul din 27 Iun. 1788: 1 claie de grâu, 1 de ovăs, 1 zi de coasă, 1 de secere şi 2 potori la Paşti, sau 1 caş la Sânpetru, plus stole şi repararea casei parobiale (Şt. Meteş, *Ist. bis.*, pp. 468—9). Atanasie in 22 Mart. 1698 cerea pentru fiecare din cei patru preoţi cacovani câte 1 clae de grâu, 1 de ovăs, 1 vadră de vin şi 2 zile de lucru pe an (v. n. 2, p. 569). Plata preoţilor se fixează mereu de la decăderea din 1660 a Ardealului incoace, de când ţara le lua dări speciale grele (*Archivu* p. 540 ss.).

3. Celelalte acţiuni preoţeşti le erau admise şi'n timpul lui Maior.

el istoria unui sinod mare de unire în Sept. 1700, cum vom vedea în cap. X.

Cu toate slăbiciunile lui, ori și tocmai prin ele, Atanasie era încă la sfârșitul anului 1700 piedeca cea mai grea în calea înfăptuirii unirii. Făcea jocul iezuiților numai unde el îi servea interesele lui proprii, ca'n cazul Țirca, tot pentru aceste interese însă evita a se angaja public și formal pentru unire (ca să nu piardă avantajele dela București și să nu-și ia riscuri).

Unul din ghimpii mai mari în ochii iezuiților era corespondența lui cu Bucureștii [1], unde șeful său ierarhic, mitropolitul Teodosie, și protectorul său, voievodul Brâncoveanu, erau dușmani hotărîți ai unirii.

In 8 Noem. 1700 se făcea din București cea dintâi intervenție pentru ajutorul Moscovei împotriva prigonirii vieneze a ortodoxiei transilvane.

Profitând de călătoria vicarului patriarhiei de Ierusalim, Hrisant, la Moscova, mitropolitul Teodosie îi scrie patriarhului Moscovei, Adrian: [2] „...din partea papistașilor se fac în toate ținuturile lor mari siluiri, mari ispite și mari prigoniri, ca să-i convertească (pe ortodocși) la sine, la dușmanii dumnezeeștei biserici răsăritene; cu multă durere a inimii și amărăciune a sufletelor noastre și a tot poporul ortodox auzim și înțelegem că sfintelor biserici din Transilvania și altor ortodocși cari trăesc în Ungaria de sus li se fac multe, nespuse cruzimi, și cu toată înșelăciunea și viclenia Iezuiții și alții cari se numesc „barați" (călugări catolici), ca lupii răpitori ascunși în piele de oaie se întrec fără de încetare și fără de odihnă a amăgi și a seduce poporul și adevărata turmă ortodoxă a lui Hristos; și seduc și amăgesc pe mulți neputincioși și neștiutori cu invenția lor de cuvânt înșelător și nefolositor pe care-l numesc unie, ducând orb pe orb de mână, ca amândoi să cadă într'o groapă conform cuvintelor nemincinoase ale Domnului Hristos. ...cu multă amărăciune și durere a inimii auzim și înțelegem și această prigonire care o pornesc papistașii împotriva sfintei noastre biserici. Căci unde stăpânesc și domnesc, o fac aceasta cu puterea, iar unde nu domnesc, cu înșelăciune și viclenie turbură necurmat această

1. N i l l e s, o. c., p. 261.

2. S. D r a g o m i r, *Contribuțiuni la relațiile bisericii românești cu Rusia în veacul XVII*, Ac. Rom. 1912, pp. 1227—9.

nestricată şi nepătată, adevărată şi cea mai de frunte biserică. Iar noi (poate Preafericirea Voastră ştii şi crede) deşi fiind aici slabi şi neputincioşi, totuşi ştie Dumnezeu atotvăzătorul, că în mijlocul tuturor acestor neputinţe şi necazuri ale noastre, întru cât ne este cu putinţă, nu ne-am lenevit şi nici nu ne lenevim a mângâia şi a întări pe fraţi şi a învăţa cu graiul şi in scris pe ceilalţi oameni dreptcredincioşi, ca să nu fim de fel robi leneşi şi nevrednici până'n sfârşit de legătura dreptului mire, Hristos. Aşijderea şi luminat preaputernicul şi binecredinciosul nostru Domn... cât poate veghiază şi asupra obştei poporului şi se îngrijeşte de sfintele biserici... căci fără de puterea şi autoritatea lumească nu se pot apăra drepturile bisericeşti şi ale clerului. Totuş, cum am spus, acestea se fac după putinţa noastră, care fiind puţină şi slabă, nu poate ajunge tot cât este de lipsă şi se cuvine a se face spre gloria mai mare, spre înmulţirea şi folosul sfintei apostoleştii biserici răsăritene şi al credincioşilor ei: chiar de aceea şi Legea şi nevoia ne învaţă, ne îndrumă şi şi ne îndeamnă a cere şi a ne refugia la alt ajutor şi mângâiere prea mare şi prea puternică". Încheie cerând ajutorul patriarhului şi al stăpânirii moscovite pentru ortodocşii munciţi şi apăsaţi de păgâni şi de eretici.

Ajutorul cerut n'a venit imediat, el a contribuit însă în anii 1750—61 la desrobirea ortodoxiei ardelene din robia unirii, în 1799 la zidirea bisericii ortodoxe de pe locul actualei catedrale din Sibiu, iar în zilele noastre a deschis calea ruperii legăturilor cu patriarhul Romei şi posibilitatea reluării celor cu urmaşul lui Teodosie de către cei smulşi din aceste legături in 1701.

La 10 Nov. 1701 le scrie Atanasie Şcheienilor că a înţeles că in urma morţii protopopului Siicu „au umblat pre la domnii de afară" să pună protopop „om strein dintr'altă ţară", fără ştirea şi consultarea lui. „Unii ca aceia voiu să mă cunoască, cum că noi sântem vlădică, şi noi poruncim într'acele lucruri, de vreme ce fiind noi vlădică aici, ..aşa-m pare, că noi poruncim, după rânduiala noastră, ce e dată dela Hs., şi ace[le]i beserecii, pentru care lucru toţ, carii s'au amestecat în lucrul acesta şi sânt neascultători şi îndărăpnici poruncii noastre, cu amar voiu să le plătesc, şi alt protopop acolo nu va încăpea, numai pre care vom pune noi, pre acela să-l cunoaşteţ protopop. Pân'acum

am fost fiiul păcii, iar dacă mă veţi măniia. voiu să fi e ca un leu trădat de fii săi. Intre dumneavoastră deci iată poruncim fiţ in pace, protopop de vă va lipsi, veţi trimite dintr'acei preoţ unul, pre care-l veţ alege şi mă vor afla la Belgrad, iar intr'alt chip vă va cădea cu greu". In 10 Dec. le scria apoi, că a întărit cu blagoslovenia sa şi cu socotinţa cinstitului notareş Gheoghi şi a altor protopopi de protopop la Şchei pe Văsi u, care i a adus scrisoarea lor că l-au ales cu voia şi a judelui braşovean şi a preoţilor de acolo şi din eparfie (protopopiat). Să-şi înveţe preoţii supuşi lui a plini cele 7 taine şi slujba sfintelor besereci precum ne scrie pravila noastră, „nu precum auzim că să poartă preoţii de acolo, de umblă beţi prin tărg şi fac beţi slujba in beserecă", incât „săntem de răsul şi de ocara a altor limbi streine". „Să n'ar umbla pre calea pravilii şi nu s'ar pleca poruncii noastre intru toate, după fapta sa să va certa şi dumneavoastră încă veţi hi oca" [1].

Neputând obţine scutirea de dări a preoţilor ca uniţi, din cauza opoziţiei dietei, in 20 Noem. publică Atanasie prin guvern scutirea de dări acordată preoţilor români în 1638 de principe şi de dietă sub condiţia ascultării mitropolitului român de superintendentul calvin [2].

Pasul acesta intrecu răbdarea iezuiţilor. Il denunţară superiorilor lor din Viena, cu efectul trimiterii din nou, cu data de 12 Dec. 1700, a ordinului din 12 Dec. 1699 către guvern, de a nu impiedeca, ci de a favoriza unirea, ca sfetnici credincioşi şi zeloşi (Vezi cap. VI, n. 27) In cursul lunii Dec. adunară cu mare zel pări şi denunţuri contra lui şi accelerară chemarea lui la Viena pentru a-l converti prin mijloacele mai tari ale curţii.

Prot. prof. ŞTEFAN LUPŞA

---

1. Stinghe, *Documente*, I, pp. 8—11.
2. P. Bod, *o. c.*, II, § 8, pp. 195—6. Arhiva Statului din Sibiu, *Irregistrata*, fasc. 18, 1701—1760, III, I.

DIN EXEGEZA NOULUI TESTAMENT

I. SAUL JUDECĂTORUL DE INSTRUCȚIE.

Citim în cartea *Faptele Sfinților Apostoli* (VII,58,60) că acei cari ucideau cu pietre pe Sf. Ștefan și-au pus jos veșmintele la picioarele unui tânăr numit Saul. Și acest Saul se învoise la uciderea lui Ștefan. In aceiași carte citim (VIII, 1,3) că în legătură cu, și după acest eveniment, s'a ridicat o prigoană mare asupra Bisericii din Ierusalim. Și toți, afară de apostoli, s'au împrăștiat prin ținuturile Iudeei și ale Samariei... Iar Saul pustia Biserica, intrând din casă în casă, și târând pe bărbați și pe femei îi dădea ca să-i închidă.

Ințelegem din aceste scurte informații, pe cari mai târziu Saul, ajuns Pavel, ni le confirmă în epistolele sale [1] că marele apostol al Invierii Domnului a fost, la început, un crâncen necredincios. Ivindu-se el în Ierusalim, în primul ceas al răspândirii Bisericii, predica evangelică și neofiții creștini îl răsvrăteau și-l împingeau la o atitudine dușmănoasă. Saul din Tars, doctor în teologie al universității rabinice din Ierusalim, găsea mesagiul evangelic — cu învățătura, cu patimile și cu învierea Domnului — absurd și revoltător. Cu învoirea dascălilor săi și a autorităților religioase din Israel, Saul se face judecător de instrucție. El începe să urmărească pe toți cei ce erau, pe față sau în ascuns, ucenicii Domnului. Nu putem să știm cu preciziune câtă vreme a trecut de la lapidarea Sf. Ștefan și până la convertirea lui Saul. Cât a durat această funcțiune de inchizitor, pe care elevul lui Gamaliel o exercitează, la începutul ivirii sale pe scena istoriei? Poate că a ținut o jumătate de an, poate aproape un an. Iată mărturiile cari trebuesc apreciate:

„In vremea aceasta, Saul, suflând mereu amenințare și omor împotriva ucenicilor Domnului, s'a dus la marele preot și a cerut de la el scrisori către sinagogile din Damasc, precum că de va afla acolo pe vreunii, atât bărbați cât și femei, că sunt

---

1. Galateni 1,13 — Filipeni 3,6 — I Timotei 1,13.

pe calea aceasta, legaţi să-i aducă la Ierusalim..." (*F. Ap.* IX, 1-2).

„Aţi auzit de purtarea mea de altă dată întru iudaism, că peste măsură prigoneam biserica lui Dumnezeu şi o duceam la pieire... (*Galateni* I, 13).

„Eu unul am gândit, în mintea mea, că faţă cu numele lui Iisus Nazarineanul trebue să fac tot ce e potrivnic. Ceea ce am şi făcut în Ierusalim. Căci, pe mulţi sfinţi i-am închis în temniţe, cu puterea pe care o luasem de la arhierei .. Ii pedepseam adesea prin toate sinagogile şi-i sileam să hulească şi, înverşunat peste măsură împotriva lor, îi urmăream până şi prin cetăţile de din-afară..." (*F. Ap.* XXVI, 9—11).

Din aceste mărturii, putem să conchidem că aspra funcţiune a lui Saul a ţinut cel puţin câteva luni.

Numeroşi cercetători ai convertirii şi ai vieţii lui au căutat să pătrundă şi să deslege taina care se închează în sufletul lui Saul în această vreme scursă între martiriul lui Ştefan şi minunea din drumul Damascului. Pornind de la acest fapt istoric că Pavel, într'un ceas al vieţii lui, a prigonit sângeros pe cei ce credeau în învierea Domnului, ei au construit fel şi fel de ipoteze pe experienţa lui Saul, adunată, inevitabil, în decursul activităţii lui de inchizitor. In confruntările lungi şi dramatice pe cari Saul a trebuit să le aibă cu victimile sale, el a trebuit să înveţe unele din punctele mărturisirii lor de credinţă şi desigur argumentele pe cari aceşti pretinşi amăgitori, sau pretinşi amăgiţi le puneau înainte, ca să justifice credinţa lor în învierea Domnului. Pentru acest cuvânt, unii dintre criticii şi biografii marelui apostol presupun că primii lui dascăli în Evanghelie au fost prigoniţii săi. Tot aşa, ei presupun că, la fundul sufletului prigonitorului, s'a adunat, în chip inconştient, un depozit anumit psihologic, care, fermentând rapid, a produs neaşteptata explozie de la porţile Damascului. Credem şi noi că această scurtă epocă din viaţa lui Pavel (câteva luni, o jumătate de an...) a avut o intimă legătură cu convertirea prigonitorului şi apoi cu tot sistemul său de fericită credinţă în învierea Domnului şi a noastră a tuturora. Afirmăm, însă, că amănunţimile şi înţelesul operei de inchizitor a lui Saul n'au fost încă bine desbătute şi luminate.

Este prilej bun de a observa că viaţa Sf. Pavel, epistolele lui şi tot Noul Testament şi întreagă Sfânta Scriptură însemnează o mină de aur, în care au fost săpate sute de galerii, dar în

care se mai pot săpa, în viitor, şi altele tot atât de multe. Adâncimea bogăţia şi potrivirile ei minunate cu filmul contimporan fac din această carte sfântă dăscăliţa tuturor neamurilor şi a tuturor veacurilor. Incercăm o explicare nouă a epocii de judecător de instrucţie religioasă din viaţa lui Saul, între moartea lui Ştefan şi evenimentul dela porţile Damascului.

Saul nu înţelege şi respinge Evanghelia. Invăţătura lui Iisus din Nazaret i se pare o extravaganţă. Patima şi răstignirea lui i se par sfârşitul meritat al unui Pseudo-Mesia. Invierea lui din morţi i se pare o născocire criminală.

Se cuvine să ne înfăţişăm lucrurile în felul cel mai firesc şi mai conform cu faptele pe cari le cunoaştem. Saul a început să cerceteze şi a aflat curând — fie personal, fie prin agenţii şi prin spionii lui — că izvorul de entuziasm, de curaj, şi de energie al zelatorilor creştini era convingerea că Iisus din Nazaret a inviat şi s'a ridicat din mormânt. El a aflat că mormântul şi grădina lui Iosif din Arimateia, sunt aci, la porţile Ierusalimului. El ştie cine este Simon Petru; ştie cine sunt şi câţi sunt apostolii. El a fost informat despre cei 500 de martori ai Invierii. El cunoştea numele lui Iacob, mai târziu episcopul Ierusalimului. Saul a auzit despre femeile mironosiţe, a auzit despre Maria Magdalina şi despre Lazăr din Betania, ca şi despre alte persoane şi împrejurări, legate cu faptele şi cu patimile Domnului.

Când Pavel porneşte opera lui de judecător de instrucţie, el a trebuit, în chip firesc, să înceapă ca toţi inchizitorii:

„E adevărat că sunteţi ucenicii Nazarineanului?... Cum aţi căzut în această amăgire? Cine v'a furat minţile? Daţi slavă lui Dumnezeu şi lepădaţi-vă de această credinţă deşartă..."

La această insistenţă a judecătorului, putem foarte uşor să reconstituim (după *Faptele Apostolilor*) răspunsurile celor cercetaţi:

— „Saule, judecă tu singur dacă se cuvine să ascultăm mai mult de oameni de cât de Dumnezeu!.. Pe acest Iisus, pe care noi îl mărturisim Mesia, Dumnezeu l-a inviat şi noi toţi suntem martori ai învierii lui! Cu neclintire deci să ştii, şi tu şi toată casa lui Israel că Dumnezeu pe acest Iisus pe care voi l-aţi răstignit l-a făcut Domn şi Christos, fiindcă despre el a vorbit David în psalmul său: *„Nu vei lăsa sufletul meu în iad, nici nu vei îngădui ca Sfântul tău să vadă stricăciune!"*...

Nu inventăm nimic dacă presupunem că Saul a luat lucrurile încet şi metodic. Ura religioasă este mare maestră, când îşi urmăreşte ţelurile ei. Ţelul lui Saul era să sugrume tânăra biserică. Pentru aceasta, el trebuia să dovedească lumii întregi că predica creştină, cu centrul ei, învierea Domnului, este parte nebunie, parte şarlatanie. Este sigur că inchizitorul, în faţa atâtor mărturii: „L-am văzut pe Domnul viu!" a trebuit să izbucnească: „Aţi visat! Sunteţi nebuni! Aţi văzut o fantomă!.." Dar este tot atât de sigur că s'au găsit unii creştini cari i-au răspuns cu demnitate şi cu o logică de fier: „Rabi Saul, dacă noi am visat şi dacă Iisus pe care l-am văzut viu era o vedenie, cum se face că trupul lui a dispărut din mormânt şi că mormântul, după cum ştie toată lumea, a fost dovedit gol?..."

Nu este închipuire zadarnică să vedem pe Saul chemând la cabinetul său (cum am zice astăzi) pe toţi cei ce avuseseră vreo legătură cu evenimentele de la mormântul din grădina lui Iosif Arimateianul. Şi Iosif şi Nicodim şi bogata Maria Magdalena au dat ochi cu vajnicul judecător de instrucţie. Este foarte probabil că însuşi Saul a venit la mormântul din grădină ca să judece singur topografia grădinei şi dispoziţia criptei.

Cercetătorii exegetici trec prea uşor peste această parte din viaţa lui Saul, denunţată chiar de el: „Aţi auzit de purtarea mea de altă dată întru Iudaism, că peste măsură prigoneam Biserica lui Dumnezeu şi o duceam la pieire..." Aşa dar, Saul a fost o bucată de vreme călăul obştei creştine. „O ducea la pieire".
— Desigur că nu în câteva săptămâni, ci în mai multe luni de zile.

De altă parte, dacă Saul ajunge să intre din casă în casă, urmărind cu furie pe cei denunţaţi, aceasta nu înseamnează că Saul a lucrat tot timpul ca un flagel elementar. Saul a început ca toţi inchizitorii: cu cercetări, cu întrebări, cu „instruirea" cazului, cu apeluri la bunul simţ, la raţiune, cu ameninţări.., etc. *Faptele Sfinţilor Apostoli* notează numai faza ultimă şi paroxistă a acestei epoci inchizitoriale. Nu ne putem închipui pe rabinul Saul, luând la bătaie şi punând la cazne pe cei denunţaţi creştini, fără să-i întrebe nimic şi fără să-i lase să spună un cuvânt de desvinovăţire. In definitiv, inchizitorul avea tocmai interesul să facă pe aceşti oameni, să se lepede de credinţa lor.

Şi un teolog ca Saul, mai înainte de a ajunge la constrân-

geri trupeşti, a trebuit, fără doar şi poate, să încerce toate mijloacele logice şi teologice: — „Cum puteţi să credeţi într'un Mesia al infamiei?... De ce v'aţi lăsat amăgiţi de visurile voastre?... De ce daţi crezare unor şarlatani?..."

Dar la toate aceste întrebări şi insinuări, creştinii răspundeau cu simplitate: „Dacă noi am văzut o vedenie înşelătoare, cum se face că trupul n'a mai fost în mormânt?..." Saul, adus, a suta oară, în faţa acestei porţi ferecate, a putut să-şi iasă din răbdări şi să-şi schimbe glasul: — „Trupul, l-aţi furat voi!... Căpeteniile voastre au luat trupul din mormânt şi l-au ascuns! Apostolii voştri sunt nişte vicleni, iar voi nişte amăgiţi!"

Zi cu zi, timp de multe zile, iată întrebarea iritantă care prigoneşte pe prigonitor: *Cine a ridicat trupul, din mormânt?* Desigur că numai Apostolii!... Petru şi ceilalţi — ori toţi, ori câţiva — cunosc misterul mormântului gol! Şi ei au fugit din Ierusalim!

Este perfect logic şi cu totul firesc să-l vedem pe rabinul Saul căutând, la început, să deslege problema neofitismului creştin cu pătrunderea, cu metoda şi cu abilitatea rabinică, al căror reprezentant era. Din popas în popas, Saul înţelege că toată problema se reduce la fortăreaţa din lăuntru: Dacă aceşti fierbinţi vizionari au luat viziunea lor (apariţiile lui Iisus) drept o realitate este prin faptul că mormântul cel gol de la picioarele Golgotei corobora şi sigila cu sigiliul evidenţei ceea ce ei vedeau cu ochii lor!... Cine a luat, cine a mutat, cine a furat trupul?... La aceste întrebări, prigonitorul Saul trebuia imperios să caute un răspuns. Nici unul dintre „instrumentaţii" de până acum n'a arătat nici măcar o umbră de ştiinţă perversă sau de complicitate. Mărturia lor unanimă este: Iisus a înviat din morţi şi noi l-am văzut viu şi glorios!...

Această teribilă experienţă făcută de Saul şi această zdrobitoare unanimitate de glasuri au putut, în ultimul timp, să-l scoată pe inchizitor din cumpătul lui şi să-l facă să lepede metodele şcoalei teologice. Astfel, Saul începe să „pustiască" Biserica.

Necredinţa, critica independentă, inimicii Bisericii... au întâmpinat, de la început, dar mai cu seamă în timpurile moderne, aceleaşi nedormiri şi exasperări ca şi Saul. Aceleaşi zvârcoliri, aceleaşi presupuneri, aceleaşi ipoteze disperate aşteaptă pe toţi tăgăduitorii Învierii. Saul a mers din ipoteză în ipoteză. Un duş-

man de talia lui, o isteţime ca a lui şi o ură religioasă atât de arzătoare ca a lui nu puteau să lase neispitită nici o cărare explicativă. Nicodim şi Iosif din Arimateia nu mutaseră trupul din mormânt Inchizitorul privise în ochii lor şi în conştiinţa lor ca într'o oglindă a infinitei bune credinţe. Maria Magdalina era atât de extatic convinsă că Domnul ei i s'a arătat viu încât orice idee de fraudă era absurdă.. Insinuarea unor duşmani subtili moderni cum că trupul Răstignitului ar fi fost aruncat în groapa comună era departe de capul lui Saul, contimporanul răstignirii. Doar mormântul era colea, la picioarele Golgotei, şi faptul înmormântării era fapt istoric.

Pe la anul 55 al erei noastre, Saul ajuns Apostolul Pavel, scrie, din Efes, Corintenilor: „Christos a murit pentru păcatele noastre, potrivit scripturilor, şi s'a îngropat şi a înviat a treia zi" *(I Corintenl,* XV, 3—4). Aceasta însemnează că un fapt istoric nu poate fi tăgăduit după un sfert de veac, cu uşurinţa cu care poţi să-l tăgădueşti după nouăsprezece veacuri.

In rezumat, Saul — după toate regulele psihologiei omeneşti şi în speţă ale judecătorilor de instrucţie — procedând sistematic: întrebând, răspunzând, argumentând, insistând, ameninţând... a ajuns la un zid peste care nu putea să trecă: faptul brutal şi ireductibil că trupul nu se mai aflase în mormânt. Dar Saul nu vrea să creadă că Iisus a înviat! Deci, el trebue să admită cu turbare că trupul a fost furat. Dar autorii furtului nu se află printre aceşti fanatici vizionari. Furia prigonitorului creşte pe măsură ce goana lui după autorii furtului se arată mereu zadarnică. Saul fierbe de mânie, pentrucă nu dă peste presupuşii urzitori ai şarlataniei, şi (scos din toate răbdările de mulţimea acestor vizionari, cari susţin până la moarte că au văzut pe Iisus înviat) descarcă împotriva lor toate străşniciile prigoanei.

Când Saul află că o parte dintre neofiţi au fugit din Ierusalim, el presupune imediat că între fugari trebue să fie şi vicleniî maeştri ai dosirii trupului, din mormânt.

Tot ceea ce ştim despre inteligenţa, pătrunderea, resursele sufleteşti ale lui Pavel, despre procedeele lui de intelectual şi de rabin ne obligă să credem că el, când era încă Saul, n'a lucrat ca un flagel şi ca o vijelie, ci ca un superior judecător de instrucţie. Dacă, la urmă, a trecut la procedeul „forte", este din

pricină că obiectivul după care alerga — dositorii trupului — îi scăpa necontenit. Era furia neputinței! Furie împotriva unor amăgiți cari îl exasperau cu sinceritatea lor, furie împotriva ingenioșilor excroci cari îi scăpau!

II. MORMÂNTUL CEL GOL

Problema mormântului Domnului, aflat gol, în dimineața primei zile a săptămânii — adică Duminică dimineața — deși pare că se conturează întâia oară în relațiunea Sf. Evanghelist Matei, în realitate a fost cu vehemență pusă înaintea conștiinței lui Saul, la un an sau doi după Inviere. Dacă Sf. Matei își dă în vileag Evanghelia sa (scrisă la început, în limba aramaică) înainte de anul 50, Saul se izbește de zdrobitoarea evidență a mormântului gol, pe la anul 31—32 al erei noastre.

„Das leere Grab" cum zic exegeții germani, „The empty tomb" [1] cum zic exegeții englezi înseamnă un capitol exegetic excepțional, care a preocupat și preocupă pe toți cercetătorii de bună credință. Mulți dintre ei, după lungi și întortochiate călătorii științifice, au ajuns la vadul acesta: Martorii Invierii sunt nevinovați și mai presus de orice bănuială. Dacă n'ar fi fost atât de sinceri și atât de incredințați că Invățătorul lor a înviat, n'ar fi fost eroi și n'ar fi răsturnat lumea, precum au răsturnat-o. Ei erau cu totul convinși că „au văzut viu și glorios pe Cel ce fusese executat și ingropat. Dar convingerea lor țâșnea dintr'o halucinație colectivă! Credeau că văd aevea ceea ce vedeau numai în capul lor.

Aici au ajuns și aici stau aproape toți exegeții independenți. *Ipoteza viziunei* îi apropie pe toți. Apostolii și ceilalți toți au luat vedeniile lor drept realitate. Dar, iată că, de două mii de ani se ridică inevitabila întrebare: Dacă inviatul și gloriosul Invățător care se arăta acestor oameni era o halucinație, cum se explică bizara și simultana împrejurare că trupul pierise din mormânt?

Dușmanii nu-l furaseră, fiindcă aveau tot interesul să-l țină în evidență. Apostolii nu-l furaseră fiindcă erau suprem incredin-

1. *Peake's Commentary on the Bible*, pp. 669, 699, 722, 741, 763, 766, 845.

țați că Invățătorul lor a înviat și tocmai de aceea mormântul era gol. Atunci cine furase trupul?

Tăgăduitorii de azi ai Invierii se cred mult mai perspicaci și mai subtili de cât Saul din Tars, judecătorul de instrucție.

Dar ei nu-și dau prea bine seama că toate ipotezele lor au fost scuturate și verificate de primul mare tăgăduitor al Invierii! Când după al 30-lea, 40-lea neofit audiat, Saul a ințeles că pârghia credinței lor în Inviere este faptul notoriu al mormântului aflat gol, el s'a străduit din răsputeri să dovedească cum că la mijloc este o șarlătănie și prin urmare să pună mâna pe șarlatani. Fără îndoială că și Iosif din Arimateia și Nicodim și toți câți au putut fi ajunși, i-au defilat pe dinainte... Cine a ridicat trupul și unde l-a dosit?

Nu ne sfiim să tot repetăm și să insistăm: Urgia cu care Saul, după zadarnice cercetări și zvârcoliri, se năpustește asupra neofiților este atitudinea lui de ultima oră. *Faptele Sfinților Apostoli* ne prezintă pe prigonitor in faza ultimă a executării mandatului pe care il avea. Este absolut irațional să ni-l infățișăm pe Saul, căzând asupra primilor creștini ca un uragan și ca o grindină, fără nicio introducere, fără nicio explicație, fără nimic din fireasca și clasica procedură a tuturor judecătorilor de instrucție. Cel ce a scris și ne-a lăsat epistolele pauline este un suflet cu infinite resurse și un mare doctor in teologie. Saul a căutat, la inceput, cu răbdare, cu stăruință, cu argumente felurite calea spre inima instrumentaților săi. Nu voia pieirea lor, ci lepădarea lor de credința în invierea lui Iisus. Când a văzut că se lovește necontenit de aceiași barieră neclintită: mormântul cel gol, atunci a început să fiarbă de mânie. Starea sufletească a prigonitorului era tragică: Ajunsese evident pentru marele psiholog inchizitor că acești halucinați mărturiseau ceea ce văzuseră cu ochii. Dar era absolut sigur, pentru necredința lui, că trupul fusese furat. Și mâna lui nu putea să ajungă pe făptuitori!

Saul trebue să facă ultima sforțare. Trebue să pornească in urmărirea celor ce, fugând din Ierusalim, luaseră cu ei, desigur cheia enigmei: Cine a luat trupul, din mormânt?

Dacă-i prindea și scotea la lumină vicleșugul lor, toate vedeniile fanaticilor neofiți se risipeau ca fumul!

III. LA PORŢILE DAMASCULUI

Procuratorul Iudeei Porcius Festus, pe la anul 58—59 al erei noastre, vorbind în faţa regelui Irod Agripa II despre întemniţatul Pavel, rezumă astfel învinuirea pe care i-o aduceau Evreii: „Au cu el nişte neînţelegeri pentru a lor credinţă şi pentru un Iisus mort, de care, însă, Pavel zice că este viu" *(Faptele Apostolilor*, XXV, 19).

Exact acelaşi era, cu vreo 27 de ani mai înainte, procesul dintre Saul din Tars şi creştinii pe cari el îi prigonea, împuternicit de Marele Sanhedrin. Creştinii susţineau: Iisus e viu! Iisus a înviat! Saul răspundea: Nu este adevărat! Credinţa voastră este nebunie!

Creştinii afirmau cu o putere nebiruită: Am văzut pe Domnul viu! Şi mai înainte, am văzut mormântul lui şi era gol! Ce putea să mai răspundă Saul, decât: Căpeteniile voastre au furat trupul din mormânt!

Saul nu voia să creadă că Iisus a înviat, dar nu putea să se orbească pe sine şi să nu înţeleagă imensa sinceritate a victimelor sale. „Sunt sinceri şi nebuni. Şi în felul lor au dreptate. Ştiind că mormântul a fost găsit gol şi neştiind ce s'a făcut trupul, ei au luat vedenia drept adevăr. Dar ce s'a făcut trupul?".

Iată pironul care sfredeleşte ţeasta lui Saul: Iată pentru ce, pe măsură ce „instrumentaţii" săi se dovedesc, unul după altul, desăvârşit de sinceri, turbarea inchizitorului creşte. Şi creşte şi nerăbdarea de a pune mâna pe urzitorii mistificării!

Ca să prindă pe ascunşii autori ai furtului dela mormânt, Saul pleacă, cu o mână de poliţişti ai Templului, la Damasc.

La porţile Damascului, Saul primeşte în dar, de sus, lămurirea după care alerga cu atâta patimă. După aproape trei decenii, Saul, ajuns Apostolul Pavel, istoriseşte astfel, în palatul lui Irod din Cezareea Palestinei, regelui Irod Agripa II, principesei Berenice, procuratorului Porcius Festus şi curtenilor lor, nemuritorul eveniment:

„Am văzut, o, mărite Doamne, la amiază, în calea mea, o lumină din cer, mai puternică decât slava soarelui şi care m'a învăluit în strălucirea ei, ca şi pe cei ce călătoreau cu mine. Atunci, noi am căzut cu toţii la pământ, iar eu am auzit un glas care-mi zicea în limba evreiască: Saule, Saule, de ce mă prigoneşti? Greu îţi este să loveşti în ţepusă, cu piciorul! Ci

eu am grăit: Cine eşti tu, Doamne? Iar Domnul a răspuns: „Eu sunt Iisus pe care tu îl prigoneşti" (*Faptele Apostolilor* XXVI, 13—15).

Greu îţi este să loveşti în ţepuşă cu piciorul! Saul, aşa făcea, de o jumătate de an încoace! Se chinuia, tăgăduind adevărul invederat. Alerga şi se sbuciuma să prindă pe cei ce goliseră mormântul, când mormântul se golise prin puterea lui Iisus Christos, Fiul lui Dumnezeu, biruitorul Morţii şi al Iadului! Saul a izbit tot timpul cu piciorul în ţepuşă! Ii trebuia cineva care să fi furat trupul! Nu voia să lase să i se coboare în inimă evidenţa că trupul n'a fost furat, ci a înviat dumnezeeşte!

De atâtea şi de atâtea ori, la atâtea victime cercetate şi pe urmă în conştiinţa lui toridă, inchizitorul pusese întrebarea: „Cine a furat trupul şi unde l-a ascuns?" Greu îţi este să izbeşti în ţepuşă cu piciorul!

In sfârşit, răspunsul pogoară din slava cerului, întronat în jilţ de fulgere şi în icoana vie, dumnezeiască a lui Iisus Mesia, Dumnezeu şi Omul: *Saule, Saule, de ce mă prigoneşti?* Răspunsul era definitiv şi fericit!

Iată trupul căutat cu vijelioasă patimă! Iată pe Iisus din Nazaret, cel ce s'a răstignit sub Ponţiu Pilat şi a fost îngropat în mormântul lui Iosif din Arimateia. Iată dreptatea celor ce afirmau, neclintit, sub chinuri şi sub lanţuri: El a înviat din mormânt! Iată explozia de lumină care mătură tot întunericul, toate bănuelile, toată inchiziţia şi toată necredinţa! A înviat a treia zi, după Scripturi, şi s'a suit la ceruri şi şade deadreapta Tatălui!

Peste câteva zile, Saul se botează în Damasc, de către Anania. De pe ochii lui au căzut solzii împietririi şi ai necredinţei Acum înţelege şi admiră măreaţa profeţie: „Nu vei lăsa sufletul meu în împărăţia morţii, nici nu vei îngădui ca sfântul tău să vază putreziciunea!" *Psalmul* XVI, 10).

Teologia lui Pavel se primeneşte, se clarifică şi se revarsă ca zorii dimineţii. Acest trup pe care-l căuta nebuneşte în vălurile furtişagului, ale fraudei şi ale unor maşinaţiuni criminale este, după planul cel din veşnicie ale lui Dumnezeu „piatra din capul unghiului" şi temelia unei lumi noi. Pavel scrie Corintenilor, pe la anii 54—55:

„Făcutu-s'a Adam, omul dintâiu, cu suflet viu, iar Adam

cel de pe urmă cu duh dătător de viață. Omul cel dintâiu, luat din pământ, e pământesc; omul cel de al doilea este din cer". (*I Corinteni*, XV, 45—47).

Mai târziu, scrie Efesenilor şi Colosenilor: „...Christos este pacea noastră, el care a făcut din cele două lumi una, adică a surpat păretele din mijloc al despărțiturii, vrăjmăşia, desființând în trupul său, legea poruncilor şi învățăturile ei, ca, întru sine pe cei doi să-i zidească într'un singur om nou şi să întemeieze pacea, şi să-i împace cu Dumnezeu pe amândoi, uniți într'un singur trup, prin cruce, omorând prin ea vrăjmăşia..." (*Efeseni*, II, 13—16).

„...el este capul trupului, adică al bisericii, cel ce este începutul, întâiul născut din morți, ca să fie întru toate cel din frunte. Căci în el binevoit-a Dumnezeu să sălăşluiască toată plinătatea, şi printr'însul toate cu sine să le împace, fie cele de pe pământ, fie cele din ceruri, făcând pace printr'însul, prin sângele crucii sale.. Iar pe voi cari oarecând erați înstreinați şi vrăjmaşi cu mintea voastră către lucrurile rele, de acum v'a împăcat, prin moartea Fiului său în trupul cărnii lui ca să vă pună înaintea sa: sfinți, fără de prihană şi nevinovați..." (*Coloseni*, I, 18—22).

Mai luminos şi mai timpuriu decât toți sfinții scriitori ai Noului Testament, Sf. Pavel scrie pentru toate veacurile Bisericii creştine: „Paharul binecuvântării, pe care-l binecuvântăm, nu este oare împărtăşirea sângelui lui Christos? Pâinea pe care o frângem nu este oare împărtăşirea trupului lui Christos? Fiindcă o pâine este, un trup suntem şi noi cei mulți" (*I Corinteni*, X, 16—17).

Şi iarăşi: „Suntem mădulare ale trupului lui, din carnea lui şi din oasele lui" (*Efeseni*, V, 30).

Toată eshatologia Sf. Pavel este un corolar riguros al fericitei lui experiențe dela porțile Damascului. Cu adevărat, trupul din mormântul lui Iosif Arimateianul este acum în ceruri, prea mărit şi adorat de îngeri. Christos a înviat din morți, fiind pârga învierii celor adormiți. Că de vreme ce printr'un om a venit moartea, tot printr'un om şi învierea morților. Şi precum întru Adam toți mor, aşa şi întru Christos toți vor învia.

Pavel agonisise, cu dramatica lui epocă de judecător de instrucție, teologia lui eshatologică. Christos, „omul cel de al

doilea", care este din cer, a fost pus în mormânt şi după trei zile, „fără ca să vază stricăciunea" a înviat şi s'a întors la cer.

Noi creştinii „mădulare ale trupului lui, din carnea lui şi din oasele lui", urmăm până la palinghenesie legea primului Adam, cunoaştem mormântul, trista lui smerenie, putreziciunea şi risipirea elementelor dintru cari am fost alcătuiţi. Dar avem în noi sămânţa nemuririi! Moartea nu mai poate să ne înghită de istov! Prin Sfintele Taine ale Bisericii şi mai presus de toate prin Sfânta Euharistie, noi am primit arvuna nemuririi! „Cela ce mănâncă trupul meu şi bea sângele meu are viaţă veşnică şi eu îl voiu învia în ziua cea de apoi" *(Ioan* VI, 54).

Astfel, Sf. Pavel scrie despra soarta trupului nostru care va dormi la umbra crucii: „Se samănă trupul întru stricăciune, înviază întru nestricăciune! Se samănă întru smerenie, înviază întru mărire! Se samănă întru slăbiciune, înviază întru putere! Se samănă trup firesc, înviază chip duhovnicesc (*I Corinteni* XV, 42—44). Adică, aşa precum el însuşi văzuse trupul Domnului, aproape de Damasc: un trup miraculos, un trup transfigurat, un trup de glorie, liber de povara şi de condiţiile lumei pământeşti opace şi tridimensionale! Intocmai aşa, întru chipul şi asemănarea trupului Invierii Domnului, aşa vom învia şi noi, în ziua înfricoşată a Revenirii lui!

* * *

Strămoşul lui Pavel, regele Saul (cel din seminţia lui Veniamin, ca şi Pavel) pornind să caute asinele rătăcite ale părintelui său Chiş, a dat peste cununa de rege. Strănepotul său, al doilea Saul, judecătorul de instrucţie, pornind să slujească negrele şi duşmănoasele prejudecăţi ale Sanhedrinului din Ierusalim, a găsit la porţile Damascului, adevărul Invierii Domnului, cu trupul şi cununa vieţii celei veşnice!

GALA GALACTION

UN MINIATURIST ROMÂN DIN SECOLUL XVIII: POPA FLOR

Pentru prima dată episcopul Melchisedec, în articolul său *O excursiune în Bulgaria*, publicat în *Revista pentru istorie, archeologie şi filologie*, an. II, vol. IV (Bucureşti 1885), vorbind despre patru hrisoave româneşti, ce se află în mănăstirea Sf. Treimi din apropiere de Târnovo, aminteşte că unul din aceste hrisoave „pe pergamin este din anul 7276 (1768), de la Alexandru Ghica Vodă", fiind scris de „Popa Floru dascălul slovenesc" (p. 523, nr. 2). La câţiva ani după aceea, V. A. Urechia, în *Istoria scoalelor de la 1800—1864*, t. I (Bucureşti 1892), publică inscripţia şcolii domneşti slavone de la Sf. Gheorghe Vechiu din Bucureşti, în care se spune că aceasta a fost reclădită de Scarlat Ghica Voevod, în anul 1759, şi că „vestitul caligraf românesc şi slavon, dascălul Florea, a fost *ispravnic* la zidirea localului acestei şcoli, unde el era invăţător". Cunoscând şi un uric din 1760 al lui Scarlat Ghica, „scris cu frumoasă scrisoare românească şi cu pretenţii caligrafice de popa Florea, dascălul slavonesc de la S-tul George cel Vechiu", V. A. Urechia îi apreciază astfel activitatea: „Acest dascăl popa Florea este unul din caligrafii cei mai distinşi din Bucuresci spre anii 1750—1770. Bănuim că scia puţină carte slavonéscă şi că mai mult profitau şcolarii lui întru cetirea şi scrierea română" (p. 26—27). Mai târziu, în acelaşi sens vorbesc despre *popa Flor* sau *Florea*—el însuşi semnează când într'un fel, când în celălalt—, Ionescu Gion [1], N. Iorga [2]

1. *Istoria Bucurescilor*, Bucureşti 1899, p. 190.

2. *Istoria Bisericii Româneşti...*,[2] II, Bucureşti 1932, p. 166 şi Acelaşi, *Istoria literaturii româneşti* [2], II, Bucureşti 1928, p. 467, 508 şi *Istoria învăţământului românesc*, Bucureşti 1928, p. 76, 78, 81. Cf. I. Bianu şi R. Caracaş, *Catalogul manuscriptelor româneşti din Biblioteca Acad. Române*, II, Bucureşti 1913, p. 185, ms. nr. 458; N. Iorga, *Manuscriptele mănăstirii Cernica*, în *Biserica Ortodoxă Română* XXVI (1902—1903), p. 218, nr. 85.

şi d-nii Alexandru Lapedatu [1] şi Gh. Nedioglu [2]. Nimeni însă până acum n'a căutat să urmărească mai în de aproape activitatea de miniaturist şi decorator neobosit de manuscrise şi documente a acestui vestit dascăl şi caligraf de la mijlocul secolului XVIII. De aceea vom căuta să facem acest lucru, pe baza manuscriselor şi documentelor ce am aflat în bogatele colecţii din *Biblioteca Academiei Române* şi de la *Arhivele Statului din Bucureşti* [3].

I. In BAR noi am întâlnit până acum nouă *manuscrise* semnate de popa Flor şi trei, care, deşi nesemnate, presupunem totuşi că, măcar în parte, pot fi socotite opera aceluiaşi. La ASB, am găsit un singur manuscris semnat de popa Flor (condica mănăstirii Dealul). Dintre toate treisprezece, câte sunt, cinci cuprind textul *Psaltirii*, comentat de cei mai de seamă părinţi ai Bisericii *(Psaltirea cu tâlc)*, două Explicarea *(Tâlcul) Evangheliilor*, de *Teofilact, arhiepiscopul Bulgariei*, al optulea poartă titlul Ἠθικὰ ἱεροπολιτικά, al nouălea este *Condica sf. mănăstiri Dealul*, al zecelea *Pomelnicul bisericii Şerban Vodă* din Bucureşti, al unsprezecelea textul *Cazaniei I* şi ultimele două, nişte *Cronografe româneşti* de tipul Danovici [4]. Toate sunt pe hârtie, fiecare Psaltire având între 276 şi 316 ff. şi fiecare Tâlc al Evangheliilor circa 680 ff.; Ἠθικὰ ἱεροπολιτικά 178 ff., iar Condica mănăstirii Dealul 136 ff. Cele mai mici sunt: Pomelnicul bisericii Şerban Vodă, (12 ff.) şi manuscrisul cu textul Cazaniei I (9 ff.). Cronografele, având fiecare circa 500 ff., nu le atribuim în întregime lui popa Flor, ele fiind ilustrate de el, dar scrise de altcineva, cu excepţia primelor 2—3 pagini, unde recunoaştem mâna caligrafului nostru [5]. Şapte manuscrise sunt cu preci-

1. *Manuscrisele dela Bisericani şi Râşca* (extr. din *Biserica Ortodoxă Română* XXVIII, 10, XXIX, 6—8), Bucureşti 1906, p. 3 şi 32.

2. *Cea mai veche scoală românească cu caracter statornic (Şcoala de la Sf. Gheorghe Vechiu)*, Bucureşti 1913, p. 11—15.

3. Vom folosi de acum încolo pentru *Biblioteca Academiei Române* prescurtarea *BAR*, iar pentru *Arhivele Statului din Bucureşti*, prescurtarea *ASB*.

4. Vezi Iulian Ştefănescu, în *Revista Istorică Română*, IX (1939), p. 31—32.

5. Totalul foilor din manuscrisele cunoscute de noi ca ale lui popa Flor, se ridică la circa 3300.

ziune datate: primul din anul 1747, al doilea din 1754, al treilea din 1759, al patrulea din 1760, al cincilea din 1763 şi două din 1764. Restul de şase nu poartă nici o dată. Toate sunt împodobite cu chenare, miniaturi, frontispicii şi iniţiale, fie numai „în peniţă" (pană de gâscă, etc.), cu cerneală neagră şi uneori roşie, fie în peniţă şi colorate după aceea cu acuarelă, aşa cum sunt cele mai multe dintre ele. Textul manuscriselor e scris regulat, pe ambele pagini, cu cerneală neagră. Titlurile, iniţialele şi diferite note marginale sunt scrise de cele mai multe ori cu roşu şi uneori cu aur(iu). Psaltirile sunt scrise pe două coloane: în stânga textul, iar în dreapta comentariul. Textul celorlalte manuscrise e pe o singură coloană, cu excepţia unei părţi din Pomelnicul bisericii Şerban Vodă şi a *Lexicon*-ului de la sfârşitul Evangheliilor cu tâlc, care sunt pe două coloane.

Cel mai vechiu dintre manuscrisele semnate de popa Flor se află în BAR, sub cota *ms. rom. 2344* şi poartă titlul: „Ἠθικὰ ἱεροπολιτικὰ sau Filosofiĭa învăţătoare de obiceiuri, cu simboluri şi întâiu cu chipuri luminată, spre îndreptarea şi folosul celor tineri s'au alcătuit şi s'au tipărit cu cheltuiala sfintei mănăstiri Pecerscaia, în Kiev, anul 1712" (f. nenumerotată dela început). Pe f. 6v semnează, cu litere latine şi slavone: „*popa Floria*", pe f. 62v: „*ler(ei) Fl(o)rea d(a)sc.*" O notiţă pe ultima f. (178v) ne dă o informaţie în plus: „Izvodul cărţii Ιθηκα ἵεροπολιτικα (sic!) din moscovitica limbă s'au tălmăcit de arhimandritul Ghenadie proigumen cozian; anul 1747".

Manuscrisul e bogat ilustrat. Miniaturile, cu cerneală neagră, sunt parte pe foi separate, ce au fost lipite de ale manuscrisului, parte desenate de-a dreptul pe foile acestuia, înaintea capitolului cu istorioara morală la care se referă. Mai mult de jumătate au rămas numai schiţate în creion sau nici n'au fost începute, lăsându-se foaia albă. Sub fiecare miniatură se află câte patru versuri, reprezentând legenda figurii respective. Toate miniaturile se află pe pagina din stânga. Dintre cele terminate „în peniţă", cele mai vrednice de luat în seamă sunt următoarele:

F. 8: Adam gol şade sub un pom, nehotărît între sfatul cel bun al îngerului şi sfatul cel rău al Evei. Urmează cap.: „Sfatul răutăţii şi al bunătăţii".

F. 14: Scenă alegorică înfăţişând dragostea către Dumnezeu

F. 16: Jertfa lui Abraam — înainte de cap. „Dragostea lui Dumnezeu către noi".

F. 24: „Tobit al lui Tobie" (sic!) duce pe umeri peştele miraculos, întocmai ca Bunul Păstor mielul. In partea stângă, îngerul Rafail; în dreapta, la picioarele lui Tobie, câinele său (fig. 1). Urmează capitolul „Poruncile Domnului", de care Tobie a ascultat.

F. 26: In mijlocul unei scene cu pomi şi clădiri se vede un melc mergând încet şi ţinând calea dreaptă. Titlul în ruseşte al figurii: „Predania čivceskaia", tradus în fruntea istorioarei de pe pagina următoare prin „Rânduialele omeneşti", arată origina miniaturii.

F. 30: Figură alegorică referitoare la cap. „Cinstea către părinţi".

F. 34: Scenă alegorică referitoare la cap. „Dragostea părinţilor către fii": înfăţişează pe legendarul Egeu, regele Atenei, aruncându-se din balconul palatului în mare, la vederea pânzelor negre ale corabiei fiului său Theseu. In balconul aceluiaşi palat se văd boierii îmbrăcaţi în costumele epocii, cu obişnuitele căciuli ruseşti pe cap (fig. 2).

F. 36: Se înfăţişează blestemul mamei asupra fiilor neascultători.

F. 38: Un părinte încoronat şi fiul acestuia se pleacă înaintea scheletului morţii atotstăpânitoare.

F. 40: „Podcinenie blastem": un domnitor pe tron înaintea cap. „Supunerea supt stăpânire".

F. 42: „Stăpânitorul hiclean".

F. 44: Nişte cocori. Miniatura se referă la cap. „Stăpânitorul bine chibzuit".

F. 64: Ruşinarea („Stidiala") personificată printr'o femee cu văl pe ochi.

F. 172: Lavis referitor la cap.: „A deprinde fapte bune".

Presupunem că toate aceste miniaturi au fost copiate din cartea rusească tipărită la Kiev, amintită în titlul manuscrisului, încă la începutul carierei de caligraf şi miniaturist a lui popa Flor. De aceea, pe lângă neîndemânarea de începător, ele nici nu poartă pecetea personalităţii acestui iscusit miniaturist de mai târziu.

Pe adevăratul popa Flor îl vom întâlni cu şapte ani mai

pe urmă, in *ms. rom. 2711* din BAR. Acesta este o *Psaltire cu tâlc* ce poartă următorul titlu: „Sefer Teillim adecă cartea laudelor ce să numeşte Psaltire cu tâlc, tălmăcită de pre limba slovenească pre limba rumănească, scriindu-să acum de iznoavă Sfinției sale părintelui Chiriu Chir Grigorie Episcopul Răm[nicului] la anii dela zidirea lumii 7162, iar dela naşterea Domnului nostru Is. Hs. 1754, Dechem. 26 dn." [1]. Chenarul în peniță şi acuarelă al titlului (fig. 5) constă dintr'o construcție arhitectonică, în care apare de o parte proorocul şi împăratul David, în atitudine de pocăință, iar de cealaltă proorocul Natan vestindu-i că Dumnezeu l-a iertat greşala. In partea de sus, la mijloc, se vede soarele având înscris pe el numele lui Iahve cu caractere ebraice, iar în colțuri câte un cap de înger înaripat. In partea de jos a chenarului se află un bărbat, pe cât se pare un împărat, îngenunchiat în fața unei coroane. Impăratul poartă mantia pe umeri şi are capul descoperit. Spre el vine un înger în zbor, ținând în mâna dreaptă un glob, iar în stânga o sabie şi un steag. Deasupra împăratului se află inscripția: „Alege-ți dintr'acestea".

Pe f. 1v, se află, tot în acuarelă, o stemă episcopală având de o parte şi de alta inițialele episcopului Grigorie al Râmnicului (1749—1764). Sub ea sunt câteva versuri către acelaş episcop.

Pe f. 2r, deasupra scrisorii de închinare a preotului Flor către episcopul Grigorie, se află un frontispiciu în peniță şi colorat după aceea în acuarelă, care constă dintr'un luier cu flori şi frunze stilizate.

Pe f. 3r, la sfârşitul epistolii, semnează cu caractere slavone „p[opa] Florea d[ascăl] de slov[enie]".

Pe pagina întreagă a f. 3v, o altă acuarelă reprezintă pe Hristos „vecinicul Arhiereu" (fig. 3): Hristos îmbrăcat în veşminte de arhiereu, şade pe tron. Cu dreapta binecuvintează, iar în stânga ține Evanghelia deschisă, în care scrie: „Fericiți ochii carii văd céle ce vedeți voi. Că mulți împărați şi prooroci au dorit să vază céle ce vedeți voi şi n'au văzut. Luca 10." Deasupra, de o parte şi de alta a tronului, arhanghelii Mihail şi Gavriil în sbor, țin câte un ilitariu (volumen) desfăşurat, pe care scrie: Is. Hs. Aspectul intregei miniaturi ne duce cu gândul la icoane pe lemn contemporane, cum ar fi, de ex., cea semnată de

1. Cf. Alex. Lapedatu, *op. cit.*, p. 32.

„Dima ierei", astăzi în Muzeul din Vălenii de Munte [1]. Colorile întrebuinţate sunt: aur, roşu, cafeniu şi albastru.

Un frontispiciu în acuarelă, din [lujeri şi flori stilizate, pe fond verde, se află pe f. 4r, deasupra începutului catismei II (cf. *ms. rom. 2590*, f. 1r). Titlul şi iniţialele acesteia sunt colorate şi înflorate. In iniţiala psalmului I apare David încoronat şi cântând din harpă.

Intre ff. 212—213, înainte de psalmul 118, cu care începe catisma XVII, se afla o foaie ce înfăţişa pe Fericitul Augustin la umbra unui pom, reprezentare pentru care popa Flor avea o adevărată slăbiciune. Pentru că aici foaia a fost ruptă, ne mai rămânând decât o mică bucată ce ne ajută la identificarea scenei, vom reveni asupra sensului reprezentării mai departe, ea găsindu-se în întregime în alte trei Psaltiri semnate de popa Flor.

A doua Psaltire scrisă de acelaşi *(ms. rom. 501)* [2], poartă următorul titlu: *Psaltirea proorocu[lu]i şi împăratu[lu]i David tâlcuită, ce iaste tălmăcită de pre limba slovenească pre limba românească, scriindu-să acum de iznoavă într'adins cu cheltuiala blagorodnicului dumnealui Pan Nicolae Brancoveanul* [3], *Velichii Cliuciar, la anul dela zidirea lumii 7272* [1764], *în luna Aprilie 26 dn"*. Chenarul oval şi înflorat în stil baroc cu negru şi roşu pe fond verde, al acestui titlu, se aseamănă mult cu altul din *ms. rom. 61*, f. 4, în care se află chipul lui Constantin Brâncoveanu [4].

Pe pagina întreagă a f. 2v, apare, într'un interior, „proorocul şi împăratul David", şezând pe tron şi ţinând în mâna dreaptă sceptrul, iar în stânga cartea Psalmilor. Totul e lucrat în peniţă, cu o migală ce aminteşte tiparul. Vestmintele imperiale, colorate cu verde şi roşu, ascund şi îngreuiază corpul prin bogăţia cutelor. In fund apare o clădire monumentală, iar în stânga, sus, o draperie bogată.

Pe f. 3r, deasupra titlului catismei I, se află un frontispiciu

1. N. Iorga, *Les arts mineurs en Roumaine*. II Icônes, Bucarest 1934, fig. 34.

2. Ioan Bianu şi R. Caracaş, *op. cit.*, p. 245—248.

3. Despre acesta vezi Alexandru Lapedatu, *op. cit.*, p. 4.

4. N. Iorga, *Les arts mineurs en Roumaine*, *I*, Bucarest 1934: La miniature roumaine, fig. 84 şi Acelaşi, *Portretele domnilor români*, Sibiu 1930, fig. 135.

dintr'un lujer stilizat, având în mijloc un medalion, în care se vede bustul lui Iisus Hristos Emanuil binecuvântând cu amândouă mâinile. Diferite flori stilizate se află la începutul mai multor catisme, pe ff. 200v, 227r, 253v, 278r, 287v şi 301r.

Absolut originală este miniatura de pe întreaga pagină a f. 252r, unde se află „sfântul Avgustin" şezând pe scaun, la umbra unui copac. Aceeaşi reprezentare, foarte puţin diferită numai în ceea ce priveşte anumite amănunte, se află şi în manuscrisele din BAR nr. *937*, f. 261r şi nr. *1907*, f. 236r (fig. 4). După cum arată legenda amănunţită din dreapta fiecăreia dintre cele trei reprezentări, scena înfăţişează o vedenie a Fericitului Augustin, căruia i s'a arătat un copac cu 22 ramuri, fiecare ramură având câte opt mlădiţe, din care curgeau „picături cu multă dulceaţă". Copacul închipue psalmul 118, cel mai lung şi mai frumos dintre psalmi : *„Fericiţi cei fără prihană în cale, carii umblă în legea Domnului..."* De aceea şi această miniatură se află înaintea catismei a XVII, care începe cu psalmul 118. Acesta este un poem alfabetic, împărţit, după cum se ştie, în 22 strofe, după literele alfabetului ebraic, fiecare strofă având câte opt versuri şi pivotând în jurul a opt cuvinte, care, cu nuanţe diferite, vor să spună : „legea divină revelată", al cărei elogiu îl şi face psalmul[1]. Atât în istoria literaturii patristice, cât şi în iconografia occidentală, n'am întâlnit până acum vreun indiciu care să ne îngădue a pune pe seama Fericitului Augustin vedenia pe care i-o atribue popa Flor. Deaceea, necunoscând deocamdată izvorul acestei legende, presupunem că, dacă nu e cumva împrumutată din teologia rusească, n'ar fi exclus ca ea să fie o simplă creaţie a miniaturistului nostru, din admiraţie faţă de ps. 118 şi de genialul scriitor bisericesc, care a fost „sfântul" Au-

1. J. Calès, S. J., *Le livre des Psaumes*, traduit et commenté, II, Paris 1936, pp. 429 şi 439. Cel mai lung comentar la acest psalm este al sf. Ambrozie al Milanului (Migne, *P. L.*, t. 15, col. 1261—1604). Fericitul Augustin, pe care ortodoxul popa Flor îl numeşte când „sfântul", când „fericitul", dă o deosebită atenţie tâlcuirii acestui psalm, nu numai pentru lungimea, ci şi pentru înţelesul lui adânc, consacrându-i 32 de cuvântări (omilii). (Migne, *P. L.*, t. 37, col. 1501—1596 şi îndeosebi col. 1501 *(Prooemium)* şi col. 1595, nr. 8). De observat că Fer. Augustin, deşi ştie că acesta e un psalm alfabetic, totuşi nu-l împarte după literile alfabetului ebraic, aşa cum fac, de ex. : Ieronim (Migne, *P. L.*, t. 26, col. 1258—1277), Ambrozie *(op. cit.)*, Cassiodor (Migne, *P. L.*, t. 70, col. 835—836) ş. a.

gustin. Vrednică de amintit este semnătura cu litere cirilice şi latine ce se află dedesubt, în partea dreaptă a miniaturii: „popa Flor, dasc[ăl] s[lovenesc]".

O Psaltire cu tâlc semnată de acelaşi caligraf şi miniaturist cu iniţiale slavone (f. 3v) şi cu caractere latine (f. 261r), fără să poarte însă vreo dată, este *ms. rom. 937* [1]. Chenarul titlului acestui manuscris se aseamănă foarte mult cu al titlului Psaltirii din anul 1754 (ms. rom. 2711), ce am descris mai sus şi cu acela al ms. rom. 1907, despre care va fi vorba mai jos. Pe întreaga pagină a f. 3v apare, şezând pe tron, „proorocul şi împăratul David", într'un chenar bogat împodobit. Totul are un aspect încărcat, greoiu. Colorile strigă. Ca şi chenarul titlului, şi această reprezentare este un compromis între miniatură şi stampă, la care totuşi artistul a lucrat mult, căutând să execute cât mai corect până şi cel mai mic amănunt.

Cu mult mai bine reuşit este complexul unitar şi simetric, alcătuit din lujeri cu flori şi frunze stilizate, de pe f. 4r. E un gen de compoziţie ornamentală în care popa Flor s'a dovedit a fi un adevărat maestru, aşa cum se poate observa îndeosebi din ms. rom. 1907. Elementele de decor vegetal ce stau la baza acestor compoziţii din frontispiciile manuscriselor lui popa Flor şi din hrisoavele împodobite de el, se întâlnesc adesea în sculptura în piatră a chenarelor de uşi şi ferestre şi în argintăria din epoca lui Brâncoveanu, ca şi în sculptura şi în argintăria secolului XVIII, care o imită ori se inspiră din acelea. Decorul exterior al zidurilor bisericii Stravropoleos din Bucureşti ne trezeşte îndată în minte frontispiciile amintite, atât prin ansamblul, cât şi prin detaliile sale. In manuscrise cu miniaturi şi în documente din prima jumătate a sec. XVIII, acelaşi element de decor se repetă deseori. Poate chiar dela astfel de monumente de artă se va fi inspirat miniaturistul nostru, dar acelaşi motiv ornamental el îl tratează cu deosebită îndemânare, cu o bogată fantezie şi în chip variat de fiecare dată.

Viziunea „sfântului Avgustin" de pe f. 261r a ms. rom. 937, este mai reuşită decât celelalte reprezentări asemănătoare din

---

1. Vezi descrierea amănunţită a lui, la I. Bianu şi G. Nicolaiasa, *Catalogul manuscriptelor româneşti din Bibl. Acad. Rom.*, III, Craiova 1931, p. 148—149.

ms. rom. 501 şi 1907, ca desen şi colorit, atât al chipului Fericitului Augustin, cât şi al copacului simbolic, în care se citeşte întreg alfabetul ebraic, scris cu caractere cirilice.

Cel mai frumos ilustrat dintre manuscrisele lui popa Flor de la Academia Română, este *ms. rom. 1907*, o Psaltire cu tâlc provenind de la mânăstirea Cernica, fără dată, dar semnată de el cu litere latine chiar pe foaia de titlu: *„Seferŭ Teilim adecă cartea laudelor ce să numeşte Psaltire, carea s'au tâlmăcit de pre slovenie pre limba rumânească de popa Flor Daskalul de la Skola Domniaskă"* (fig. 6)[1]. De data aceasta şi mărturia unei alte persoane contemporane cu popa Flor, arată paternitatea manuscrisului: „Acĭastă carte ce să chiamă tâlcuirea Psaltirei, care s'au tălmăcit de părintele popa Flor, dascalul slovenescu, de pe Psaltirea cea rusească, tipărită de la Ţara Moscului. Şi tălmăcindu-să prin osteneala celui din sus numitŭ preotŭ, după ce o au săvârşit, l-am rugat de mi-au vândut-o în tl. 15. Şi eu o am dăruit-o sfintei şi dumnezeeştii Mănăstiri Bistriţa, ca să fie pentru citania părinţilor călugări, atât acestor de acum, cât şi a celor ce să vor afla după vremi, a fi lăcuitori la acĭastă sfîntă mănăstire. Cărora mă rog să mă pomenească la sfîntul Jărtvenic. Şi s'au dat acĭastă carte de mine robul lui Dumnezeu Misailă Monahulŭ". (f. nenumerotată de la începutul ms)[2].

Chenarul titlului e aproape acelaşi cu al titlului ms. rom 937, de mai sus. Al acestuia de faţă e însă cu mai multă preciziune executat, până în cele mai mici amănunte. Faptul că nu e colorat ca al aceluia, ci lucrat numai „în peniţă", cu cerneală neagră, roşie şi cu aur (soarele şi inscripţia de deasupra clădirii), îl fac să se asemene foarte mult cu o stampă.

Pe circa $^2/_3$ de pagină a f. 3r a acestui manuscris, se află poate cel mai frumos frontispiciu din manuscrisele ce cunoaştem

---

1. Manuscrisul e menţionat de N. Iorga, *Manuscriptele mănăstirii Cernica*, în *Biserica Ortodoxă Română*, 26 (1902—1903), Bucureşti 1903, p. 218, nr. 88.

2. Cf. Alex. Lapedatu, *op. cit.*, p. 32. Textul acestei Psaltiri pare numai început şi terminat de mâna lui popa Flor. Restul a fost scris de altă mână. Astfel, ff. 1—3 şi începutul f. 4r (primele 3 rânduri din text şi primele 4 rânduri din „tâlc") sunt scrise de popa Flor. După aceea (ff. 4—292), continuă altcineva, cu excepţia f. 236 şi începutul f. 237 (versul 1 al ps. 118), unde scrie tot popa Flor, care şi încheie textul manuscrisului (f. 293).

ale lui popa Flor (fig. 7). De data aceasta, nu numai compoziţia decorului floral, ce se aseamănă foarte mult, fără însă să se confunde, cu cel din ms. rom. 937, f. 4r, ci şi portretul din medalionul central al împăratului David cântând din harpă, au fost foarte bine executate. Chipul împăratului prooroc ne trezeşte îndată în minte portretul vreunui domn român (poate Ştefan cel Mare sau Matei Basarab), îmbrăcat într'o mantie cu blană de hermină la guler şi pe margine. Colorile şi îndeosebi verdele atât de plăcut ochiului, ce alcătueşte fondul compoziţiei ornamentale, scot şi mai mult în relief decorul vegetal. Cu deosebită îngrijire au fost executate şi colorate literele titlului catismei I şi iniţialele psalmului I şi a „tâlcului" său, de pe aceeaşi pagină.

Restul frontispiciilor ce se află la începutul fiecărei catisme din această Psaltire, sunt de două feluri : unele în peniţă, necolorate, care sunt cele mai reuşite şi altele în acuarelă, mai puţin reuşite. Un frontispiciu în peniţă pe f. 58r, a rămas neisprăvit, arătând în acest chip modul de lucru : se desena mai întâiu cu creionul negru şi după aceea se trecea cu cerneală pe urma creionului. Acest frontispiciu reprezintă aceeaşi floare stilizată ce apare pretutindeni în ornamentele lui popa Flor ; în cazul de faţă frontispiciul pare lucrat în grabă, fiind lăsat neterminat, din cauză că fusese greşit. La fel se prezintă frontispiciul neisprăvit de pe f. 155v. In schimb, foarte bine au fost executate frontispiciile în peniţă de pe ff. 122r, 185r şi 237r. Niciunul nu se aseamănă cu celălalt, deşi fiecare se compune din aceleaşi elemente decorative. Primul pare că putea fi continuat la infinit, al doilea, deşi e neisprăvit în partea dreaptă (se disting şi urmele creionului), totuşi e cum nu se poate mai simetric, iar al treilea nu are decât un singur defect : acela de a fi prea încărcat ; aceasta şi din cauza micilor cerculeţe, ce umplu spaţiul rămas gol între lujerii stilizaţi. Acesta din urmă e cel mai complex dintre frontispiciile manuscriselor lui popa Flor [1]. Pentru toate trebue re-

---

1. Cele două flori mai mici, în formă de cruce, dintre lujerii acestui frontispiciu, sunt aproape identice cu altele ce se repetă pe vestmântul lui Radu cel Mare, în tabloul ctitoricesc de la mănăstirea Govora (sec. XVI). Vezi N. Iorga, *Portretele domnilor români*, pl. 27. Pentru floarea ce se vede pe jumătate, în partea de sus a chenarului frontispiciilor de pe ff. 122 şi 237, cf. şi BAR, *doc. XCIV*, 23 (din 1749, Iunie 11).

marcată însă fantezia compoziției și siguranța în execuție, care numai în admirabilele frontispicii asemănătoare, dar mai mici, din *ms. rom. 3314*, din BAR (ff. 80r, 81r-v, 221r și 222r), anterior anului 1735, își mai pot găsi un egal.

Frontispiciile în acuarelă ale ms. rom. 1907 au fost schițate cu creionul, cele mai multe fiind conturate după aceea și cu cerneală și apoi colorate de obiceiu cu roșu, galben și verde. Ele reprezintă lujeri și flori stilizate, în genul celor în peniță de mai sus (unele diferă), dar mai puțin bine executate decât acelea: ff. 18, 35, 81, 143, 197, 211, 224, 259, 270, 283.

Cu privire la viziunea Fericitului Augustin, reprezentată în acest manuscris (f. 236r), observația care trebue făcută în plus, față de cele de mai înainte (ms. rom. 2711, 501 și 937), este că aici sfântul latin se aseamănă la chip și îmbrăcăminte cu un preot oriental (fig. 4). Și atitudinea lui diferă de cea din manuscrisele de mai sus, unde nu șade cu spatele, ci cu fața spre copacul simbolic. In copac se vede întreg alfabetul ebraic, iar jos, în partea dreaptă a lui, dascălul de slovenie popa Flor semnează tot cu litere latine, cum obișnuia de atâtea ori, în ciuda obiceiului din acel timp.

A cincea Psaltire cu tâlc ce-o atribuim lui popa Flor, ori mai curând vreunui discipol al lui, este *ms. rom. 1896* din BAR., nedatat și nesemnat, provenind de la mânăstirea Cernica [1].

O altă categorie de manuscrise ilustrate de popa Flor o constitue „Tâlcul Evangheliilor", de Teofilact, Arhiepiscopul Bulgariei, traduse în românește de Damaschin, Episcopul Râmnicului. Dintre acestea cunoaștem două exemplare, ce se află în BAR. Amândouă sunt semnate de popa Flor. Primul, *ms. rom. 2592*, a fost scris în anul 1764, cu cheltuiala vel clucerului Pan Nicolae Brancoveanul [2].

Chenarul în acuarelă al titlului acestui manuscris înfățișează un arc de triumf, în partea de sus a căruia se vede „Savaoth

1. Poate tot vreunui discipol al lui popa Flor se datorește o altă Psaltire cu tâlc din anul 1755, dar fără niciun ornament *(ms. dr. M. Gaster, nr. 10)*. Cf. Psaltirea din același an, scrisă de Constandin vtori dascăl slovenesc *(ms. rom. 2590)*.

2. Vezi mai sus, ms. rom. 501, scris în același an și cu cheltuiala aceluiași. Și acest manuscris e opera a două mâini: popa Flor a scris foaia de titlu și, foarte probabil, ff. 536—679 (ultima); altcineva a scris ff. 2—535.

D(u)m(ne)zeu" într'un medalion. In locul coloanelor susținătoare ale arcului se află un înger în stihar albastru și altul în roșu [1], pe câte un piedestal. Fiecare ține în mână câte un glob [2], iar cu cealaltă susține coronamentul arcului. Chenarul a fost desenat pe altă foaie și apoi tăiat și lipit aici (fig. 8) [3].

Pe pagina întreagă a f. 1v e desenat în peniță și colorat cu acuarelă (aur, verde și roșu) „Sfântul Theofilact Arhiepiscopul Bulgarias". Ca și chenarul de pe f. 1r, figura lui Teofilact a fost desenată pe altă foaie de hârtie și după aceea tăiată pe margine și lipită în acest loc. Numai crucea din mâna dreaptă și cârja din mâna stângă au fost desenate chiar pe foaia pe care este lipită figura.

Pe f. 2r se află un frontispiciu ce constă din reproducerea în cerneală a unui lujer cu frunze stilizat, pe fond de acuarelă verde. Alte frontispicii asemănătoare se află pe ff. 5r, 142r, 231r, 452r. Toate se apropie de frontispiciile din manuscrisele de mai sus ale lui popa Flor și îndeosebi de cele din ms. rom. 1907 (f. 185 etc.).

In afară de obișnuitele portrete în peniță și în acuarelă, de chenarele și îndeosebi de frontispiciile executate după aceeași tehnică, în care popa Flor s'a dovedit un adevărat maestru, în acest manuscris întâlnim patru *lapis*-uri, înfățișând pe Evangheliști cu simboalele lor. E un gen nou de miniatură, inaugurat în Țara Românească, după cât se pare, de acest dascăl de slovenie de la Sf. Gheorghe-Vechiu. Chipurile Evangheliștilor sunt reprezentate pe câte o pagină întreagă a ff. 4v (Matei), 141v (Marcu), 230v (Luca) și 451v (Ioan). In portretele lor, ca

1. E. Kirschbaum, *L'angelo rosso e l'angelo turchino*, in *Rivista di archeologia cristiana* XVII (1940) 3—4, p. 234, ajunge la concluzia că îngerii în roșu reprezintă pe serafimi și îngerii in albastru pe heruvimi. Cf. ASB, *Mitropolia București, pachet 50, doc. 29* (din 1731, Sept. 5): Arhanghelii Mihail și Gavril in mantie roșie și verde, ținând în mână câte un glob cruciger.

2. Pentru acest atribut al îngerilor, vezi G. Stuhlfauth, *Die Engel in der altchristlichen Kunst* (Archäolog. Studien zum christl. Altertum u. Mittelalter, herausgb. von Johannes Ficker, 3. Heft), Freiburg i. B. 1897, pp. 179—180, 205—206. Ne-a fost inaccesibilă lucrarea mai nouă a lui L. Schreyer: *Bildnis der Engel* [2], Freiburg i. B., 1940.

3. Cf. câte un chenar asemănător în BAR, *mss. rom. 115, 1926, G. 9* și, mai jos, *ms. rom. 3445*

şi în ansamblul arhitectural ce alcătueşte fondul acestora, nu mai e nimic local, bizantin sau oriental: totul aparţine artei occidentale. Totuşi, şi în acest gen străin de miniatură, popa Flor a reuşit să producă lucruri destul de plăcute ochiului şi uneori chiar vrednice de admirat. Mai puţin îndemânatec în ceea ce priveşte portretul, în cele patru lavis-uri din manuscrisul de faţă, el se arată în schimb un bun desenator al reprezentărilor arhitecturale şi, în acelaşi timp, un cunoscător al legilor perspectivei. Cu deosebit talent sunt înfăţişaţi pomii şi cutele vestmintelor; de data aceasta nu din linii, ci din umbre.

Al doilea manuscris cuprinzând Tâlcul Evangheliilor de Teofilact Arhiepiscopul Bulgariei, este cel care provine dela mânăstirea Bisericani şi, în seria manuscriselor româneşti din BAR, poartă nr. 2958.

Lipsindu-i foaia cu titlul, acesta începe cu o epistolă de închinare adresată *„Prea Cinstitului, Prea Sfinţitului Părintelui Chiriu Chir Grigorie, episcopul Răimnecui* (sic!) *şi al Noului Severin"*. Epistola e semnată de *„Floru lerei dasc. slov."* şi ne ajută pe de o parte la identificarea lui Damaschin, episcopul Râmnicului, ca traducător al textului manuscrisului şi pe de alta, la datarea acestuia între anii 1749 şi 1764, când Grigorie a păstorit episcopia de Râmnic [1].

Manuscrisul de faţă se aseamănă cu cel precedent nu numai la cuprins, ci foarte mult, şi în ceea ce priveşte împodobirea. Lavisurile celui dintâiu manuscris, par'că neisprăvite şi în orice caz inferioare celui de al doilea, credem c'au fost copiate după acestea. In afară de frontispiciul de pe f. 9r, toate celelalte frontispicii şi lavis-urile înfăţişând pe cei patru evanghelişti sunt desenate pe foi a parte, care au fost lipite acolo unde se află. Frontispiciile (f. 1r, 6r, 9r, 212r, 402r) sunt numai în peniţă, ori prea puţin colorate (f. 1r) şi din aceleaşi motive ornamentale ca aproape toate frontispiciile din manuscrisele lui popa Flor.

Cele patru lavis-uri ce reprezintă pe Evanghelişti, pe pagina

1. Dl. Alex. Lapedatu datează acest ms. din anul 1761 *(Manuscrisele dela Bisericani şi Râşca*, p. 3—4). Noi n'am întâlnit această dată nicăiri în manuscris. Nici N. Iorga nu-l datează *(Două biblioteci de mânăstiri: Ghighiu şi Argeş*.., Bucureşti 1904, p. 56—57. In afară de primele opt foi, întreg manuscrisul a fost scris de altcineva decât popa Flor. Deosebirea se vede mai cu seamă la f. 9r, unde începe să scrie popa Flor, dar continuă altă mână.

Fig. 1. Biblioteca Acad. R.P.R. *ms. rom. 2344*, f. 24v:
Tobie și îngerul Rafail

Fig. 2. Biblioteca Acad. R.P.R. *ms. rom. 2344*, f. 34v:
Egeu, regele Atenei se aruncă în mare.

Fig. 3. Biblioteca Acad. R.P.R. *ms. rom. 2711*, f. 3v: Veșnicul Arhiereu.

Fig. 4. Biblioteca Acad. R.P.R. *ms. rom. 1905*, f. 236r: „Sfântul Augustin".

Fig. 5. Biblioteca Acad. R.P.R. *ms. rom. 2711*, f. 1r: Chenarul titlului.

Fig. 6. Biblioteca Acad. R.P.R. *ms. rom. 1907*, f. 1r: Chenarul titlului.

Fig. 7. Biblioteca Acad. R.P.R. *ms. rom. 1907*, f. 3r: Frontispiciu.

Fig. 8. Biblioteca Acad. R.P.R. *ms. rom. 2592*, f. 1r: Chenarul titlului.

întreagă a câte unei foi, sunt cu mai multă atenție executate decât în manuscrisul precedent. In afară de cerneala neagră, la acestea a fost întrebuințat și aur pentru nimburi și pentru călimara fiecărui evanghelist. Pe f. 8v se află evanghelistul Matei, care scrie la o masă așezată în balconul unei clădiri în stil baroc. Ingerul înaripat stă alături și-i dictează. Mai departe, în stânga, se zăresc niște case cu etaj, pe care miniaturistul le reprezintă respectând legile perspectivei. In dreapta, un șir de pomi înfățișați după aceleași legi, cată să ne dea și mai mult impresia de depărtare. Evanghelistul e bine executat. Mai puțin reușit e portretul îngerului care dictează. Un alt înger mai mic sboară deasupra, ținând în mâini un volumen, pe care e scris numele evanghelistului Matei. Evanghelistul Marcu e înfățișat (f. 140v) în interiorul unei clădiri monumentale, lângă niște trepte. In stânga, pe al doilea plan, se află niște clădiri în stilul epocii și doi pomi, pe deasupra cărora se zăresc cârduri de pasări în sbor. Fondul arhitectural, și îndeosebi frunzișul pomilor, din pete de cerneală cu apă, sunt cel mai bine executate. In interiorul altei clădiri monumentale, în stil baroc, se află evanghelistul Luca (cf. 211v), lângă care stă boul, simbolul său. Pentru evanghelistul Ioan, locul clădirilor ce la ceilalți evangheliști alcătulesc fondul tabloului, il țin nourii, la poalele cărora este înfățișat sfințitul autor cu vulturul alături (f. 401v).

Un mic manuscris din BAR *(ms rom. 3445)*, împodobit de popa Flor, poartă următorul titlu: „*Pomeanec* [Pomelnic] al sfintei și d(u)mn(e)zeeștii beasearici ce să numeaște a lui Șărban Vodă, carea mai 'nainte fiind de lemn, acum din temelie s'au înălțat iar de vița acelui răposat ctitor, adecă de dumnealui pan Pârvul Cantacuzino v(el) Dvor(nic) cu zidire de piatră temeinică, după cum să veade și cu toată podoaba înfrumusețându-să, în zilele prea luminatului, prea înălțatului, binecredinciosului și de Hs. iubitoriu Domnului nostru Io Costandin Nicolae Vvd., purtând cârma pravoslaviei prea Sfințitul Mitropolit al Ungrovlahiei Chir Grigorie, la anii dela mântuirea lumii 1763, Ghen(arie) 3". Acest titlu se află într'un chenar colorat, asemănător cu al ms. rom. 2592 de mai sus (pp. 594-595). Originală este „Inchipuirea sfântului discos" de pe f. 4r, unde acesta e înfățișat având în centru pe Hristos răstignit, în stânga căruia se află chipul Maicii Domnului, iar în dreapta, mici de tot, chipurile sfinților din cele

nouă cete, în câte un medalion. In partea de sus apare în nouri Duhul Sfânt în chip de porumb. Jos, un sfânt episcop (sf. Vasile cel Mare?), urmat de doi îngeri cădelnițând, ține în brațe trupul mic și desbrăcat al lui Hristos, îndreptându-se către sfânta masă, pe care se află sfântul disc fără nimic pe el. Miniatura e circulară, având un chenar roșu. Fondul e cu negru, iar chipurile în alb sunt desenate cu negru, aur, verde și roșu. După această miniatură urmează Proscomidia cu pomenirile tuturor, începând cu Adam și Eva. Pe f. 6v, jos, semnează popa Flor.

Un alt mic manuscris al lui popa Flor este *ms. rom. 2103*, care datează din anul 1759 și e intitulat: *„Cazaniîa întâi..."*. Frontispiciul de pe f. 1r a acestuia amintește alte manuscrise ale dascălului slovenesc. Floarea în peniță cu cerneală neagră și roșie, ce adăpostește inițiala ω, de pe aceeași pagină cu frontispiciul, se aseamănă îndeosebi cu alta, în care e înscrisă aceeași literă, din *ms. rom. 766*, f. 67r, aparținând epocii lui Brâncoveanu (1692).

Tot numai un singur frontispiciu, la început (f. 2r) și în același gen cu cel amintit, are *manuscrisul nr. 462* dela ASB, semnat de două ori de „Floru ierei dasc. slov." (ff. 1r și 4r). Titlul acestuia este: *„Condica sfintei mânăstiri Dealul.., Mai 28, 1760"*[1]. Din cele 136 ff., numai 70 sunt scrise de cel care semnează; restul de altcineva.

Cu multă grije și deosebit talent a ilustrat popa Flor începutul a două *cronografe* de tip Danovici, al căror text a fost scris, se pare, de vreunul din discipoli săi. Primul (BAR, *ms. rom. 2609)*, are pe pagina dela început (f. 44 r) un frontispiciu alcătuit din aceiași lujeri stilizați ca și frontispiciile din manuscrisele de mai sus din BAR, nr. 937, f. 4r și nr. 1907, ff. 3r și 237 (fig. 7). In mijlocul frontispiciului nostru se află însă, într'un medalion, „Sfânta Troiță", înfățișată după felul socotit occidental[2]: Dumnezeu Tatăl și Fiul șed jos, ținând între ei un glob cruciger; deasupra lor, la mijloc, se vede coborând de

---

1. Vezi și A. Sacerdoțeanu, *Actele secției Bunuri Publice — București* (Arhivele Statului, Indice cronologic nr. 11), București 1947, pp. 9-10.

2. Cf. I. Barnea, *O temă de iconografie „occidentală" în pictura bisericilor moldovenești*, în *Biserica Ortodoxă Română, LXIII (1945)*, nr. 4—5 p. 105-125.

sub un baldachin, porumbelul Duhului Sfânt. In afară de anumite amănunte, frontispiciul e bine executat în peniță și ușor colorat în acuarelă [1].

Al doilea cronograf (BAR, *ms. rom. 4243*) înfățișează pe f. 2v o scenă originală, în care același „Savaoth Dumnezeu" din ms. rom. 2592, f. 1r (v. pp. 594-595) apare în nouri, deasupra simbolicei *cununi a anului*: o coroană din douăsprezece semi-luni, fiecare având înscris numele câte unei luni a anului și în mijlocul căreia se află, împărțite pe anotimpuri, flori, spice de grâu, fructe și crengi fără frunze, toate despărțite de o săgeată verticală între două stele. Pe f. 3, un frontispiciu, deasemenea în acuarelă, are la mijloc un cap încoronat, din gura căruia pornesc în dreapta și în stânga, aceiași lujeri stilizați, întâlniți în mai toate vignetele din manuscrisele semnate de popa Flor [2]. Textul primei pagini a acestui manuscris și ff. 4v—5v sunt singurele ce pot fi atribuite lui popa Flor.

II. Cu mult mai mare este numărul *hrisoavelor* scrise și împodobite de „popa Florea", pe când era dascăl la școala domnească slavonească de la Sf. Gheorghe-Vechiu [3]. Dintre acestea se păstrează o bună parte. Cele mai vechi dintre cele pe care le cunoaștem sunt din anul 1749, iar cel mai nou din anul 1769 [4]. Circa jumătate din aceste acte, în cea mai mare parte domnești, sunt scrise pe pergament, iar cealaltă jumătate pe hârtie. Aproape toate sunt semnate la fel, în ultimul rând al textului, de: „popa Florea Dascălul slovenesc de la Școala domnească cea slovenească ot Stăiĭ Gheorghie cel Vechiu" [5]. Cele

---

1. O reprezentare asemănătoare, la ASB. *m-rea Radu Vodă din București, 21/36* = doc. din 1743, Iulie 27, scris și împodobit de *Mihai Log. sin Tomei*.

2. Un frontispiciu asemănător, dar mult mai simplu, se află în BAR, *ms. rom. 2590*, din anul 1755. Un altul, supraîncărcat și în colori vii, în BAR, *doc. XCIV, 37*, din 1786, Iulie 1; scris de *Petrache Giurca Râmnicean*.

3. Cu privire la scopul acestei școli, v. Gh. Nedioglu, *op. cit.*, passim.

4. N. Iorga scrie că popa Flor „lucrează după 1760". *Două biblioteci de mânăstiri: Ghighiu și Argeș*, etc., București 1904, p. 57. Gh. Nedioglu afirmă că „după 10 Iunie 1765 nu-l mai găsim pe popa Florea pomenit în documente", *op. cit.*, p. 15.

5. De observat că, spre deosebire de manuscrise, unde de obiceiu semnează „popa Flor", în documentele oficiale domnești, același semnează aproape totdeauna „popa Florea" și niciodată cu caractere latine.

nesemnate se pot cu uşurinţă identifica după felul scrisului lui popa Florea, poate cel mai regulat şi mai clar al documentelor din secolul XVIII. Domnitorii Ţării Româneşti de la care provin hrisoavele sunt: Grigore al II-lea Ghica, Matei Ghica, Scarlat Grigore Ghica, Constantin Mavrocordat, Constantin Mihai Racoviţă, Ştefan Mihai Racoviţă [1], Alexandru Scarlat Ghica şi Grigore al III-lea Ghica.

Documentele originale domneşti scrise de popa Flor poartă de obiceiu în partea de sus, la mijloc, un chenar baroc cu stema Ţării, desenat în peniţă şi colorat de cele mai multe ori cu aur. De o parte şi de alta a stemei e desenată şi apoi colorată în acuarelă, fie câte o femeie ce personifică virtuţile Inţelepciunii şi Dreptăţii, fie câte o scenă ori câte un sfânt creştin, fie alte reprezentări simbolice creştine. In unele documente locul acestora îl ia câte o floare aşezată simetric în stânga şi în dreapta stemei. Continuând o tradiţie mai veche, reprezentată cu strălucire în epoca lui Brâncoveanu şi incomparabil mai slab în prima jumătate a secolului al XVIII-lea, spre marginile documentelor, de o parte şi de alta a titlului domnesc şi a primelor rânduri din text, se află, în cele mai multe cazuri, câte un ornament floral, închis în câte un chenar dreptunghiular, înalt de cca. 10–15 cm. şi lat de cca 3–5 cm. In floarea centrală a ornamentului din stânga stă înscrisă litera iniţială a textului documentului. Pe fiecare din cele două margini laterale, câte o fâşie lată de 2-3 cm., înflorată şi colorată în tonul celorlalte ornamente, împodobeşte documentul. Dedesubtul textului, la mijloc, se află, ţinut câteodată cu fir roşu în cioc de câte unul ori doi vulturi, *cartuşul* — o panglică fluturând, cu sau fără ciucuri la capete şi în care semnează, *manu propria,* domnitorul de la care provine documentul. De o parte şi de alta a panglicii se află monograma cu titulatura Domnului, scrisă cu litere „în filigrană", cu roşu ori cu aur şi de dimensiuni mai mari decât titlul actului. La unele documente, de chenarul dreptunghiular ce încadrează monograma, atârnă, legat cu fir roşu, câte un buchet de flori, de o parte şi de alta a semnăturii Domnului. La altele, sfântul patron al domnitorului se află în dosul *cartuşului* cu semnătura *m. p.* a aces-

1. Dela acest domnitor cunoaştem cele mai multe documente originale, scrise şi împodobite de popa Flor (1764–1765).

tula. Intr'un hrisov pe care-l cunoaştem, personificările femenine ale virtuţilor Inţelepciunii şi Dreptăţii, ce ar caracteriza pe domnitorul respectiv, coboară până dedesubtul monogramei. Sub monogramă, la mijloc, pecetea Domnului e aplicată pe câte o bucată de hârtie tăiată în formă de romb ori de floare romboidală şi cusută sau lipită în acest loc. Colţurile hârtiei sunt după aceea îndoite spre centru, în aşa fel ca să acopere sigiliul domnesc. Dimensiunile coalei de pergament sau hârtie a hrisoavelor variază, unele fiind tăiate în partea de jos, nu în linie dreaptă, ci în formă de arc trilob răsturnat.

Aspectul aristocratic sau cu adevărat domnesc al documentelor scrise şi împodobite de popa Flor le apropie foarte mult de luxoasele hrisoave brâncoveneşti, deosebindu-le de cele mai multe documente, opera altor scriitori de acte domneşti dinaintea şi din vremea lui, cu o înfăţişare mai puţin aleasă, dacă nu chiar vulgară. Infăţişarea plăcută a documentelor lui popa Flor se datorează desenului reuşit şi coloritului cu gust al ornamentelor şi figurilor, ca şi caligrafiei textului. Prin materialul pe care sunt scrise şi îndeosebi prin bogăţia aurului cu care sunt colorate ornamentele lor, hrisoavele scrise de popa Flor se situiază îndată după cele brâncoveneşti, pe care le imită şi al căror ultim ecou pot fi socotite.

In cele ce urmează vom înşira în ordine cronologică pe cele mai de seamă *documente originale domneşti*, pe care le cunoaştem ca scrise şi ilustrate de „popa Florea", arătând numai ornamentele deosebite ale fiecăruia.

1. 7527/1749, Aprilie 3 [1]; Grigore Ghica. V. [2] dă tipografia dela mănăstirea Colţii în seama mitropolitului Ţării, chir Neofit. H. (ASB, *Mitropolia Bucureşti, netreb.* 325/1). Câte o floare în acuarelă de o parte şi de alta a stemei Ţării [3].

2. 1749 [4], luna Mai (fără zi): Grigore Ghica V. întăreşte aşezământul tuturor mănăstirilor în privinţa vinăriciului. H. (BAR, XIV,

---

1. Gh. Nedioglu, *op. cit.*, p. 11, îl întâlneşte pe popa Flor ca dascăl la Sf. Gheorghe-Vechiu într'o însemnare din acelaşi an, dar cu câteva luni mai târziu: 31 August 1749.

2. Vom folosi următoarele prescurtări: V. = Voevodul (Ţării-Româneşti), H. = Hârtie; P. = Pergament.

3. Cu privire la îmbinarea stemei Ţării-Româneşti cu a Moldovei, vezi Nedioglu, *op. cit.*, p. 14.

4. Anul e scris cu cifre arabe. La fel în mai multe hrisoave de mai jos

21). Câte o floare în acuarelă de o parte şi de alta a stemei Țării. Dedesubtul textului documentului, spre extremitățile „monogramei", câte un ornament floral.

3. 7259/1751, Aprilie 1: Grigore Ghica V. stabileşte regulile pentru punerea ca zălog a averilor, etc. P. (ASB, *doc. suluri*, 24). Stema Țării într'un chenar circular din lujeri stilizați, printre care se văd două figuri bărbăteşti ieşind din câte o floare şi cântând din trompete[1] şi un cap de înger înaripat.

4. 7261/1752, Oct. 23: Matei Ghica V. întăreşte hotărîrea ca profesorii dela şcoala elinească şi slavonească să fie plătiți de Mitropolitul Țării, din dajdia luată de la preoți. H. (ASB, *doc. suluri*, 23)[2].

5. 7261/1753, Martie 15: Matei Ghica V. îngăduie Mitropoliei să ia vama dela târgul ce se face la Pătroaia, sud. Vlaşca, în ziua sf. Apostoli. P. (ASB, *Mitrop. Buc.*, 57/129). Inițiala M a titlului documentului e frumos înflorată şi colorată. Patru şerpi se încolăcesc după picioarele acestei litere[3].

6. 7262/1754, fără l. şi zi: Constantin Mihai Gehan Racoviță întăreşte stăpânirea mănăstirii Hurezi peste mai multe moşii. P. (ASB, *doc. suluri*, 26). Chenarul circular în care se află stema Țării e susținut de doi îngeri în sbor. Sus, în stânga stemei: *sf. Procopie*, in costum militar, susține cu dreapta crucea, iar cu stânga sprijine scutul. In dreapta: sf. împărați *Constantin şi Elena* având între ei crucea. Deasupra, în nouri, apare binecuvântându-i, chipul lui Dumnezeu Tatăl. Jos, sub monogramă, flori. Mai jos, la mijloc: două figuri femenine reprezentând una *Dreptatea* şi cealaltă *Înțelepciunea*. Prima ține în mâna dreaptă o sabie, iar în stânga o balanță. La ochi e legată cu o basma. A doua ține în dreapta un evantail, iar în stânga un şarpe. Amândouă poartă haine lungi (v. mai jos, nr. 12).

7. 1758, Decemvrie 5: Scarlat Grigore Ghica V. scuteşte pe Teofilact vel Clucer za Arie. de orice dajdie si orânduiale ar ieşi peste an în țară, întărindu-i şi oarecari privilegii. P. (BAR, LI, 8). Dedesubtul textului. câte un buchet de flori se află de o parte şi de alta a semnăturii Domnitorului.

8. 1760, Aprilie 20: Scarlat Grigore Ghica V. întăreşte stăpânirea schitului Berislăveşti peste moşiile dăruite. H. (ASB, *doc. suluri*, 29).

9. 7269/1761, Ghenar 13: Scarlat Ghica V. dărueşte mânăstirii Dealul Valea Voevozii şi Valea Sasului. P. (ASB, *Mânăstirea Dealul*, 7/4). In dreapta stemei, spre margine, se află *sf. ierarh Nicolae*, patronul mânăstirii, reprezentat în picioare, de față, în veşminte de arhiereu.

---

1. Cf. ASB, *doc. suluri*, 13.

2. Fotografia documentului la N. Iorga, *Histoire des Roumains*, VII, Bucarest 1940, fig. 8.

3. Doi şerpi încolăciți, fiecare după câte o bară a literii M, se află într'un document pe pergament de la Duca Vodă, din anul 7182/1674, Martie 28 (ASB. *Mitropolia Buc.*, 57/25).

10. 7269/1761, Martie 14: Scarlat Grigore Ghica V. întăreşte Mitropoliei Ungrovlahiei moşiile Zidurile şi Berileşti din jud. Ilfov. H. pe pânză. (ASB, *Mitrop. Buc.*, 7/34). Patru şerpi înaripaţi, dintre cari doi coloraţi cu aur şi doi cu verde, se încolăcesc unii cu alţi, peste braţul literii M, cu care începe titlul documentului (cf. mai sus, nr. 5). In partea dreaptă a titlului, ocupând o bună parte din colţul documentului, se află sf. împăraţi *Constantin şi Elena*, de o parte şi de alta a crucii, pe care o susţin cu câte o mână. Deasupra crucii apare Hristos binecuvântând. Aspectul general al miniaturii e greoi şi încărcat. Sf. Constantin ne aminteşte pe David din Psaltirile cu tâlc semnate de popa Flor (v. mai sus, pp. 589 şi 591).

11. 7269/1761, Mai 15: Scarlat Grigore Ghica V. dărueşte jumătate din moşia domnească Gherghiţa, jud. Ilfov, boerului său Ştefanache, biv vel stolnic. H. (ASB, *Mitropolia Bucureşti, 6/35)*.

12. 7271/1763, Iunie 4: Constantin Mihai Racoviţă V. întăreşte stăpânirea lui Dimitrachi Ghica biv vel Spătar, peste un loc din dosul puşcăriei, în Bucureşti. H. (BAR, CLXXXI, 99). De o parte şi de alta a stemei Ţării se află personificările *Inţelepciunii* şi *Dreptăţii*, două femei îmbrăcate în costum antic (cf. mai sus, nr. 6)[1].

13. 1763, Iulie 30: Constantin Mihai Racoviţă V. hotărăşte de unde şi cum să se plătească dascălul dela şcoala elinească şi slavonească şi doftorul din Craiova. P. (BAR, XCIV, 28). In stânga steme Ţării se află *sf. Nicolae*,[2] iar în dreapta *sf. Dimitrie*.

14. 7271/1763, August 11: Constantin Mihai Racoviţă V. dă voie Mitropoliei a strânge 40 de oameni, spre a face sat pe moşiile Fotoaia şi Cursul din jud. Vlaşca, scutindu-i de orice dajdii, etc. P. (ASB, *Mitrop. Bucureşti*, 12/7), Locul iniţialelor de o parte şi de alta a stemei îl ţine titlul întreg al Domnitorului.

15. 1764, Mai 27: Ştefan Mihai Racoviţă V. întăreşte episcopiei de Buzău venitul de 250 taleri pentru o şcoală grecească şi una slavonească. P. (BAR, XCV, 7). Două buchete de flori în acuarelă încadrează stema Ţării: vulturul cu crucea 'n cioc (lipseşte capul de zimbru); alte două buchete se află sub textul documentului[3]. Un vultur ţine'n ghiare „cartuşul", cu semnătura m. p. a Domnitorului.

16. 1764, Iulie 18: Ştefan Mihai Racoviţă V. întăreşte stăpânirea lui Hagi Costandin Stoenescu peste moşia Burbii, pe care

---

1. In alt hrisov domnesc din 26 Iunie 1763, scris tot de popa Flor, e zugrăvită Inţelepciunea, sub chipul unei femei, ce duce la frunte degetul arătător al mâinii drepte". Gh. Nedioglu, *op. cit.*, p. 13—14. Cf. hrisovul prin care Nicolae Mavrocordat dărueşte mănăstirii Sinai Mărgineni (1724), la Muzeul Etnografic din Atena. Marcu Beza, *Urme româneşti în Răsăritul Ortodox*[2], Bucureşti 1937, pp. 123-124 şi coperta (în colori).

2. Cf. ASB, *Mitrop. Bucureşti*, 88/37=doc. din 13 Iulie 1732, scris de „Neculae Logofeţelul za divan, sin Tănasie".

3. Cf. BAR, doc. XCV, 5=din 1725, Dec. 23, scris şi împodobit de „Gheorghe Logofeţelul za divan, vnuc Gheorghe Şufariul ot Trăgovişte".

este orașul Baia de Aramă, din jud. Mehedinți. P. (BAR. LV, 2). In stânga stemei Țării se află *Învierea*, sub forma occidentală a ieșirii lui Hristos din mormânt; în dreapta, *sf. arhidiacon Ștefan* [1].

17. 1764, Iulie 22: Ștefan Mihai Racoviță V. întărește stăpânirea lui Badea Ștefan biv vel vistier peste casele din mahalaua Golescului. H. (BAR, XCIV, 29). De o parte și de alta a stemei Țării se află câte un medalion circular. In cel din stânga, pe primul plan, apar două mâini ce se strâng, iar pe al doilea plan, două păsări (porumbei?) stau pe marginea unui vas în formă de cupă. In fund se vede zarea albastră, iar în partea de sus, printre nourii inroșiți, o margine de soare. In medalionul din dreapta stemei, stă pe primul plan o masă acoperită, pe care e așezat un sfeșnic cu o lumânare aprinsă. Zarea albastră și cerul innourat produc un efect de lumină deosebită.

18-19. 1764, Iulie 30 și 1764, Decemvrie 15—ambele dela Ștefan Mihai Racoviță V. H. (BAR, XIV, 22; copia la nr. CXXVI, 10); P. (ASB, *Mitrop. Buc.*, *netreb.*, 169/20).

20. 1765, Ianuarie 15: Ștefan Mihai Racoviță V. acordă diferite scutiri brașovenilor negustori din Țara Românească. P. (BAR, XLVIII 186). Sub textul documentului, doi vulturi cu aripile întinse țin panglica cu semnătura m. p. a Domnitorului.

21. 7273/1765, Ianuarie 15: Ștefan Mihai Racoviță V. stabilește cine e obligat să dea câte ceva la cutia săracilor. P. (ASB, *doc. suluri*, 31). Stema Țării: vulturul cu crucea'n cioc (lipsește capul de zimbru) intr'un medalion cu chenar în stil baroc, incununat de o coroană domnească, e susținută de doi lei. In stânga, intr'un chenar dreptunghiular, o scenă alegorică referitoare la milostenie (Cf. BAR, *ms. rom. 2344*, f. 172v; v. mai sus, p. 587). In dreapta stemei, un *sfânt tânăr* îmbrăcat în costum antic. Jos, în dosul cartușului cu semnătura m. p. a Domnitorului, se află *sf. arhidiacon Ștefan*, patronul acestuia. De o parte și de alta, câte un buchet de flori [2].

22. 7273/1765, Februarie 3: Ștefan Racoviță V. pune biserica Sf. Dimitrie din Craiova sub îngrijirea episcopului Partenie al Râmnicului, etc. P. (ASB, *doc. suluri, 32*): In stânga stemei se află icoana *sf. ierarh Nicolae*, patronul episcopiei. In dreapta, icoana *sf. Dimitrie*, hramul bisericii. Jos, întocmai ca la documentul precedent.

23. 1765, Mai 19: Stefan Mihai Racoviță V. închină biserica Sf. Ștefan din București și pe cea domnească din Gherghița Mitropoliei

---

1. Cf. pentru obiceiul de a se înfățișa sfântul patron al domnitorului pe hrisoavele pe care acesta le semna: BAR, *doc. CLXXXIV, 2; doc. CXCII, 33; doc. LV, 3;* ASB, *doc. suluri*, 39, 41, etc., toate de la Alexandru Ioan Ipsilante V., cu icoana *sf. Alexandru, patriarhul Țarigradului;* ASB, *doc. suluri, 47,* dela Alexandru Constantin Moruzi, cu icoana aceluiași sfânt, etc.

2. Fotografia documentului la N. Iorga, *Histoire des Roumains*, VII, Bucarest 1940, fig. 9.

Ungro-Vlahiei. H. (ASB, *Mitrop. Buc.*, 6/37). Semnează „popa Florea hartofilax ot St. Gheorghie Vech(iu)".

24. 1765, Mai 23: Ştefan Mihai Racoviţă V. acordă privilegii mânăstirii Bistriţa, cu prilejul aducerii moaştelor Sf. Grigore Decapolitul de acolo la Bucureşti, la 1 Mai 1765. P. (BAR, XCIV, 30). Stema Ţării e susţinută de doi lei.

25. 1765, Iunie 8: Ştefan Mihai Racoviţă V. face milă câte 50 taleri pe an la mânăstirea Sf. prooroc Ilie Tezviteanul, ce este în partea Rumeliei, în eparhia Drinopoleos. H. (BAR, XCII, 39). Lipseşte stema Ţării.

26. 7276/1768, Mai 12: Alexandru Scarlat Ghica V. stabileşte regulile după care să se construiască casele, prăvăliile de boiangii, băile, etc. H. (ASB, *doc. suluri*, 34). Stema: vulturul cu crucea'n cioc, intr'un ornament oval, are câte o ramură de o parte şi de alta.

27. 7277/1769, Martie 22: Grigore Ghica V. stabileşte regulile după care să fie hirotoniţi diaconii şi preoţii, etc. P. (ASB, *doc. suluri*, 35). Sus, la mijloc, stema Ţării: vulturul deasupra capului de zimbru, sub care, într'un ornament în formă de scut, se află numele voevodului.

In afară de documentele domneşti de mai sus, semnate de „popa Florea", altele *nesemnate* pot fi cu siguranţă atribuite aceluiaşi, in primul rând după caligrafia textului şi apoi după împodobirea şi cronologia documentului. Dintre acestea amintim: ASB, *Mitrop. Buc, netreb. 345/18,* din 7259/1750, Noembrie 1; ASB, *m-rea Cotroceni, 31/1,* din 1753, Mai, fără zi; ASB *doc. suluri*, 28, din 1760, Aprilie 15, având chipurile sfinţilor *Vasilie cel Mare, Grigorie Bogoslov, Ioan Zlatoust* şi *Gheorghie;* ASB, *Mitrop.Buc., netreb. 288/3,* din 1761, Febr. 21; ASB, *Mitrop. Buc., 12/6,* din 1762, Aprilie 1, având ca ornamente deosebite „Hramul Sfintei Mitropolii a Târgoviştii" *(Inălţarea Domnului)* şi „Hramul Sfintei Mitropolii a Bucureştilor" *(Sf. Constantin şi Elena)*, amândouă în acuarelă; BAR, *doc. XCIV, 63,* din 1763, Noembrie 15; ASB, *Mitrop. Bucuresti, netreb. 221/1,* din 1768, Martie 1.

Unele documente originale, semnate de popa Flor sau nesemnate de el, dar in mod vădit scrise de mâna lui, nu poartă nici un ornament [1]. Altele sunt simple copii mai târzii ale diferitor acte originale scrise de popa Flor, dar pierdute [2], sau tra-

---

1. ASB, *Mitropolia Bucuresti, netreb., 20/11, 12;* ibid., *Mitrop. Buc., 79/23;* BAR, *doc. XCIV, 27,* etc.

2. BAR, *XIV, 25 a-b; CXCII,* 54, etc.

este orașul Baia de Aramă, din jud. Mehedinți. P. (BAR, LV, 2). In stânga stemei Țării se află *Invierea*, sub forma occidentală a ieșirii lui Hristos din mormânt; în dreapta, *sf. arhidiacon Ștefan* [1].

17. 1764, Iulie 22: Ștefan Mihai Racoviță V. întărește stăpânirea lui Badea Ștefan biv vel vistier peste casele din mahalaua Golescului. H. (BAR, XCIV, 29). De o parte și de alta a stemei Țării se află câte un medalion circular. In cel din stânga, pe primul plan, apar două mâini ce se strâng, iar pe al doilea plan, două păsări (porumbei?) stau pe marginea unui vas în formă de cupă. In fund se vede zarea albastră, iar în partea de sus, printre nourii înroșiți, o margine de soare. In medalionul din dreapta stemei, stă pe primul plan o masă acoperită, pe care e așezat un sfeșnic cu o lumânare aprinsă. Zarea albastră și cerul înnourat produc un efect de lumină deosebită.

18-19. 1764, Iulie 30 și 1764, Decemvrie 15—ambele dela Ștefan Mihai Racoviță V. H. (BAR, XIV, 22; copia la nr. CXXVI, 10); P. (ASB, *Mitrop. Buc., netreb.*, 169/20).

20. 1765, Ianuarie 15: Ștefan Mihai Racoviță V. acordă diferite scutiri brașovenilor negustori din Țara Românească. P. (BAR, XLVIII 186). Sub textul documentului, doi vulturi cu aripile întinse țin panglica cu semnătura m. p. a Domnitorului.

21. 7273/1765, Ianuarie 15: Ștefan Mihai Racoviță V. stabilește cine e obligat să dea câte ceva la cutia săracilor. P. (ASB, *doc. suluri*, 31). Stema Țării: vulturul cu crucea'n cioc (lipsește capul de zimbru) într'un medalion cu chenar în stil baroc, încununat de o coroană domnească, e susținută de doi lei. In stânga, într'un chenar dreptunghiular, o scenă alegorică referitoare la milostenie (Cf. BAR, *ms. rom. 2344*, f. 172v; v. mai sus, p. 587). In dreapta stemei, un *sfânt tânăr* îmbrăcat în costum antic. Jos, în dosul cartușului cu semnătura m. p. a Domnitorului, se află *sf. arhidiacon Ștefan*, patronul acestuia. De o parte și de alta, câte un buchet de flori [2].

22. 7273/1765, Februarie 3: Ștefan Racoviță V. pune biserica Sf. Dimitrie din Craiova sub îngrijirea episcopului Partenie al Râmnicului, etc. P. (ASB. *doc. suluri, 32*): In stânga stemei se află icoana *sf. ierarh Nicolae*, patronul episcopiei. In dreapta, icoana *sf. Dimitrie*, hramul bisericii. Jos, întocmai ca la documentul precedent.

23. 1765, Mai 19: Ștefan Mihai Racoviță V. închină biserica Sf. Ștefan din București și pe cea domnească din Gherghița Mitropoliei

---

1. Cf. pentru obiceiul de a se înfățișa sfântul patron al domnitorului pe hrisoavele pe care acesta le semna: BAR, *doc. CLXXXIV, 2; doc. CXCII, 33; doc. LV, 3*; ASB, *doc. suluri*, 39, 41, etc., toate de la Alexandru Ioan Ipsilante V., cu icoana *sf. Alexandru, patriarhul Tarigradului*; ASB, *doc. suluri, 47*, dela Alexandru Constantin Moruzi, cu icoana aceluiași sfânt, etc.

2. Fotografia documentului la N. Iorga, *Histoire des Roumains*, VII, Bucarest 1940, fig. 9.

Ungro-Vlahiei. H. (ASB, *Mitrop. Buc.*, *6/37*). Semnează „popa Florea hartofilax ot St. Gheorghie Vech(iu)".

24. 1765, Mai 23: Ştefan Mihai Racoviţă V. acordă privilegii mânăstirii Bistriţa, cu prilejul aducerii moaştelor Sf. Grigore Decapolitul de acolo la Bucureşti, la 1 Mai 1765. P. (BAR, XCIV, 30). Stema Ţării e susţinută de doi lei.

25. 1765, Iunie 8: Ştefan Mihai Racoviţă V. face milă câte 50 taleri pe an la mânăstirea Sf. prooroc Ilie Tezviteanul, ce este în partea Rumeliei, în eparhia Drinopoleos. H. (BAR, XCII, 39). Lipseşte stema Ţării.

26. 7276/1768, Mai 12: Alexandru Scarlat Ghica V. stabileşte regulile după care să se construiască casele, prăvăliile de boiangii, băile, etc. H, (ASB, *doc. suluri*, 34). Stema: vulturul cu crucea'n cioc, într'un ornament oval, are câte o ramură de o parte şi de alta.

27. 7277/1769, Martie 22: Grigore Ghica V. stabileşte regulile după care să fie hirotoniţi diaconii şi preoţii, etc. P. (ASB. *doc. suluri*, 35). Sus, la mijloc, stema Ţării: vulturul deasupra capului de zimbru, sub care, într'un ornament în formă de scut, se află numele voevodului.

In afară de documentele domneşti de mai sus, semnate de „popa Florea", altele *nesemnate* pot fi cu siguranţă atribuite aceluiaşi, în primul rând după caligrafia textului şi apoi după împodobirea şi cronologia documentului. Dintre acestea amintim: ASB, *Mitrop. Buc, netreb. 345/18,* din 7259/1750, Noembrie 1; ASB, *m-rea Cotroceni, 31/1,* din 1753, Mai, fără zi; ASB *doc. suluri*, 28, din 1760, Aprilie 15, având chipurile sfinţilor *Vasile cel Mare, Grigorie Bogoslov, Ioan Zlatoust* şi *Gheorghie;* ASB, *Mitrop. Buc., netreb. 288/3,* din 1761, Febr. 21; ASB, *Mitrop. Buc., 12/6,* din 1762, Aprilie 1, având ca ornamente deosebite „Hramul Sfintei Mitropolii a Târgoviştii" *(Inălţarea Domnului)* şi „Hramul Sfintei Mitropolii a Bucureştilor" *(Sf. Constantin şi Elena)*, amândouă în acuarelă; BAR, *doc. XCIV, 63,* din 1763, Noembrie 15; ASB, *Mitrop. Bucureşti, netreb. 221/1,* din 1768, Martie 1.

Unele documente originale, semnate de popa Flor sau nesemnate de el, dar în mod vădit scrise de mâna lui, nu poartă nici un ornament [1]. Altele sunt simple copii mai târzii ale diferitor acte originale scrise de popa Flor, dar pierdute [2], sau tra-

1. ASB, *Mitropolia Bucuresti, netreb., 20/11, 12;* ibid., *Mitrop. Buc., 79/23;* BAR, *doc. XCIV, 27,* etc.

2. BAR, *XIV, 25 a-b; CXCII,* 54, etc.

duceri făcute de acelaşi „dascăl slovenesc", ale altor acte slavone mai vechi [1], deasemenea fără nici o podoabă.

Numele lui popa Flor îl întâlnim în sfârşit, în câte o notă a vreunui manuscris sau tipărituri apărute în vremea lui. Astfel *Intrebările* lui Constantin Cantacuzino şi *Răspunsurile* lui Ioan Cariofil (BAR, *ms. rom. 458)* „s'au tălmăcit de pre limba elinească pre limba românească prin îndemnarea Popei Flor, dascăl slo-v[enesc] hartofylax" [2]. La sfârşitul aceluiaşi manuscris se află următoarea însemnare: „Acïastă carte mi s'a dăruit mie de sfinţiïa sa părintele moş pop Florea aicea în Bucureşti, la Gh[enarie] 18, 1768, în cas[a] sf[inţiei sale], Radu Postel[nic]" [3]. Lui popa Flor însuşi îi aparţine următoarea notiţă de pe ultima foaie a cărţii intitulată: „Simeon Arhiepiscopul Tesalonicului, *Voroavă de întrebări şi răspunsuri întru Hristos*", tipărită la Bucureşti, în 1765: „Şi la sfintele voastre rugăciuni să nu uitaţi şi pre robul lui Dumnezeu, mai miculŭ vostru frate, Floru Ierei Hartofilaxŭ, cel ce au procitit cartea acïasta" [4].

In ciuda bogatei recolte, ce încă nu se poate socoti terminată [5], a roadelor activităţii de caligraf şi miniaturist neobosit a lui popa Flor, nu ştim mai nimic deocamdată despre viaţa acestui preot de mir dela biserica Sf. Gheorghe-Vechiu, sfârşită

---

1. Vezi Ion-Radu Mircea, *Catalogul documentelor Ţării Româneşti 1369—1600*, fasc. I-II (Biblioteca Arhivelor Statului), Bucureşti 1946, nr. 136, 325, 406, 421, 510, 577, 718, 757, 798, 829, 915 1022, 1054, 1076, 1122, etc. In afară de acestea, nenumărate documente traduse de popa Flor sunt inedite. Dl. Alex. Lapedatu îi atribuie traducerea a sute de hrisoave. *Op. cit.*, p. 3, nota 2.

2. Bianu — Caracaş, *op. cit.*, p. 185. Nu avem dovada sigură că însuşi popa Flor ar fi şi traducătorul din greceşte al textului acestui manuscris. Cf. Alex. Lapedatu, *op. cit.*, p. 3 nota 2 şi N. Iorga, *Istoria literaturii româneşti* [2] II, Bucureşti 1928, p. 467—468.

3. In însemnarea din 1805, Iulie 8, de pe şi 2 a *ms. rom. 525* din BAR nu e vorba de popa Flor (Bianu-Caracaş, *op. cit.*, p. 273), ci de „Ierei *Filip*".

4. Ioan Bianu şi Nerva Hodoş, *Bibliografia românească veche 1508 — 1830*, t. II: 1716—1808, Bucureşti, 1910, p. 170.

5. In afară de manuscrisele şi documentele amintite mai sus, mai sunt desigur şi altele scrise şi împodobite de acelaşi. De curând dl. prof. I. D. Ştefănescu a dat peste două „pomelnice" scrise şi ilustrate de popa Flor (inedite). Atribuind lui „popa Florea" *Cronologia Tabelară*, dl. Al. A. Vasilescu greşit îl deosebeşte pe acesta de „Floru Ierei". *Revista Istorică Română*, III (1933), pp. 70—72.

poate, în jurul anului 1770, aşa cum mai de mult s'a presupus [1]. Cât priveşte activitatea sa, o întrebare ne stăruie în minte: Sunt, intr'adevăr, toate miniaturile şi ornamentele din manuscrisele şi documentele de mai sus executate de însăşi mâna lui?— Deşi lucrări în parte diferite şi oarecum inegale între ele ca execuţie, noi totuşi, în lipsă de alte probe mai constrângătoare, i le atribuim pe toate lui popa Flor, chiar dacă anumite — cele mai puţin reuşite — vor fi fost executate de vreunul din discipolii săi. Judecând după aspectul placut al celor mai bune, care sunt şi cele mai multe, îndrăsnim să-l socotim pe popa Flor cel mai de seamă miniaturist al Ţării-Româneşti din plin secolul XVIII. Opera lui este lipsită, fără îndoială, de conţinutul teologic al miniaturii clasice religioase şi se abate ca formă dela linia tradiţională a miniaturii vechi româneşti. Ea continuă însă noua tradiţie artistică inaugurată în vremea lui Constantin Brâncoveanu, pe a cărei pecete o şi poartă mereu în sine. In vremea târzie în care lucrează, popa Flor nu poate rămâne străin curentelor din afară, fie că ele vin de-a dreptul din Occident, fie prin Rusia, Constantinopol sau Transilvania. El trăeşte apoi într'o epocă în care tiparul omorîse miniatura. Toate acestea lasă urme adânci asupra operei sale de-a dreptul anacronice. Mai puţin bun portretist, popa Flor e în schimb un decorator plin de talent, în afară de un caligraf neîntrecut. Coloritul simplu, dar cu deosebit gust al multor ornamente, mai ales în documentele domneşti aurite — din acest punct de vedere adevărate „hrisoave" —, fac din acestea o operă ce numai de unele hrisoave brâncoveneşti e întrecută [2]. De aceea credem că, dintre decoratorii de manuscrise şi documente din secolul XVIII, dascălul popa Flor e cel dintâi care merită atenţia noastră.

I. BARNEA

---

1. Nedioglu, *op. cit.*, p. 15.

2. Cf. hrisovul scris şi împodobit în anul 7209/1700, Decemvrie 15, de „Isar Logofeţelul den Bucureşti" (ASB, *Mitropolia Bucureşti, 111/18)*; hrisovul Mitropolitului Antim Ivireanul cu privire la mânăstirea *Toti Sfinţii*, (Antim), din Bucureşti, scris şi admirabil împodobit, la 7223/1715, Iulie 20, de „Nicola ierei, Notaresul Mitropoliei". (ASB, *doc. suluri, 13)*, etc.

IN ALBA-IULIA
ODINIOARĂ (1698) ŞI ACUM (1948).

Familia îmbogăţită şi boierită a preotului Ioan din satul Bobâlna, judeţul Hunedoara, dorea ca odrasla ei Anghel să ajungă mitropolit al Ardealului. Fireşte, bun lucru dorea această familie, dar, potrivit pravilei apostolului Pavel, mitropolitul trebue să aibă multe însuşiri bune (I Timotei, 3), pe care Anghel nu le avea.

Când rămase gol scaunul mitropoliei Ardealului, Anghel era prea tânăr, neînvăţat şi nepilduitor. Dar aceste lipsuri nu le-a socotit piedici ca să intre în călugărie cu numele de Atanasie, şi să fie sfinţit preot-călugăr, adică ieromonah. La alegerea de mitropolit-vlădică al Ardealului, familia lui Atanasie-Anghel a împins bani-galbeni dregătorilor calvini, care numai aşa i-au dat pas înaintea altora mai vârstnici şi mai învăţaţi. După alegere Atanasie-Anghel făgădui episcopului calvin toată supunerea, întărind-o cu jurământ şi adăogând că este gata mai repede să plece în lume numai cu toiagul, decât să-şi calce jurământul dat calvinilor.

Dar mai era un hop de trecut. Anume alegerea lui canonică de mitropolit, precum şi sfinţirea de arhiereu trebuiau să se facă la mitropolia din Bucureşti, de care ţinea bisericeşte mitropolia Ardealului, după vechi hotărîri patriarhale întărite supt Mihai Viteazul. Şi fu nevoie iarăşi de cuvântul dregătorilor calvini ardeleni ca mitropolitul şi voivodul bucureştean să îngădue sfinţirea lui Atanasie, socotit de ei ca „prea tânăr, neînvăţat şi nepilduitor". Multe luni de zile trebui să stea Atanasie în Bucureşti ca să înveţe ortodoxia şi dregătoria mitropolitană. Şi abia la 22 Ianuarie din anul 1698 fu el ales şi sfinţit, la Bucureşti, vlădică al Ardealului.

Mai mult încă; tot atunci lui Atanasie i se porunci să păstorească potrivit unei mărturisiri de credinţă ortodoxă întocmită din 22 puncte de Dositeiu patriarhul Ierusalimului, Teodosie mitropolitul Ungrovlahiei şi alţi arhierei. Prin această mărturisire pe care Atanasie o iscăleşte, el se leagă să primească cu braţe

deschise Sfânta Scriptură, toată, și canoanele sfintelor soboare, ca pe niște table scrise de Dumnezeu și să le păzească pururea neclătite și nemicșorate, știind că are cercător și cercetător pe Duhul Sfânt, Mângâietorul, Duhul adevărului. Trebue Atanasie să propoveduiască Duminicile și sărbătorile, la Rumâni pre limba rumânească, iar la Ruși și Sârbi pre limba slovenească. Tainele să se ție cum este obiceiul. Botezul se va face cu apă curată, cu picături de untdelemn în apă și cu slujbă preoțească; după botezare, se va pomăzui îndată pruncul cu sfântul mir și i se va da sfânta cuminecătură. Cuminecătura va fi din pâine de grâu, curată și dospită și din vin amestecat cu apă; iar prefacerea ei se săvârșește cu cuvintele cele domnești la sfânta leturghie, prin rugăciunea și binecuvântarea preotului. La taina nunții să să se păzească spițele rudeniei și, cum este obiceiul ardelean, tinerii să se mărturisească cu trei zile mai nainte. Preoți să se sfințească numai cei vrednici, ori neînsurați, ori numai odată însurați cu fecioară și nu cu văduvă, sau lăsată de bărbat, sau cu purtări necinstite. „Care preot sau diacon după hirotonie va lua altă femee să fie lipsit de preoție, cât nici leturghie, nici orice altă taină să nu poată lucra". Din preoții pricepuți și încercați să se aleagă duhovnici care să spovedească pe credincioși de patru ori pe an, sau cel puțin odată. Maslu să se facă la cei bolnavi trupește și sufletește, slujindu-se de șapte preoți sau cel puțin de doi. Pogribaniile credincioșilor să se facă după orânduiala Bisericii Răsăritului, asemenea și pomenile, leturghiile și milele pentru cei răposați întru nădejdea vieții veșnice. Să aducă Atanasie aminte poporului că sfinții sânt mijlocitori și solitori la Dumnezeu pentru noi. Să dea învățătură credincioșilor că temeiul mântuirii noastre este credința ortodoxă la care se adaogă viața cea creștinească, adecăte bunele fapte, făr' de care credința este moartă, precum se scrie la apostolul Iacov, fratele Domnului. Pentrucă între creștini sânt și de cei mincinoși de la care urmează vrajbe și îndoiri, când la dogme când la năravuri, trebue vlădica să strângă în an de două ori, sau odată, sobor de preoți înțelepți, unde să se risipească îndoelile și mâhnirile, și să se aducă pace bisericii. Iar de se vor isca îndoiri anevoioase, să le scrie mitropolitului din București, care în sobor de arhierei și de învățați le va deslega și le va trimite drept răspuns. In sfârșit, Atanasie să păzească neclintit dogmele, tainele și năravurile Bisercii Răsă-

ritului, precum sânt scrise în Mărturisirea Ortodoxă tipărită românește la Buzău în anul 1691; iar dacă nu se va îndestula cu tălmăcirea românească să caute tâlcuirea la temeiu, adecă în Mărturisirea cea elinească. Și de vreme ce Atanasie și-a luat jugul evangheliei pe grumaz, se cade să-și pună sufletul pentru oile păstoriei sale, să-și păzească mâinile de nedreptăți, de lăcomie, de mită; celor năpăstuiți să le stea într'un ajutor, celor necăjiți să le aducă mângâiere, celor lipsiți ajutor după putință. Să te bucuri, arhieria ta, cu cei ce se bucură și să plângi cu cei ce plâng [1].

Pe lângă această mărturisire semnată de Dositeiu patriarhul și de Atanasie „episcupul", Bucureștenii și-au luat și altă măsură față de acest nou arhiereu nesigur. Anume în actele de alegere și de sfințire, Atanasie este „rânduit la sfânta episcupie", și nu la sfânta mitropolie, „a Ardealului", cum fuseseră rânduiți înaintașii săi; iar supt Dositeiu patriarhul, el iscălește „smeritul Atanasie episcup Țării Ardealului" [2]. Această coborâre a bisericii ardelene, de la treapta de mitropolie la cea de episcopie, a fost făcută ca Atanasie să nu poată ridica pretenție de independentă mitropolitană și ca să simtă că el este supt ascultarea mitropolitului Ungrovlahiei care, după vechi hotărîri, era exarh, adică împuternicit, al patriarhiei icumenice să priveghieze bisericește nu numai peste Românii ortodocși din Ardeal ci peste toți ortodocșii din toată Ungaria [3].

Dar după ce Atanasie plecă din Țara Românească încărcat de daruri spre turma sa din Ardeal, el aruncă jurământul ortodox și mărturisirea dată la București ca pe o haină ponosită și plănui chiar pe drum cum să se dea cu papistașii. Și cum ajunse acasă scrise la Viena că el vrea să se unească cu biserica papistașă, iar printre preoți unelti ca ei să dea înscris că se unesc cu

---

1. Această *Mărturisire* s'a tipărit de mai multe ori, cronologic astfel: Lesviodacs, *Istorie Bisericească*, (București 1845), pp. 328—340; *Magazin istoric*, III (București 1846), pp. 266—277 numai puntul 20; T. Cipariu, *Acta et fragmenta*, (Blaj 1885), pp. 240—255; revista *Biserica Ortodoxă Română*, V (1880—81), pp. 92—102; *Condica Sfântă*, ed. Ghenadie Craioveanu, (București 1886), p. 80—87.

2. *Condica Sfântă*, p. 77, 79, 88, cf. p. 58, 61, 63, 65, 69.

3. Încă din anul 1401, patriarhia din Constantinopol intitulează pe mitropolitul Ungrovlahiei „prea cinstit și exarh al întregii Ungarii și al Plaiurilor" (Hurmuzaki, XIV, I, p. 30).

biserica împăratului catolic de la Viena. El însă nu semnă acest înscris ci numai făcu să se adaoge că pe el să nu-l harbutăluiască, adică să nu-l tulbure în dregătoria lui.

Călugării catolici iezuiți, care uneiteau pentru uniația Românilor, bănuiră că Atanasie este în stare să-i amăgească și pe ei, așa cum amăgise pe calvini în Ardeal și pe ortodocși la București. De aceia, după multe chibzuințe, duseră pe Atanasie la Viena; acolo îl dăscăliră și-l siliră să facă fapte pe care nici un mitropolit român până la el nu le făcuse. Anume, să se lapede de legea ortodoxă pentru care jurase la București și să primească legea catolică; să rupă legăturile de veacuri cu biserica din Țara Românească; să nu mai asculte de mitropolitul din București; să nu mai aibă schimb de scrisori nici cu mitropolitul și nici cu voivodul Țării Românești, pe care să-i socotească șismatici și eretici; iar el, Atanasie, să fie scos din mitropolie și înlocuit cu altul, dacă nu va lupta cu folos pentru întărirea uniației. Ba, faptă uluitoare pentru orice creștin de orice mărturisire, Atanasie se lăsă la Viena să fie sfințit din nou arhiereu catolic de arhierei catolici, el care fusese sfințit mai nainte arhiereu ortodox de arhierei ortodocși în mitropolia Bucureștilor. Prin această faptă, Atanasie săvârși cel mai mare păcat împotriva Duhului Sfânt care se coborîse peste el în mitropolia din București prin mână de mitropolit ortodox.

Această nouă sfințire catolică întru preot și arhiereu primită de Atanasie la Viena, o socotește comedie mitropolitul ortodox Teodosie din București; iar patriarhul a toată lumea Calinic din Constantinopol, care-l recunoscuse mitropolit ortodox al Ardealului, îl scoate din rândurile arhiereilor și-i schimbă numele din Atanasie în Satanasie. Căci ceia ce a cutremurat mai adânc lumea creștină în purtarea și în deasa schimbare la față a lui Atanasie, care și-a călcat cuvântul dat calvinilor, ortodocșilor și chiar catolicilor, — a fost nesocotirea sfințirii de arhiereu de la București și primirea altei sfințiri la Viena.

Marele învățat român N. Iorga, după ce cercetează îndatoririle catolice iscălite de Atanasie, scrie astfel: „Va recunoaște oricine, după cetirea acestui act autentic, în care se oglindește sufletul josnic al unui om fără demnitate și fără rușine, al unui arhiereu uitător de toate datoriile și jurămintele sale, că, între deosebitele forme de unire cu Biserica Romei pe care le-au

întrebuințat neamurile ajunse în stăpânirea Austriei, nici una n'a fost așa de rușinoasă și de brutală. Declarația lui Atanasie din April 1701 e desigur cel mai înjositor act public săvârșit până atunci de vreun vlădică românesc"[1].

Și pentru toate aceste călcări și batjocuri ale legii ortodoxe, ce a câștigat Atanasie? Un lanț de aur cu chipul împăratului catolic, o boierie goală de sfetnic împărătesc și făgăduieli de ușurare a dărilor, care nu se împliniră. In schimb, pe lângă alte cătușe în care fu prins, se puse în coasta lui Atanasie un teolog iezuit, fără încuviințarea căruia nu avea voie să iea nici o hotărîre; fără însoțirea lui nu putea să-și cerceteze credincioșii. Ajutoare și sprijin pentru lipsurile bisericii nu primi, așa că silit fu să pue zălog odoarele bisericești și veșmintele arhierești primite din Țara Românească, când trebui să învelească mitropolia desvelită de urgia unei furtuni pline de înțeles ceresc.

* * *

Și noi am fost la Alba-Iulia, adică în Bălgradul durerilor și bucuriilor Ardealului nostru. Cu ochii minții am stat față, am văzut și am auzit parada înscăunării episcopului uniat Atanasie-Anghel în mitropolia lui Mihai Viteazul depe dealul Bălgradului, în ziua de Joi după Rusaliile anului 1701, care cădea atunci la 25 Iunie. Iar cu ochii trupești am văzut, am auzit și am lăcrimat de bucurie când în biserica Intregirii noastre naționale și bisericești din mijlocul cetății Bălgradului, părintele Iustinian patriarhul României a primit la sânul cald al Bisericii noastre ortodoxe pe frații români greco-catolici care s'au întors de la uniație la ortodoxie.

Și la 25 Iunie 1701 așa au fost. Că Atanasie-Anghel, în trăsură aurită, căptușită cu mătase, însoțit de grofi, de călugări iezuiți, de preoți, în sunet de surle și de tobe a ieșit pe poarta cetății și a intrat în biserica mitropoliei Ardealului. Aci depe scaun înalt i s'au citit de grofi și de iezuiți diplomele împărătești de numire și de înscăunare în limba diecească, adică latinește, de n'a înțeles nimic nici Atanasie, nici preoții și poporul care se putuse strecura în biserică. Cuvânt românesc pe

1. N. Iorga, *Istoria Bisericii românești*, ed. 2, vol. II (1930), p. 34

7. I. P. S. Patriarh Justinian, îmbrăcat în mantie, merge spre biserica Sf. Spiridon Nou.

8. Preoţii greco-catolici în timpul slujbei Doxologiei din biserica Sf. Spiridon Nou.

9. Preoţimea Capitalei urcând dealul Patriarhiei după terminarea slujbei din biserica Sf. Spiridon Nou.

10. I. P. S. Patriarh Justinian şi Membrii Sf. Sinod, în faţa Palatului patriarhal, înconjuraţi de preoţii greco-catolici.

11. I. P. S. Patriarh Justinian iscălind în Condica sfântă sinodală actul de revenirea preoților greco-catolici la sânul Bisericii Ortodoxe.

12. Protopopul Traian Belașcu iscălește actul sinodal din Condica Sfântă.

13. Mulţimea adunată în curtea bisericii catedrale din Alba-Iulia.

14. Protopopul Traian Belaşcu vestind de pe treptele catedralei dela Alba-Iulia voinţa preoţimei greco-catolice de a reveni la Ortodoxie.

15. Țăranul Andrei Avram din Mațina vorbind în numele poporului credincios revenit la ortodoxie.

16. Pr. G. Zagrai citește „Moțiunea" prin care toți Românii greco-catolici din Transilvania se leagă să rămână deapururea sub ascultarea Bisericii ortodoxe de Răsărit.

17. Mulțimea credincioșilor adunată în curtea catedralei din Alba-Iulia întâmpină cu steaguri tricolore alaiul preoților și al vlădicilor.

18. I. P. S. Patriarh Justinian în drum spre biserică binecuvintează mulțimea credincioșilor.

19. PP. SS. Membrii ai Sf. Sinod în fața altarului bisericii din Alba-Iulia.

20. I. P. S. Patriarh Justinian săvârşind slujba Doxologiei în biserica din Alba-Iulia.

21. I. P. S. Patriarh Justinian binecuvântând mulţimea de pe treptele catedralei din Alba-Iulia.

22. Credincioşii reveniţi la ortodoxie urmăresc soborul vlădicilor care în frunte cu I. P. S. Patriarh Justinian înconjură biserica din Alba-Iulia.

înțelesul poporului n'au spus atunci înlăuntrul bisericii mitropoliei nici dregătorii care-l înscăunau și nici înscăunatul Atanasie.

Dar în schimb, afară la ușile bisericii mitropoliei s'au spus cuvinte românești lămurite, aspre și tari, de au răsunat dealurile din jur și au pătruns cu răsunetul lor și în biserică până la urechile înscăunatului. Cuvintele erau rostite de preoții și mirenii dârji veniți din Brașov, din Țara Bârsei, din Făgăraș și din alte locuri ale Ardealului. Ei strigau sus și tare că vlădica Atanasie-Anghel s'a lepădat de ortodoxie și s'a dat în legea catolică, lăsându-se să fie sfințit din nou, la Viena, diacon, preot și arhiereu catolic, faptă ne mai auzită; cu toate că fusese mai nainte sfințit arhiereu ortodox de mitropolitul român de la București.

Ei, preoții și mirenii, nu pot suferi să vază înscăunarea unui vlădică papistaș în mitropolia ortodoxă românească din Bălgrad. Mitropolia aceasta este zidita din temelie și înzestrata de Domnii ortodocși ai Țării Românești. Mihai Viteazul este ctitorul dintâiu. El a înălțat această biserică, făcându-o mânăstire cu chilii și locuință de mitropolit. El a așezat aci pe mitropolitul Ioan căruia i-a dat toiag de argint; de la el se păstrează pecetea cu trei îngeri ospătați de Avraam, care Sfânta Treime închipuesc. El, legături cu împăratul dela Viena și cu părintele papa dela Roma a avut, dar de legea lui creștină ortodoxă nu s'a lepădat. Cum dar să suferim noi să vedem în această biserică a lui tronând în scaunul arhieresc un vlădică care a părăsit legea lui și s'a dat într'alta străină?

Noi, fraților, în legea ortodoxă în care ne-am pomenit în aceia să rămânem; altă lege, altă învățătură cu înnoituri nu poftim. Mântuitorul Hristos cu sângele cel scump al sfinției sale a câștigat Biserica sa și sfinții apostoli și sfintele soboare au așezat și au isprăvit lucrările în sfânta Biserică, risipind pe lupii eretici ce căutau să-i sfâșie trupul; iar noi astăzi să primim înnoituri și să ne lepădăm de ortodoxie? Nu plecați urechile la învățături deșarte, fraților, și la făgădueli fățarnice că împăratul nu silește pe nimeni să-și lapede legea lui; dar patriarhul ortodox de la Constantinopol și părintele mitropolit de la București, care ei sânt datori să apere ortodoxia, vor afurisi și vor blestema în sobor pe Atanasie cel dosădit și pe cei împreună cu el lucrători. Blestemat să fie cel care-și leapădă legea părinților și moșilor lui.

Acest fel de cuvinte au rostit neînfricaţii preoţi şi mire... chiar şi atunci când au fost îmbrânciţi şi împinşi afară din ... durile mitropoliei. Şi răsunetul acestor cuvinte şi blesteme ... stricat tihna celor care după înscăunare la ospăţ s'au aş...

Iar Joi la 21 Octomvrie din anul 1948, aşa fu. Că părinte... Justinian patriarhul României, împreună cu Sfântul Sinod, aflân... cu bucurie întoarcerea nesilită, de bună voie la ortodoxie, du... 250 ani, a fraţilor preoţi şi mireni uniaţi din Ardeal, veniră ... Alba-Iulia, ca în biserica Intregirii neamului, care acum av... să fie şi a Intregirii legii ortodoxe române, să asculte cuvinte... lămuritoare de revenire a fraţilor preoţi şi să le facă ştiută ho... tărîrea Sfântului Sinod de primirea lor frăţească şi creştineasc... în sânul Bisericii Ortodoxe.

Stăpâniţi de amintiri istorice, am ascultat hotărîrea de re... venire, răspicată şi în curată limbă românească, nu dieceasc... luată la Cluj la 1 Octomvrie 1948 de preoţii ardeleni greco... catolici. Luminaţi fiind ei de Dumnezeu care binecuvintează în... chinarea şi rugăciunea laolaltă a fraţilor de acelaşi neam şi graiu... încălziţi simţindu-se de dragoste către poporul românesc cel nă... zuitor spre pace, libertate şi propăşire, şi socotind ei că s'a p... nit vremea ca, după intregirea politică, să urmeze şi intregir... legii româneşti creştine, — au hotărît să se întoarcă la sân... Bisericii ortodoxe române, de la care se desprinseră strămoşii lo... acum 250 ani, siliţi de vitregia vremurilor şi amăgiţi de făgă... dueli împărăteşti, în mică măsură ţinute şi târziu împlinite. D... cum vitregia de altădată a încetat, cum legile de astăzi al... ţării dă aceleaşi drepturi tuturor cetăţenilor, şi cum Biserica or... todoxă română se află faţă de Stat într'o stare ce îndreptăţeş... bune nădejdi viitoare, este o datorie sfântă a tuturor Român... greco-catolici să rupă legăturile cu Biserica Papei cea stră... de trebuinţele poporului român. Pentru aceia hotărăsc ei, preo... greco-catolici, ruperea legăturilor cu Vaticanul şi întoarcerea ... Biserica ortodoxă cea strămoşească, în credinţa căreia s'a p... mădit neamul nostru şi în care ortodoxie „voim să trăim şi ... împărtăşim laolaltă cu fraţii noştri ortodocşi toate speranţele ... mântuirea noastră sufletească".

Mişcaţi în simţirile noastre, am ascultat cuvântul părinte... patriarh Justinian, cuvânt plin de bucuria părintelui care stră...

la sânu-i pe toţi fii săi iubiţi. Zis-a Inalt Preasfinţia Sa că în litere de aur va fi scrisă în istoria românească ziua de trei Octomvrie din anul 1948 când solii Ardealului urcară dealul vechii mitropolii a Bucureştilor ca să vestească ruperea legăturilor de acum 250 ani cu Roma papală şi întoarcerea Românilor greco-catolici la sânul maicii ocrotitoare care este Biserica ortodoxă română. Duios au fost chemaţi din morminte vlădicii români ca să iea parte la bucuria zilei. Căci se bucură astăzi de această întoarcerea toată suflarea românească şi până la lacrimi ii creşte această bucurie, când se încredinţează că fraţilor greco-catolici ardeleni nu li s'a răcit inima pentru credinţa străbună şi că nu au alunecat spre innoituri depărtate de temeinicele învăţături ale Ortodoxiei. Istoriceşte a arătat părintele patriarh că aceiaşi Liturghie cântă ei ca şi noi, acelaşi Crez îl rostesc, cu aceiaşi Cuminecătură se sfinţesc, ca şi noi îşi pomenesc morţii cei scumpi, ca şi noi cântă Colinde de Crăciun şi de Anul nou. Această gândire şi simţire asemănătoare este zestre moştenită de la maica noastră a tuturor Românilor, care este Ortodoxia străbună. In cuvinte frumoase, calde şi întemeiate înfăţişează părintele patriarh Justinian Ortodoxia cea sprijinită pe Sfânta Scriptură şi pe Sfânta Predanie, frământată, dospită şi coaptă de Sfinţii Părinţi, de soboare şi de veacuri. Ortodoxia caută şi propoveduește pacea cu toţi, pacea aducătoare de linişte in cugete, de mântuire a sufletelor, de înbelşugare a bunurilor pământeşti şi de apărare a lor. Şi ortodox în întregimea lui fu neamul românesc de pretutindeni până acum 250 ani, când Atanasie-Anghel mitropolitul Ardealului, om nestatornic, amăgit de făgădueli deşarte, se rupse de Biserica ortodoxă şi se uni cu catolicii, care-l înjosiră şi-l spionară cât trăi. Prin Atanasie şi prin uniaţie se vârî desbinare între Românii ardeleni şi puterile lor de luptă slăbiră. Dar lăudat fie Domnul din Ceruri care ne aduce astăzi mângâlere a întoarcerii la Ortodoxie a fraţilor greco-catolici. Ca pe fii şi fraţi iubiţi îi primim cu braţe deschise şi-i sărutăm cu sărutare părintească. In lăcaşul nostru ortodox nu se vor simţi străini căci în vechea lor casă intră şi supt ochiu ocrotitor de părinte se află. Tot mai multe candele luminoase se vor aprinde în Biserica noastră ortodoxă spre lauda lui Dumnezeu şi spre luminarea şi mântuirea iubitului nostru popor drept-credincios

Am auzit şi cuvintele duioase ale părintelui mitropolit al

Ardealului, Nicolae, care din tinereţea lui a tot chemat la sine pe fraţii lui din strana stângă. Ei îi aduc acum la bătrâneţe bucuria nesfârşită a intrării lor în sânul din dreapta al Bisericii ortodoxe române.

Ne-am umilit în faţa altarului, mulţumind lui Dumnezeu, care nouă nevrednicilor ne-a dăruit această zi de bucurie şi de veselie. Ne-a mişcat înconjurarea sfintei biserici, botezarea poporului numeros cu aiasmă, închinăciunile evlavioase ale credincioşilor, sunetul învăluitor al clopotelor din turn şi al cântărilor corale.

Dar mai ales ne-a stăpânit binecuvântarea largă a părintelui Justinian, împărtăşită poporului depe treapta înaltă a scării de intrare în biserică, precum şi alaiul numeroşilor preoţi ardeleni, care în cucernică închinare au sărutat mâna părintelui patriarh Justinian, primind de la Inalt Prea Sfinţia Sa caldă îmbrăţişare părintească [1].

Câtă deosebire Doamne, între ziua cu blesteme din 25 Iunie 1701 şi între ziua cu binecuvântări din 21 Octomvrie 1948!

* * *

După actul de unlaţie dela 7 Octomvrie 1698, Ţara Românească a tot aşteptat să-şi vie în fire Atanasie-Anghel şi să nu cadă cu totul în mrejile catolicilor. Constantin Brâncoveanu îi dărueşte lui şi mitropoliei române din Alba-Iulia moşia Merişanilor din jud Argeş la 15 Iunie 1701, deci după ce Atanasie părăsise ortodoxia şi fusese sfinţit din nou de catolici la Viena, în ziua de 25 Martie 1701. Cum îi era datoria, Teodosie mitropolitul Ţării Româneşti făcu cunoscut patriarhiei icumenice căderea lui Atanasie de la ortodoxie. Patriarhul icumenic Calinic împreună cu sinodul său îl anatematiză în şedinţa de la 5 August 1701, deci după ce Atanasie fusese înscăunat cu alaiu catolic la 25 Iunie 1701. Dar Teodosie care primi sentinţa nu o trimese

1. Pentru întărirea celor scrise vezi N. Nilles, *Symbolae* I, (Oeniponte=Innsbruck, 1885); Sterie Stinghe, *Istoria besearecì Scheailor Braşovului* (1899), şi *Documente*, I (1901); N. Iorga, *Studii şi Documente*, IV (1902), *Istoria Bisericii române*, ed. II (1929—30); *Ziarele* din Octomvrie 1948; Filadele: *Reîntregirea bisericii româneşti din Ardeal; ziua reîntregirii* (1948 Octomvrie); Revista *Biserica Ortodoxă Română*, XLVI (1948), nr. 9—10, Septemvrie-Octomvrie.

grabnic lui Atanasie, poate tot nădăjduind în întoarcerea lui, însă când această nădejde pieri, Teodosie scrise pe larg şi aspru lui Atanasie, ca răspuns la o scrisoare a acestuia prin care îi cerea cărţi de slujbă şi alte lucruri. La scrisoarea de răspuns, Teodosie alătură şi sentinţa patriarhală de anatematizare. Nu cunoaştem textul românesc al acestei scrisori, ci numai traducerea ei latină [1]. Retraducem această scrisoare, pe cât se poate mai aproape de stilul lui Teodosie.

„Teodosie cu mila lui Dumnezeu arhiepiscop al Bucureştilor şi mitropolit al Ungrovlahiei.

„De multă vreme căutam prilej să-ţi scriu şi să-ţi mustru faptele care nu plac nici lui Dumnezeu şi nici oamenilor. Am auzit că ai făcut astfel de fapte, care vor avea sfârşit ruşinos. Prin aceste fapte ţi-ai rănit adânc inima, de vreme ce prin nespusa uşurătate a sufletului tău ai rătăcit, ne privind nici la jurământul dat, prin care te-ai legat cu un lanţ groaznic: şi ne privind nici la tirănia căreia te-ai supus prin Uniaţia încheiată [2]. Fără îndoială, te-ai amăgit de măriri lumeşti de ai dat cu piciorul în sfânta maică Biserica Ortodoxă şi ai mai primit o hirotonie peste hirotonia ei. Poate ai crezut că printr'o îndoită hirotonie ai să dobândeşti mai mare cinste; şi această cinste ţi-a orbit ochii sufletului ca să nu vezi că sfinţirea cea de a doua n'a fost hirotonie ci comedie; prin ea ai intrat pe căile întunerecului, părăsind lumina adevărului. Iţi scriu acestea din adâncul inimii cu lacrimi, pe care odată cu mine le-au vărsat mulţi fii ai Bisericii ortodoxe din pricina necinstei ce ne-ai făcut. Căci multe suflete ai dus în adâncul necinstei şi în locul pierzării. Zi de zi am aşteptat cu mare ciudă, oare ţi se va însănătoşa mintea şi-ţi vei plânge păcatele, ca prin această întoarcere a ta să-mi dai prilej

1. Publicată de N. Nilles, *Symbolae* I (1885), p. 344—348. Părţi scurte din această scrisoare, după textul lui Nilles, au fost citate de N. Iorga, *Istoria Bisericii române*, ed. 1 (1909), p. 33—34; cf. ed. 2, p 38—39; S. Dragomir, *Luptele pentru desrobirea religioasă*, I, p. 31.

2. I. P. S Justinian, patriarhul Bisericii române şi I. P. S. Nicolae mitropolitul Ardealului au iertat şi au deslegat de toată anatema, blestemul şi afurisania pe strămoşii, pe părinţii şi pe urmaşii protopopilor, preoţilor şi credincioşilor români din Ardeal şi din alte părţi care au ţinut până acum de biserica uniată. Cărţile de deslegare s'au tipărit în revista Sfântului Sinod *Biserica Ortodoxă Română*, 66 (1948), p. 439—441.

de bucurie şi să-ţi trimet cândva sărutare frăţească? Dar acum îţi văd învârtoşarea; văd că ne încetat aluneci în tot mai multe erezii, aşa că sufletul tău se acopere din plin cu întunerec. De aceia îţi dau acest răspuns la scrisoarea ce mi-ai trimis.

Ţi-aş trimete Octoihul [1] întocmit aproape în întregime, cu multă silinţă, de Damaschin Dascălul nostru. Dar nu este nici voinţa preaînălţatului Domn al Ţării-Româneşti şi nici a noastră ca să ne mai scrii sau să trimeţi aici, de vreme ce te-ai făcut uniat şi ai mare legătură cu aceia cari sânt protivnici dogmelor noastre, care dogme sânt temeliile Bisericii noastre ortodoxe. Că aceia cu care te-ai unit învaţă, după bunul lor plac, lucruri noi şi închipuite, aruncând pe cele vechi; pe unele le aruncă, pe altele le învaţă după cum le vine, şi urăsc pe vechii Sfinţi Părinţi, care sânt organe însuflate de Duhul Sfânt în Biserica ortodoxă. Deci nu vrem să-ţi trimetem Octoihul ca să nu faceţi în el schimbări şi turburări după bunul vostru plac. Intr'adevăr toate învăţăturile Octoihului sânt calea adevărului şi lumina adevărului; sfânta maică Biserica ortodoxă a avut în el de-a lungul veacurilor temeliile adevărului şi eu nădăjduesc în Domnul că Biserica are să rămâie în curăţenia şi pe temelia ei, şi porţile iadului nu o vor birui. In Octoih sfânta noastră Biserică aduce laude Preasfintei Treimi şi nu adaogă că Duhul Sfânt purcede de la Tatăl şi de la Fiul ca de la o pricină, amestecând ipostasele şi mai adăogând o începătură [2]; de aceia eşti silit să încuviinţezi facerea ipostaselor căci aşa ai jurat cu Catolicii ca în acest fel ai să crezi. Ţi-am văzut jurământul ce ni-a fost adus.

In Octoih în orice Sâmbătă lăudăm pe Dumnezeu pentru răposaţi ca să le dea veşnică odihnă şi iertare de păcate, ne făcând nicio pomenire de purgatoriul catolicilor, adică cum că Dumnezeu are să-i scoată curaţi dintr'un foc curăţitor şi să-i primească la sine în cer; bine ştiind noi că, potrivit canoanelor noas-

1. Este *Octoihul* tipărit la Buzău în anul 7208 (= 1700) de Mitrofan episcopul Buzăului, care îi scrie şi prefaţa. Este descris în *Bibliografia veche rom.* I. 395-400, unde se reproduce titlul şi două stampe. Să se noteze ştirea dată aci de mitropolitul Teodosie că Octoihul a fost întocmit de vestitul Damaschin Dascălul.

2. *Tanquam ab uno principio, superaddente principio.* In timpul lui Teodosie, în *Mărturisirea Ortodoxă*, (Buzău 1691), f. 9, 14, 71, cuvântul αἰτία (causa) este tradus cu *pricină*, iar ἀρχή (principium) cu *începătură*.

stre, curăţirea noastră este numai sfânta Biserică ortodoxă şi că prin rugăciuni răposaţii sânt în mâna Domnului. In Octoih se face pomenire de înfricoşata judecată deapoi şi de bucuria cerească, când păcătoşii pedepsiţi la judecată vor fi trimeşi în munca veşnică, iar drepţii în împărăţia cerească. De aceia păcătoşii până acum încă n'au primit pedepsirea veşnică în iad, ci sânt ca intr'o închisoare, şi nici drepţii (n'au primit) împărăţia cerească, după cum învaţă Sf. Pavel la Evrei c. 11, v. 3, că toţi aceştia care au suferit pentru credinţă, încă n'au primit făgăduinţa. Multe alte laude se pot spune despre Octoih, arătător de cale adevărată; dar cum ne temem să nu fie prefăcut de catolici, nu ţi-l vom trimete.

Iţi spun să-ţi deschizi ochii şi să părăseşti ce-ai început şi atunci când vom vedea statornicia ta fiiască faţă de Biserica ortodoxă, fără văl făţarnic, îţi vom timete nu numai Octoihul ci şi Triodul şi Penticostarul [1], în sfârşit îţi vom trimete tot ce vei cere. Scrii ca să spun preaînălţatului Domn al Ţării Româneşti să-ţi trimeată Triodul şi Penticostarul şi alte cărţi. Am vorbit cu prea înălţatul Domn care nu vrea să-ţi trimeată nimic, de vreme ce te vede că eşti atât de neascultător. Gândeşte-te ce mare danie a făcut bisericii tale preaînălţatul Domn [2]. Acum nu-ţi va mai da nimic, de vreme ce te-ai făcut nevrednic de ajutorare. De ce o ceri ca un făţarnic? Tu eşti vinovat, tu vei da samă. Preaînălţatul Domn, ca un bogat şi larg binefăcător, avea înclinare să dea mare ajutor bisericii tale, dar tu eşti pricina, prin relele tale fapte, că nu se vor da ajutoare nici de Preaînălţatul Principe, nici de alţi creştini care au mare evlavie către biserica ta.

Imi mai scrii de nişte bani ce avea să mi-i dea episcopul Teofil. Să ştii că aş avea mai mare bucurie, dacă te-ai intoarce la Biserica ortodoxă şi te-ai face fiul ei ascultător, cum ai fost la

---

1. Este vorba de *Triodul* tipărit la Buzău în anul 1700 şi de *Penticostarul* tipărit tot acolo în anul 1701; amândouă descrise, cu prefeţe tipărite şi cu stampe reproduse în *Bibliografia veche românească*, I, pp. 402-409, 412-414.

2. Mitropolitul Teodosie are în vedere moşia Merişanilor din judeţul Argeş, dăruită mitropoliei din Alba-Iulia, mitropolitului Atanasie şi întregului sinod, cu tot pământul, câmpul, pădurile, apele şi pometul satului, de Constantin Brâncoveanu Domnul Ţării Româneşti, la 15 Iunie 1700. (Actul de danie, contrasemnat de Ştefan Cantacuzino logofăt, în *Magazin Istoric*, III, pp. 305-6, în Cipariu, *Acta*, p. 13-14.

început, de cât dacă mi s'ar plăti banii. Ce-mi folosesc banii tăi dacă pierzi atâtea suflete? Ce-ți folosește ție toată cinstea ce ai dobândit-o din trufie, dacă ai căzut în afurisanie și în anatema. Iată, îți alătur în această scrisoare hotărârea tuturor patriarhilor și mitropoliților, care aruncă pe capul tău afurisania și anatema ca să fii și să rămâi cu trupul și cu sufletul veșnic anatema, dacă nu te vei întoarce la sfânta maică Biserică ortodoxă.

Imi scrii să-ți trimet două potcapete călugărești. Asta a ațâțat o mică bucurie în sufletul meu. Poate că vrei să te faci iarăși călugăr ca să vii la mântuirea veșnică. Poate că te îngrețoșezi de hainele ce ți s'au dat. Să dea Dumnezeu să nu îmbraci hainele și obiceiurile catolicilor ci să arunci de la tine întărirea ce ai de la ei. Mă rog ca Dumnezeu să dea scânteia dragostei in inima ta. Prilej să-ți mai scriu, nu mai am, dar doresc să rămâi fiu al Bisericii ortodoxe și să dobândești fericirea veșnică.

TEODOSIE cu mila lui Dumnezeu arhiepiscop și mitropolit al Ungrovlahiei [1].

București, în luna Maiu, ziua a treia, din anul de la facerea lumii șapte mii două sute zece"; iar de la Nașterea lui Hristos 1702.

Preotul NICULAE M. POPESCU
prof. univ. onorar

---

1. Titulatura și subscrierea *mitropolita Transilvaniae* din traducerea l... am retradus-o cu titulatura *mitropolit al Ungrovlahiei*. Altă dată voiu arăt... m'a îndemnat să retraduc astfel.

NOTE BIBLIOGRAFICE

OPERE CU CARACTER GENERAL

BALANOS, D. S., *Inflorirea și decadența Bisericei*. Traducere din limba greacă de Diac. Har. P. Hagiopol. 1946 (fără indicația locului), 20 pp.

E vorba de un discurs academic rostit în ziua de 30 Dechemvrie 1939 de către D. S. Balanos, cunoscutul teolog grec și profesor la Facultatea de Teologie a Universității din Atena. Il menționăm aici pentrucă, deși rostit mai de mult, conține totuși câteva idei și propuneri interesante și actuale.

Autorul pune problema, de atâtea ori ridicată și discutată, dar rămasă tot nerezolvată, a necesității revizuirii sau adaptării, în pas cu progresul și cu mentalitatea societății de azi, a unora dintre pozițiile tradiționale ale Bisericii, care par învechite și retrograde. Două sunt premizele dela care pleacă d. B.: întâi că, în cuprinsul a ceeace se socotește astăzi îndeobște drept «tradiție» sacră și imuabilă, intră nu numai elemente verificate și etern valabile, ci și lucruri discutabile, furișate între cele dintâi, în epoci de decadență, în care domneau incultura, prejudecățile și superstiția; și al doilea că, între măsurile și normele tradiționale consfințite de Biserică, sunt unele greșit interpretate ca având valoare de aplicare continuă, când în fond ele au caracter vremelnic: formulate pentru vremuri și împrejurări speciale, de mult apuse, ele aparțin trecutului și nu mai pot fi valabile astăzi. Impunerea sau păstrarea forțată a unor astfel de norme și concepții depășite atrag Bisericii ortodoxe critica, vrăjmășia sau atacurile celor ce o consideră, din această pricină, o instituție conservatoare, anacronică și reacționară.

Autorul dă exemple în legătură cu știința (limbajul scripturistic al Genezei despre creiație), cu disciplina și morala (diferite canoane care nu se mai aplică astăzi), precum și cu cultul, propunând pe de o parte prescurtarea slujbelor, iar pe de alta simplificarea muzicii bisericești și «complectarea» ei prin armonizare (în această privință, de altfel, Biserica greacă e rămasă mult în urma celei românești).

Cât privește criteriul sau dreptarul după care putem distinge ceeace este substanțial și etern valabil, de ceeace e secundar și vremelnic, sau ceeace este originar și intercalat în tradiția Bisericii, d. B. crede că nu este decât epoca de glorie a Bisericii, adică sec. IV și V, când se constată cel mai mare progres și cea mai mare înflorire în toate domeniile de viață ale Bisericii, datorite acelei superbe simbioze între creștinism și cultura «păgână» a elenismului. Numai prin comparația cu această epocă ne vom da seama ce trebue să menținem și ce să eliminăm din zgura adăogată de vremi la tezaurul originar, doctrinar, disci-

plinar și liturgic, al Bisericii. In vederea acestei grele opere de purificare sau «înoire», autorul propune, cu perfectă dreptate, pregătirea atmosferei necesare, prin discutarea sistematică, sinceră și competentă, a tuturor amănuntelor susceptibile de modificare sau înlăturare, pentru lămurirea clerului și a poporului. Pentru aceasta «avem nevoie înainte de toate de un cler în adevăr cult și stând la nivelul spiritual al celorlalți oameni de știință» (p. 12: această necesitate este, de altfel, mai simțită în Biserica greacă decât la noi).

Fără să ne însușim întru totul nici propunerile și nici limbajul, adesea violent, al d. B. (a se vedea, de ex., p. 10: «tagma monahilor indolenți»), amintim numai că glasurile care cer Bisericii să meargă în pas cu vremea și cu progresul, devin din ce în ce mai numeroase și mai insistente, pornind nu numai din tabăra laicilor, ci și a clericilor și teologilor înșiși. La noi s'a discutat mult, acum câtva timp, asupra actualității canoanelor, fără ca autoritatea bisericească supremă să formuleze vreo soluție teoretică sau să ia vreo atitudine practică. Poate că ar fi vremea ca asemenea deziderate să nu mai fie tratate ca simple «glasuri în pustiu», ci să fie luate în considerație de către forurile competente, discutate și rezolvate într'un fel sau altul.

Broșura prezentată aci e cinstită cu un Cuvânt-înainte de d. prof. T. M. Popescu. Păcat că traducerea românească a păr. diacon Hagiopol, plină de greșeli de ortografie și de tipar, dovedește că traducătorul nu cunoaște încă destul de bine limba noastră.

Diac. E. B.

KYRILLIANA. *Etudes variées à l'occasion du XV-e centenaire de Saint Cyrille d'Alexandrie* (444 – 1944), Cairo 1947 (Séminaire Franciscain Oriental de Saint Cyrille-Guizeh, Egypte); XX + 457 pp + rez in l. arabă.

Ne facem datoria să anunțăm această lucrare editată pentru pomenirea a 1500 de ani dela moartea sf. Ciril al Alexandriei și care ar merita o deosebită atențiune. Iată-i pe scurt cuprinsul, scris parte în l. franceză, parte în l. italiană:

Cuvânt-înainte (p.XV), urmat de o prefață semnată de Mgr. Arthur Hughes, episcopul Hierapolei și delegat apostolic pentru Egipt și Palestina, în care se face apel la unirea Bisericilor (pp. XVII-XIX). Enciclica papii Pius al XII-lea, intitulată «Orientalis Ecclesiae decus», invită deasemenea pe «fiii disidenți ai Orientului» să vină la sânul Bisericii mame, care, fără îndoială, e socotită Biserica romano-catolică (pp. 1-16). Aceeași tendință se întâlnește în articolele următoare, semnate de diferiți: Sf. Ciril în lumina pontificatului roman; Sf. Ciril și sinodul din Efes; Sf. Ciril și problema actuală a unirii Bisericilor romană și ortodoxă; Primatul lui Hristos la Sf. Ciril (pp. 17-196). Neterminat, din cauza boalei, a rămas articolul lui H. Munier: Locul de naștere al sf. Ciril (pp. 197-201). Cunoscutul F. M. Abel, dela Școala Biblică și arheologică franceză dela Ierusalim, semnează: Sf. Ciril al Alexandriei în raporturile sale cu Palestina (pp. 203-230). Etienne Drioton urmărește în operile sf. Ciril

informaţii cu privire la vechea religie egipteană (pp. 231-246). Variate şi pline de interes sunt studiile următoare: Postul Păresimilor şi sf. Ciril al Alexandriei (pp. 247-271); Problema pedagogică la sf. Ciril (pp. 273-294); Sf. Ciril în Liturghia greco-bizantină (pp. 295-301); Sf. Ciril în Liturghia Bisericii copte (pp. 303-217); Primele biserici ale Egiptului până în secolul Sf. Ciril, — studiu arheologic semnat de A. Badawy, prof. la Universitatea Fuad I, din Cairo — (pp. 319-380); Sf. Ciril şi Dante (pp. 381-425). Un indice analitic închee lucrarea.

I. B.

LEHMAN L. H., *Politica Vaticanului în timpul celui de al doilea războiu mondial*, publicat în englezeşte la New York 1945, şi tradus în ceheşte de Vi K. V., Praha 1946.

Deşi Vaticanul este un for bisericesc, totuşi se complace mult în activitatea politică, indiferent dacă e sau nu spre binele credincioşilor. Primul papă care a început să pătrundă adânc în activitate politică a fost Ştefan II (III), care în 754 încheie vestita transacţie cu Pippin al Francilor. Înţelegerile dela Kiercy şi Braisne între papă şi regele franc inaugurează epoca de politicanism profan papal, marcat apoi atât de pregnant prin acţiunile tuturor papilor, între cari excelează Leon III, Grigore VII, Inocenţiu III, Bonifaciu VIII şi atâţia alţii, creind marea problemă a raportului între Imperiu şi Sacerdoţiu, generator de neajunsuri pentru stat şi confesiune.

Lehmann, un Irlandez, a fost ani îndelungaţi jurisconsult şi cleric la Vatican, cunoscând astfel în amănunte toate dedesubturile politicii papale în timpurile recente. In lucrarea amintită, publicată în America şi bine documentată, autorul arată, că întreaga politică a Vaticanului este normată de ordinul iezuiţilor, după indicaţiile papii. Fiind papalitatea o instituţie bazată pe autoritate indiscutabilă, regimul dictatorial îi este simpatic. De aceea papa Pius XI îl consideră pe Musolini drept un «trimis al Providenţei», iar Hitler îl impresionează prin disciplina iezuită, pe care o indică drept pilduitoare în viaţă. Chiar cartea «Mein Kampf», a fost scrisă, după mărturia lui O. Strasser în «Hitler şi Eu», de preotul catolic Stämpfler din Renania. La luarea puterii în 1933, Hitler şi Vaticanul încheie un concordat, iar la îndemnul papii, prin nunţiul card. Pacelli, întotdeauna un germanofil după afirmarea biografului Van Hoek, episcopatul catolic german dă o proclamaţie de sprijin pentru Hitler. La fel face apoi şi episcopatul austriac în 1938, în frunte cu card. Innitzer. In 1940, aproape toţi episcopii germani, 45 din 48, în frunte cu nunţiul papal Orsenigo emit o pastorală, în care se declară loiali faţă de Hitler. In aceeaşi vreme, papa Pius XII, fost card. Pacelli, îndeamnă pe Polonii cotropiţi de Germani, să suporte cu supunere jugul hitlerist, ca pedeapsă divină, şi să renunţe la revanşă sau răzbunare, ci să colaboreze cu asupritorii. Faptul acesta îl demască în deosebi publicistul italian Valenti, într'un număr recent din rev. «Vita Nouva». Războiul contra U.R.S.S.-ului este considerat de episcopatul german drept un războiu pentru creştinism.

O politică similară a dus-o Vaticanul şi faţă de alte ţări. Astfel, cucerirea Abisiniei de către Italia este comemorată prin tragerea clopotului celui mai mare din Vatican; Franco este felicitat pentru infrângerea democraţilor in Spania şi msg. Tiso primeşte ajutorare pentru fiinţarea statului Slovac, desmembrat din Cehoslovacia. Aproape 90% din preoţii catolici americani se declară, în 1941, împotriva participării Americii la războiul contra fascismului, iar politicianul catolic Coudenhove-Kalergi afirmă, că romano-catolicismul este forma fascistă a creştinismului. După războiu, Vaticanul încearcă să se spele de colaboraţionism, dar Lehmann recomandă politicienilor, să nu admită Vaticanului participarea la problemele politicii mondiale.

Care a fost atitudinea reală a papalităţii în războiu, aceasta o demonstrează Jaré G. L., în lucrarea: Apelurile papii Pius XII către lume in timpul războiului. (în limba franceză, Paris 1945), în care dovedeşte activitatea politică a papalităţii alături de regimurile totalitare.

In fine, spre completare, publicistul Carmine de Lipsis, publică recent, în revista cehă «Foaia liberă», un articol intitulat: «Incotro merge Vaticanul», în care arată, că această instituţie reprezintă un trust mondial, care prin ingerinţe religios-economice influenţează societatea omenească de pe întreg globul pământesc. In politica externă papală se disting trei etape. Prima începe cu sprijinirea fascismului în Italia şi a politicii lui Mussolini în Europa şi colonii, apoi în Spania şi America latină, unde clerul catolic apare drept cavaler al regimului totalitar şi antisovietic. El alimentează silinţele de înţelegere între capitalişti şi anticomunişti. Când însă aceste străduinţe eşuiază şi începe cel de al doilea războiu mondial, papa Pius XII, văzând alăturarea U.R.S.S.-ului la lupta antifascistă, inaugurează a doua fază a politicii sale; astfel ţine în toamna anului 1942 la Roma o proclamaţie revoluţionară, în care osândeşte regimul capitalist şi cere ca producţia şi repartiţia bunurilor să fie reglementată de poporul muncitor. Vaticanul îşi pregăteşte prin urmare un alibiu pentru masele populare catolice. După înfrângerea fascismului, începe a treia fază a politicii Vaticanului, care trece în tabăra capitalismului anglo-american, părăsind înţelegerile dela Teheran şi Potsdam. Această alianţă este în fond firească, pentrucă există o afinitate intimă între trusturile americane şi structura economică, condusă de Vatican, care controlează mii de bănci, stabilimente industriale, societăţi economice, uzine şi mine de cărbuni, petrol, precum şi plantaţii de cauciuc şi cafea, posedând numeroase acţiuni şi profituri. De aceea cu drept cuvânt denumeşte politicianul catolic Drummond confesiunea papală ca «biserica bogaţilor»!

Oare pentru aceasta a murit Mântuitorul pe cruce? De aceea se impune cu necesitate proclamaţia sinodului panortodox către întreaga creştinătate, emisă la Moscova în Iulie 1948, în care cu frăţietate şi dorinţă de mai bine se pune la punct problema Vaticanului în raport cu sine însuşi şi faţă de Biserica ortodoxă.

NANU MIHAIL, *Noul Testament de la Bălgrad*, in ziarul *Ţara*, an. I, nr. 19 Sibiu 4 Maiu 1941, p. 2 (in foileton).

Este o prezentare a «Noului Testament de la Bălgrad» al mitropolitului Simion Ştefan, cu scopul de a sublinia «importanţa retrăirii unei ideologii de energie românească».

Se face un scurt istoric al epocei plină de frământări când mitropolitul Simeon Ştefan tipăreşte în Bălgradul de altădată, Alba Iulia de azi, Noul Testament. Pe vremea aceia ortodoxia lupta din răsputeri împotriva calvinismului. Simeon Ştefan, dându-şi seama că nu putea să lupte împotriva craiului de pe atunci al Ardealului, Gheorghe Rakoczy, cu dârzenia cu care luptase înaintaşul său in scaunul mitropolitan, Ilie Iorest, «ajunge la concluzia că de data aceasta nu dârzenia, ci înţelepciunea poate folosi. Şi de sigur, nu fără durere, face concesiuni calvinismului. Dar îşi răscumpără păcatul prin dorinţa de a salva şi intări celălalt stâlp al templului: graiul».

Orcâte scăzăminte l-ar găsi lui Simeon Ştefan istoricii, «nu i se poate însă contesta un desvoltat simţ de înţelepciune românească, bazată pe răbdare şi credinţă in slujba neamului său».

T. N. M.

ŞERBAN-CORNILĂ GH., *O carte necunoscută: „Molitvele la Pogorirea Duhului Sfânt"*, Bucureşti 1680, in *Revista Teologică*, an. XXXI (1941), pp. 305 – 312, cu 3 facsimile reproduse pe o pagină.

Este vorba de o broşură intitulată «In Dumineca Pogorârei D(u)hului Sv(ântu), care a fost găsită intercalată intr'un vechiu manuscris de molitfelnic ce provine din părţile Sibiului.

După ce face descrierea bibliografică amănunţită a cărţii (format 4⁰, 28 pagini, numerotate pe file de la 1 la 14, tipărită — după cum reiese dintr'o notiţă adăugată la sfârşit — la Mitropolia din Bucureşti, in anul 1680, de către călugării: Chiriac, de la mănăstirea Agapia, şi Nicodim de la mănăstirea Brâncoveni), autorul aduce argumente susţinute impotriva unei eventuale presupuneri că n'ar fi o operă de sine stătătoare, ci numai un fragment din vreun Penticostar al timpului: «a) broşura are început şi sfârşit; b) are o numerotaţie proprie; c) la sfârşit, are o indicaţie tipiconală cu trimetere la Penticostar şi d) după cuvântul «Sfârşitulu», are notiţa informativă despre tipăritori şi despre locul şi timpul tipăririi».

Cartea face parte din primele cărţi de ritual tipărite în româneşte în Muntenia, în vremea când se încerca «în mod sfios, să [se] introducă limba română în slujba religioasă din Biserica Munteniei».

Nu se găseşte trecută în «Bibliografia românească veche» a lui Hodoş-Bianu-Simonescu.

Se reproduc în facsimil paginile 1 şi 7 din broşură, precum şi pagina 375 din manuscrisul în care s'a găsit broşura. Se redă deasemenea indicaţia tipiconală dela început, ectenia mare şi molitva intâia.

T. N. M.

VIRTOSU EMIL, *Chrysobulles valaques ornés de portraits princiers. Un chapitre nouveau de diplomatique roumaine*. Bucureşti 1947, 13 pp. + 7 planşe (extras din *Balcania*, X, 1947).

Ni se prezintă o categorie de documente româneşti necunoscute până acum şi anume, acte domneşti ce au pe ele chipul domnitorului care le-a dat. După lungi cercetări, autorul a izbutit să identifice cinci hrisoave de acest fel, patru din sec. XVII şi unul din sec. XVIII, toate aparţinând Munteniei. Primul hrisov este dela Radu Vodă (1614) şi înfăţişează, la început, pe acest voevod, pe soţia lui, Doamna Arghira şi pe fiul lor, Alexandru, având deasupra, la mijloc, icoana sf. Nicolae, hramul mănăstirii Dealul, la care se referă actul domnesc. Al doilea este dela Matei Basarab (1646), cu privire la mânăstirea Doiceşti, jud. Dâmboviţa. Dedesubtul textului, la mijloc, voevodul muntean şi soţia sa, Doamna Elena, susţin biserica pe care au înălţat-o. Al treilea document, din 1670, este dela Grigore Ghica şi confirmă o proprietate a mânăstirii Tismana. Frontispiciul înfăţişează la mijloc Adormirea Maicii Domnului, hramul mânăstirii. In stânga se vede sf. Nicodim, întemeetorul mânăstirii, iar in dreapta stă în genunchi Grigorie Voevod. Al patrulea document este dela acelaşi voevod (1673) şi are ca obiect scutirea de dări şi corvezi a tuturor preoţilor din eparhia Buzăului. Sus, în dreapta şi în stânga se văd chipurile voevodului şi al Doamnei Maria, având fiecare alături câte doi din copiii lor. Al cincilea hrisov datează dn 1796 şi se referă la întemeerea unui spital de ciumaţi la Dudeşti, lângă Bucureşti. La sfârşit, voevodul Alexandru Constantin Moruzi, în genunchi, imploră mila cerului, pentru capitala in suferinţă. De sus apare îngerul morţii ţinând in dreapta un mănunchi de fulgere şi în stânga un craniu omenesc. In partea de jos se vede oraşul Bucureşti.

La toate aceste cinci acte domneşti noi adăogăm încă unul, dela Matei Basarab, cu privire la mânăstirea Dealul, în care se pot vedea chipurile acestui voevod şi al Doameni Elena, având deasupra, la mijloc, icoana sf. Nicolae. Documentul se află la Arhivele Statului din Bucureşti, mânăstirea Dealul, II, 1. Miniatura cu cele două chipuri domneşti va fi publicată de noi în curând.

Acest sistem de împodobire a actelor domnitorilor munteni e pus de autor pe bună dreptate în legătură cu o tradiţie mai veche bizantină, citându-se ca singur exemplar un hrisov dela mânăstirea Dionisiu din Muntele Athos, în care sunt înfăţişaţi, în picioare, împăratul Alexios III Comnen al Trapezuntului şi împărăteasa Theodora, având deasupra icoana sf. Ioan Botezătorul, binecuvântându-i. Documentul bizantin a fost publicat cu câţiva ani în urmă de Fr. J. Dölger şi socotit unic. Nu ştiu însă cum renumitului bizantinolog german şi deci şi d. V., le-a scăpat din vedere un alt cunoscut hrisov bizantin mai vechiu (din 1293), prin care Andronic II Paleologul acordă anumite privilegii Mitropoliei Monemvasiei din Peloponez. La începutul actului, se vede chipul lui Hristos binecuvântând pe numitul împărat care se află alături de El. Documentul, în formă de rulou, se păstrează la Muzeul Bizantin din Atena (vezi G. Sotiriou, *Guide du Musée Byzantin d'Athènes*, éd. fr. par O. Merlier, Athènes 1932, p. 98, fig. 62).

I. B.

TEOLOGIA EXEGETICĂ

VLAD SOFRON, Prof. Dr., *Un păstor model: Sfântul Apostol Pavel.* Editura Sf. Episcopii Ort. Rom. a Timișorii, Biblioteca „Biserica Bănățeană", Timișoara 1946, pp. 242

In primul capitol al lucrării de față, autorul ne descrie mediul în care s'a format tânărul Saul. Despre mediul familiar nu se știe decât că a fost tăiat împrejur, fiind din semiția lui Veniamin și că făcea parte dintr'o familie de farisei. Pe baza acestor date, Părintele Vlad deduce educația pe care-a primit-o Saul în familie. Intr'o familie de fariseu, copiii se creșteau după vechile prescripții mozaice. Dela cinci ani, erau învățați să citească Tora. La zece ani, trebuia să cunoască Mișna, la 13 ani profeții, iar dela 15 ani Talmudul. Această regulă, se crede, că a fost respectată și în familia lui Saul. Cetatea Bibliei, cultul muncii și al lui Dumnezeu le-a deprins din familie.

Orașul Tars, unde se născuse, i-a oferit cultul păgân al lui Sardanapal, cu îmbuibări și destrăbălări. Acestea desigur, l-au scârbit. Dela caravanele de pelerini, care, mergând la Ierusalim, treceau prin Tars, Saul a auzit multe despre măreția templului și serviciile divine de acolo.

A învățat la școala lui Gamaliel, care «era in mare vază la tot norodul». Acesta era un dascăl cu vederi largi și viață model. Apostolii Mântuitorului, chiar au crezut că Gamaliel s'a făcut creștin. La această școală, singurul obiect de studiu era Biblia. Teologia se împărțea în Halacha, care cuprindea regulile de drept și de morală, și Hagada ce se ocupa cu tălmăcirea profețiilor și intâmplărilor istorice.

In capitolul III, autorul se ocupă de chemarea la apostolat a Sf. Pavel. El arată cum din dragostea mare pentru lege s'a născut ura împotriva creștinilor. De aceea plecase spre Damasc. Lumina de pe drumul Damascului a fost reală, fiind percepută și de tovarășii săi. Și pentru a răsturna afirmația unor raționaliști că apariția lui Hristos inaintea lui Saul a fost o halucinație autorul aduce diverse argumente.

Cap. IV. arată înzestrarea Apostolului pentru misiunea sa. Cu câțiva tovarăși Sf. Ap. Pavel a străbătut vastul teritoriu de 6000 km. ținând seamă numai de drumurile principale. Este cel mai mare călător din vremea aceea. Deissman, care a parcurs de două ori toate drumurile bătătorite de Apostol, a rămas cu cea mai mare admirație pentru efortul corporal de care a fost capabil acest mare misionar.

Primul portret literar al Sf. Pavel se află intr'o scrisoare apocrifă dela jumătatea sec. II. Era mic de statură și firav, cu capul pleșuv, cu fluerile picioarelor strâmbe, ținuta nobilă, cu sprincenile îmbinate, apărând când ca om, când ca inger.

După cum singur spune, era chinuit de o boală, pe care o aseamănă cu un ghimpe înfipt in carne. Se presupune că a fost malarie.

Cu acest corp firav a indurat împroșcările cu pietre, biciuirile și bătăile cu vergi, foame, sete, etc. A. Monod susține că nu era nici un bun orator. I-au lipsit calitățile externe: puterea și sonoritatea vocii, mișcarea și eleganța exprimării. Dar, după cum însuși spune: «Dumnezeu a

ales ca unelte pe cele slabe ale lumii ca astfel puterea Lui să iasă și mai mult în evidență».

Pe lângă aceasta, el avea și o fire foarte sensibilă. Suferea îndoit suferințele trupești și sufletești.

Capitolul V se ocupă cu mediul în care a lucrat Sf. Apostol Pavel. Grecii și Romanii cărora le-a predicat cuvântul Evangheliei erau mândri de originea lor și de calitatea de stăpânitori ai lumii. De aceea, disprețuiau tot ce venea dela alte neamuri. In călătoria sa misionară, apostolul a întâlnit popoare și religii diferite, însoțite de flora atât de bogată a superstițiilor. El a trebuit să dărâme mai întâi și să desrădăcineze credințe, tradiții și obiceiuri vechi pentru a planta credința nouă.

Sf. Apostol Pavel a avut mult de suferit, dar a avut și multe satisfacții. Toată predica sa este un cuvânt al Crucii, al suferinței. El se laudă cu Crucea lui Hristos.

El a avut durerea că a fost părăsit de tovarășii de lucru ca: Figel, Ermogen, Dimas, Crescent și Tit.

Cu toate acestea, Pavel n'a fost pesimist. Credința i-a dat liniștea conștiinței iar dragostea lui Hristos bucurie în suferință. Cine altul s'a mai putut învrednici de bucuria pe care-a avut-o el pe drumul Damascului? Deasemenea, mare bucurie i-au produs și prietenii, care erau să-și dea și vieața pentru el.

Sf. Apostol Pavel era și omul rugăciunii. Epistolele sale încep și sfârșesc cu rugăciuni și părți întregi din scrierile sale le-am putea ceti în genunchi.

In capitolul IX, autorul expune principiile,atitudinile și sfaturile pastorale ale Sf. Ap. Pavel, într'o ordine nu prea sistematică. Se purta cu blândețe față de toți, nu s'a lăsat stăpânit de lăcomie și câștig. El a zis că ești mai fericit a da decât a lua. Pentru a stârni emulația vorbea de bine pe credincioșii din alte comunități.

In vorbirea sa, ținea seamă de auditor. Păgânilor le vorbea altfel decât iudeilor. Intrebuința imagini din arta de a clădi, din stadion, teatru, viața militară.

Cântarea imnelor religioase, citirea și interpretarea Sf. Scripturi erau mijloace de seamă pentru formarea sufletului creștin. Asocia la lucrul său «tovarăși de luptă și împreună lucrători pentru Evanghelie», pe acei ce se distingeau prin puterea evlaviei personale și a muncii îndelung răbdătoare și desinteresate. Adesea, le scotea în evidență meritele, lăudându-le silința și râvna.

După cele expuse se vede că lucrarea se ocupă cu Sf. Apostol Pavel ca păstor model. Lucrarea este bună. Are un aparat științific destul de bogat. Activitatea pastorală a Sf. Apostol Pavel a fost redată temeinic pe baza Sfintei Scripturi. Se vede că autorul este un bun cunoscător al Noului Testament.

Stilul este pe alocurea cam nepotrivit. Găsim unele cuvinte neliterare. Așa spre ex. conștiu (p. 145) în loc de conștient, agrăi, pond (p. 219) și unele cacofonii care puteau fi evitate.

Pentru mulțimea sfaturilor, îndemnurilor și sugestiilor ce răsar

din portretul pastoral al Sf. Apostol Pavel, cartea aceasta merită a fi cetită de toți clericii.

Cl. C. P.

TEOLOGIA ISTORICĂ

IONAȘCU I., *Mânăstirea Seaca-Mușetești (Olt)*, în *Anuarul Comisiunii Monumentelor Istorice pe 1942*, București 1943, pp. 137–154.

Așezată cam la 40 km. depărtare spre nord de orașul Slatina, mânăstirea Seaca-Muștești ființează din primele decenii ale veacului XVI-lea. Ea este ctitoria vornicului Manea și a soției sale Vlădaea din Drăgășani, a cărei piatră mormântală din 2 Ianuarie 1528 se află în biserică. Ei au ridicat-o prin anii 1515-1518, în orice caz la 16 Sept. 1519 ea era în ființă, căci acum se amintește într'un hrisov al lui Neagoe Basarab. Prin urmare știrea dată de pisania din 1910, că această biserică s'a zidit «din temelie» în anul 1427 nu se poate susținea. La această dată poate ctitorii săi nici nu erau în viață.

Autorul dă și unele date asupra vornicului Manea, — pe care-l socotește a fi din familia Perișanu, — și asupra soției sale Vlădaea. De remarcat că ei mai ctitoresc două biserici în Târgoviște: Cuvioasa Parascheva in 1517 și sf. Niculae în anul 1527.

Cei doi ctitori înzestrează mânăstirea Seaca cu moșii și cu toate cele necesare sf. slujbe. Dintre moșiile dăruite se cunosc: Mușetești, Vaideei și Criva, — care îi sunt întărite și de Neagoe Basarab prin hrisovul amintit mai sus, — iar dintre cele trebuincioase sf. slujbe avem știri despre un Tetravanghel, tipărit de Macarie in 1512, dăruit la 17 Aprilie 1527, și despre un epitrahil brodat cu fir de aur și argint, dăruit în Iulie 1528. (Această dată pare greșită, căci acum nu mai trăia Vlădaea, amintită in inscripția de pe epitrahil. Se poate ca cifra zecilor să fi fost brodată greșit).

In cursul sec. XVI aceest sf. lăcaș mai primește danii dela un Neagu, în 1528, dela Vintilă Vodă dela Slatina, în 1533, și dela Alexandru Voivod, in 1570.

Mânăstirea se mai amintește la 20 Sept. 1607 într'un hrisov dela Radu Șerban și apoi dispare din acte până la 8 Ianuarie 1664, când voivodul Țării Românești Grigore Ghica o pune supt ascultarea mânăstirii Cozia, în urma cererii unor strănepoți ai ctitorului ei.

Cozienii s'au îngrijit cât au putut de buna ei stare, reparându-i pictura, din care s'au păstrat câteva urme până azi.

Reparații i s'au mai făcut, mai ales la zugrăveală, și în sec. XIX, iar în anul 1910, ne spune pisania din biserică, «s'a prenoit radical din inițiativa și prin stăruința primului titor Iancu Bonceanu..., ajutat de întreaga obște a satului Seaca».

Dintre egumenii ei se cunosc puțini. Cel dintâi al cărui nume a ajuns până la noi, este Ierom. Ștefan dela începutul sec. XVII (22 Martie 1602). Se cunosc apoi, în ordine, următorii: Onofrie (1668), Ioan (1669), Dionisie (1672); Ștefan (1691), Mitrofan (1810), Nectarie (1815 și Daniil (1817).

Pr. N. Ș.

MACREA M., *A propos de quelques découvertes chrétiennes en Dacie*, în Dacia XI–XII (1945–1947), Bucureşti 1948, pp. 281–302.

Cu destule dovezi arheologice şi cu un număr şi mai mare de argumente retorice, d. M. caută să impună şi cetitorului convingerea pe care d-sa mai dinainte şi-a format-o şi anume, că în sec.IV, daco-romanii au primit creştinismul exclusiv dela Roma sau, în orice caz, din Italia, prin Illyricum, iar că, după aceea, în sec. V-VI, au fost siliţi de împrejurările istorice să rupă această legătură şi să-şi îndrepte faţa spre Noua Romă, capitala imperiului bizantin. Lucrurile ni se par în bună parte, dar nu întru totul adevărate, pentrucă, e ştiut, probe de ordin arheologic găsite pe teritoriile Daciei şi al Scythiei Minor fac dovada legăturilor acestor provincii şi cu Orientul în sec. IV, după cum şi cu Occidentul în sec. V-VI d. Hr. Tendinţa de a face o deosebire strictă între Orient şi Occident în primele şase secole creştine, caracterizează de altfel nu numai studiul de faţă al d. M., ci şi alte lucrări aparţinând diferitor cercetători ai acestei perioade de timp. Ea este însă mai degrabă un rezultat al concepţiei noastre actuale despre două lumi care în acea vreme pare că se deosebeau cu mult mai puţin una de alta.

Monogramul dela Biertan, care este cea mai importantă descoperire arheologică creştină din Dacia Superior, se leagă într'adevăr de ateliere occidentale prin forma şi tehnica lui, ca şi prin limba inscripţiei, dar numele Zenovius din această inscripţie e de origină orientală. Gema dela Turda, poate cel mai vechiu obiect creştin găsit până acum în Dacia, aminteşte reprezentări ce se repetă de nenumărate ori pe monumente creştine găsite la Roma, dar inscripţia de pe ea este grecească. Opaiţul dela Apulum îşi găseşte analogii la Cartagina şi în Italia, dar tot aşa de bine şi în Asia Mică şi Grecia. Pentru celălalt apaiţ, de bronz aflat în muzeul din Dej, descoperitorul găseşte puncte de asemănare în Egipt; d. M. socoteşte însă c'a fost adus de undeva din Sudul Dunării, ori chiar fabricat pe loc. Numai aceste câteva constatări şi sunt de ajuns pentru a ne arăta marea întrepătrundere de elemente « orientale» şi «occidentale», care şterge mult deosebirea dintre două lumi ce multora par atât de diferite. La fel stau lucrurile şi cu Scythia Minor şi aici dovezile sunt cu mult mai numeroase.

Un lucru rămâne sigur pentru Dacia Superior, ce ne interesează de data aceasta: atât donarium dela Biertan, în estul Transilvaniei, cât şi opaiţul dela Apulum, în centru şi cel dela Dej, în nord, dovedesc existenţa creştinilor în aceste locuri încă din sec. IV (p. 299). Că e vorba de creştini izolaţi sau chiar de grupe de creştini, nu încape nici o îndoială. Nu putem însă şti dacă avem a face chiar cu «comunităţi creştine». Limba monumentelor, locul de găsire al acestora şi constatările istorice sunt o dovadă că primele monumente creştine din Dacia au aparţinut populaţiei autohtone daco-române şi nici decum altor popoare. Goţii din Transilvania par să fie rămas la credinţa lor păgână până în sec. V. când primesc creştinismul sub forma ariană. Numai la Goţii dela Dunărea de jos se fac încercări de creştinare mai timpurii. Convertirea în masă a lor nu se face însă decât după ce se stabilesc înăuntrul imperiului român, în 376 d. Hr. (p. 301).

Studiul d. M. are deosebitul merit că încearcă o sinteză cu privire la creștinismul în Dacia Superior, pe baza tuturor obiectelor creștine găsite până acum în această provincie. Rezultatele descoperirilor arheologice sunt puse în legătură cu datele istorice și filologice și destul de amănunțit examinate.

I. B.

SUKENIK E. L., *The Earliest Records of Christianity*, in *American Journal of Archaeology*, vol. LI, nr. 4, Oct.–Dec. 1947, pp. 351–365 + pl. 78–88.

Studiul de față se ocupă cu senzaționala descoperire a celor mai vechi mărturii creștine cunoscute până acum. Descoperirea a avut loc la Ierusalim, în toamna anului 1945. E vorba de un mormânt sigur datat, cu ajutorul monetei găsite în el, din vremea regelui Irod Agrippa I și anume, din anii 42-43 d. H. In mormânt au fost găsite mai multe osuarii (mici sarcofage specifice Palestinei), dintre care unele cu inscripții în limba ebraică, iar altele în limba greacă. Astfel, pe unul se află numele lui Simeon Barsâba, iar pe altele al lui Miriam, fiica lui Simeon și, f. probabil, al lui Mattathia. Pe alte două se citesc inscripțiile: Ἰησοῦς ἰού = Vai Iisuse și Ἰησοῦς ἀλώθ = Iisus alce (expresie de jale). Insfârșit, pe fețele unuia dintre cele 14 osuarii scoase la iveală se poate vedea, repetat, semnul crucii. Alte mici obiecte, ca opaițe și vase de lut ars, completează inventarul mormântului.

Descoperirea confirmă caracterul creștin al altui mormânt asemănător, dinainte de anul 70 d. Hr., aflat de învățatul francez Ch. Clermont-Ganneau, la sfârșitul secolului trecut, pe Muntele Măslinilor și al renumitei «cruci dela Herculanum», în jurul căreia atâtea discuții au avut loc, dela desgroparea ei, în toamna anului 1939 și până azi.

I. B.

ȘTEFAN GH., *Anciens vestiges chrétiens à Dinogetia-Bisericuța*, in *Dacia* XI–XII (1945–1947), București 1948, pp. 303–307.

Autorul înlătură în primul rând o părere mai veche a d. C. Moisil, după care termenul de bisericuțe, dat de popor unor locuri cu urme antice din Dobrogea, — ca de exemplu cetăților Salsovia, aproape de Mahmudia, *Argamum* = Dolojman, pe malul lacului Razelm, cea de pe dealul Bococlogea, în regiunea Niculițel, Dinogetia, pe teritoriul com. Garvăn, în jud. Tulcea, *Tropaeum Traiani* = Adamclisi, în jud. Constanța, etc., — s'ar referi la temple păgâne ridicate în cinstea zeului Mithras sau a lui Jupiter Dolichenus. In locul acestei presupuneri, d. Gh. Ștefan face ipoteza mult mai verosimilă, că denumirea populară s'ar referi chiar la bisericile înălțate de vechii creștini în aceste localități. Asemenea clădiri au dăinuit uneori până în sec. XI-XII d. Hr. Noi amintim însă o altă ipoteză ce nu ne pare deloc departe de adevăr și anume, că în multe locuri poporul român a numit «bisericuțe» ruinele de piatră și cărămidă ale cutărei sau cutărei cetăți antice, socotindu-le, poate, biserici vechi, din care ei nu mai vedeau decât resturi mai mari sau mai mici. Locuind în case de lut acoperite cu stuf, localnicii nu-și imaginau vreo altă clădire construită din piatră sau cărămidă, decât biserica.

Obiectele vechi creştine dela Dinogetia-Bisericuţa, ce ni se prezintă de data aceasta, sunt numai patru la număr. Cel mai important este o cădelniţă de bronz de forma unei prisme exagonale, sprijinindu-se pe trei picioruşe. Exemplare asemănătoare au fost găsite în diferite ţinuturi creştine aparţinând lumii greco-romane. Cât priveşte centrul de fabricaţie, noi înclinăm pentru Constantinopol, când e vorba de multe lucruri de metal datate din sec. VI d. Hr., aşa cum e cazul cu acest mic obiect, care este cea mai veche cădelniţă găsită până acum pe pământul românesc. Originală prin împodobire este o strachină de lut ars de foarte bună calitate, în al cărui fund interior au fost imprimate în cerc şapte cruci monogramatice. Tehnica şi pasta aparţin cunoscutelor terra sigillata, îndemnând pe bună dreptate pe autor să dateze obiectul din sec. IV-V d. Hr. Ultimele două resturi de vase de lut ars poartă imprimat semnul crucii, într'un caz având de o parte şi de alta literile apocaliptice A şi ω iar în celălalt dublându-se în chip de monogram, în aşa fel că lasă impresia unei stele cu opt raze.

I. B.

ZUGRAV IOAN, Pr. Dr., *Mănăstirea Putna.* Suceava 1948 (Ctitoriile noastre, nr. 2), 26 pp. in 16°.

Bazat pe lucrările mai vechi despre ctitoria lui Ştefan cel Mare (Dim. Dan, G. Balş, O. Tafrali, ş. a.) şi pe informaţii culese la faţa locului, autorul descrie pe scurt poziţia şi situaţia arhitectonică a clădirii de azi a mănăstirii, făcând istoricul ei, apoi enumără mormintele din biserică şi principalele obiecte vechi de artă (odoare, cruci, icoane, ţesături şi broderii: epitafe şi acoperăminte, perdele, vestminte liturgice, manuscrise şi cărţi vechi) precum şi relicvele sfinte păstrate în vestitul tezaur putnean, descriindu-le sumar. Broşura se încheie cu două mici adaose despre chilia lui Daniil Sihastrul şi Sihăstria, din apropierea mănăstirii.

Diac. E. B

TEOLOGIA PRACTICĂ

ŞOIMA GH., Pr., *Temeiurile psihologice ale ritualului cultului divin*, in *Anuarul Academiei Teologice ortodoxe române din Sibiu pe 1946—1947* (Sibiu 1947), pp. 65—87.

Precum se rezumă singur la sfârşitul articolului, autorul, conferenţiar de Ritual şi Muzică bisericească la Academia teologică din Sibiu, subliniază «câteva din aspectele caracterului psihologic al construcţiei arhitectonice a rânduielilor cultului divin săvârşite mai frecvent» (p. 87). Este o încercare de a ilustra, prin exemple din tipicul bisericesc, adevărul general că, în întocmirea şi desfăşurarea sa, ritualul slujbelor ortodoxe are în vedere şi, în acelaşi timp, satisface legile şi cerinţele fundamentale ale psihologiei religioase şi îndeosebi legea variaţiei, în scopul captării şi susţinerii atenţiei credincioşilor. Prin această prismă explică păr. Ş. «variabilitatea substanţială şi extensională a rânduielilor bisericeşti» (p. 66), alternarea părţilor lirice cu cele dramatice şi a rugăciunilor cântate cu cele rostite, geneza ritualului înainte-serbărilor şi a după-serbărilor praznicilor (a cărui instituire are, în primul rând, substrat psihologic), introducerea gradată sau progresivă a Triodului în

cultul divin (paralel cu progresivitatea sau înăsprirea treptată a postului trupesc), actualizarea sau comemorarea a două momente diferite şi opuse din istoria mântuirii în una şi aceeaşi slujbă (de ex., prezenţa troparelor Invierii în slujba Prohodului din Vinerea Patimilor), precum şi regulile tipiconale pentru rezolvarea cazurilor când se intâlnesc sărbători cu caracter sau de grade diferite ca importanţă (Paştele cu Sf. Gheorghe).

Cu excepţia secţiunii despre susţinerea atenţiei (credincioşilor) în decursul serviciului divin prin diferite formule verbale (p. 72-73), in care autorul foloseşte sugestiile în acest sens din tâlcuirea liturgică a lui Nicolae Cabasila, citată după traducerea noastră, tot restul articolului părintelui Ş. poate fi considerat ca o încercare nouă şi originală de interpretare, pe baze psihologice, a ritualului ortodox. Poziţia autorului este, fără îndoială justă, numai că trebue să fim preveniţi împotriva excesului de psihologism în materie de interpretarea cultului. Să nu uităm că exemplele enumărate de autor se explică nu exclusiv, ci numai în parte, prin consideraţii de natură psihologică; fundamentul lor trebue căutat şi în motive de ordin doctrinar (dogmatic) şi istoric, care trebuesc avute în vedere, în egală măsură, alături de cele psihologice, în explicarea unora sau altora dintre elementele sau aspectele ritualului liturgic. Datele furnizate de istoria cultului sunt convingătoare in această privinţă şi ignorarea sau pierderea lor din vedere ar duce pe exegetul liturghiei la o interpretare incomplectă, unilaterală sau în neconformitate cu adevărul istoric. De fapt, legătura cauzală stabilită de păr. Ş. între psihologie şi unele particularităţi tipiconale ni se pare forţată. Aşa de ex., nu vedem cum variabilitatea substanţială şi extensională a rânduielilor bisericeşti ar fi determinată de factori psihici; faptul că una şi aceeaşi slujbă, ca de ex., vecernia sau utrenia duminicală poate avea un conţinut mai bogat sau mai sărac în imne, după cum se combină cu pomenirea unui sfânt mai mic sau cu vreun praznic mai mare, nu e determinat de nevoia de variaţie sau de noutate a sufletului omenesc, cum încearcă să demonstreze, neconvingător, păr. Ş. (p. 66-68), ci pur şi simplu de gradul de importanţă a sărbătorii cu care, intâmplător, coincide duminica respectivă.

Subscriem însă la atitudinea luată de autor împotriva excesului de zel muzical al unor dirijori de coruri bisericeşti care vor să «muzicalizeze» toată liturghia, adică să cânte totul, dela început până la sfârşit, ne mai lăsând niciun loc pentru lectură, rugăciune şi predică (p. 72).

Diac E. B.

TEOLOGIA SISTEMATICĂ

SF. GRIGORE DE NAZIANZ, *Cele cinci Cuvântări despre Dumnezeu*. Traducere din greceşte de Preot GH. TILEA şi NICOLAE I. BARBU. Tipografia Eparhială Curtea de Argeş 1947, 119 + XXII pp.

Autorii, bine cunoscuţi in cercurile teologice şi ştiinţifice, au făcut traducerea celebrelor «Cinci cuvântări teologice» (deosebite, prin cuprinsul şi prin titlul lor chiar, dat de însuşi autorul — οἱ τῆς θεολογίας λόγοι — de celelalte 40 cuvântări care ne-au rămas dela sf. Grigorie de Nazianz),

folosindu-se exculsiv de ediția Migne și de cea a lui Arthur James Mason (The five Theological orations of Gregory of Nazianzus, Cambridge 1889). Lucrarea se prezintă cu un cadru și cu o aparatură științifică, care dă putința de a avea nu numai o traducere corectă, limpede și frumoasă în același timp, dar și înzestrată cu toate mijloacele lămuritoare și de precizie științifică, fapt care îi mărește valoarea.

Ea cuprinde o Prefață (pp. III-IV), o Introducere (pp. V-XXII) datorită Pr. Gh. T. Tilea, în care ni se dă o scurtă privire biografică, ni se descrie momentul compunerii celor cinci cuvântări (și în acest chip cuprinde un scurt dar prețios studiu istorico-dogmatic al poziției eterodocșilor față de problemele tratate de Sfântul Grgorie) și se face o analiză a lor. Marele ierarh combate cu deosebire arianismul —cu referire specială la ramura Eunomienilor — și pnevmatomahismul.

In Cuvântarea I-a (pp. 1-8), Sf. Grigorie ia poziție împotriva Eunomienilor și-i acuză că sunt lipsiți de calitățile trebuincioase unui adevărat teolog: abuzează, d. p., de puterile rațiunii și nu se ocupă de problemele mai potrivite cu puterile creștinului, adică de cele mai practice și folositoare lui: «Nu este în puterea oricui să filosofeze despre Dumnezeu, spune Sf. Grigorie, fiindcă lucrul acesta pot să-l facă cei care s'au cercetat cu deamănuntul și care au înaintat pas cu pas în calea contemplației și care, înainte de aceste îndeletniciri și-au curățit și sufletul și trupul, sau care cel puțin se silesc să se curețe. Căci pentru omul necurat, atingerea de cel curat poate nu este îngăduită și nici în afară de primejdie, după cum nici pentru o privire bolnavă nu este fără primejdie atingerea razelor de soare» (p. 3).

In Cuvântarea II-a, (pp. 9-33), se pătrunde în partea cea mai adâncă a expunerii sale, cea despre existența, ființa și atributele, necuprinsibilitatea lui Dumnezeu, precum și despre folosul Teologiei afirmative și al celei negative. «Ce este Dumnezeu, va descoperi, însă, cineva, după socotința mea, atunci când această facultate asemenea lui și dumnezeească, mintea și rațiunea noastră, se va fi unit cu Acela, cu care este înrudită din natură și când chipul va fi ajuns la chipul, la modelul lui, de a cărui fierbinte dorință este stăpânit acum... In timpul de față, tot ceea ce ajunge la noi este o mică emanație a Dumnezeirii și un fel de mică licărire a unei mari lumini» (p. 21).

Cuvântarea III-a (pp. 24-50), arată cu o putere unică egalitatea și deofiintimea persoanelor Sfintei Treimi, apărând în deosebi dumnezeirea Fiului, prin argumente raționale. La sfârșit, sf. Grigorie adaogă un avertisment: «Când vom pune înainte puterea rațiunii, lăsând la o parte credința și vom dărâma vrednicia de credință a duhului, prin cercetări raționale, apoi, când rațiunea va fi învinsă de mărimea lucrurilor — și va fi învinsă cu necesitate, de vreme ce pornește dela slabul organ al cugetării noastre —, ce se întâmplă? Se întâmplă că slăbiciunea rațiunii apare ca o slăbiciune a tainei credinții noastre și astfel subtilitatea cuvântării se arată drept o golire a Crucii...» (p. 50).

Cuvântarea a IV-a (pp. 51-68) respinge obiecțiile scripturistice, care s'ar putea aduce afirmațiilor din cuvântarea precedentă, și cerce-

tează temeiurile denumirilor Fiului cu argumente tot scripturistice. «Prin cele câte sunt înalte, scrie de Dumnezeu inspiratul sfânt Părinte, mergi dumnezeeşte şi prin cele câte sunt trupeşti, trupeşte şi mai ales mergi prin ele dumnezeeşte întru totul, ca să te faci Dumnezeu, urcându-te de jos, din pricina celui care a coborît de sus pentru noi» (Ib., p. 67).

Cuvântarea a V-a (pp. 68-88), combate Pnevmatomahismul, cu argumente din sfânta Scriptură, din sfânta Tradiţiune şi din raţiune, dând formule precise despre Sfânta Treime şi despre deofiinţimea ipostaselor dumnezeeşti. Şi Sfântul Grigorie sfârşeşte cu aceste cuvinte, care mi s'au părut vrednice de a fi reţinute chiar şi într'o expunere atât de sumară: «Mi s'a părut că este lucrul cel mai bun de făcut, pe deoparte să las închipuirile şi umbrele, ca înşelătoare şi de cele mai multe ori îndepărtate de adevăr, iar pe de alta, lăsându-mă condus de cugetarea mai evlavioasă, întemeindu-mă pe cuvinte puţine, folosindu-mă drept conducător de Duhul, strălucirea, pe care am primit-o de aci, pe aceasta păstrând-o până la sfârşitul vieţii, ca pe o tovarăşe credincioasă şi în legătură cu mine, să trec străbătând prin mijloc veacul acesta şi să conving şi pe alţii, după puterea mea, să se închine Tatălui şi Fiului şi Duhului Sfânt, unicei Dumnezeiri şi puteri...» (ib., p. 88).

Traducerea e completată de numeroase şi interesante note explicative (pp. 89-116).

N. C.

TILEA, GHEORGHE T., Preot, *Probleme fundamentale în opera moral-socială a Sfântului Ioan Gură de Aur: I. Libertatea şi Universalismul muncii.* Extras din revista *Păstorul Ortodox* (Curtea de Argeş) nr. 7—10, 1946, 16 pp.

In cel dintâi paragraf («Munca, fundament al vieţii şi virtute primordială, dată prin creaţie naturii omeneşti în genere ») autorul arată că predicarea muncii libere, retribuite şi universale, împotriva muncii nesalariate, nelibere şi neuniversale, a robiei, e una dintre marile teme hrisostomiene. Intr'adevăr, după Sf. Ioan Gură de Aur, munca e dată prin creaţie şi e una dintre cele mai mari virtuţi sociale şi morale, mai ales pentru fiinţa înclinată spre lene, care e omul: «Să nu fericim, spune el, pe bogaţi, pur şi simplu şi să nu dispreţuim nici pe săraci, să nu ne ruşinăm de meserii şi nici să nu considerăm munca ruşine, ci lenea şi lipsa de ocupaţie...» (p. 3). Ca şi alţi Sfinţi Părinţi, Sf. Ioan Gură de Aur combate munca lipsită de virtute: comerţul abuziv» (pp. 4-6) şi laudă pe muncitorul sărac, plin de credinţă şi virtute, «cu faţa arsă de soare şi cu inima plină de filosofie», pe muncitorul manual, pe agricultor, mai ales, pe săracul care-şi câştigă existenţa cu sudoarea frunţii sale (§ III, «Munca, izvor de sănătate fizică şi morală. Săracii şi munca»). «Munca şi rugăciunea» (pp. 9), nu pot fi despărţite, căci se completează una pe alta: «Construeşte fortăreaţă contra diavolului, se adresează el acum, proprietarilor mari, cărora le cere să zidească Biserica pe moşiile lor şi să le asigure clerul deservent, căci fortăreaţă este Biserica. Din ea să se întindă mâinile la muncă. Să se ridice mâinile mai întâi spre rugăciune şi după aceea către muncă». (p. 9). Pericopa evanghelică despre Marta şi Maria a arătat tocmai că există vreme potrivită pentru rugăciune, ca şi pentru muncă.

«O privire generală» (pp. 12-14), în care arată că interpretarea celor care văd în Evanghelii o adevărată tăcere e greșită, deoarece «Creștinismul este religia muncii, a muncii în duh de pocăință, în duh de iubire, în duh de cruce, în duhul nădejdii vieții de veci», completează în chip fericit această scurtă dar substanțială expunere a problemei muncii după Sfântul Ioan Gură de Aur. Nu putem sfârși această prezentare fără să amintim portretul muncitorului onest: «Să nu spui că cutare este cismar și nici că celălalt este văpsitor, sau ca celălalt este lucrător de aramă, ci cugetă că este om credincios și frate cu tine. Căci suntem ucenici ai acelora aleși dintre pescari, dintre vameși, dintre făcătorii de corturi, ai aceluia, care a fost hrănit în casa teslarului și care a considerat o vrednicie să aibă mamă pe logodnica acestuia și care s'a culcat în iesle înfășat în scutece și care nu are unde să-și plece capul...» (p. 14).

N. C

TILEA, GHEORGHE T., Preot, *Probleme fundamentale in opera moral-socială a Sfântului Ioan Gură de Aur: II. Filosofia faptelor.* Tipografia eparhială Curtea de Argeș 1947, 28 pp.

In studiul de față, se expune filosofia Sf. Ioan Gură de Aur, trăgând concluzia că ea poate fi definită ca o «filosofie a faptelor».

Autorul își imparte studiul în trei părți: I «O privire generală»; II. Rațiunile antifilosofiei la Sf. Ioan Gură de Aur» și III «Filosofia faptelor». In partea întâia zugrăvește formarea filosofică a Sf. Ioan Gură de Aur, arată părerile privitoare la atitudinea lui față de filosofia păgână, care sunt destul de deosebite, dela cercetător la cercetător, apoi: conceptul creștin de filosofie in prima perioadă patristică și misiunea filosofiei păgâne în vremea Sfântului (pp. 3-11). Cartea II-a începe cu definirea filosofiei păgâne ca filosofie a cuvintelor, în contrast cu cea creștină, după care scoate in relief erorile filosofiei păgâne, privitoare la teologie, psihologie, morală și forma de expunere și termină cu o paralelă între credință și rațiune, (pp. 12-18). Partea III-a expune Filosofia faptelor, înfățișând filosofia creștină ca totalitate și urmare a virtuții, ca renunțare la lume, iar călugăria drept chip desăvârșit al filosofiei creștine. După care autorul zugrăvește chipul înțeleptului creștin după Sfântul Ioan Gură de Aur, împodobit cu virtutea iubirii, a smereniei, cu sărăcia de de bună voe, cu resemnarea și menținându-se prin dreapta judecată la o înălțime de unde poate avea perspectiva lumii și a lui Dumnezeu; (pp. 18-26). Concluzia se impune: «Antagonismul în care pune el filosofia cuvintelor cu filosofia faptelor este categoric: filosofia creștină răsună de glasul faptelor, nu de cel al cuvintelor; îndeletnicitorul cu această filosofie este cel care își clădește viața pe adevărata virtute... Prin punerea problemei unei filosofii practice și asumarea ei exclusivă de către creștinism, Sfântul Ioan Gură de Aur, așează creștinismul și viața creștină în totalitatea ei la acea sublimă și copleșitoare înălțime, la care este așezată prin însăși temeliile ei evanghelice, și de care vorbește el întotdeauna, dela un capăt la altul al predicii sale caracterizată printr'o puternică direcțiune practică, în vederea desăvârșirii moral-sociale

TILEA, GHEORGHE T., Preot, *Probleme fundamentale in opera moral-socială a Sfântului Ioan Gură de Aur: III. Familia creştină.* Tipografia eparhială Curtea de Argeş 1947, 23 pp.

Sf. Ioan Gură de Aur s'a preocupat în chip deosebit de problema familiei, pe care autorul o înfăţişează ca având patru aspecte principale. Cel dintâi e acela al omului în sine, punctul de plecare al familiei, care merită acest nume în măsura în care-l cinsteşte prin viaţa virtuoasă: «Fii om, zice el. Să nu se spună că titlul tău care îţi aparţine din natură este un titlu fals. Inţelegi tu ceea ce-ţi spun? De multe ori un om nu are din om decât numele de om, deci nu este om in sensul care trebue legat de acest nume. Când te văd trăind fără să asculţi de raţiune, cum vrei să te numesc om şi nu bou? Când te văd purtându-te ca un răpitor, cum vrei să te numesc om şi nu lup? Când te văd în furnicare, cum vrei să te numesc om, şi nu porc? Când te văd urzind vicleşuguri, cum vrei să te numesc om şi nu şarpe? Când te văd infectat de venin, cum vrei să te numesc om şi nu viperă? Când te văd fără inteligenţă, cum vrei să te numesc om şi nu măgar? Când te văd in adulter, cum vrei să te numesc om şi nu armăsar?...» (p. 2). Paragraful al doilea descrie pe soţii creştini in concepţia Sf. Ioan Gură de Aur: egali între ei, printr'o egalitate naturală şi harnică, uniţi printr'o iubire şi printr'un devotament reciproc, işi sunt sprijin unul altuia toată viaţa. Deaceea, Sfântul dă sfaturi cu privire la alegerea tovarăşei de viaţă (p. 6-7) etern valabile. După ce arată cum trebue făcută creşterea copiiilor în spirit creştin, şi locul servitorilor în familia creştină — din care ei fac parte efectiv —, autorul trage interesante concluzii (pp. 19-21).

N. C.

TILEA, GHEORGHE T., Preot, *Probleme fundamentale in opera moral-socială a Sfântului Ioan Gură de Aur: IV. Preoţia creştină.* Tipografia eparhială Curtea de Argeş 1947, 20 pp.

Sf. Ioan Gură de Aur şi-a expus ideile asupra preoţiei într'un tratat special «despre preoţie» sau «despre fugă»; acest tratat e analizat cu deosebire in lucrarea aceasta, reliefând aspectele lui principiale, «cu dorul şi năzuinţele lui, pentru control şi pentru îndemn, sau, cum spune Isidor Piluziotul (Epistola 156), vorbind despre neîntrecutul tratat despre preoţie al Sf. Ioan Gură de Aur, pentru ca «toţi, atât cei care îndeplinesc sarcina preoţiei după dorinţa lui Dumnezeu, cât şi cei care o îndeplinesc cu neglijenţă, să-şi afle aci reprezentate fie virtuţile, fie păcatele» (p. 20).

Autorul îşi împarte lucrarea în cinci paragrafe: 1. Conştiinta misiunii moral-sociale a preoţiei; 2. Chipul Apostolului, chip al preotului în genere; 3. Preoţia, semn al iubirii lui Hristos; 4. Chipul păstorului de suflete; 5. Respectul păstorului de suflete (şi un rezumat).

N. C.

PARTEA OFICIALĂ

DESBATERILE SFÂNTULUI SINOD AL SFINTEI BISERICI ORTODOXE ROMÂNE

SESIUNEA ORDINARĂ DIN ANUL 1948.

Ședința din ziua de 18 Octomvrie 1948 (dimineața)

Sumarul ședinței:

Ședința se deschide la orele 10 în palatul Patriarhiei sub președinția I. P. S. Patriarh Justinian, de față fiind și Domnul Profesor Stanciu Stoian, Ministrul Cultelor.

I. P. S. Patriarh Justinian, președintele Sfântului Sinod deschide ședința prin următoarea cuvântare:

Domnule Ministru, Inalt Prea Sfințiți și Prea Sfințiți Părinți,

Sfântul Sinod, convocat în continuare, are să rezolve de data aceasta probleme de o extremă importanță. In aceste trei zile, în care vor urma ședințele Sfântului Sinod, Noi nădăjduim să rezolvăm toate aceste probleme, fiind Legea regimului general al Cultelor ne cere ca până la 4 Noembrie a. c. să depunem și Statutul Bisericii ortodoxe române și legile de învățământ religios atât ale Institutelor de grad universitar, cât și ale celorlalte școli bisericești și seminarii monahale.

In primul rând, Sfântul Sinod trebuie să ia cunoștință de felul cum ne-am îndeplinit misiunea noastră la Conferința pan-ortodoxă dela Moscova; în al doilea rând Sfântul Sinod trebuie să alcătuiască și să voteze Statutul de organizare a Bisericii ortodoxe române și legile de învățământ, în urma mandatului dat Sfântului Sinod de Consiliul Central Bisericesc, ca mandatar al Congresului Național al Bisericii ortodoxe române; în al treilea rând, Sfântul Sinod trebuie să ratifice hotărîrea Sinodului Permanent, prin care s'a făcut primirea preoților și credincioșilor uniți, care au aderat până la 3 Octombrie a. c., la ortodoxism.

Iată cum de data aceasta Sfântul Sinod are de rezolvat atâtea probleme importante pentru Biserică. De aceea, pe drept cuvânt, putem să socotim aceste ședințe ale noastre drept ședințe istorice fiind vorba de o nouă așezare, care se dă Bisericii noastre prin noile legi, căutând noi să punem de acord legile noastre bisericești cu Constituția Republicii Populare Române și cu legea Regimului general al Cultelor.

In afară de acestea, în intervalul dela ședința ultimă a Sfântului Sinod și până astăzi, au intervenit și alte legiuiri care au dat o mare satisfacție Bisericii ortodoxe române. In primul rând, este vorba de legea de anulare a Concordatului, anulare care a fost cerută timp de aproape

ze de ani de conducătorii Bisericii noastre şi care a fost abia acum înfăptuită prin hotărîrea pe care a luat-o Guvernul Republicii Populare Române. In felul acesta, Biserica ortodoxă română a putut să repună în rolul ei principal de reprezentantă a marei majorităţi a credincioşilor din Republica Populară Română şi nu în inferioritatea în care o pusese concordatul.

A mai intervenit legea Regimului general al cultelor, prevăzută de constituţia Republicii Populare Române, lege care are dispoziţiuni prin care se dă din nou satisfacţie cererilor Bisericii ortodoxe române, cereri care au fost repetate ani dearândul, de a se da cultelor din ţara noastră subvenţiile necesare, în raport cu numărul credincioşilor, căutându-se prin legea Regimului general al cultelor să se fixeze conducerile centrale ale eparhiilor în raport cu numărul credincioşilor fiecărui cult în parte, lucru pe care iarăşi de atâta vreme l-a cerut Biserica ortodoxă română.

A intervenit iarăşi legea învăţământului public, care a separat şcoala de biserică şi deci a separat învăţământul laic de învăţământul religios. Declaraţia făcută de Ministrul Invăţământului Public, cunoscută de noi toţi, arată că această despărţire constă în faptul că Biserica este liberă să facă educaţia religioasă a tineretului fie în biserici fie în casele respective; că deci clerul fiecărui cult nu va fi împiedicat de a-şi educa tineretul în spiritul religiei respective. Deci nu a fost împiedicată, cu nimic libertatea Bisericii de a preda învăţământul religios tineretului ci numai pusă în situaţia de a-şi organiza acest învăţământ religios şi prin urmare, de a rândui normele după care preoţii noştri să poată să-şi înceapă activitatea lor de cateheţi ai tineretului.

Tot în şedinţele noastre vom hotărî şi vom stabili aceste norme, ţinând seama de dispoziţiunile legii învăţământului public.

In felul acesta, prin toate hotărîrile luate de noi în aceste şedinţe, noi nădăjduim să găsim calea cea mai fericită de colaborare şi de bună înţelegere, care trebuie să domnească între Biserică şi Stat.

Fac un călduros apel la membrii Sfântului Sinod de a căuta fiecare în parte să-şi dea contribuţia la aceste legiuiri cât şi la toate dispoziţiunile, pe care Sfântul Sinod urmează să le ia în legătură cu învăţământul catehetic şi în legătură reintregirea Bisericii româneşti din Transilvania.

V'aşi ruga să acceptaţi ca, înainte de a intra în ordinea de zi, să adresăm câte o telegramă Guvernului Ţării noastre şi Prezidiului Marii Adunări Naţionale mulţumindu-le pentru marele act pe care l-au săvârşit prin anularea concordatului. Apoi după citirea referatului călătoriei noastre la Moscova, să trimitem o telegramă Prea Fericitului Patriarh Alexei, drept mulţumire pentru calda primire şi mai ales pentru frăţeasca dragoste, pe care ne-a arătat-o cu ocazia şederii noastre timp de 30 zile la Moscova. Şi cu toţii să mulţumim Domnului Ministru al Cultelor Stanciu Stoian pentru tot sprijinul, pe care ni l-a dat în această muncă de clarificare a poziţiei Bisericii noastre şi mai cu seamă pentru alcătuirea legilor amintite pe care le-a adus, dar mai presus de toate pentru marele sprijin pe care l-a dat în acţiunea noastră de reîntregire cu Biserica unită.

Să rugăm pe cel Atotputernic să-i dăruiască ani mulți cu sănătate și bucurie, cu acea bucurie pe care o împărtășim cu toții pentru săvârșirea și împlinirea marelui act, care va fi definitivat prin hotărîrea dela Alba Iulia a adunării clerului și poporului fost greco-catolic, care vor veni acele [illegible] pentru a definitiva acest act și a șterge pentru totdeauna urmările primei hotărîri, care i-a rupt dela sânul Bisericii ortodoxe, la 1 Octombrie 1698, deci exact acum 250 ani.

Domnule Ministru, nu fac o greșală dacă repet ceeace am spus, altă dată: că noi Vă socotim pe Domnia Voastră ca pe unul dintre noi, nu numai pentru faptul că în toate cuvântările Domniei Voastre mânuiți așa de frumos Scriptura, dar și pentrucă faptele Domniei Voastre de român și de fiu al Bisericii ortodoxe ne fac să Vă socotim ca pe unul dintre ai noștri.

Vă rugăm deci să fiți părtași la toate bucuriile Bisericii ortodoxe, pe care le împărtășesc și membrii Sfântului Sinod și conducătorii Bisericii și să luați parte împreună cu noi la ele.

Apoi I. P. S. Sa dă cuvântul Domnului Prof. Stanciu Stoian, Ministrul Cultelor, care rostește următoarea cuvântare:

Inalt Prea Sfinţite Patriarh, Inalt Prea Sfinţiţi şi Prea Sfinţiţi Părinţi,

Ingăduiți-mi întâi să mulțumesc Inalt Prea Sfințitului Patriarh pentru cuvintele frumoase și măgulitoare, pe care le-a spus atât la adresa Guvernului, cât și a mea personal. Totodată îmi iau îngăduința să aduc aici în fața Inalt Prea Sfințiilor și Prea Sfințiilor Voastre salutul Guvernului la această primă ședință, din această serie de ședințe istorice, cum foarte bine a spus I. P. S. Patriarh, pe care le veți ține astăzi și în zilele următoare. Domnul Prim Ministru m'a însărcinat în mod special ca din partea Domniei Sale să vă aduc un salut călduros, chiar pentru această ședință. De altfel, astăzi sau mâine, când îi va îngădui timpul, a promis că va veni chiar Domnia Sa personal aici, în mijlocul Prea Sfințiilor Voastre.

Ședințele pe care le veți ține aci, le consider și eu istorice pentru toate punctele mai importante cuprinse în ordinea de zi, pe care o avem în față: în primul rând, pentru discutarea proectelor de regulament, pe care le aveți, după cât se pare, gata; apoi pentru proectul de statut pentru organizarea Bisericii ortodoxe cât și pentru proectul de organizare a învățământului teologic.

In ceeace privește primul proect, aici aveți să dați desvoltare principiului din Constituție, cerut le altfel chiar de Biserica ortodoxă română, care spune că Biserica ortodoxă română este autocefală, și unitară în organizarea ei. Aceasta mă și face pe mine ca, având toată încrederea,—și nu numai eu, dar exprimând în acelaș timp și toată încrederea, pe care Guvernul o are în Sfântul Sinod, — nici să nu mai iau parte la aceste ședințe, ca să puteți singuri să faceți definitivarea textului acestui regulament, care apoi va veni la noi numai pentru a fi vizat întrucât este în cadrul Constituției și legilor, pentru ca în felul acesta să se poată cons-

tata dela început că Biserica ortodoxă română este într'adevăr autocefală și poate să se organizeze unitar în toată ființa ei.

In ceeace privește învățământul religios, așa cum l-am conceput noi pentru toate cultele și cum văd că și-a ales Biserica ortodoxă română ca să și-l organizeze, va fi demn de cea mai răspândită credință din țara noastră, demn de Biserica ortodoxă română. Noi suntem siguri și in acelaşi timp vă asigurăm că vom căuta, împreună cu Inalt Prea Sfințiile și Prea Sfințiile Voastre, conducători ai Bisericii ortodoxe române, să facem ca, prin pregătirea preoților, să formăm un cler care să fie la înălțimea acestui învățământ teologic, potrivit cu rolul pe care Biserica ortodoxă română îl are în cuprinsul Republicii Populare române și la înălțimea locului pe care această Biserică il deține în cuprinsul ortodoxiei din lumea intreagă.

A mai spus I. P. S. Patriarh că veți mai discuta aici și mijloacele cele mai potrivite pentru a pune de acord măsurile, pe care trebuie să le ia Biserica ortodoxă română cu privire la noua stare de lucruri, în urma reorganizării învățământului public.

Trec peste celelalte chestiuni, care văd că sunt trecute pe ordinea de zi pentru ca să spun numai două cuvinte despre chestiunea cea mai importantă poate în momentul de față: Reintregirea Bisericii ortodoxe române din Ardeal. Intr'adevăr, așa cum a spus I. P. S. Patriarh și cum, plin de emoție, a declarat in repetate rânduri I. P. S. Mitropolit Nicolae dela Sibiu, evenimentul acesta poate fi socotit ca un act deosebit de important, unul din cele mai însemnate acte istorice care s'au petrecut in țara noastră in ultimul timp, un act despre care se poate spune cu drept cuvânt că este unul din acelea care nu se întâmplă decât la un sfert de mileniu.

Desigur că, în ceeace s'a făcut acum in Ardeal, mai sunt și unele nemulțumiri din partea unora, care au fost sau se mai consideră ca făcând parte din rândurile greco-catolicilor.

Noi păstrăm atitudinea pe care trebuie s'o păstreze Ministerul într'o astfel de împrejurare, dar ne bucură în mod special faptul că Biserica ortodoxă română a găsit aici linia cea mai justă a atitudinii, pe care trebuie s'o aibă față de greco-catolici, și această linie nu putea fi decât aceea de a socoti că ceeace a fost in trecut, a fost venit din necesitatea timpurilor și că nu sunt socotiți aceia care vin acum în sânul Bisericii ortodoxe române ca niște rătăciți, cari trebuiesc certați, ci dimpotrivă ca frați, cu cari Biserica ortodoxă română se regăsește acum împreună după atâta amar de vreme.

Noi știm că sunt printre cei despre care vorbim unii care vorbesc despre călcarea unora din principiile, pe care le-am înscris în Constituție și in legi, de unele măsuri, care ar veni să oprime, să siluiască sau chiar mai mult decât atâta să apese asupra unor conștiințe.

In această privință, noi declarăm deschis, dacă este vorba de oprimări de conștiință, dacă este vorba de unele acte care să siluiască pe cineva într'un fel oarecare, apoi, credem că în primul rând trebuiesc luate în considerare acele acte pe care unii dintre prelații greco-catolici

le-au săvârşit, căutând prin ajutoare, prin circulări şi — trebuie s'o spunem aci — uneori prin mijloace mai puţin onorabile, prin mijloace materiale, să împiedice revenirea credincioşilor dela Biserica greco-catolică la Biserica ortodoxă română.

Inalt Prea Sfinţiile Voastre şi Prea Sfinţiţi Părinţi, noi nu facem aci numai declaraţii formale; cunoaştem şi noi că poporul greco-catolic român din Ardeal a fost alături de poporul ortodox din Ardeal şi ştim că felul cum acest act s'a săvârşit şi mai ales cum se face el faţă de poporul şi de clericii greco-catolici, nu înseamnă oprimarea lor sau urmărirea cuiva, ci dimpotrivă el reprezintă eliberarea poporului din Ardeal, pentru ca el să se poată exprima în deplină libertate pentru ceeace a crezut el întotdeauna şi ceeace el acum vrea să mărturisească pe faţă.

Din acest punct de vedere, noi socotim că ceeace am făcut noi n'a fost altceva decât o măsură de ajutorare pe care noi eram obligaţi să o luăm faţă de poporul român din Ardeal, pentru ca el să se poată elibera după 250 de ani de învrăjbire la suprafaţă, şi să se poată apropia astăzi cei de aceeaşi origină şi credinţă.

De aceea, faţă de mulţumirile I. P. S. Patriarh pentru ajutorul de care s'a bucurat Biserica ortodoxă română din partea noastră, noi nu cu falsă modestie spunem că convingerea noastră în justeţea cauzei ne-a îndemnat să facem astfel.

Acestea sunt probleme într'adevăr mari şi aceasta din urmă este problema cea mai mare pe care o veţi discuta în şedinţa de astăzi şi în cele următoare.

Din partea Guvernului şi din partea noastră urăm spor la lucru şi nu ne îndoim că hotărîrile pe care le veţi lua vor fi la înălţimea momentelor de astăzi.

Se intră în ordinea de zi:

P. C. Preot Gh. Vintilescu, Directorul cancelariei Sfântului Sinod citeşte apelul nominal şi sunt prezenţi: I. P. S. Patriarh Justinian; II. PP. SS. Mitropoliţi: Nicolae al Ardealului şi Vasile al Banatului; I. P. S. Arhiepiscop Sebastian al Sucevei şi Maramureşului; PP. SS. Episcopi: Antim al Buzăului, Grigore al Huşilor, Iosif al Argeşului, Andrei al Aradului, Veniamin al Caransebeşului, Nicolae al Clujului, Nicolae al Oradiei, Chesarie al Constanţei, Partenie Ciopron şi Antim Nica, Locotenent al Dunării de Jos şi PP. SS. Arhierei: Veniamin Sinaitul, Galaction Silistreanul, Valerie Botoşăneanul, Emilian Târgovişteanul, Eugeniu Suceveanul, Atanasie Bârlădeanul, Teodor Răşinăreanul şi Pavel Ploeşteanul.

Cer concediu:

1. Tem. Nr. 1201/948. I. P. S. Arhiepiscop Firmilian al Craiovei pentru caz de boală.

2. Tem. Nr. 1202/948. P. S. Arhiereu Ilarion Băcăoanul, pentru caz de boală.

Se aprobă concediile cerute.

P. C. Preot Gh. Vintilescu, directorul cancelariei Sfântului Sinod, citeşte sumarul şedinţei precedente, care pus la vot

Se verifică şi se aprobă.

Apoi P. C. Sa, dă cetire textelor următoarelor telegrame adresate Domnului Dr. C. I. Parhon, Preşedintele Prezidiului Marei Adunări Naționale a Republicii Populare Române și Domnului Dr. Petru Groza, Preşedintele Consiliului de Miniștri:

Domnului Profesor Dr. Constantin Parhon, Preşedintele Prezidiului Marei Adunări Naționale a Republicii Populare Române.

Sfântul Sinod al Bisericii ortodoxe române, din ședința sa dela 18 Octombrie a. c., Vă exprimă pe această cale, atât Domniei Voastre, cât și întregului Prezidiu al Marei Adunări Naționale, cele mai alese mulțumiri pentru Decretul de anularea Concordatului cu Vaticanul. Prin acest act de demnitate națională al Prezidiului Republicii Populare Române s'a reparat nedreptatea săvârșită în trecut împotriva dorinței și a intereselor poporului nostru dreptcredincios.

Trăiască Republica Populară Română
† JUSTINIAN, Patriarh

Domnului Dr. Petru Groza,
Preşedintele Consiliului de Miniştri

Sfântul Sinod din şedinţa sa dela 18 Octombrie a. c., în numele Bisericii ortodoxe române, Vă roagă să primiţi atât Domnia Voastră personal cât şi întregul Guvern al Republicii Populare Române, mulţumirile sale cele mai călduroase pentru anularea Concordatului cu Vaticanul. Prin înfăptuirea acestui mare act de afirmare a demnităţii Republicii Populare Române, s'a reparat o mare nedreptate faţă de Biserica ortodoxă română şi de poporul nostru dreptcredincios.

† JUSTINIAN, Patriarh

Sfântul Sinod aprobă textul acestor telegrame şi dispune expedierea lor.

*

După aceea Dl. Prof. Stanciu Stoian, Ministrul Cultelor se retrage din ședință, anunțând că este chemat de lucrări importante la Departament.

Tem. Nr. 1172/948. P. C. Preot Gh. Vintilescu, Directorul Cancelariei Sfântului Sinod citește raportul delegației Sfântului Sinod care a luat parte la Consfătuirea Intâistătătorilor Bisericilor ortodoxe, ținută la Moscova, în Iulie 1948, precum și textului rezoluțiilor luate la aceeași Consfătuire asupra chestiunilor puse pe ordinea de zi și anume:

1. Atitudinea Vaticanului față de Ortodoxie;

2. Biserica ortodoxă și mișcarea ecumenică;

3. Posibilitatea recunoașterii validității hirotoniilor anglicane;

4. Calendarul;

5. Apelul către creștinii din toată lumea, votat în ședința Consfătuirii dela 17 Iulie 1948.

(v. anexa Nr. 1).

I. P. S. Mitropolit Nicolae al Ardealului, luând cuvântul, după ce face o analiza a raportului prezentat, mulțumește în numele Sfântului Sinod I. P. S. Patriarh Justinian și întregei delegații române, pentru felul

demn şi frumos în care au reprezentat Biserica noastră, atât la sărbătorirea celor 500 de ani dela autocefalia Bisericii ortodoxe ruse, cât şi la desbaterile şi hotărîrile ce s'au luat în Consfătuirea Intâistătătorilor Bisericilor ortodoxe ce a avut loc Moscova în Iulie 1948.

In urma precizărilor făcute de I. P. S. Patriarh Justinian în legătură cu raportul amintit, se hotărăşte:

Sfântul Sinod ia act de raportul delegaţiei şi îşi însuşeşte pe deplin rezoluţiile de atitudine şi apelul către creştinii din toată lumea, adresat de Consfătuirea Intâistătătorilor Bisericilor ortodoxe din 17 Iulie 1948.

Sfântul Sinod este încredinţat că asemenea prilejuri de întâlnire şi cunoaştere a ierarhilor diferitelor Biserici ortodoxe naţionale, contribue la cimentarea legăturilor între popoare şi Biserici. Deaceea mulţumeşte călduros Sanctităţii Sale Alexei, Patriarhul Moscovei şi a toată Rusia, pentru că a dat un asemenea prilej, precum şi pentru dragostea şi aleasa bunăvoinţă cu care a primit şi găzduit delegaţia Bisericii ortodoxe române.

Biroul va întocmi textul telegramei către Sanctitatea Sa Patriarhul Alexei.

Sfântul Sinod mulţumeşte în chip deosebit I. P. S. Patriarh Justinian şi întregei delegaţii române, pentru felul demn şi frumos în care a reprezentat Biserica ortodoxă română, atât la solemnităţile jubiliare pentru cincantenarul autocefaliei Bisericii ortodoxe ruse cât şi la Consfătuirea Intâistătătorilor Bisericilor ortodoxe dela Moscova.

I. P.S. Patriarh Justinian, propune şi Sfântul Sinod aprobă următoarele modificări în alcătuirea comisiunilor:

1. In comisiunea canonică-juridică I. P. S. Arhiepiscop Sebastian al Sucevei şi Maramureşului trece ca membru în locul P. S. Episcop Iosif al Argeşului, care rămâne numai în comisiunea pentru doctrină şi viaţă religioasă;

2. In comisiunea afacerilor externe trece ca membru P. S. Episcop Veniamin al Caransebeşului, în locul P. S. Episcop Antim al Buzăului, care rămâne numai preşedinte la comisia pentru învăţământ.

Apoi Biroul citeşte următoarea telegramă adresată Prea Fericitului Patriarh Alexei al Moscovei şi a toată Rusia:

Sanctităţii Sale Alexei, Patriarh al Moscovei şi a toată Rusia.

Sfântul Sinod întrunit în şedinţă plenară, astăzi 18 Octombrie, ascultând raportul delegaţiei care a luat parte la Consfătuirea Intâistătătorilor Bisericilor Ortodoxe ţinută în Iulie la Moscova şi luând cunoştinţă de rezoluţiile votate cu acest prilej şi-a exprimat bucuria pentru ţinerea acestei Consfătuiri, care este un prilej de întărire a legăturilor între biserică şi popoare, şi Vă roagă să primiţi cele mai călduroase mulţumiri pentru frăţeasca dragoste şi aleasa bunăvoinţă cu care aţi primit şi găzduit Delegaţia Bisericii noastre.

Deasemeni Vă comunicăm că rezoluţiile de atitudine luate la această Consfătuire au fost pe deplin însuşite de Sf. Sinod al Bisericii ortodoxe române, cu încredinţarea că ele vor contribui într'o largă măsură la propăşirea ortodoxiei ecumenice, menită să aducă pacea şi buna înţelegere între oameni şi popoare.

† JUSTINIAN, Patriarhul României

Urmează apoi citirea următoarelor comunicări făcute de birou:

Tem. Nr. 1168/948. Episcopia Aradului intervine pentru reapariţia foii eparhiale «Biserica şi Şcoala».

Se trimite spre studiere şi referire la comisiunea pentru doctrină şi viaţă religioasă.

2. Tem. Nr. 750/948. Institutul Biblic înaintează cererea D-lui Emil Becher, sculptor din Bucureşti spre a se stabili dacă icoanele pot fi lucrate din pământ ars.

Se trimite la aceeaş comisiune.

3. Tem. Nr. 1173/948. Arhiepiscopia Sucevei şi Maramureşului referă asupra activităţii desfăşurată în legătură cu revenirea greco-catolicilor din cuprinsul acelei eparhii la Biserica ortodoxă română.

Se trimite la aceeaş comisiune.

4. Tem Nr. 910/948. Arhiepiscopia Craiovei comunică cererea Prefecturii Jud. Mehedinţi de a i se trimite contra ramburs 200 exeplare din lucrarea «Călătoria Prea Fericitului Alexei Patriarhul Moscovei şi a toată Rusia, în România», pentru bibliotecile comunale.

Se trimite la aceeaşi comisiune.

5. Tem. Nr. 1152/948. Referatul Cancelariei Sfântului Sinod prin care se propune ratificarea actului de reprimirea preoţilor greco-catolici reveniţi la Biserica Orotodoxă Română, încheiat de Sf. Sinod Permanent la 3 Octombrie 1948.

Se trimite la aceeaş comisiune.

6. Tem. Nr. 1244/948. Oficiul protopopesc ortodox român din Satu Mare solicită aprobarea ca diaconul-cântăreţ Gh. Iliescu din Satu Mare să fie hirotonit preot.

Se trimite spre studiere şi referire la comisiunea canonică-juridică.

7. Tem. Nr. 1155/948. Referatul Consiliului Central Bisericesc asupra Decretului Nr. 248/948 pentru fixarea numărului eparhiilor (dioceselor, superintendenţelor) cultelor religioase.

Se trimite la aceeaş comisiune.

8. Tem. Nr. 1154/948. Referatul Consiliului Central Bisericesc asupra Decretului pentru regimul general al Cultelor.

Se trimite la aceeaşi comisiune.

9. Tem. Nr. 893/948. Referatul Cancelariei Sf. Sinod asupra cererii Pr. Pavel Ardelean, din Parohia Timişoara Mehala, de a i se trimite cauza disciplinară spre judecare la Consistoriul Mitropolitan.

Se trimite la aceeaş comisiune.

10. Tem. Nr. 1153/948. Consiliul Central Bisericesc referă asupra Decretului Nr. 151 pentru abolirea Concordatului încheiat între România şi Sf. Scaun în Mai 1927.

Se trimite la aceeaş comisiune.

11. Tem. Nr. 676/1948. Episcopia Oradia cere lămuriri în legătură cu decizia Ministerului de Culte Nr. 17.202/948, privitoare la delegarea preoţilor parohi ca gestionari publici.

Se trimite la aceeaş comisiune.

12. Tem. Nr. 1029/948. Mitropolia Moldovei solicită declararea Mă[illegible] [illegible] din Jud. [illegible] ca Schit de călugări pendinte de Mănăstirea [illegible].

Se trimite la aceeaş comisiune.

13. Tem. Nr. 1050/948. Referatul Cancelariei Sfântului Sinod asupra datelor privitoare la situația financiară a «Fondului bisericesc al Bucovinei» cerute dela fosta Mitropolie a Sucevei.

Se trimite la aceeaş comisiune.

14. Tem. Nr. 10[illegible]/948. Ministerul Cultelor înaintează Proectul de regulament pentru determinarea drepturilor și îndatoririlor personalului bisericesc pensionat aparținând Bisericii ortodoxe române.

Se trimite la aceeaş comisiune.

15. Tem. Nr. 1126/948. Episcopia Maramureșului cere aprobare de a hirotoni în preot pe învățătorul Lazăr Valerian.

Se trimite la aceeaş comisiune.

16. Tem. Nr. 1092/948. Cererea P. S. Episcop Partenie Ciopron, de a i se fixa atribuțiuni în conformitate cu dispozițiunile art. 62 din legea Regimului general al Cultelor.

Se trimite la aceeaş comisiune.

17. Tem. Nr. 677/1948. Episcopia Oradiei înaintează dosarul cauzei disciplinare a Pr. Teodor Negrău, dela parohia Alparea-Bihor, depus din treaptă de Consistoriul eparhial din Oradia.

Se trimite la aceeaş comisiune.

18. Tem. Nr. 1058/948. Arhiepiscopia Craiovei dă lămuriri asupra memoriului preoților ajutători din orașul Craiova.

Se trimite la aceeaş comisiune.

19. Tem. Nr. 1008, 1009, 1010/948. Referatul Cancelariei Sf. Sinod asupra adreselor Mitropoliei Banatului și Episcopiei Aradului prin care solicită ca Episcopia Aradului să devină sufragană a Mitropoliei Banatului.

Se trimite la aceeaş comisiune.

20. Tem. Nr. 1125/948. Raportul parohiei Prodănești-Vegești jud. Argeș, pe lângă care trimite cererea unui tânăr de a i se aproba cununia cu o rudă de gradul V.

Se trimite la aceeaş comisiune.

21. Tem. Nr. 1156/948. Consiliul Central Bisericesc referă asupra decretului nr. 244 privitor la desființarea Mitropoliei Sucevei și înființarea Arhiepiscopiei Sucevei și Maramureșului.

Se trimite la aceeaş comisiune.

22. Tem. Nr. 1151/948. Referatul Cancelariei Sf. Sinod asupra decretelor nr. 243, 244 și 1630, de fixarea numărului eparhiilor pentru cultul ortodox; desființarea Mitropoliei Sucevei și înființarea Arhiepiscopiei Sucevei și Maramureșului și înălțarea în rangul de Arhiepiscop a P. S. Episcop Sebastian.

Se trimite la aceeaş comisiune.

23. Tem Nr. 1157/948. Consiliul Central Bisericesc referă asupra art. 58 din decretul pentru regimul general al Cultelor.

Se trimite la aceeaş comisiune.

24. Tem. Nr. 948/948. Mitropolia Moldovei cere lămuriri asupra situației preoților scoși din buget de Ministerul Cultelor pentru atitudine antidemocratică.

Se trimite la aceeaş comisiune.

25. Tem. Nr. 1143/948. Institutul de studii Româno-Sovietic arată necesitatea de a se introduce in institutele teologice universitare şi studiul limbii şi literaturii ruse.

Se trimite la comisiunea pentru învăţământ.

26. Tem. Nr. 1141/948. Raportul şcoalei de cântăreţi din Buzău in care arată că în oraşul Buzău e necesar a funcţiona o şcoală de cântăreţi.

Se trimite la aceeaşi comisiune.

27. Tem. Nr. 1084/948. Consiliul Central Bisericesc inaintează adresa Arhiepiscopiei Sucevei cu privire la catehizarea tineretului şcolar.

Se trimite la aceeaşi comisiune.

28. Tem. Nr. 1136/948. Adresa Sf. Sinod bulgar prin care se comunică demisia Exarhului Ştefan din postul de intâistătător al Bisericii bulgare şi Mitropolit al Sofiei, şi delegaţia dată I. P. S. Mitropolit Mihail al Dorostolului şi Cerveniei ca locţiitor de Preşedinte al Sf. Sinod al Bisericii Bulgare.

Se trimite la comisiunea afacerilor externe.

29. Tem. Nr. 687/948. Preotul Vasile Haţiegan din New-York cere să fie delegat a reprezenta Biserica română la congresul mondial al Bisericilor creştine din Amsterdam.

Se trimite la aceeaşi comisiune.

Terminându-se ordinea de zi, I. P. S. Preşedinte ridică şedinţa la orele 14, anunţând pe cea viitoare pentru după amiază, la orele 17.

Preşedinte,	Secretar,
† JUSTINIAN	† GALACTION SILISTREANUL

ANEXA Nr. 1.

REZOLUŢIA IN LEGĂTURĂ CU PROBLEMA: „VATICANUL ŞI BISERICA ORTODOXĂ"

Consfătuirea Intâi-Stătătorilor şi a reprezentanţilor Bisericilor ortodoxe autocefale, după ce a ascultat referatele: «Papalitatea şi Biserica ortodoxă», «Atitudinea Vaticanului faţă de Bisericile orodoxe în ultimii 30 ani», «Vaticanul şi Biserica ortodoxă» şi «Biserica Romei şi Unitatea Bisericii creştine», hotărăşte următoarele: Curia romană, in frunte cu Episcopul Romei, sub influenţa «infumurării trufaşe lumeşti», după cum scriau odinioară părinţii Sinodului african către papa Celestin, şi din alte motive pur omeneşti, a denaturat in decursul veacurilor adevărata doctrină evanghelică, primită dela Domnul prin Sfinţii Apostoli, aceste «Trâmbiţe ale Duhului Sfânt» (1 canon al Sinodului VII Ecumenic).

Sfidând porunca categorică a părinţilor Sinodului II Ecumenic —«de a păzi neatinsă de inovaţii credinţa, care ne-a fost predată de însăşi

martorii oculari și slujitori ai Cuvântului, Apostolii cei aleși de Dumnezeu (1 canon Sinod. VI Ecumenic, confr. 1 canon al Sinod. VII Ecum.), episcopii Romei au călcat curățenia învățăturii Ortodoxiei vechi ecumenice prin introducerea dogmelor noui, ca «Filioque», imaculata concepțiune a Sf. Fecioare, și in deosebi, o învățătură cu totul anticreștină despre primatul papii în Biserică și infailibilitatea lui.

Din cauza acestor inovațiuni protivnice, episcopii Romei au adus un mare rău unității Bisericii ecumenice creștine și în general lucrului mântuirii oamenilor pe pământ.

Părinții Sinodului VI Ecumenic (1 can. al Sinod. VI Ecumenic), prevăzând că inovațiile dogmatice vor aduce foarte mare rău pentru Biserică, «au hotărît în chip desăvârșit nici să se adauge, nici să se scoată ceva», — în privința dogmelor stabilite de cele 6 Sinoade ecumenice, (confr. 1 can. al Sinod. VII Ecum.). Și deaceea, nu noi, ci gurile cuvioase ale Părinților Sinoadelor ecumenice rostesc acum condamnarea papalității romane pentru toate dogmele noui, ce le-a introdus, cari nu sunt decât pure născociri omenești, cari, nu-și au baza nici în Sf. Scriptură nici în Sf. Tradițiune, nici în literatura patristică sau în istoria bisericească.

Această hotărîre a noastră, prin care se osândește papalitatea, nu este ceva întâmplător, ci ea rezultă din însăși principiile de bază ale Ortodoxiei ecumenice, exprimate în formula cunoscută a lui Vicențiu: «id teneamus, quod semper, quod ubique, quod ab omnibus creditum est» (să păstrăm ceea ce se crede totdeauna, pretutindenea, de către toți).

Hotărîrea noastră nu este ceva nou, ci repetă doar mărturisirea patriarhilor din Răsărit. In anul 1723 ei scriau: «Prea venerabililor Arhiepiscopi și Episcopi din Marea Britanie»: «Dogmele noastre și doctrina Bisericii de Răsărit sunt cercetate de mult, sunt stabilite și întărite cu dreptate și bună cucernicie de către Sf. Sinoade ecumenice și anume: «nu este îngăduit a se adăuga sau a se scoate ceva din ele» (Epistola Patriarhilor Bisericii Răsăritene Catolice despre credința ortodoxă).

In epistola enciclică cu prilejul apelului făcut de papa Leon XIII, referitor la unirea Bisericilor (1894) Patriarhii Orientului cu o claritate și mai mare confirmă fidelitatea lor către tradițiile Bisericii ortodoxe ecumenice: «Noi vom transmite sf. credință și generațiilor viitoare așa cum am primit-o fără nici o modificare, pentruca și aceștia, asemenea nouă, să poată vorbi fără rușine și fără mustrări, despre credința strămoșilor lor».

Faptul că Vaticanul a dat uitării tradițiile Ortodoxiei Ecumenice a împins corabia Bisericii Romano-Catolice spre vârtejul papismului anticreștin, străin pentru Biserica lui Hristos.

Se știe că miezul papismului se cuprinde nu numai în denaturarea Ortodoxiei ecumenice adevărate prin introducere unor astfel de dogme noui, ca doctrina despre supremația papei în Biserică și infailibilitatea lui.

Intreaga istorie a papismului strigă înaintea judecății drepte dumnezeești, împotriva denaturării învățăturii Noului Testament despre Biserica lui Hristos de către papistași. Din trupul mistic al lui Hristos, din

«Stâlpul și întărirea adevărului», din «Biserica Dumnezeului celui viu» (1 Tim. 3,15) papistașii au făcut o organizație terestră politică. In cursul multor secole și până în zilele noastre papismul a căutat cu ajutorul războaielor sângeroase și a asupririlor de tot felul să convertească pe ortodocși la catolicism, fie deadreptul, fie prin uniație, ca de exemplu, pe românii din Transilvania în anul 1700, pe bulgarii din Turcia în anii 1859-1860, iar în timpul ultimului războiu—240.000 sârbi, albanezi, croați precum și ortodocși din Cehoslovacia, Polonia, Ucraina și Belorusia.

Pentru Episcopii Romei, acești regi ai statului universal («Patrimoniul Sancti Petri») politica totdeauna a fost «suprema lex». Totdeauna ei erau de partea celor puternici «ai lumii acesteia» și erau împotriva celor slabi și exploatați.

Și acum activitatea Vaticanului se îndreaptă împotriva intereselor celor ce muncesc. Vaticanul reprezintă centrul intrigilor internaționale, împotriva intereselor popoarelor, îndeosebi a popoarelor slave, precum și centrul fascismului internațional.

Or, esența moralei creștine constă în chemarea Mântuitorului spre dragoste (Ioan XIII, 34-35), pe când Vaticanul dimpotrivă apare ca incendiator al celor două războaie imperialiste și în prezent participă în mod activ la incendierea unui nou războiu și în general luptă pe calea politică contra democrației mondiale.

Urmând tradițiile predecesorilor săi, papii din sec. XIX și XX s'au încadrat în curente lumești, în cât nu se mai sfiesc să apară în fața opiniei publice creștine universale în calitate de activiști politici.

Chiar cei mai devotați admiratori ai gloriei papale, anumiți scriitori catolici, îl numesc pe Papa Pius XII, — «diplomat foarte abil» și «papa politic» (Gabriel Louis Jarais, «Sanctitatea Sa Pius XII, Epistolele păcii în timpul războiului». Paris 1945).

Așa dar cel mai mare merit al «infailibilului vicar al lui Dumnezeu pe pământ», — papa Pius XII — în ochii admiratorilor lui constă în activitatea politică, participare în provocarea războaielor fratricide, în lupta împotriva democrației și în apărarea fascismului.

Intreaga lume creștină și toți adevărații catolici credincioși trebue să-și dea seama, spre ce prăpastie îi împinge papalitatea contemporană.

Toți creștinii, indiferent de naționalitate și confesiune nu pot să nu înfiereze politica Vaticanului, ca o politică anti-creștină, antidemocratică și antinațională.

Noi ne rugăm fierbinte Mai marelui păstorilor, Domnului nostru Iisus Hristos, ca să lumineze cu lumina învățăturii Sale dumnezeești ierarhia catolică și să-i ajute ca să înțeleagă tot adâncul căderii în păcate, în care ei au aruncat Biserica apuseană prin învățăturile născocite de ei despre supremația și infailibilitatea Papei și prin faptul că folosesc Biserica în interesele luptei politice.

† Smeritul Alexei, din mila lui Dumnezeu Patriarh al Moscovei și întregei Rusii.

† Smer. Calistrat, Catolicos-Patriarh al Georgiei.

† Smer. Patriarh al Serbiei Gavriil.

† Smer. Justinian, din mila lui Dumnezeu Patriarh al Romîniei,
† Smer. Ştefan Exarhul Bulgariei.
† Mitropolitul Ilie al Libanului.
Din partea Bisericii Antiohiei † Mitropolitul Ilie al Libanului, † Mitropolitul Alexandru al Emesiei.
Din partea Bisericii Alexandriei, idem.
Din partea Bisericii autocefale ortodoxe din Polonia, † Smeritul Timotei, Arhiep. Bielostocului.
† Din partea Bisericii albaneze, episcopul Paisie al Coriţei.
† Exarhul Patriarhiei Moscovei din Cehoslovacia, Elefterie arhiepiscop al Pragăi.

REZOLUŢIA IN LEGĂTURĂ CU PROBLEMA: „MIŞCAREA ECUMENICĂ ŞI BISERICA ORTODOXĂ"

Noi am ajuns la deplina şi armonioasa înţelegere că în ultimul timp asupra Bisericii ortodoxe se exercită influenţele eterodoxiei care pornesc din două tabere.

Pe de o parte conducerea Bisericii romano-catolice, în persoana Papei, pierzând oarecum simţul credinţei mântuitoare că nici porţile iadului nu vor putea birui Biserica lui Hristos, şi in grija pentru păstrarea autorităţii sale pământeşti păşind pe calea utilizării legăturilor sale politice cu cei puternici ai lumii acesteia, încearcă să ispitească Biserica ortodoxă ca să ajungă la o înţelegere cu ea. Urmărind acest scop, papalitatea tindea să-l atingă prin crearea unui şir de organizaţii unioniste.

Pe de altă parte, protestantismul, cu toată multiplicitatea şi fărâmiţarea lui în secte şi subdiviziuni, clătinându-se în credinţă că idealurile creştine sunt eterne şi nezdruncinate, dar totuşi sfidând cu trufie aşezămintele apostolice şi patristice, încearcă să iasă pe calea rezistenţei faţă de papismul roman In această luptă, protestantismul căuta sa facă alianţă cu Biserica ortodoxă ca să poată câştiga pentru sine mai mult prestigiu ca forţă, influenţă internaţională.

Aci ortodoxia se găseşte în faţa unei ispite şi mai mari — de a se abate dela căutarea împărăţiei lui Dumnezeu şi să păşească pe un teren politic cu totul străin de ţelurile ei. Aceasta este problema practică a Mişcării Ecumenice.

Concomitent cu ortodoxia propriu zisă, aceleaşi influenţe se exercită şi asupra bisericilor neromano-catolice: armeano-gregoriană, siro-iacobită, abisiniană, coptică şi siro-chaldaică, precum şi biserica vetero-catolică, care au atât de multă afinitate cu ortodoxia.

Având în vedere că:

a) scopurile mişcării ecumenice, care s'au exprimat în organizarea «Consiliului mondial al bisericilor» cu ultimă ţintă de a organiza o «Biserică ecumenică» în planul actual, nu corespund idealului creştin şi ţelurilor urmărite de Biserica lui Hristos, aşa cum le înţelege Biserica ortodoxă;

b) că îndreptarea tuturor eforturilor spre făgaşul vieţii sociale şi politice şi spre crearea unei «Biserici Ecumenice» ca o putere internaţio-

nească influență, ar fi ca o cădere în ispită, care a fost respinsă de Hristos în pustie și s'ar prezenta ca o abatere a Bisericii spre calea pescuirii sufletelor omenești în mrejele lui Hristos cu mijloace necreștine;

c) că mișcarea ecumenică așa cum se prezintă momentan în planul de activitate al «Consiliului mondial al Bisericilor», a renunțat la convingerea că este posibilă reunirea Bisericii — una sfântă, sobornicească și apostolică — și acest fapt nu este spre folosul Bisericii lui Hristos și cu totul inoportun (prematur); majoritatea protestantă a participanților la Conferința dela Edinburg, fie că au văzut insuccesul lor, fie că-l întrezăreau, dar s'au grăbit să lichideze orice încercări în sensul reunirii harice a bisericilor; în vederea conservării de sine, protestantismul a pășit pe calea rezistenței minimale, pe calea unui unionism abstract pe teren social-economic sau chiar politic. Această mișcare și-a construit și planul activității sale pentru viitor pe baza teoriei de a realiza un nou aparat exterior anume: «Biserica ecumenică» după tipul unui stat legat intr'un fel sau în altul de influențe lumești;

d) în decursul ultimilor zeci de ani expirați (dela 1927 la 1948) ideia reunirii Bisericilor pe baze dogmatice și doctrinare, în mod documentar, mai mult nu se discută, căci i s'a atribuit o importanță pedagogică secundară pentru generațiile viitoare. Astfel că mișcarea ecumenică actuală nu asigură cauza reunirii bisericilor pe căi harice și cu mijloace harice;

e) reducerea exigențelor la o singură condițiune și anume recunoașterea că Iisus Hristos este Domnul nostru, minimalizează doctrina creștină până la rangul acelei credințe, care, după cuvântul apostolului, este accesibilă și demonilor (Iacob II, 19; Matei VIII, 29; Marcu V, 7) și deaceea, Consfătuirea Intâistătătorilor și a reprezentanților Bisericilor autocefale ortodoxe constatând starea de lucruri actuală și chemând prin rugăciune conlucrarea Duhului Sfânt a hotărît:

Să se comunice «Consiliului mondial al Bisericilor» ca răspuns la invitațiunea primită de noi toți pentru participarea la Adunarea din Amsterdam în calitate de membri, că toate Bisericile ortodoxe locale, participante la consfătuirea de față, sunt nevoite a renunța la participare în mișcarea ecumenică, în planul ei actual.

(Urmează aceleași iscălituri ca și sub prima rezoluție).

REZOLUȚIA IN LEGĂTURĂ CU PROBLEMA: „DESPRE IERARHIA ANGLICANĂ"

După ce a ascultat referatele cu privire la «Ierarhia anglicană», Consfătuirea Intâistătătorilor și reprezentanților Bisericilor autocefale ortodoxe, pătrunse de sentimentul afecțiunii creștine și al iubirii frățești față de creștinii anglicani și în căutarea căilor spre recunoașterea validității ierarhiei anglicane, hotărăște:

1. Invățătura de credință care se cuprinde în «Cele 39 articole» ale Bisericii anglicane se diferențiază evident de dogmele, doctrina și tradiția, mărturisite de Biserica ortodoxă, cu toate că soluționarea chestiunii despre

recunoașterea validității ierarhiei anglicane, mai întâi de toate la înseși fundamentele ei trebuie să fie armonizată cu învățătura ortodoxă despre Sfintele Taine. Declarațiile particulare, făcute de ierarhia anglicană de a consimți la modificarea doctrinei cuprinse în acele «Articole» în sensul concepțiilor în ortodoxie, nu pot servi ca bază pentru soluționarea chestiunii în mod pozitiv. De aceia, din moment ce Biserica ortodoxă nu poate consimți la recunoașterea exactității doctrinei anglicane despre tainele în general și a Tainei preoției în special, ca nu poate accepta ca valabile nici hirotoniile anglicane săvârșite. Dacă Bisericile din Constantinopol,— Ierusalim, Cipru, România și alte Biserici autocefale au opinat în sens pozitiv pentru recunoașterea validității hirotoniilor anglicane, apoi suntem informați că această recunoaștere s'a făcut în mod condițional.

2. Chestiunea recunoașterii validității ierarhiei anglicane poate fi cercetată numai în legătură cu chestiunea unirii în credință și mărturisire cu Biserica ortodoxă, dacă ar fi de față un act de autoritate, emanând dela un sinod al Bisericii anglicane sau dela un congres al clericilor de confesiune anglicană, ratificat apoi de Capul Bisericii anglicane, act care până acum lipsește.

In legătură cu aceasta ne exprimăm dorința ca Biserica anglicană să-și modifice credința (doctrina) din punct de vedere dogmatic, canonic și eclesiologic și în special interpretarea autentică a Sfintelor Taine, mai ales a Tainei hirotoniei.

3. Privind cu toată simpatia și atenția cuvenită mișcarea ce are loc în prezent în mijlocul numeroșilor reprezentanți ai anglicanismului, în direcția restabilirii raporturilor și a comuniunii dintre Biserica anglicană și Biserica ecumenică, noi hotărîm că ierarhia anglicană contimporană poate obține din partea Bisericii ortodoxe recunoașterea caracterului harismatic al preoției acesteia, dacă în prealabil se va stabili în mod formal între Biserica ortodoxă și cea anglicană unitatea în credință și în mărturisire (după cum s'a spus mai sus). Dacă s'ar stabili o astfel de unitate dorită, atunci recunoașterea validității hirotoniilor anglicane s'ar putea realiza după principiul iconomiei, care reprezintă pentru noi singura decizie sinodală autoritară a Sfinti Biserici ecumenice.

Ne rugăm ca Domnul, după îndurarea sa cea negrăită, să trimită Duhul iubirii și al bunătății, care îndeamnă spre osteneli bine plăcute, pentru slava Sfintei Sale Bisecrici.

(Urmează aceleași iscălituri ca și sub prima rezoluție).

REZOLUȚIA CU PRIVIRE LA PROBLEMA „CALENDARULUI BISERICESC"

1. In dorința de a menține unitatea bisericească, Consfătuirea Intâistătătorilor și a reprezentanților Bisericilor autocefale adunați la Moscova, a procedat la cercetarea problemei calendarului ajungând la concluzia că valoarea calendarului pentru Biserica ortodoxă se determină mai întâi de toate prin poziția acestuia față de data serbării Sf. Paști; întrucât această sărbătoare trebuie să se facă pe bază de temeiuri biblice și în conformitate cu hotărîrile sobornicești (sinoade ecumenice) pretu-

tudenea in acelaş timp, într'o zi de Duminecă, şi nu la aceiaşi dată cu Paştele iudaic.

Pashalia alexandrină satisface complet această exigenţă bisericească.

2. Pentru ca să fie evitate diferenţele în ceeace priveşte sărbătorirea Sf. Paşti, din cauza multiplelor sisteme calendaristice ce există în uzul Bisericilor autocefale, Consfătuirea consideră că este obligatoriu pentru întreaga lume ortodoxă de a sărbători Sf. Paşti, numai după stilul vechi (Iulian), în conformitate cu pashalia alexandrină.

3. Până la elaborarea şi ratificarea celui mai perfecţionat calendar, Consfătuirea socoteşte că, în ceeace priveşte sărbătorile fixe, fiecare Biserică autocefală poate să se folosească de calendarul ce a intrat în uzul Bisericii respective.

4. Consfătuirea socoteşte că, clericii şi mirenii au obligaţii de a urma stilul acelei biserici locale, în graniţele căreia ei locuiesc, primindu-l ca unul din obiceiurile acelei biserícii, respectarea căruia ne poruncesc Sf. Canoane în numele unirii şi a dragostei.

(Urmează aceleaşi iscălituri ca şi sub prima rezoluţie).

APEL CĂTRE CREŞTINII DIN TOATĂ LUMEA

(Votat de Consfătuirea Întâi-Stătătorilor şi reprezentanţilor Bisericilor autocefale ortodoxe la Moscova în ziua de 17 Iulie 1948).

Solemnitatea aniversării a 500 de ani de existenţă autocefală a Bisericii ortodoxe ruse a dat prilej să se adune în istoricul oraş Moscova, frumoasa capitală a Uniunii Sovietice, sub umbrirea slăvitei şi marei Patriarhii a toată Rusia, Căpeteniile şi Reprezentanţii Bisericilor autocefale şi dat posibilitate să se discute în mod liber problemele, cari stau acum în faţa Ortodoxiei.

E lucru limpede pentru toţi că, lumea trăeşte vremuri furtunoase, în care se afirmă din ce în ce divergenţele inconciliabile dintre Apusul catolic şi raţionalist — protestant, pe de o parte şi Orientul ortodox, pe de altă parte.

In timp ce Orientul ortodox se însufleţeşte de principiile măreţe ale păcii pe pământ şi ale iubirii frăţeşti dintre oameni, devine prea bătător la ochi spiritul agresiv al lumii capitaliste şi imperialiste apusene, de unde apare iarăşi ameninţarea unui nou războiu, cu toate grozăviile lui pentru mult pătimitoarea omenire.

Fiind alarmaţi de această agresiune şi animaţi de cea mai fierbinte dorinţă de a fi exponenţi ai adevăratului duh creştin, Întâi-Stătătorii şi Reprezentanţii Bisericilor Autocefale Ortodoxe socotesc ca o sfântă datorie a lor să facă un apel înflăcărat către toţi creştinii din lume, către toţi oamenii, cari însetează de dreptate, de pace, chemându-i ca să audă glasul nostru, ce-i invită la frăţie, omenie, dreptate şi adevăr. In aceste zile sărbătoreşti de sfântă aniversare a slujirii autocefale în curs de 500 de ani, a Bisericii ortodoxe autocefale ruse pentru Dumnezeu şi omenire, din însuşi palatul inimii al măreţei catedre patriarhale din Moscova, noi

întindem mâna tuturor celor ce doresc ca omul să fie frate pentru om, iar nu fiara, și propunem ca în chip frățesc să ne unim eforturile și să facem neputincioși pe cei ce incendiază o nouă catastrofă, pe slujitorii puterilor întunericului, pentru care principiile mărețe ale iubirii de pace și de frăție, de mult au pierdut orice însemnătate. Noi, slujitori ai Ortodoxiei, ne îngrozim de faptul că cei care incendiază un nou războiu sunt fii ai lumei creștine—catolice și protestante.

Noi suntem profund întristați că în locul unui glas, care vestește pace și iubire creștină, din cetatea catolicismului, din Vatican și din cuibul protestantismului — din America auzim cum se dau binecuvântări pentru un nou răboiu și se cântă imne de laudă bombei atomice și altor invențiuni, menite să distrugă viața omenească.

Noi înălțăm o rugăciune sinceră și ne exprimăm o dorință vie ca să se topească în focul iubirii către Dumnezeu și aproapele mândria și dorul de stăpânire al Vaticanului, precum și a tuturor acelor care-l susțin, iar totodată și trufașa încredere în sine a protestantismului raționalist să se prefacă în smerenie creștină, pentruca ei adică catolicii și protestanții — să poată exclama împreună cu apostolul: «Prin harul lui Dumnezeu sunt ceea ce sunt».

O, ce bucurie și ce lucru salvator ar fi pentru toată lumea, dacă Roma papală în loc să tune și să fulgere împotriva acelora care nu sunt și nu aparțin ei, ar vărsa lacrămi de pocăință ale fiului pierdut, cel care a «venit în sine», s'ar întoarce la casa părintească și ar cunoaște că duhul credinței creștine și al adevăratei Biserici a lui Hristos, respinge pe cei ce caută supremație și putere și că adevăratul creștinism este pătruns de duhul smereniei, al ascultării și al jertfelniciei. Fiind încălziți de marea taină ce izvorăște din foișorul apostolilor, noi din tot sufletul și cu toată nădejdea privim spre mai Marele păstorilor cel fără de veci al Sfintei Biserici, pe care El a câștigat-o și a întemeiat-o pe sângele Său și înălțăm o rugă ferbinte ca să trimită pe Ingerul Său lumii papistașe și ca acesta să le deschidă ochii spre a înțelege porunca lui Hristos: «să vă iubiți unii pe alții».

Să se smerească deci cu pocăință Roma de acum în fața Romei verhovnicilor Apostoli Petru și Pavel. Roma de atunci, cea mai bună mireasă a credinței, a iubirii și a păcii ce izvorau din catacombe, și să facă un efort cu sine însuși pentru a pune început unei vieți noui în duhul poruncii lui Hristos: «Cel ce vrea să fie mai mare, să vă fie slugă».

Fiilor, copii ai lui Hristos, copii ai Bisericii sfinte, de pe toate continentele, din toate popoarele și statele, creștini din lumea întreagă! Să nu închidem ochii noștri, asemenea struțului în fața unui val nou de ură omenească ce începe să se manifeste, să nu ne astupăm urechile înaintea vuetului sălbatec al unui nou războiu. Nimeni nu ne va putea contraria că imperialiștii, mari și mici, teroriștii, dictatorii și semănători ai urei între oameni de toate categoriile, au luat asupra lor un rol satanic de provocatori și incendiatori ai unei autodistrugeri nebune a omenirii, finalul căreia va fi — peirea culturii și a sensului de viață. Ci noi, strânși uniți în numele Impăratului păcii — Domnul Hristos să facem un zid de

garnit împotriva tuturor atentatelor și acțiunilor, îndreptate spre distrugerea păcii, și prin solidaritatea noastră evanghelică, prin buna cucernicia noastră care este nesdruncinată să facem neputincioasă orice tentativă și orice plan al incendierii unui nou războiu pe acest pământ încă necurățit de sânge, lacrimi, suferințe și morminte.

Sfânta Biserică ortodoxă ecumenică găsește în pilda de jertfă măreață a Bisericii ortodoxe autocefale ruse un sprijin puternic pentru ca prin puterea rugăciunii înflăcărate și a iubirii până la jertfă, să apere cauza păcii.

Deaceea noi facem apel către toți cei ce poartă numele de creștin, sunt conștienți de menirea omului, chemându-i să-și strângă rândurile în hotărîrea neclintită de a sta împotriva tuturor inițiativelor și acțiunilor, ce sunt în contrazicere cu situația noastră de creștini și care încearcă să ne transforme, dacă nu vom fi solidari, în niște unelte ale puterii întunericului.

Amintindu-ne de cuvintele Sfântului Apostol Pavel: «Duhul să nu-l stingeți», noi credem că toți cei ce se află sub cer și judecă sănătos vor auzi apelul nostru pentru unire în duhul păcii, dragostei și a dreptății, ca să putem lumina și noi lumea aceasta, lumina acestor adevăruri creștine spre slava lui Dumnezeu — Unul, Veșnicul și fără de moarte, spre fericirea generală a făpturii Sale iubite — omul.

Ședința din ziua de 18 Octomvrie 1948 (după amiază)

Sumarul ședinței:

Ședința se redeschide la orele 17 în palatul patriarhal, sub președinția I. P. S. Patriarh Justinian.

Se intră în ordinea de zi:

I. P. S. Episcop Partenie Ciopron, raportorul comisiunii pentru doctrină și viață religioasă citește următoarele referate:

1. Tem. Nr. 1168/948. Asupra adresei Episcopiei Aradului Nr. 3381/948, prin care cere să se intervină la forurile în drept ca revistă oficială «Biserica și Școala», să poată reapare.

In urma discuțiilor la care iau parte I. P. S. Patriarh Justinian și P. S. Episcop Andrei al Aradului, se hotărăște:

Această revistă fiind un buletin oficial, va apare sub noul titlu ce i se va da «Biserica», cu adaosul «pentru popor».

Se va interveni la locul în drept pentru aprobarea apariției.

2. Tem. Nr. 750/1948. Asupra adresei Institutului Biblic și de Misiune Nr. 1617/948, pe lângă care înaintează cererea sculptorului Beker din București de a se aproba ca icoanele să se facă și din pământ ars. Comisiunea propune iar Sfântul Sinod primind propunerea hotărăște:

Respinge cererea sculptorului Beker ca icoanele să se facă și din pământ ars.

3. Tem. Nr. 1173/948. Adresa Arhiepiscopiei Sucevei și Maramureșului Nr. 1846/948, prin care aduce la cunoștința Sf. Sinod activitatea

depusă în eparhii pentru revenirea greco-catolicilor în sânul Bisericii Ortodoxe Române.

Sfântul Sinod primind propunerea comisiunii hotărăște:

Se ia act.

4. Tem. Nr. [illegible]/948. Asupra adresei Arhiepiscopiei Craiovei Nr. 4607/948, pe lângă care înaintează cererea prefectului de Mehedinți de a i se trimite contra ramburs 200 exemplare din lucrarea «Călătoria Preafericitului Alexei, Patriarhul Moscovei și a toată Rusia în România».

La propunerea I. P. S. Patriarh Justinian, Sfântul Sinod hotărăște:

Se trimite Institutului Biblic spre rezolvare.

5. Tem. Nr. 1152/948. Asupra referatului Cancelariei Sfântului Sinod prin care se propune ratificarea actului de reprimirea preoților greco-catolici in sânul Bisericii Ortodoxe române încheiat de Sinodul Permanent la 3 Oct. 1948.

Sfântul Sinod primind propunerea comisiunii hotărăște:

Se ratifică actul încheiat de Sinodul Permanent la 3 Oct. 1948, asupra revenirii preoților greco-catolici în sânul Bisericii Ortodoxe Române și hotărăște să li se dea sfinte Antimise și singhilia canonică de PP. SS. Chiriarhi respectivi.

II. P. S. Arhiereu Atanasie Dincă, raportorul comisiunii canonică-juridică, citește următoarele referate:

1. Tem. Nr. 1244/948. Asupra raportului oficiului protopopesc ortodox-român Satu Mare Nr. 408/948, prin care cere aprobarea hirotoniei în preot a diaconului-Cântăreț Gheorghe Iliescu pe seama unei parohii greco-catolice trecută la Ortodoxie.

Sfântul Sinod primind propunerea comisiunii hotărăște:

Se amână rezolvarea acestei cereri.

2. Tem. Nr. 1155/948. Asupra referatului Consiliului Central Bisericesc privitor la fixarea eparhiilor Bisericii Ortodoxe Române, prin decretul Nr. 243/948.

Sfântul Sinod primind propunerea comisiunii hotărăște:

Se ia act.

3. Tem. Nr. 1154/948. Asupra referatului Consiliului Central Bisericesc cu privire la decretul Nr. 177/948, pentru regimul general al cultelor.

După discuțiuni la care iau parte II. PP. SS. Patriarh Justinian și Mitropolitul Nicolae al Ardealului, Sfântul Sinod hotărăște:

1. Să se întocmească Statul de organizarea și funcționarea Bisericii Ortodoxe Române.

2. Să se intervină pentru modificarea art. 30 al. ultim care prevede: «Bugetele și gestiunile organelor și instituțiilor centrale ale centrelor eparhiale și ale așezămintelor lor se aprobă se verifică și se descarcă de Ministerul Cultelor», în sensul că:

«Bugetele și gestiunile organelor și instituțiilor centrelor eparhiale și ale așezămintelor lor se aprobă și se descarcă de către organele lor statutare, iar controlul și verificarea legalității lor se face de către Ministerul Cultelor».

3. Să se întocmească regulamentele necesare bunului mers al Bisericii Ortodoxe Române.

4. Tem. Nr. 893/948. Asupra referatului Cancelariei Sf. Sinod cu privire la cererea Pr. Pavel Ardeleanu din parohia Timişoara-Mehala de a i se trimite cauza disciplinară spre judecare la Consistoriul Mitropolitan.

In urma discuţiunilor la care iau parte II. PP. SS. Patriarh Justinian, Mitropolit Nicolae al Ardealului şi Mitropolit Vasile al Timişoarei Sfântului Sinod hotărăşte:

Cauza disciplinară a pr. Pavel Ardelean dela parohia Timişoara-Mehala se trimite spre judecare Consistorului Mitropolitan respectiv.

5. Tem. Nr. 1153/948. Asupra referatului Consiliului Central Bisericesc privind Decretul Nr. 151 prin care s'a anulat Concordatul încheiat între Statul Român şi Vatican în Mai 1927.

Sfântul Sinod primind propunerea comisiunii hotărăşte:

Se ia act.

6. Tem. Nr. 676/948. Asupra adresei Episcopiei Oradia Nr. 2966/948, privitoare la numirea preoţilor parohi ca gestionari publici.

In urma lămuririlor date de I. P. S. Patriarh Justinian, Sfântul Sinod hotărăşte:

Se menţine situaţia actuală până vor intra în vigoare dispoziţiunile noului Statut de organizarea Bisericii Ortodoxe Române.

7. Tem. Nr. 1029/948. Asupra adresei Mitropoliei Moldovei prin care solicită declararea bisericii Cămârzani, com. Ciumuleşti-Baia, ca schit de călugări pendinte de Mânăstirea Neamţ.

In urma lămuririlor date de I. P. S. Patriarh Justinian şi avându-se în vedere că sunt întrunite condiţiunile cerute de art. 86 din Statutul legii de organizare a Bisericii ortodoxe Române, din 1925,

Sfântul Sinod hotărăşte:

Se aprobă reînfiinţarea Schitului Cămârzani, din com. Ciumuleşti-Baia, dependent de Sf. Mânăstire Neamţ.

8. Tem. Nr. 1050/948. Asupra referatului Cancelariei Sf. Sinod cu privire la situaţia financiară a «Fondului Bisericesc din Bucovina» cerută dela fosta Mitropolie a Sucevei.

In urma lămuririlor date de I. P. S. Patriarh Justinian,

Sfântul Sinod hotărăşte:

Se lasă în suspensie până la rezolvarea cererii făcută de Arhiepiscopia Sucevei de a i se restitui Fondul Religionar din Bucovina, care a fost naţionalizat prin legea naţionalizării.

9. Tem. Nr. 1080/948. Asupra adresei Ministerului Cultelor Nr. 22.441/948, pe lângă care a înaintat «Proiectul de regulament» pentru determinarea drepturilor şi datoriilor personalului bisericesc pensionat, aparţinător Bisericii Ortodoxe Române.

In urma propunerilor făcute de I. P. S. Patriarh Justinian şi I. P. S. Mitropolit Nicolae al Ardealului Sf. Sinod hotărăşte ca textul regulamentului să fie restituit comisiunii spre studiere.

10. Tem. Nr. 1126/948. Asupra adresei Episcopiei Maramureş Nr. 1673/948, prin care cere aprobarea de a hirotoni în preot pe învăţătorul Lazăr Valerian pe seama parohiei Livada jud. Satu Mare.

In urma discuţiunilor la care iau parte II. PP. SS. Patriarh Justinian, Mitropolit Nicolae al Ardealului, Arhiepiscop Sebastian al Sucevei şi P. S. Episcop Nicolae al Clujului,

Sfântul Sinod hotărăşte:

Se amână rezolvarea acestei chestiuni până la sesiunea viitoare, in care timp I. P. S. Chiriarh respectiv îl va supune unui examen şi va depune un referat asupra pregătirii candidatului.

11. Tem. Nr. 1092/948. Asupra cererii P. S. Episcop Partenie Ciopron de a i se fixa atribuţiuni în conformitate cu dispoziţiunile art. 60 din legea regimului general al Cultelor.

După discuţiuni la care iau parte II. PP. SS. Patriarh Justinian, Mitropolit Nicolae al Ardealului şi P. S. Episcop Nicolae al Clujului,

Sfântul Sinod hotărăşte:

Pe temeiul dispoziţiunilor art. 60 din legea regimului general al Cultelor, P. S. Episcop Partenie Ciopron va locui mai departe la Alba Iulia pe lângă Catedrala Reîntregirii Bisericii române din Ardeal, unde pe lângă oficierea slujbelor religioase la acea Catedrală, se va conforma sarcinilor pe care le va primi acolo dela Chiriarhul locului.

12. Tem. Nr. 677/948. Asupra adresei Episcopiei Oradia Nr. 3129/1948, cu privire la cauza disciplinară a Pr. Teodor Negrău dela Parohia Alparea jud. Bihor depus din treaptă de Consistoriul spiritual eparhia Oradia.

Sfântul Sinod hotărăşte:

Se menţine sentinţa Nr. 3/946 a Consistoriului spiritual eparhial Oradia prin care Pr. Teodor Negrău din Alparea-Bihor a fost depus din treaptă, întrucât nu a uzat în termen de calea legală de apărare.

12. Tem. Nr. 1058/948. Asupra adresei Arhiepiscopiei Craiovei Nr. 5122/948, prin care dă lămuriri asupra memoriului preoţilor ajutători din Craiova, care solicită ca pe viitor să se desfiinţeze denumirea de preot ajutător.

In urma propunerii I. P. S. Patriarh,

Sfântul Sinod hotărăşte:

Se amână rezolvarea acestei cereri până după punerea in aplicare a noului statut de organizarea Bisericii Ortodoxe Române.

14. Tem. Nr. 1008, 1009 şi 1010/948. Asupra referatului Cancelariei Sf. Sinod cu privire la intervenţiile Mitropoliei Banatului cu adresa Nr. 73 B. M./948 şi Episcopiei Aradului cu adresa Nr. 2464/948, prin care cer ca Episcopia Aradului să treacă dela Mitropolia Ardealului ca sufragană a Mitropoliei Banatului.

In urma discuţiunilor la care iau parte I. P. S. Mitropolit Nicolae al Ardealului care declară că-şi dă asentimentul pentru trecerea Episcopiei Aradului la Mitropolia Banatului şi P. S. Episcop Andrei al Aradului.

Sfântul Sinod hotărăşte:

Aprobă ca Episcopia Aradului să treacă sufragana Mitropoliei Banatului.

15. Tem. Nr. 1125/948. Asupra raportului parohiei Prodăneşti-Vegeşti jud. Argeş pe lângă care trimite cererea unui tânăr de a i se aproba cununia religioasă cu o rudă de gradul cinci.

In urma discuțiunilor la care iau parte II. PP. SS. Patriarh Justinian, Mitropolit Nicolae al Ardealului, Mitropolit Vasile al Banatului și P. S. Episcop Iosif al Argeșului,

La hotărîrea anterioară luată de Sf. Sinod cu privire la dispensele de cununie religioasă se adaogă că o astfel de dispensă se poate da pentru gradul cinci, numai dacă nu este vorba acolo de amestec de sânge.

16. Tem. Nr. 1156/948. Asupra referatului Consiliului Central Bisericesc cu privire la decretul Nr. 244, prin care se hotărăște desființarea Mitropoliei Sucevei și înființarea Arhiepiscopiei Sucevei și Maramureșului.

Sfântul Sinod primind propunerea comisiunii hotărăște:

Se ia act.

17. Tem. Nr. 1151/948. Asupra referatului Cancelariei Sfântului Sinod cu privire la Decretul Nr. 1630, prin care P. S. Episcop Sebastian Rusan al Maramureșului a devenit de drept titular al Arhiepiscopiei Sucevei și Maramureșului.

Sfântul Sinod primind propunerea comisiunii hotărăște:

Se ia act și se ratifică hotărîrea Sinodului Permanent din 3 Octombrie 1948 pentru ridicarea la rangul de Arhiepiscop a P. S. Episcop Sebastian Rusan.

18. Tem. Nr. 1157/948. Asupra referatului Consiliului Central bisericesc cu privire la dispozițiunile art. 58 din decretul pentru noul regim general al Cultelor publicat în Monitorul Oficial Nr. 78/948 prin care Catedrala din Alba Iulia, fostă a Inspectoratului clerului militar cu întregul patrimoniu trece în proprietatea Episcopiei Clujului.

Sfântul Sinod primind propunerea comisiunii hotărăște:

Se ia act.

19. I. P. S. Mitropolit Nicolae al Ardealului arată că există o convenție cu cuprins economic încheiată sub guvernarea lui Iorga, care are un articol referitor la situația unor parohii grecești in cuprinsul Țării noastre între care sunt la: Galați, Brăila, Constanța și Brașov, care au fost scoase de sub jurisdicția Bisericii Ortodoxe Române, făcându-le dependente de Patriarhia din Constantinopole.

I. P. S. Sa cere să se studieze dacă această convenție mai este în vigoare și dacă da, atunci să se intervină pentru anularea dispozițiunilor privitoare la jurisdicția Patriarhiei din Constantinopol asupra bisericilor amintite întrucât din aceste parohii fac parte cetățeni români.

La propunerea I. P. S. Patriarh Justinian, Sfântul Sinod hotărăște:

Se deleagă P. C. Preot Al. Constantinescu, Consilier referent la Consiliul Central Bisericesc să cerceteze, care este situația bisericilor grecești dela noi din țară, afară de acea de pe lângă Ambasadă și să refere Sfântului Sinod.

III. *I. P. S. Arhiereu Emilian Târgovișteanu, raportorul Comisiunii pentru învățământ, citește următoarele referate:*

1. Tem. Nr. 1143/948. Asupra adresei Institutului de studii românosovietic Nr. 1132/948, în care arată necesitatea de a se introduce în institutele teologice universitare studiul limbii și literaturii ruse,

Sfântul Sinod primind propunerea comisiunii hotărăște:

Se va introduce în regulamentul de organizarea [illegible] de [illegible]

2. Tem. Nr. [illegible]/948. Asupra raportului școalei de cântăreți din Buzău Nr. [illegible]/948, prin care intervine ca în orașul Buzău să funcționeze o școală de cântăreți ca fiind necesară.

In urma propunerii I. P. S. Patriarh Justinian,

Sfântul Sinod hotărăște:

Se va [illegible] la întocmirea regulamentului de organizarea învățământului religios.

3. Tem. Nr. 1245 și 1164/948. Asupra adresei Ministerului Cultelor Nr. 39378/948 și Arhiepiscopiei Sucevei Nr. 7060/948, prin care propun ca Sfântul Sinod să dea îndrumări preoților care să asigure o bună și normală colaborare între Biserică și școală privind catehizarea tineretului școlar,

In urma discuțiunilor la care iau parte: I. P. S. Patriarh Justinian, I. P. S. Mitropolit Nicolae al Ardealului, I. P. S. Arhiepiscop Sebastian al Sucevei și PP. SS. Episcopi: Nicolae al Clujului, Andrei al Aradului, Nicolae al Oradiei,

Sfântul Sinod hotărăște:

1 Se instituie o comisiune compusă din PP. SS. Episcopi: Antim al Buzăului, Chesarie al Constanței și P. C. Preot Gh. Maior, Consilier al Consiliului Central Bisericesc să redacteze un proect de circulară privitoare la învățământul catehetic pe care o va prezenta plenului Sfântului Sinod în ședința de mâine 19 Octombrie a. c.

IV. P. S. Arhiereu Pavel Ploeșteanu, raportorul Comisiunii pentru afacerile externe, citește următoarele referate:

1. Tem. Nr. 1136/948. Asupra adresei Sfântului Sinod bulgar Nr. 4817/948, prin care comunică demisia Exarhului Ștefan dela conducerea Bisericii bulgare și delegația dela I. P. S. Mitropolit Mihail al Dorostolului și Cerveniei.

In urma discuțiunilor la care iau parte: I. P. S. Patriarh Justinian, I. P. S. Mitropolit Nicolae al Ardealului și P. S. Episcop Nicolae al Oradiei,

Sfântul Sinod hotărăște:

Se ia act de această comunicare și se va răspunde.

2. Tem. Nr. 687/948. Asupra scrisorii Preotului Vasile Hațiegan din New-York prin care cere a fi delegat ca reprezentant al Bisericii Ortodoxe Române la Consiliul mondial al bisericilor creștine din Amsterdam (August 1948).

Avându-se in vedere că acest consiliu a avut deja loc,

Sfântul Sinod hotărăște:

Cererea fiind tardivă se scoate de la ordinea de zi.

Terminându-se ordinea de zi, I. P. S. Partiarh Justinian, Președintele Sfântului Sinod, ridică ședința la orele 20, anunțând pe cea viitoare pentru mâine Marți ora 9 dimineața.

Președinte,
† IUSTINIAN

Secretar,
† GALACTION SILISTREANUL

BISERICA ORTODOXĂ ROMÂNĂ

REVISTA SFANTULUI SINOD

ANUL LXVI

1948

BUCUREŞTI

Această *Tablă de materii* a Revistei BISERICA ORTODOXĂ ROMÂNĂ pe anul LXVI (1948) se așează la primul număr (Ianuarie-Fevruarie din același an) și anume între coperta din față și pagina 1 și astfel se leagă.

TABLA DE MATERII

I. ARTICOLE.

II. RECENZII.

Pag.

III. NOTE BIBLIOGRAFICE

IV. CRONICA INTERNA.

V. PARTEA OFICIALĂ.